A-22152

ZILĀ PLANĒTA

SHOUT
SHARE
IT

Annotation

ZILĀ PLANĒTA-Fantastisku stāstu krājums

-
- A. un B. Strugacki
- A. Dņeprovs
- G. Gurevičs
- A. un B. Strugacki
- V. Savčenko
- V. Saparins
- V. Žuravļova
- A. Dņeprovs
- A. Kolpakovs
- A. Dņeprovs
- V. Žuravļova
- I. Jefremovs
- SATURS

ZILĀ PLANĒTA
Fantastisku stāstu krājums
PRIEKŠVĀRDS

Literatūra ir laikmeta spogulis, tāpēc Zemes mākslīgo pavadoņu, kodolreaktoru un kibernētisku automātu laikmetā, dabiski, jāuzplaukst arī literatūras zinātniski fantastiskajam žanram. Protams, runāt par šā žanra pilnu plaukumu vēl būtu pāragri. Tomēr tā straujo izaugsmi, šķiet, nav iespējams noliegt.

Mūsu dienās fantastisko literatūru lasa gan sirmi akadēmiķi, gan pirmziemnieki. Daži meklē šajā žanrā tikai spraigu sižetu laika kavēklim, bet vairākums tajā atrod saistošu stāstījumu par dabas dižajiem noslēpumiem, aizraujošus minējumus par zinātnes un sabiedrības tālākās attīstības gaitām, cildeno atklājumu romantiku, nākotnes oreola apmirdzētus varoņu tēlus.

Ne vienam vien jaunietim (tas, starp citu, uzsvērts arī kosmonautu atmiņās) rakstnieku fantastu sacerējumi pavēruši plašākus apvāršņus, palīdzējuši izvēlēties konkrētu dzīves mērķi un ideālu. Tomēr šo sacerējumu audzinošo vērtību nosaka ne tikai pozitīvā priekšzīme. Daudzi no tiem ar īsti pamfletisku spēku atmasko ļaunumu, ko sabiedrībā un atsevišķos tās locekļos kultivē imperiālisms.

Kādreiz fantastiskos stāstus un piedzīvojumu romānus uzskatīja par zemākas šķiras literatūru. Šis uzskats izveidojās tai laikā, kad

valdošās buržuāzijas interesēs grāmatu tirgu pārplūdināja mākslinieciski nevarīgas un idejiski tukšas sēnalu literatūras straume. Ja nu mēs ignorējam šo netīro straumi, kurā, atklāti sakot, bija pārstāvēti ne tikai minēto divu žanru darbi, 1.ad tūdaļ kļūst redzams, cik nepamatots ir pret fantastisko literatūru vērstais aizspriedums. Nav taču nejaušība, ka izcilākie fantasti (Zils Verns, Herberts

Velss u. c.) sarakstījuši grāmatas, kas vēl pēc gadu desmitiem saviļņo miljoniem lasītāju!

Zinātniskajai fantastikai kā līdztiesīgam lielās literatūras paveidam, protams, jāatbilst visām tām prasībām, ko izvirza daiļliteratūrai. Ne zinātniskas, ne tehniskas problēmas nedrīkst fantastiskajos stāstos vai romānos aizēnot cilvēka domas un jūtas. Jo tikai ar cilvēka uztveres starpniecību jebkura parādība var kļūt par mākslinieciska attēlojuma objektu. Autora fantāzijai, lai cik pārdroša tā arī liktos, tomēr jābalstās uz nesagraujamu iekšējo loģiku. Citiem vārdiem, tai jābūt mākslinieciski patiesai. Un šāda fantāzija galu galā nav nekas cits kā vairāk vai mazāk iespējama realitāte.

Šie apsvērumi kaut daļēji rāda, cik pateicīgs un reizē grūts ir rakstnieku fantastu uzdevums. Tie zināmā mērā arī izskaidro, kāpēc šim žanram pēdējos gados pievēršas galvenokārt autori ar neparasti plašu erudīciju, zinātnieki — fiziķi, astronomi, biologi. Viņu literāra pieredze pagaidām vēl nav liela, un tomēr tieši viņiem pieder vislielākie nopelni šā ļoti vajadzīgā un populārā literatūras žanra attīstībā.

šajā grāmatā latviešu lasītājam mēģināts dot pārskatu par ievērojamāko padomju fantastu daiļradi. Diemžēl, izdevuma ierobežotais apjoms spieda stingri vētīt gan autorus, gan viņu darbus un dažus no tiem pat īsināt. Taču arī šādā veidā krājums, cerams, interesēs lasītāju, rosinās viņa domas, palīdzēs labāk saprast, ka visi mēs dzīvojam uz «Zilās planētas» un tikai no mums ir atkarīgs, kāda būs šī planēta rit.

Sastādītājs

A. un B. Strugacki
VIESI

Tagad, kad visa pasaule, aizturējusi elpu, klausās Deviņpadsmitā pavadoņa pelengācijas signālus un zvaigžņu kuģa «PSRS» apkalpe Gobi tuksnesī gatavojas startam, interesanti pārcilāt atmiņā dīvainos notikumus, kas tieši pirms gada norisinājās Dušanbes apkaimē.

Savā laikā populārzinātniskajos žurnālos parādījās ne mazums rakstu un apcerējumu par Viesiem.

Stāsti par «telemehāniskiem diversantiem» un «si- līcijorganiskiem nezvēriem», tāpat kā dažādu «aculiecinieku» pretrunīgie ziņojumi pār degošiem kalniem, aprītām govīm un kravas mašīnām, pat toreiz neizturēja kritiku. Fakti bija daudz vienkāršāki un tai pašā laikā nesalīdzināmi sarežģītāki par visiem šiem izdomājumiem.

Tūlīt pēc Lozovska slavenās radiogramas kļuva skaidrs, ka Dušanbes komisijas oficiālais pārskats tik ātri vēl neparādīsies atklātībā, tāpēc profesors Ņiki- tins ierosināja, lai viens no nedaudzajiem īstajiem lieciniekiem publicē presē patiesību par Viesiem.

— Pastāstiet to, ko redzējāt pats savām acīm, — viņš man teica. — Un, protams, izmantojiet arī Lozovska dienasgrāmatu.

Iekams sāku stāstījumu, gribu brīdināt, ka visiem spēkiem centīšos ievērot profesora norādījumu — runāšu tikai par Saviem iespaidiem un izklāstīšu notikumus tā, kā tie risinājušies no arheoloģiskās grupas viedokļa.

Toreiz mūsu grupa pētīja tā dēvētās Apīdas pils teritoriju, apmēram simt kilometrus uz dienvidaustrumiem no Pendžikentas. Grupas sastāvā bija seši cilvēki: trīs arheologi — grupas vadītājs Boriss

Lozovskis, mans vecais draugs tadžiks Džamils Kari- movs un es. Bez tam divi strādnieki un šoferis.

Apīdas pils — kādus trīsdesmit metrus augsts paugurs atrodas šaurā kalnu ielejā. Šeit pa oļiem nosētu gultni tek neliela upīte, ļoti tīra un vēsa. Tai blakus aizvijas ceļš uz Pendžikentas oāzi.

Paugura virsotnē notika izrakumi, lejā bija ierīkota arheoloģiskās grupas nometne. Skaidrības labad jāpiebilst, ka trešā gadsimta tadžiku pilī jūs neieraudzī- siet masīvas, robotas sienas, paceļamus tiltus un drūmus apakšzemes cietumus. Atrakti divi trīs līdzeni laukumiņi, kurus apjož neliels kvadrātveida valnis. Faktiski no pils saglābājusies tikai grīda. Te var atrast apdegušu koksni, māla trauku lauskas un, diemžēl, ne mazumu skorpionu, bet, ja laimēsies, — arī vecu, apsūbējušu monētu.

Grupas rīcībā bija mašīna — vecs gaziks, ko izmantojām

arheoloģiskai izlūkošanai, veicot tālus braucienus pa drausmīgiem kalnu ceļiem. Dienu pirms Viesu ierašanās Lozovskis ar šo mašīnu bija aizbraucis uz Pendžikentu pēc produktiem. Mēs gaidījām viņa atgriešanos četrpadsmitā augusta rītā. Taču mašīna neatgriezās, un ar šo faktu iesākās visneparastāko atgadījumu virkne.

Es sēdēju teltī un pīpēju, gaidīdams, kamēr upē izskalosies bļodā saliktās māla lauskas. Džamils strādāja pauguru virsotnē, kur vējš palaikam uzvirpu- ļoja putekļus, apslēpdams manam skatienam strādnieku baltās tūbas cepures. Uz prīmusa vārījās griķu biezputra. Es pīpēju un gudroju, kāpēc Lozovskis tik ilgi kavējas. Mūsu petrolejas krājumi izsīka, bija atlikušas tikai divas konservu kārbas un puspaciņa tējas. Kas notiks, ja Lozovskis šodien neatgriezīsies?

Es piecēlos, pastaipījos un . . . ieraudzīju Viesi.

Tas stāvēja pie ieejas teltī, atgādinādams melnu zirnekli krietna suņa augumā. Tam bija plakans disk- veida ķermenis un posmainas kājas. Pēc mirkļa ērmotais radījums sašūpojās un devās man tieši virsū. Mūs šķīra ne vairāk kā desmit soļi.

Iegaumējiet, man nebija ne jausmas, ka tas ir Viesis. Es uzskatīju to par kaut kādu nezināmu dzīvnieku.

Un, lūk, šis mēmais dzīvnieks bez acīm tuvojās man, savādi cilādams kājas. Es atkāpos. Tūdaļ pat atskanēja viegls klikšķis, un pēkšņi uzliesmoja žilbinoša liesma, tik spilgta, ka nevilšus bija jāaizmiedz acis. Kad atvēru tās, kā caur sarkanu miglu no jauna ieraudzīju šo radījumu.

— Vai dieniņ … — es nomurmināju.

Viesis stāvēja pie kastes, kurā glabājās mūsu pārtikas krājumi, un, liekas, rakņājās tajā ar divām priekškājām. Saulē pazibēja konservu kārba. Tad viņš atvirzījās sāņus un pazuda no mana redzes loka. Tai pašā mirklī apklusa prīmuss un kaut kas metālisks nošķindēja.

Nezinu, ko manā vietā būtu darījis apdomīgs cilvēks. Atceros tikai, ka, gribēdams vai nu iebaidīt zirnekli, vai arī uzmundrināt sevi, iebrēcos pilnā kaklā, izdrāzos no telts, paskrēju dažus soļus un aizelsļes apstājos.

Arā nekas nebija mainījies. Visapkārt saulstaru plūdos snauda sirmie kalni. Paugura virsotnē balsnēja strādnieku cepures. Un te es atkal ieraudzīju Viesi. Atri un nedzirdami, it kā slīdēdams gaisā, tas skrēja pa nogāzi. Kājas šķita gandrīz neredzamas. Toties pilnīgi skaidri varēja redzēt ēnu, kas tam sekoja pelēcīgajā zālē.

Man iekoda dundurs, un es nositu to ar mitru dvieli, ko, izrādās, visu laiku biju turējis rokā. No paugura atskanēja balsis — Džamils ar strādniekiem kāpa lejā un deva man zīmi nocelt no prīmusa putras katlu. Viņi vēl nekā nezināja un bija ārkārtīgi pārsteigti, kad sagaidīju viņus ,ar paziņojumu:

— Zirneklis aiznesa prīmusu un konservus.

Džamils vēlāk stāstīja, ka tas bijis drausmīgi. Es esot sēdējis pie telts, pīpējis, birdinājis pelnus putras katlā un ik brīdi baltām acīm skatījies apkārt.

Nopratis, ka draugs laikam uzskata mani par jukušu, sāku steigšus izklāstīt viņam, kas noticis. Pēc tam mēs pārmeklējām visu apkārtni. Izņemot pa pusei nomīdītās bedrītes pie telts ieejas, nekādu pēdu atrast neizdevās. Toties noskaidrojās, ka bez prīmusa un konserviem «zirneklis» aizstiepis arī manu dienas- āinatu, zīmuļus un saini ar musu vertīgakajiem at- dumiem.

— Ir gan lops! — Džamils apjucis iesaucās. Iestājās vakars. Balta, šķiedraina migla saplūda lejā. Pāri kalnu grēdai iedegās trīspirkstu ķetnai Izīgais Skorpiona zvaigznājs. Strādnieki drīz iemiga, it mēs, neaizvēruši acis, lauzījām galvas par notikušo. Pēkšņi Džamils ieminējās, ka noslēpumainā «zirnekļa» jciemojumam droši vien esot kaut kāds sakars ar jzovska aizkavēšanos. Tad viņš vēlreiz uzskaitīja znestos priekšmetus un izteica nejēdzīgas aizdomas, i «zirneklis» varētu būt veikli nomaskēts zaglis. Mani pamodināja neparasts troksnis, kas atgādināja >ēcīgu aviācijas motoru rūkoņu. Kādu laiku sastings klausījos. Sīs skaņas man diezin kā nepatika, arbūt tāpēc, ka, nostrādājis šeit veselu mēnesi, ne :izes vēl nebiju redzējis lidmašīnu. Pietrūkos kājās ri izgāju no telts.

Bija vēla nakts, pulkstenis rādīja pusdivi. Pie debe- m salti mirgoja zvaigznes. Klintis slīga dziļā ēnā. iepeši kalnu nogāzē tieši iepretim izrakumu vietai uz- bsnīja spilgts gaismas plankums, noslīdēja uz leju, iz- zisa un pēc brīža iezaigojās no jauna, šoreiz tālāk a labi.

— Kas tur ir? — satersukti jautāja Džamils, izsprauk- amies no telts.

Dūca pavisam tuvu. Negaidot žilbinoša zili balta aisma apspīdēja mūsu paugura virsotni. Šķita, ka augurs pēkšņi iekalts ledus bruņās. Tas ilga tikai da- as sekundes. Tad gaisma nodzisa. No strādnieku telts tlidoja izbiedētās balsis.

Pēc brīža dārdošā rūkoņa atjaunojās un, pacēlu- ies pāri ielejai, ātri izgaisa tālumā. Man likās, ka uz vaigžņotās debess fona redzu tumšu, iegarenu ķer- neni aizslīdam dienvidaustrumu virzienā. Kopā ar Džamilu un strādniekiem mēs sasēdāmies plī un ilgi klusējām, vērīgi ieklausīdamies visniecī- ;ākajos trokšņos. Atklāti sakot, mani biedēja itin *r* iss — gan dīvainie «zirnekļi», gan neparasti tumšā lakts, gan noslēpumainie klikšķi, kurus iedomājos sadzirdam caur upes čaloņu. Džamils pačukstēja, ka mēs neapšaubāmi esam nokļuvuši kaut kādu neizprotamu notikumu centrā. Es neiebildu. Beidzot, nosaluši un mazliet nomierinājušies, atgriezāmies teltīs.

— Ko darīt, ja viņi atkal ieradīsies? — Džamils jautāja.

— Nezinu, — es atbildēju.

Bet viņi neieradās.

Otrā rītā mēs uzkāpām izrakumu vietā un konstatējām, ka pazudušas visas iepriekš atrastās trauku lauskas — visa keramika. Atraktā pils grīda bija pārklāta ar apaļu pēdu bedrītēm, izmestās zemes kaudze nolīdzināta, it kā tai būtu pārbraucis ceļu veltnis, bet valnis divās vietās pilnīgi izjaukts. Strādnieki sarunājās pusbalsī un neatkāpās no mums ne soli. Viņiem bija bail un mums — arī.

Lozovskis joprojām neatgriezās. Brokastīs mēs apēdām maizes paliekas un uzdzērām aukstu ūdeni. Apspriedies ar Džamilu, es dziļāk uzmaucu cepuri un apņēmīgi aizsoļoju pa Pendžikentas ceļu, kur cerēju agri vai vēlu sadabūt mašīnu, kas mani aizvedīs līdz oāzei.

Pirmos kilometrus veicu bez jebkādiem starpgadījumiem un divas reizes pat apsēdos ceļmalā uzpīpēt. Aizas sienas vietām cieši ieskāva ceļu, vietām atvirzījās tālu nost. Vējš ik brīdi sacēla putekļu grīstes, nemitīgi čaloja upe. Vairākas reizes tālumā manīju kazu barus, govju ganāmpulkus, taču cilvēkus nesastapu.

Līdz tuvākajam ciematam bija atlikuši vēl kādi desmit kilometri, kad gaisā parādījās Melnais Helikopters. Dobji dūcot, savādais lidaparāts aiztrauca pāri manai galvai un pazuda aizas līkumā, atstājot aiz sevis svelmaina vēja strūklu. Tas nebija zaļš kā mūsu armijas helikopteri vai sudrabains kā civilās aviācijas mašīnas, bet nespodri melns un blāvi atvizēja saulē kā šautenes stobrs. Helikoptera neparastā krāsa, forma un spēcīgā dūkoņa atgādināja pagājušās nakts notikumus un «zirnekļus». Mani atkal pārņēma neizprotamas bailes.

Pieliku soli, nenocietos un sāku skriet. Aiz pagrieziena ieraudzīju automobili GAZ-69 un trīs cilvēkus, kas skatījās debesīs. Domādams, ka viņi tūlīt aiz- orauks, es iekliedzos un pamāju ar roku. Viņi atskatās, tad viens no viņiem palīda zem mašīnas. Divi oārējie — plecīgi, bārdaini puiši, acīm redzot, ģeo- ogi — likās mēmi.

— Vai neaizvedīsiet līdz Pendžikentai? — no tālie- īes saucu.

Tačft viņi joprojām klusēja un pētoši raudzījās nanī. Nospriedu, ka droši vien nebūs sadzirdējuši autājumu, un tādēļ, pienācis klāt, skaļi sasveicinājos.

Garākais novērsās un iekāpa mašīnā. īsākais ne- aipni atrūca — «sveiks» un tūdaļ no jauna pavērās lebesīs. Arī es paskatījos uz augšu. Bet tur it nekā iebija.

— Vai netaisāties uz Pendžikentu? — atklepojis vēl- eiz mēģināju ievadīt sarunu.

— Kas jūs tāds esat? — īsākais noprasīja.

— Esmu arheologs. Mēs atrokam Apīdas pili.

— Kur tāda atrodas? Es paskaidroju.

— Kas jums vajadzīgs Pendžikentā?

Pastāstīju par Lozovski un par stāvokli mūsu no- letnē. «Zirnekļa» apciemojumu un nakts trauksmi, irotams, noklusēju.

— Es pazīstu Lozovski, — pēkšņi atsaucās garā- ais. — Boriss, vai ne?

Piekrītoši pamāju ar galvu.

— Mēs, protams, aizvestu jūs. Bet paši redzat, šo- 5ris savārījis putru.

— Georgij Palič, — no mašīnas apakšas atskanēja ārmetoša balss, — kardāns, jūs taču zināt. ..

— Labāk nepļāpā tik daudz, Petrenko . . .

— Lūk, atkal! — šai mirklī iekliedzās īsākais. Melnais Helikopters joņoja taisni mums pretim,

id uzšāvās debesīs un apstājās virs mūsu galvām, fan tas ne visai patika, un es jau taisījos brīdināt iedrus, kad pēkšņi garākais parādīja uz augšu un idaļ izrausās no mašīnas.

Helikopters krita. Tā lejasdaļā atvērās draudīgi melnējošs caurums, kas šķitanotēmēts tieši uz mums.

— PetTenko, rāpies ārā! Ātrāk, velns parāvis! — garākais iebrēcās nelabā balsī un, saķēris mani aiz piedurknes, metās prom.

Es skrēju viņam līdz. Mazais ģeologs sekoja mums. Viņš laikam gribēja kaut ko teikt, jo nemitīgi plātīja muti, bet motoru rūkoņa pilnīgi nomāca visas pārējās skaņas. Nokļuvis ceļmalas grāvī, vēl paspēju ievērot, ka Petrenko jau izrāpies no mašīnas apakšas, bet Melnais Helikopters lēni uzsēžas gazikam virsū. Dzenskrūvju saceltais viesulis norāva man cepuri un ietina visu apkārtni dzeltenā putekļu mākonī. Piepeši uzliesmoja žilbinoši balta gaisma, kas aizēnoja pat sauli. Iekliedzos aiz griezīgām sāpēm acīs. Kad putekļu viesulis norima, mēs ieraudzījām tukšu ceļu un debesīs — gaistošu melnu punktu.

Kopš tā laika neesmu redzējis ne Viesus, ne viņu gaisa kuģus. Kā vēlāk noskaidrojās, Džamils un mūsu strādnieki todien redzējuši vienu, bet sešpadsmitajā augustā vēl divus helikopterus.

Kopā ar aplaupītajiem ģeologiem man galu galā izdevās atrast mašīnu, kas nogādāja mūs Pendžikentā. Garākais ģeologs visu ceļu skatījās debesīs un lamājās. Šoferis Petrenko vairākkārt mēģināja paskaidrot kaut ko par kardānu. Taču neviens viņā neklausījās.

Pendžikentā mums teica, ka Lozovskis aizbraucis četrpadsmitā augusta rītā, bet ekspedīcijas šoferis Koļa atgriezies tai pašā vakarā un līdz šim tiekot turēts milicijā. Viņš, acīm redzot, sadragājis mašīnu un vainojams Lozovska nāvē, taču, negribēdams atzīties, melšot nez kādas blēņas par uzbrukumu no gaisa.

Nekavējoties aizskrēju uz miliciju. Koļa sēdēja de- žūrtelpā un smagi pārdzīvoja viņam nodarīto pārestību. Pēc viņa vārdiem, apmēram četrdesmit kilometru attālumā no Pendžikentas Lozovskis devies apskatīt vecas drupas. Nedaudz vēlāk atlidojis Melnais Helikopters un aprijis mašīnu, Koļa dzinies tam pakaļ gandrīz veselu

kilometru, bet nepanācis un tad sācis meklēt Lozovski. Arī Lozovski neesot izdevies atrast. Tad viņš atgriezies Pendžikentā un par visu ziņojis.

— Pietiks niekus melst, —- dežurants viņu nīgri ārtrauca.

Šajā mirklī dežūrtelpā ienāca mani ceļabiedri iologi un šoferis Petrenko. Viņi atnesa rakstisku ņojumu par mašīnas nolaupīšanu un lietišķi apvai- ijās, kam varētu adresēt sūdzību par nezināmo lidoju huligāniskajām izdarībām. Pēc pusstundas Koju brīvoja.

Tagad, protams, visi zina, kas bija mūsu Viesi. To- ēr atceros, ka pirmajā laikā komisijas vairākums uz- :atīja šādu secinājumu par nenopietnu un ierosināja xlot izmeklēšanu armijas iestādēm vai robežsargiem, lubas izzuda tikai pēc tam, kad septembra vidū at- Lda Viesu kosmodromu un Borisa Lozovska dienas- "āmatu. Atradēji bija robežsargi, kas pēc liecinieku ˆrādījumiem sīki izpētīja vairākas Melno Helikop- ru trases.

Kosmodroms bija izveidots Ieplakā, piecdesmit Iometrus no Apīdas pils. Pilnīgi gludo, nolīdzināto ukumu gar malām iejoza apkausēta akmens bluķi, rukuma caurmērs nepārsniedza divsimt metru. Zeme :ita apsvilināta. Visi augi — zāle, krūmi un divi dkoki bija pārogļoti. Laukumā atrada vienu no aiz- jstajiem automobiļiem — ieeļļotu un nomazgātu, taču iz degvielas, dažus no nezināma materiāla izgatavo- s savādus priekšmetus (nodoti izmeklēšanai) un, ilvenais, Lozovska arheoloģiskās grupas «Apīda» enasgrāmatu ar vadītāja pašrocīgiem ierakstiem. Dienasgrāmata atradās automobiļa kabīnē uz sē- ;kļa un nebija cietusi no saules vai mitruma, bet cai pārklājusies ar putekļu kārtu. Brūnos vākos iestās klades divas trešdaļas saturēja Apīdas pils izkuram un šajā apvidū veikto izlūkošanas darbu >rakstus. Taču pēdējās divpadsmit lappuses aizņēma konisks stāstījums, kas atsver jebkuru romānu un i vienu vien zinātnisku apcerējumu. Šis tas no uz- kstītā nav saprotams, toties pārējais neapšaubāmi ;lna vislielāko ievērību, it īpaši Lozovska secinājumi ir Viesiem.

Lozovska piezīmes dienasgrāmatā ir šādas:

14. augusta.

(Attēlots stipri saplacināts konuss, kaut kas līdzīgs mušmires galviņai. Salīdzinājumam blakus uzzīmēti automobilis un cilvēks. Paraksts: «Kosmiskais kuģis». Konusā atzīmēti daži punkti, uz kuriem norāda bultas ar parakstu':*1* «Ieeja». Pie konusa virsotnes uzraksts: «Te notiek iekraušana». Malā piezīme: «Augstums —- 15 m, diametrs pie pamatnes — 40 m».)

«Helikopters atnesa vēl vienu mašīnu — GAZ-69. Viesi (šo vārdu pirmo reizi lietojis tieši Lozovskis) ilgi rosījās ap to, izjauca motoru, tad iekrāva kuģī. Mūsu mašīna pagaidām stāv lejā. Es izņēmu no tās visus produktus, un viņi tos neaiztiek. Man viņi nepievērš ne mazāko

uzmanību. Es varētu mierīgi aiziet, bet negribu.

(Tālāk ļoti slikts zīmējums, kas, acīm redzot, attēlo vienu no Viesiem.)

Diemžēl, es neprotu zīmēt. Melns diskveida ķermenis apmēram metru diametrā. Astoņas kājas —- garas un tievas, ar trim locītavām. Ne acu, ne ausu nekur nemana, tomēr nav šaubu, ka viņi lieliski redz un dzird. Pāvietojas neticami ātri. Skraida gandrīz kā mušas pa svērteniskām kraujām.

Helikopters atnesa govi. Seši Viesi to aplūkoja no visām pusēm, čirkstināja un zibsnīja. Apbrīnojams spēks — viens no viņiem satvēra govi aiz pakaļkājām un viegli apvēla uz muguras. Govi iekrāva. Helikopters atnesa siena kaudzi. Arī to iekrāva kuģī. ..

Mēģināju sazināties ar viņiem. Joprojām nepievērš uzmanību.

Pašlaik te darbojas vismaz deviņi Viesi un trīs helikopteri.

Izrādās, mani tomēr novēro. Kad paslēpos aiz akmeņiem, Viesis devās man pakaļ, pačirkstināja, tad apklusa. Es atgriezos …

Vienam, liekas, ir acis — piecas spožas podziņas gar ķermeņa malām. Krāsas dažādas. No kreisās uz labo — zaļganzila, zila, violeta un divas melnas. Tumsā acis spīd . . .

15. augusta.

Nakti gandrīz negulēju. Atlidoja un aizlidoja helikopteri, skraidīja un čirkstināja Viesi. Viss norit pilnīgā tumsā. Tikai reizumis spilgti uzliesmojumi. . .

Ceturtā mašīna, atkal GAZ-69. Un atkal bez šofera. Kādēļ? Laikam izvēlas brīdi, kad šoferis kaut kur aizgājis.

Viens no Viesiem ķēra ķirzakas — ļoti veikli, skrēja uz trim kājām, bet ar pārējām tvēra reizē divas trīs…

Iekrāva veselu aitu baru, kādas desmit, un milzīgu daudzumu siena. Paspējuši jau uzzināt, ko aitas ēd! Prātīgi radījumi! Acīm redzot, grib aizvest govis un aitas dzīvas.

Varbūt arī man aizlidot? Rīt mēģināšu vai nu izskaidroties ar viņiem, vai slepus ielavīties kuģī. Bet ja nu neatļaus? … *

Divi propelleri, dažreiz četri. Mašīnas garums — astoņi metri. Viss no blāva, melna materiāla bez šuvēm. Manuprāt, tas nav metāls. Kā tur iekļūst, nesaprotu: lūku nekur neredz. (Tas, acīm redzot, it helikoptera apraksts.)

Jālido, tāda izdevība gadās reizi mūžā . . .

Atgriezās viens no helikopteriem, sānos iespiedumi dūres lielumā. Pāri kalniem tai brīdī aizšāvās divi mūsu reaktīvie iznīcinātāji. Varbūt bijusi sadursme?

Viesi turpina skraidīt apkārt, it kā nekas nebūtu noticis . . .

Fantastiski! Joprojām nevaru atjēgties no pārsteiguma. Tās ir mašīnas!!! Nupat pāris soļu no jnanis divi Viesi izjauca trešo. Neticēju savām acīm. Ārkārtīgi sarežģīta ierīce, pat nezinu, kā lai to apraksta.

2ēl, ka neesmu inženieris. Nocēla muguras bruņas, zem tām zvaigžņveidīgs . . . (teikums nav pabeigts). Pavēderē rezervuārs, diezgan ietilpīgs, bet kā tur novieto dažādus priekšmetus — nesaprotu. Mašīnas! . . .

Kad šo ierīci samontēja no jauna, tai atstāja tikai četras kājas, toties pielika klāt kaut ko līdzīgu milzīgai spīlei. Tikko pabeidza montāžu, «jaunpiedzimu- šais» aizskrēja uz kuģi. Ķermeņa lielāko daļu aizņem

zvaigžņveidīgs priekšmets no balta materiāla, kas atgādina porainu sūkli.

Bet kas gan ir šo mašīnu saimnieki? Varbūt tās vada no kuģa iekšienes?…

Saprātīgas mašīnas? Nieki! Kibernētika vai tālvadī- šana? Neticami…

Izprot atšķirību starp cilvēku un dzīvnieku. Tāpēc cilvēkus neņem. Humāni… Mani droši vien paņēmuši aiz pārskatīšanās.

Pusnakts. Rakstu kabatas baterijas gaismā. Kad iededzināju to, viens no Viesiem atskrēja, uzzibsnīja un aizskrēja. Visu vakaru viņi būvēja kādu tornim līdzīgu celtni. Sākumā atvēra trīs lūkas un no tām izlaida platas kāpnes. Domāju, beidzot iznāks tie, kas šīs mašīnas vada. Bet pa kāpnēm nolaida dažādas detaļas un metala loksnes. Seši Viesi ķērās pie darba. Ilgi vēroju viņus. Visas kustības bija absolūti drošas un precīzas. Torni uzcēla četrās stundās. Cik saskaņoti strādā! Pašreiz nekā neredz — tumšs, bet es dzirdu, kā Viesi skraida pa laukumu. Viņi tīri labi iztiek arī bez gaismas. Darba troksnis nenorimst ne uz mirkli. Helikopteri lido nepārtraukti.

Pieņemsim, ka es… (teikums nav pabeigts).

16. a u g u s t ā, pīkst. 16.

… Tam, kas atradīs burtnīcu. Lūdzu nosūtīt to uz Ļeņingradu, Valsts Ermitāžu, Vidusāzijas nodaļu.

Četrpadsmitā augustā pulksten deviņos no rīta mani, Borisu Lozovski, nolaupīja Melnais Helikopters un atveda šurp, uz Viesu nometni. Līdz šai dienai centos pēc iespējas pierakstīt savus novērojumus … (dažas rindas nesalasāmas). Svarīgākie secinājumi: 1. Tie ir Viesi no kosmosa, t. i., no citas planētas vai pat planētu sistēmas. 2. Sie radījumi ir ārkārtīgi sarežģīti un smalki mehānismi, bet viņu kuģis tiek vadīts automātiski.

Viesi apskatīja mani, izģērba un, liekas, nofotografēja. Nekā ļauna viņi man nenodarīja un arī turpmāk nepievērsa man sevišķu uzmanību. Viņu vidū es jutos pilnīgi brīvs. _ .

Tagad kuģis, acīm redzot, gatavojas startam, jo no rīta šeit izjauca visus trīs Melnos Helikopterus un piecus Viesus. Mani pārtikas produkti arī iekrauti kuģī. Laukumā palikušas tikai dažas torņa detaļas un viens GAZ-69. Divi Viesi vēl strādā zem kuģa ķīļa, divi citi klaiņo

kaut kur tuvumā. Esmu nolēmis lidot. Pārtikas produktu pietiks vismaz mēnesim. Kas būs pēc tam, nezinu. Un tomēr jālido! Iekļūšu kuģī, atradīšu govis un aitas un apmetīšos pie tām. Nezinu, kā būs ar ūdeni. Ja palikšu dzīvs, — un es tikpat kā nešaubos par to, — tad pielikšu visus spēkus, lai sazinātos ar Zemi un atgrieztos kopā ar Viesu saimniekiem. Domāju, ka spēšu ar viņiem saprasties. Tātad uz kuģi! Nepieciešams tikai… (seko nesalasāma rindkopa: šķiet, Lozovskis to rakstījis neskatīdamies). Pārējo uzrakstīšu pēc kuģa apskates. Varbūt mani nemaz nelaidīs. Divi Viesi jau iekāpj lūkā. Divi vēl rosās zem kuģa. Eju. Mazliet bail. Nieki! Tās taču mašīnas un es esmu cilvēks.»

Šajā vietā ieraksti dienasgrāmatā beidzas. Lozovskis neatgriezās automašīnas kabīnē. Neatgriezās tāpēc, ka kuģis startēja. Skeptiķi spriedelēja par nelaimes gadījumu. Bet ko gan citu no skeptiķiem varēja sagaidīt! Es no paša sākuma biju nesatricināmi pārliecināts, ka mūsu vadītājs palicis dzīvs un ieraudzīs to, ko mēs necerējām redzēt pat sapnī. Viņš atgriezīsies, un es viņu apskaužu. Lozovskis ir visdrosmīgākais cilvēks, kādu vien pazīstu. Ne jau kurš katrs uz to būtu spējīgs. Es iztaujāju daudzus. Daži godīgi atzinās: «Nē.» Vairākums teica: «Nezinu. Viss atkarīgs no konkrētajiem apstākļiem.»

Es laikam neuzdrošinātos. Es redzēju «zirnekli». Tas neiedvesa man uzticību. Un vēl šie drausmīgie Melnie Helikopteri. .. Bet galu galā viss tiešām atkarīgs no konkrētajiem apstākļiem . . .

Dažus vārdus par turpmākajiem notikumiem. Noskaidrojās, ka triju dienu laikā, kamēr Viesi aktīvi darbojās Zemes virsū, viņi nemodināja tikpat kā nekādas aizdomas. «Zirnekļus», kā jau teicu, redzēja ļoti nedaudzi. Melnie Helikopteri parādījās virs apdzīvotām vietām simts piecdesmit — divsimts kilometru

rādiusā no kosmodroma. Tos pavadīja ar jūsmīgiem skatieniem, bet nevienam neienāca prātā, ka šīs mašīnas varētu būt izgatavotas citā pasaulē.

Melnie Helikopteri un «zirnekļi» vai nu nebija apbruņoti, vai arī neuzskatīja par vajadzīgu izmantot ieročus. Vispār Viesi izturējās pret cilvēkiem ļoti uzmanīgi. Neviens netika ne ievainots, ne arī sakropļots. Viesu nodarītie materiālie zaudējumi, patiesību sakot, ir niecīgi, un tādēļ būtu muļķīgi uzskatīt dažu automobiļu, govju un aitu aizvešanu par naidīgu rīcību.

Septembra vidū notikuma vietā ieradās PSRS Zinātņu akadēmijas nodibinātā komisija. Mūs, visus aculieciniekus, uzaicināja pie komisijas priekšsēdētāja profesora Ņikitina. Viņa rīcībā mēs bijām apmēram nedēju un pēc tam atgriezāmies Maskavā. Bet novembrī . ..

Lasītāju vairākums to droši vien zina ne sliktāk par mani. Astotajā novembrī visos ieslēgtajos radiouztvērējos, televizoros, kā arī translācijas tīklos no pola līdz polam atskanēja mūsu vadītāja skaļā, satrauktā balss. Raidītāja jaudai vajadzēja būt kolosālai, un tas

darbojās ārkārtīgi plašā svārstību diapazonā.

Krievu, vācu, tadžiku un latīņu valodā Lozovskis trīs reizes pēc kārtas paziņoja, ka jau veselu mēnesi atrodas gigantiskā zvaigžņu kuģī, kas pēc viņa domām ieradies no citas planētu sistēmas un uz laiku kļuvis par Zemes pavadoni tās apēnotajā izplatījuma daļā. Ar lielu sajūsmu Lozovskis runāja par kuģa saimniekiem, kas radījuši apbrīnojamās zirnekļveidīgās mašīnas.

— Viņi ir visai cienījami un inteliģenti radījumi.

Pēc Lozovska vārdiem zvaigžņu kuģis aplido Zemi

jau gandrīz pusotra gada. Paši kuģa saimnieki esot fiziski pārāk vāji, lai riskētu nolaisties uz planētas ar tik lielu pievilkšanas spēku, toties viņu automātiskais izlūks vairākkārt apciemojis Zemi.

— Cilvēkiem būs interesanti uzzināt, — teica Lozovskis, — ka mehāniskie «zirnekļi» un Melnie Helikopteri jau parādījušies Antarktīdā, Ziemeļaustrumu

Kanādā, Norvēģijā. Viņu ierašanās Tadžikijā bija pirmais mēģinājums nolaisties zemākos platuma grādos.

Acīm redzot, steigdamies pāriet pie galvenā, Lozovskis nepakavējās sīkāk pie saviem piedzīvojumiem kuģī. Viņš ziņoja, ka Viesi no kosmosa izsaka vēlēšanos iepazīties ar citiem cilvēces pārstāvjiem, «kas būtu kompetentāki par mani», un šajā nolūkā piedāvā tikšanos jebkurā kuģa orbītas punktā. Novērojot mākslīgos pavadoņus un no Zemes palaistās automātiskās raķetes, viņi pārliecinājušies, ka šāds lidojums nepārsniedz cilvēku tehniskās iespējas.

Noslēgumā Lozovskis lūdza nodot sveicienus viņa sievai, draugiem, paziņām un apsveica padomju cilvēkus ar Lielā Oktobra piecdesmito gadadienu.

Dažas dienas vēlāk Deviņpadsmitais pavadonis sāka regulāri pārraidīt pelengācijas signālus. Viesi darīja visu, lai atvieglotu mūsu zinātniekiem lidojuma sagatavošanu.

Kad pēc pelenga bija noteikti kuģa orbītas parametri, noskaidrojās kāds interesants apstāklis. Izrādās, ka Deviņpadsmito pavadoni vēl aprīlī, tas ir, četrus mēnešus pirms Viesu parādīšanās Tadžikijā, bija redzējuši Simeizas observatorijas līdzstrādnieki. Taču toreiz viņi domāja, ka novērotais debess ķermenis ir īsi pirms tam atmosfēras augšējos slāņos sasprāgušas angļu nesējraķetes lauska.

Pārējais visiem labi zināms. PSRS Zinātņu akadēmijas prezidija sēdē tika nolemts pieņemt Viesu ielūgumu un nosūtīt uz tikšanās vietu «PSRS» — cilvēces pirmo starpplanētu raķeti ar atomdzinēju. Šo kuģi gatavoja lidojumam ap Mēnesi. Taču apkalpe neiebilda pret maršruta maiņu.

Paies vēl īss laiciņš, un cilvēki uzzinās daudz jauna par Viesiem, viņu zvaigžņu kuģi un neparastajiem mehānismiem, ko viņi sūtījuši uz

Zemi. Tomēr dažus secinājumus var izdarīt jau tagad.

Droši vien būs jānoraida hipotēzē, ka Viesi būvējuši zirnekļveidīgās mašīnas pēc sava ģīmja un līdzības. Vispārēji apsvērumi, kā arī dažas diezgan nenoteiktas Lozovska piezīmes liek domāt, ka viņi pārāk neatšķiras no cilvēkiem. Bez tam profesors Ņikitins veltīja īpašu uzmanību acīgā «zirnekļa» aprakstam. Lai kādi būtu šo aparātu uzdevumi, divām melnajām acīm jāuztver ultravioletās gaismas toņi, kas cilvēkiem šķiet pilnīgi melni. Viesi droši vien izšķir piecas krāsas, no kurām mēs redzam tikai trīs.

Kas attiecas uz zirnekļveidīgajām mašīnām, tad, pēc ievērojamā Ļeņingradas speciālista Titova domām, tās jāuzskata par ULMNP — Universāliem Loģiskiem Mehānismiem ar Neierobežotu Programu jeb, citiem vārdiem, par kibernētiskiem automātiem, kas spēj jebkurā situācijā loģiski izraudzīties vislietderīgāko rīcības veidu. Sādu mašīnu konstruēšanas principiālo iespējamību nesen pierādīja PSRS Zinātņu akadēmijas Informācijas teorijas institūts.

.. . Pēc nedēļas cilvēka ģēnija radītais tērauda milzenis ielauzīsies Visuma saltajās tālēs, lai tiktos ar Citas Pasaules Saprātu. Un neviens cilvēks, dabiski, nespēj bez saviļņojuma domāt par šo tikšanos, kas pavērs jaunu lappusi mūsu planētas vēsturē.

A. Dņeprovs
UZMANĪBU — KRABJI!

— Ei, jūs tur, veicīgāk! — inženieris Kuklings uzkliedza matrožiem.

Viņi stāvēja līdz jostai ūdenī un, izcēluši no laivas pēdējo kasti, centās to pavilkt gar borta malu.

— Karstums kā peklē … — inženieris ar raibu lakatu slaucīja nosvīdušo kaklu. — Noģērbieties, Bad! Šeit nav nekādas civilizācijas.

Es grūtsirdīgi paskatījos uz slaido šoneri, kas atgriezīsies tikai pēc divdesmit dienām.

— Kāds velns jūs dīdīja izmēģināt savas mašīnas pašā elles dibenā? — jautāju Kuklingam, novilkdams drēbes.

— Redziet, Bad, tas būs ļoti neparasts eksperiments. Mums jāpārbauda vecā džentlmeņa, pag, kā viņu sauca … — inženieris mazliet sastomījās un uzmeta man vērīgu skatienu. — A, atcerējos, Čarlza Darvina teorija . . .

— Paklausieties, Kukling, jūs laikam domājat, ka man atmiekšķējušās smadzenes! Pasakiet labāk skaidri un gaiši, ko mēs te darīsim, un, lūdzu, nemuldiet vairs par Darvinu.

Atņirdzis mākslīgos zobus, Kuklings skaļi iesmējās.

— Jūs tomēr esat stulbenis, Bad! Bet tagad, lūdzu, attaisiet kasti Nr.l un izņemiet telti, ūdens tvertnes, konservus un instrumentus. — Inženiera tonis bija uz mata tāds kā toreiz poligonā, kad mūs iepazīstināja.

— Labi, — es novilku caur zobiem un ķēros pie darba.

Pāris stundās mēs uzcēlām telti, ienesām tajā lāpstas, laužņus, dažādus atslēdznieku rīkus, apmēram simt konservu kārbas un vairākas tvertnes ar dzeramo ūdeni.

Pēc vakariņām atvērām otro kasti. Tur atradās parasti stumjamie ratiņi, kādus staciju peronos izmanto bagāžas pārvadāšanai.

Kad piegāju pie trešās, Kuklings man uzsauca:

— Ziniet ko, vispirms palūkosimies kartē.

Sala bija apaļa kā šķīvis. To apjoza piecdesmit metrus plats liedags, aiz kura sākās neliela augstiene ar vienmuļu, krūmiem apaugušu līdzenu virsu. Kartē ar sarkanu zīmuli bija ievilktas vairākas atzīmes.

— Mūsu kravu vajadzēs novietot, lūk, šajās vietās, — sacīja Kuklings.

Trešā kaste šķita nesamērīgi smaga. Es nospriedu, ka tajā iepakots masīvs darba galds. Taču, kad atrāvām pirmos dēļus, tikko

neiekliedzos aiz pārsteiguma. No kastes izbira daždažādu formu un izmēru metala plāksnes un stieņi.

—- Varētu domāt, ka mēs esam atbraukuši, lai spēlētos te ar klucīšiem! — es iesaucos, cilādams kubiskos, cilindriskos un lodveidīgos metala gabalus.

— Diez vai, — Kuklings smīnēdams atbildēja.

Ceturtā kaste un visas pārējās, ieskaitot devīto, bija

piepildītas ar tādām pašām metala sagatavēm. Es bez grūtībām noteicu, ka tās ir no tērauda, vara un cinka.

Kad taisījos atvērt pēdējo, desmito kasti, inženieris man pēkšņi uzsauca:

— To pagaidām neaiztieciet!

Trīs nākamās dienas mēs ar Kuklingu no rīta līdz vakaram krāvām metālu ratiņos un izvadājām pa salu. Stieņus un klucīšus sabērām nelielās kaudzēs. Dažas atstājām tieši uz zemes, citas pēc inženiera norādījuma es ieraku smiltīs.

Tikko šis darbs bija galā, mēs atgriezāmies pie desmitās kastes.

— Atveriet, bet uzmanīgi! — Kuklings brīdināja.

Šī kaste likās daudz vieglāka un mazāka nekā pārējās. Starp blīvi sapresētām zāģu skaidām mēs atradām vaska papīrā ietītu sainīti, no kura izlobījām pavisam dīvainu priekšmetu.

Pirmajā mirklī es to noturēju par rotaļu krabi. Taču tas nebija vienkāršs krabis. Bez sešām posmainām kājām aparāta priekšgalā rēgojās vēl divi pāri taustekļu. Tie izlīda no maksts, kas atgādināja pusatņirgtu nezvēra rīkli. Nelielā padziļinājumā uz krabja muguras laistījās paraboliskspogulis ar tumši sarkanu kristālu centrā. Atšķirībā no rotaļu krabjiem šim bija divi pāri acu — abos ķermeņa galos.

— Patīk? — Kuklings pēc brīža jautāja.

Es paraustīju plecus.

— Acīm redzot, mēs tiešām esam atbraukuši rotaļāties! . ..

— Tā ir bīstama rotaļa! — Kuklings pašapmierināti iesaucās. — Nolieciet krabi smiltīs.

Metala nezvēriņš izrādījās ļoti viegls, ne smagāks par trim kilogramiem. Smiltīs tas stāvēja diezgan stabili.

— Nu, un tālāk? — es ironiski vaicāju.

— Nekas. Pagaidīsim, lai mazliet sasildās.

Mēs apsēdāmies un sākām vērot dīvaino rotaļlietu. Pēc pāris minūtēm pamanīju, ka spogulītis uz krabja muguras lēni pievēršas saulei.

— E, jūsu krabis, šķiet, atdzīvojas!

Es piecēlos un līdz ar to nejauši apēnoju mehānismu. Tai pašā mirklī krabis sakustējās un mudīgi izrāpās saulē. Aiz pārsteiguma atlēcu sāņus.

— Redziet nu, kāda ir šī rotaļlieta, — Kuklings iesmējās. — Pat jūs tā sabiedēja!

Es ilgi slaucīju nosvīdušo pieri.

— Sakiet beidzot, Kukling, ko mēs te darīsim un kāpēc mums vispār vajadzēja šurp atbraukt?

Arī Kuklings piecēlās un šoreiz pavisam nopietni teica:

— Lai pārbaudītu Darvina teoriju.

— Bet tā taču ir bioloģiska teorija. Par dabisko izlasi, evolūciju un tā tālāk, — es apjucis murmināju.

— Pilnīgi pareizi. Starp citu, skatieties, mūsu varonis aizgājis padzerties!

Es jutos satriekts. Metāliskā rotaļlieta bija tiešām aizrāpusies līdz krastmalai un ielaidusi snuķīti ūdenī. Padzērusies tā izlīda atkal saulē un sastinga.

Lūkodamies uz šo mašīnu, es izjutu savādas, neizprotamas bailes un riebumu. Vienu brīdi pat likās, ka neveiklais rotaļu krabis nez kādēļ atgādina pašu Kuklingu.

— To jūs izgudrojāt? — es vaicāju inženierim.

— Mjā, — viņš apmierināts norūca un atlaidās smiltīs.

Arī es atgūlos un klusēdams turpināju vērot dīvaino mehānismu. Tagad tas šķita atkal pilnīgi nedzīvs.

Krabja mugura izskatījās pēc nošķelta puscilindra ar plakanām sieniņām galos. Katrā no šīm sieniņām bija izurbti divi caurumi, kas atgādināja acis. Šo iespaidu vēl pastiprināja tas, ka aiz caurumiem korpusa dziļumā mirgoja kristāli. Apakšpusē mehānismu noslēdza līdzena platforma — krabja vēderiņš. Mazliet augstāk — starp vēderiņu un muguru — no aparāta izspraucās trīs pāri lielu un divi pāri mazu posmainu spīļu.

Krabja iekšas saskatīt neizdevās.

Es ilgi lauzīju galvu, cenzdamies uzminēt, kāpēc admiralitāte norīkoja īpašu kuģi, lai aizvestu mehānisko rotaļlietiņu un tās izgudrotāju uz šo vientuļo salu.

Iegrimuši domās, mēs ar Kuklingu gulējām smiltīs. Tikmēr saule nolaidās zemāk, un beidzot krūmu ēna skāra metala krabi. Tiklīdz tas notika, krabis sakustējās un no jauna izrāpās saulē. Taču pēc brīža ēna ari tur sasniedza viņu. Un tad mūsu krabis aizčāpoja gar krastu, arvien vairāk tuvodamies ūdenim, ko vēl apspīdēja pēdējie saules stari. Krabis, šķiet, par katru cenu gribēja palikt gaismā.

Mēs piecēlāmies un lēni devāmies mašīnai pakaļ.

Tā pakāpeniski apstaigājām visu salu un nokļuvām rietumu krastā.

Te gandrīz pašā ūdens malā bija izgāzta viena no metala kaudzēm. Kad krabi šķīra no tās apmēram desmit soļu, viņš pēkšņi likās pilnīgi aizmirsis sauli, pieskrēja pie metala sagatavēm un

sastinga kāda vara klucīša priekšā.

Kuklings uzsita man uz pleca.

— Tagad atgriezīsimies. Interesantākais sāksies rīt.

Teltī mēs klusēdami paēdām vakariņas un ietinā-

mies flaneļa segās. Kuklings droši vien bija apmierināts ar to, ka viņam neuzstāda nekādus jautājumus. Pirms iemigšanas es dzirdēju, kā viņš, valstīdamies no vieniem sāniem uz otriem, palaikam ķiķina. Inženieris, acīm redzot, zināja kaut ko tādu, ko nezināja neviens cits.

2.

Nākamās dienas rītā aizgāju peldēties. Odens bija silts, un es ilgi plunčājos jūrā, tīksminādamies ar ausmas purpursārto atspulgu rāmajos viļņos. Kad atgriezos mūsu miteklī, Kuklinga tur nebija.

Tikko paspēju norīt dažas ananāsa šķēles, kad no tālienes atskanēja inženiera baj.ss:

— Leitnant, skrieniet šurp! Ātrāk!

Saule jau bija krietni pakāpusies pie debesīm, kad mēs sasniedzām metala kaudzi. Tā žilbinoši laistījās saules staros, un pirmajā mirklī es nekā sevišķa nemanīju.

Bet, kad līdz kaudzei bija atlikuši ne vairāk kā divi soļi, es pēkšņi ievēroju divas zilganas dūmu strūkliņas un tad . . . Tad es apstājos kā paralizēts. Vairākkārt izberzēju acis, taču redzējums neizzuda. Pie metala klucīšiem stāvēja divi krabji — uz mata kā tas, ko mēs izņēmām vakar no pēdējās kastes.

— Vai tiešām viens no viņiem bija aizbērts ar metala lūžņiem?

Kuklings berzēja rokas un smējās kā kutināts.

— Beidziet reiz tēlot idiotu! — es viņam uzkliedzu. — No kurienes te radies otrs krabis?

— Piedzimis! Šonakt piedzimis!

Es sakodu lūpas un piegāju krabjiem cieši klāt. Kādu laiku man likās, ka tā ir halucinācija: abi krabji cītīgi strādāja! Veikli cilājot tievos taustekļus, viņi satvēra stienīšus un ar Volta loku nogrieza metala gabaliņus, ko tūdaļ pat iegrūda rīklē. Mehānisko robotu iekšas klusi dūca. Brīžiem tās izspļāva dzirksteļu spietus, un tad otrs taustekļu pāris izvilka no rīkles ģ&tˆi detaļu.

Šīs apaļas noteiktā kārtībā samontēja uz līdzenas platformas, kas pakāpeniski izbīdījās no krabja pavēderes.

Uz pirmā krabja platformas jau varēja redzēt gandrīz gatava trešo krabi, bet uz otrā robota platformas vēl tikko iezīmējās ceturtā mehānisma apveidi.

— Paklausieties, šie radījumi taču izgatavo sev līdzīgus!? — es iesaucos.

— Pilnīgi pareizi. Šīs mašīnas vienīgais uzdevums — izgatavot sev līdzīgas mašīnas, — mierīgi atbildēja Kuklings.

Kamēr pūlējos sagremot nupat dzirdēto, pirmā krabja rīkle plaši

atvērās un izgrūda puscilindrisku metala lentu. Tā apsedza samontēto mehānismu, pārvēršoties par trešā automāta muguru. Pēc tam mugurai abos galos piemetināja metala sieniņas ar caurumiem, un jaunais krabis bija gatavs. Tāpat kā diviem pirmajiem viņa muguras padziļinājumā laistījās spogulis ar sarkanu kristālu centrā.

Krabis ražotājs ievilka platformu, un «jaunpiedzi- mušais» nostājās pats uz savām kājām. Drīz tā spogulis sāka lēni griezties, meklējot sauli. Brītiņu pasildījies, krabis devās uz krastmalu.

— Kāda velna pēc viņiem vajadzīgs ūdens? — es nenocietos un pajautāju.

— Akumulatoru pildīšanai. Kamēr saule spīd, krabju muguras spoguļi un silīcija baterijas pārvērš tās siltumu elektrībā. Nakti automātus darbina akumulatoros uzkrātā enerģija.

— Tātad šie … radījumi darbojas dienu un nakti?

— Jā, dienu un nakti. Nepārtraukti!

Trešais krabis tikmēr bija atgriezies pie metala kaudzes.

Tagad tur strādāja trīs automāti, kamēr ceturtais sildījās saulē.

— Bet materiāla silīcija baterijām metala kaudzēs taču nav… — es iebildu, cenzdamies izprast šo mehānismu fantastisko atražošanas tehnoloģiju.

— Tas arī nav vajadzīgs. Silīcija te, cik uziet. — Kuklings iecirta kāju smiltīs. — Lūk, silīcija oksīdˆ no kura krabis ar Volta loku bez grūtībām .ˆgpgūšt tīru silīciju. ˆ

Kad devāmies atpakaļ uz savu mitekli, pie metala kaudzes jau strādāja seši automāti un divi sildījās saulē.

— Kam tas viss vajadzīgs? — es painteresējos, gatavodams vakariņas.

— Karam! Šie krabji ir bīstams diversijas ierocis…

— Nesaprotu.

Kuklings košļāja sautētu gaļu un nesteigdamies skaidroja:

— Iedomājieties, kas notiktu, ja šādus krabīšus nemanot palaistu ienaidnieka teritorijā!

— Nu, un tad?

— Jūs laikam zināt, kas ir ģeometriskā progresija?

— Pieņemsim.

— Vakar mēs sākām ar vienu krabi. Tagad mums jau ir astoņi. Rīt būs sešdesmit četri, parīt — pieci simti divpadsmit un tā tālāk. Pēc desmit dienām krabju skaits pārsniegs desmit miljonus. Viņu izgatavošanai vajadzēs trīsdesmit tūkstošu tonnu metala.

Izdzirdis šos skaitļus, kļuvu mēms aiz pārsteiguma.

— Krabji īsā laikā aprīs visu ienaidnieka metālu, visus viņa tankus, lielgabalus, lidmašīnas, visus darbgaldus, mehānismus, visu rūpniecisko iekārtu. Pēc mēneša uz visas zemeslodes nepaliks ne grama metala .. . Neaizmirstiet: metāls ir vissvarīgākā stratēģiskā

izejviela!

— Ak tad tāpēc admiralitāte tik ļoti interesējas par jūsu rotaļlietu …

—'Pilnīgi pareizi. Bet šis ir tikai pirmais modelis. Esmu nodomājis to uzlabot un turklāt ievērojami paātrināt atražošanas procesu. Padarīt konstrukciju izturīgāku un kustīgāku. Paaugstināt indikatoru jutību pret metālu. Tad mani automāti kara laikā kļūs bīstamāki par mēri. Es gribu, lai ienaidnieks divu triju dienu laikā zaudētu visus savus metala krājumus.

— Jā, bet, aprijuši ienaidnieka metālu, šie automāti taču var iebrukt mūsu teritorijā!

— Tas ir pavisam cits jautājums! Krabja mehānismu var noskaņot tā, lai tas beigtu darboties, tiklīdz automāts pārkāps mūsu zemes robežu. Starp citu, tādējādi viss ienaidnieka metāls nonāks mūsu rokās…

šajā naktī es redzēju drausmīgus sapņus. Čerksti- nādami un pūzdami gaisā zilganus dūmus, man uzbruka neskaitāmi krabju leģioni.

Ceturtajā dienā visa sala bija pilna ar inženiera Kuklinga automātiem. Pēc viņa aprēķiniem to skaits jau pārniedza četrus tūkstošus.

Saulē zibošos krabju ķermeņus redzēja visur. Kad vienā no kaudzēm izbeidzās metāls, mazie roboti tik ilgi klaiņoja apkārt, kamēr atrada citu kaudzi.

Nākamajā vakarā īsi pirms saulrieta es kļuvu par fantastiska un baismīga skata liecinieku.

Tas bija salas dienvidu pusē, kur mēs aprakām vairākus cinka stienīšus. Krabji, kas strādāja dažādās vietās, laiku pa laikam atskrēja šurp, lai izgatavotu kārtējo cinka detaļu. Šoreiz pie cinka bedres vienlaikus bija saskrējuši apmēram divdesmit krabji. Mehānismi drūzmējās, pinās cits citam pa kājām un traucēja strādāt. Šajā ziņā sevišķi izcēlās viens no tiem, kas šķita veiklāks, stiprāks un arī nekaunīgāks par saviem brāļiem.

Pa citu krabju mugurām viņš aizrāpās līdz bedrei, cenzdamies sagrābt tur metala gabalu. Un, kad tas jau bija tikpat kā sasniedzis mērķi, tai pašā -cinka stienī ieķērās otrs krabis. Mehānismi vilka laupījumu katrs uz savu pusi. Tas, kurš šķita veiklāks un nekaunīgāks, beidzot izrāva stieni no sāncenša ķetnām. Taču pretinieks nevēlējās atdot laupījumu un, uzklupis pirmajam automātam no muguras, iegrūda tam rīklē savus taustekļus.

Robotu taustekļi savijās neatšķetināmā mezglā, un krabji ar drausmīgu spēku sāka plosīt cits citu. Ta bija cīņa uz dzīvību un nāvi.

Pēkšņi krabis, kas sēdēja otram mugurā, nokrita augšpēdus, un viņa vēdera platforma noslīdēja uz leju, atsedzot mehānisma iekšas.

Tai pašā mirklī otrais krabis sāka ar elektriskām dzirkstīm šķaidīt pretinieka ķermeni. Beidzot automāts saira gabalos. Uzvārētājs izrāva no tā visas sviras, asis, zobratus, vadus un drudžainā steigā aprija.

Tiklīdz šādā ceļā iegūtās detaļas nokļuva plēsoņas iekšās, krabis ātri izvirzīja savu platformu un sāka montēt uz tās jaunu mehānismu.

Pēc dažām minūtēm smiltīs stāvēja gluži jauns, nupat piedzimis krabis.

Kad atstāstīju redzēto Kuklingam, viņš tikai pasmīnēja.

— Tieši tas man vajadzīgs!

— Kā tad tā?

— Es taču teicu jums, ka gribu uzlabot automāta konstrukciju. Cīņa, kurā saglabāsies tikai vispilnīgākie eksemplāri, ir labākais līdzeklis, lai šo mērķi sasniegtu!

— Ko nozīmē vispilnīgākie? Vai tad viņi visi nav vienādi? — Es joprojām nesapratu.

— Paklausieties, pat vismodernākās gultņu rūpnīcas nespēj izgatavot divas pilnīgi vienādas lodītes! — inženieris atcirta. — Un tas ir nesalīdzināmi vienkāršāks uzdevums. . . Mani automāti apgādāti ar kon- trolierīcēm, kas salīdzina ražojamo kopiju ar paša izgatavotāja konstrukciju. Iedomājieties, kas iznāks, ja katru nākamo kopiju gatavos nevis pēc oriģināla, bet gan pēc iepriekšējās kopijas. Galu galā radīsies mehānisms, kam vairs nebūs ne mazākās līdzības ar oriģinālu.

— Bet tādā gadījumā tas arī nespēs veikt savu galveno uzdevumu: ražot sev līdzīgus!

— Nu, un tad? Tā nebūs liela nelaime! No šā nepilnvērtīgā eksemplāra labākās kopijas izgatavos citu, dzīvotspējīgu automātu. Bet labākās būs tieši tās, kurās gluži nejauši uzkrāsies derīgas konstruktīvas īpatnības. Tā pakāpeniski izveidosies aizvien spēcīgāki, ātrāki un vienkāršāki eksemplāri. Man atliek tikai gaidīt, kamēr automāti izsmels šeit visus metala krājumus un uzsāks savā starpā karu!

… Naktī es ilgi sēdēju krastmalā, raudzījos jūrā un pīpēju. Vai tiešām Kuklings ievārījis putru, ko nāksies izstrēbt visai cilvēcei?

Atgriezies teltī, vēl labu laiku nevarēju aizmigt. Beidzot ieslīgu murgainā snaudā. Mani pamodināja vēsa un smaga priekšmeta pieskāriens. Atvēru acis. Bet krabis — pirmajā mirkli es pat neapjēdzu, ka tas varēja būt tikai viens no viņiem, — jau bija pazudis telts iekšienē. Dažas sekundes vēlāk ieraudzīju spilgtu elektrisku dzirksti.

Nolādētais automāts droši vien meklēja metālu. Un tagad viņa taustekļu elektrodi sagrieza dzeramā ūdens tvertni!

Es ātri uzmodināju Kuklingu un paskaidroju viņam, kas noticis.

— Visas kārbas jūrā! Pārtiku un ūdeni jūrā! — viņš nokomandēja.

Mēs aizstiepām skārda kārbas uz jūru un nogremdējām tās krasta

sēklī, kur ūdens mums sniedzās līdz jostai. Turpat noglabājām arī visus instrumentus.

Samirkuši un noguruši mēs tupējām liedagā līdz pirmajai gaismai. Kuklings sirdīgi šņāca, un es klusībā izjutu gandarījumu, jo nu arī viņam šis pasākums droši vien nelikās vairs tik patīkams.

Kad uzlēca saule un Kuklings atgriezās no savas rīta pastaigas, viņš svinīgi paziņoja':

— Visinteresantākais sāksies tagad. Metala krājumi izsmelti!

Tiešām, apstaigājuši visas vietas, kur tika izgāztas metala kaudzes, mēs pārliecinājāmies, ka tur nekā vairs nav. Krastmalā un krūmājos atradām tikai tukšas bedres.

Metala klucīši un stieņi bija pārvērtušies mehānismos, kas milzīgā skaitā klaiņoja pa visu salu. To akumulatori bija pielādēti līdz pēdējai iespējai, un enerģija darbam netika patērēta.

Novērojot krabjus, es pārliecinājos, ka Kuklingam taisnība. Metāliskie roboti bija ļoti dažādi. Cits no cita tie atšķīrās gan lieluma, gan kustīguma, gan spīļu un rīkļu izmēru ziņā. Atšķirības to iekšējā uzbūvē, domājams, bija vēl lielākas.

— Skatieties, nupat cīņa sākas pa īstam! — inženieris pēkšņi iesaucās un priecīgi sasita plaukstas.

Dažas minūtes vēlāk liedaga iecirknis, uz kuru rādija Kuklings, pārvērtās kaujas laukā. No visām salas malām turp devās nepārredzami krabju pulki. Un nepagāja ne stunda, kad karā iesaistījās jaunie, kaujas laikā dzimušie automāti.

Tā bija apbrīnojama robotu paaudze, kas izcēlās ar mazāku augumu un milzīgu ātrumu. Mani pārsteidza tas, ka jaunie krabji varēja iztikt bez akumulatoru uzlādēšanas. Toties viņu agresivitāte bija patiesi neaptverama. Šie mazuļi uzbruka reizē vairākiem pretiniekiem un vienlaikus sagrieza gabalos divus trīs lielākus mehānismus.

Kuklings stāvēja ūdenī, un viņa seja pauda bezgalīgu pašapmierinātību. Viņš berzēja rokas un ņurdēja:

— Labi, lieliski! Varu iedomāties, kas notiks tālāk! …

Taču, acīm redzot, Kuklings to nevarēja. Jo līdztekus kustīgajiem, mazajiem krabīšiem kaujas laukā negaidot sāka parādīties arī daudz lielāki automāti. To kustības bija lēnas, bet tajās juta spēku. Un drīz vien jaunpiedzimušie milži sekmīgi atvairīja savu brāļu — punduru uzbrukumus.

Kad saule laidās uz rieta pusi, sīko mehānismu rīcībā iezīmējās krasa pārmaiņa. Tie sadrūzmējās salas rietumu krastā un kļuva aizvien nekustīgāki.

— Velns parāvis, visa šī banda nolemta bojā ejai! — Kuklings aizsmakušā balsī iesaucās. — Šiem punduriem taču nav akumulatoru, un, tikko saule norietēs, tiem pienāks gals.

Tiešām, tiklīdz krūmu ēnas apsedza sīko automātu pūli, tas acumirklī pamira, pārvēršoties no bīstamas agresoru armijas par nedzīvu metala rotaļlietu noliktavu.

Pie šīs noliktavas lēni un smagnēji piečāpoja milzīgi krabji — gandrīz puscilvēka augumā un sāka citu pēc cita aprīt savus mazos brāļus. Uz gigantisko vecāku platformām pakāpeniski veidojās vēl grandiozāku pēcteču kontūras.

Kamēr milzu krabji nesteigdamies notiesāja punduru paaudzi, liedagā uz laiku iestājās miers.

Ap pusnakti mani pamodināja drausmīgs kliedziens. Kuklinga teltī nebija. Izskrējis ārā, es ieraudzīju pelēcīgo krastmalu un jūru, kas tālumā saplūda ar melno, zvaigžņoto debesi.

Jūra bija rāma kā vienmēr. Sīkie vilnīši tikko dzirdami šļakstinājās pret krasta smiltīm. Vienīgi tajā vietā, kur mēs nogremdējām pārtikas un dzeramā ūdens krājumus, jūras virsma šķita mazliet nemierīgāka.

Es nolēmu, ka tur plunčājas Kuklings.

— Ko jūs tur darāt?

— Esmu šeit! — no jauna atskanēja inženiera balss. — Līdz kaklam ūdenī. Nāciet šurp!

Iebridis jūrā, pēkšņi paklupu pret kaut ko cietu. Tas izrādījās milzu krabis, kas stāvēja dziļi ūdenī.

— Kāpēc jūs aizkūlāties tik tālu? Ko jūs tur darāt? — es jautāju.

— Viņi dzinās man pakaļ … — inženieris žēli vaidēja.

— Dzinās? Kas?

— Krabji.

— Kā tas varēja notikt?

— Pats nesaprotu, — viņš atbildēja drebošā balsī. — Kamēr gulēju, viens no automātiem pēkšņi uzbruka man … Es domāju, ka tā ir nejaušība, un atvirzījos, bet viņš atkal sāka tuvoties un ar spīlēm pieskārās manai sejai… Tad es metos bēgt… Krabis — man pakaļ. Viņam pievienojās vesels bars… Tā viņi iedzina mani ūdenī.

— Savādi. Agrāk nekas tamlīdzīgs negadījās, — es kļuvu domīgs. — Ja jau evolūcijas gaitā krabji sākuši ienīst cilvēkus*l* tad viņi nežēlotu arī mani.

— Nezinu, — Kuklings nopūtās. — Bet izkāpt krastā baidos …

— Muļķības! — es teicu un satvēru viņa roku. — Iesim gar krastu uz austrumiem! Es jūs apsargāšu.

— Kā?

— Tūlīt mēs_ būsim pie noliktavas un es paņemšu tur kadu smagāku priekšmetu, kaut vai āmuru,

— Dieva dēļ, tikai ne to, — inženieris lūdzās. — Paņemiet labāk

kādu dēli vai mietu.

Kad sasniedzām noliktavu, es sadzirdēju pazīstamo dūkoņu. Metala nezvēri sagrieza pēdējās konservu kārbas mūsu zemūdens noliktavā.

— Kukling, mēs esam pagalam! — es iesaucos. — Viņi aprijuši visas konservu kārbas.

— Tiešām? — viņš nevarīgi pārjautāja. — Ko nu lai dara?

— Nezinu. Jūs esat izgudrojis šo ieroci. Jums tas patīk. Tagad izstrebiet, lūdzu, putru, ko pats esat ievārījis!

Apmetis prāvu līkumu, izkāpu krastā. Šeit, tumsā, sataustīju smiltīs izmētātus gaļas gabalus, konservētus ananāsus, ābolus un citus pārtikas produktus un noglabāju tos starp krūmiem. Spriežot pēc izkaisīto priekšmetu skaita, krabji bija visai ražīgi izmantojuši nakts stundas. Katrā ziņā man neizdevās atrast nevienu veselu konservu kārbu.

Galu galā mums neatlika nekas cits kā turpināt savu pastaigu ūdenī, pieklājīgā attālumā no krasta.

Kad uzlēca saule, automāti izlīda smiltīs sildīties. Es paspēju ar akmeni sadauzīt paraboliskos spoguļus vismaz pussimtam nezvēru. Tie visi pārstāja kustēties.

Bet tas mūsu stāvokli, diemžēl, neuzlaboja: šos krabjus aprija citi un pārsteidzošā ātrumā izgatavoja jaunus nezvērus. Sadauzīt visas silīcija baterijas man nebija pa spēkam, jo vairākkārt saņēmu stiprus elektriskus triecienus un tas krietni iedragāja manu apņēmību turpināt bezcerīgo cīņu.

Šajā laikā Kuklings vēl arvien stāvēja ūdenī.

Taču drīz brāļu karš uzliesmoja no jauna, un krabji, liekas, pilnīgi aizmirsa inženieri.

Mēs atstājām kaujas lauku un pārcēlāmies uz salas pretējo pusi. Inženieris bija tā pārsalis no ilgstošās peldes, ka vairs nespēja lāgā parunāt, un, atlaidies augšpēdus, lūdza apbērt viņu ar karstām smiltīm.

Izdarījis to, es devos uz mūsu bijušās apmetnes vietu, lai atnestu drēbes un provianta paliekas. Tur konstatēju, ka mūsu telts savandīta un izjaukta: pazu

duši smiltīs iedzītie dzelzs mietiņi, bet no brezenta izrauti metala riņķi.

Zem brezenta atradu savas un Kuklinga drēbes. Taču arī tās krabji bija pamatīgi apstrādājuši — visu metala āķīšu, sprādžu un pogu vietā rēgojās audumā izdedzināti caurumi.

Saule svilināja bez žēlastības, un atceļā pāris reižu iebridu jūrā, lai izpeldētos. Laika pietika. Varēja mierīgi apsvērt un pārdomāt notikušo.

Lai nu kā, bet viens bija skaidrs: admiralitātes cerības uz evolūciju

nav attaisnojušās! Pilnveidotu miniatūrkrabju vietā bija radušies neveikli giganti ar milzīgu spēku un palēninātām kustībām. No militārā viedokļa tiem nebija nekādas vērtības . ..

Jau tuvojos smilšu pauguram, zem kura gulēja naksnīgās peldes nogurdinātais Kuklings, kad līdzenumā aiz krūmiem parādījās gigantisks krabis.

Augumā tas bija lielāks par mani un pārvietojās nevienmērīgiem lēcieniem, vilkdams pa smiltīm savas ārkārtīgi garās darba spīles. Sevišķi hipertrofēta bija nezvēra rīkle — darbnīca. Tā aizņēma gandrīz pusi ķermeņa.

«Ihtiozaurs» — tā es domās nosaucu briesmoni, neveikli izspraucās no krūmiem un sāka lēni grozīties uz visām pusēm, it kā pētīdams apvidu. Man krabis nepievērsa ne mazāko uzmanību un, apmetis lielu loku, aizstampāja krastmalas virzienā.

Ja varētu paredzēt, ka briesmonis dosies pie inženiera, es nekavējoties skrietu viņam palīgā. Bet mehānisma pārvietošanās trajektorija bija tik nenoteikta, ka sākumā likās — krabis dodas uz jūru. Tikai tad, kad tas, pieskāries ar taustekļiem ūdenim, pagriezās uz inženiera pusi, es nojautu draudošās briesmas.

«Ihtiozaurs» apstājās tieši virs Kuklinga, un tā garo taustekļu gali uzvandīja smiltis pie pašas inženiera sejas.

Nākamajā mirklī tur, kur vēl nupat atradās pau- guriņš, uzšāvās gaisā smilšu mākonis. Kuklings pārbijies pielēca kājās.

Taču bija par vēlu. Giganta lokanie taustekļi cieši aptvēra inženiera trekno kakla. Kuklings spirinājās gaisā, nevarīgi mētādams rokas un kājas.

Kaut gan ienīdu inženieri, tomēr nevarēju pieļaut, lai viņš ietu bojā cīņā ar šo mehānisko riebekli.

Ilgi nedomādams, satvēru vienu no krabja spīlēm un parāvu to. Bet tas bija tikpat veltīgi kā mēģināt apgāzt dziļi zemē ieraktu tērauda cauruli. «Ihtiozaurs» pat nepakustējās.

Tad es uzlēcu viņam mugurā un ieraudzīju bailēs izķēmoto Kuklinga seju.

«Zobi,» man iešāvās prātā. «Kuklingam taču tērauda zobi! .. .»

Ar pilnu spēku triecu dūri pret saulē zibošo krabja spoguli.

Nezvērs saļodzījās. Kuklinga zilgansārtā seja ar izvalbītajām acīm atradās dažus centimetrus no robota rīkles. Un šajā mirklī notika drausmīgais. Elektriska dzirksts pārlēca uz inženiera pieri un deniņiem. Tad krabja taustekļi pēkšņi atslāba un dzelzs mēra izgudrotāja smagais ķermenis ar dobju troksni nokrita smiltīs.

Kad apglabāju Kuklingu, uz salas cits citam pakaļ dzinās daži milzīgi krabji. Ne man, ne inženiera līķim tie nepievērsa ne mazāko uzmanību.

Es ietinu Kuklinga mirstīgās atliekas teltī un apraku tās ne visai

dziļā smilšu bedrē. Apglabādams viņu, nejutu nekāda žēluma. Manā izkaltušajā mutē čirkstēja smiltis. Es lādēju nelaiķi un viņa trakās idejas.

Tad vairākas dienas, nekustīgi gulēdams krastā, lūkojos uz apvāršņa malu, kur vajadzēja parādīties mūsu šonerim. Laiks ritēja mokoši lēni, un nežēlīgā saule, šķiet, tīšām nepārtraukti stāvēja man virs galvas.

Lai aizmirstu drausmīgo izsalkumu un slapēs, es centos risināt gluži abstraktas problēmas. Tā, piemēram, kāpēc mūsu dienās gudri vīri izšķiež savu pratu un zināšanas, lai sagādātu citiem bēdas un postu? Kaut vai tas pats Kuklings … Es biju pārliecināts, ka viņa izgudrojumu varētu izmantot arī cildenam mērķim — metala iegūšanai. Un mehānisko krabju evolūciju varētu virzīt tā, lai šie automāti neizvirstu par lēniem, neveikliem milzeņiem …

Pēc tam iesākās halucinācijas. Manās iekaisušajās smadzenēs gigantisks krabis pārvērtās par milzīgu ūdens tvertni, kuras vāku nekādi nespēju aizsniegt.

Samaņu atguvu tikai uz šonera klāja. Un pats pirmais, ko dzirdēju tur, bija kapteiņa jautājums: «Vai iekraut kuģī dīvaino metala milzeni, kas guļ salas krastmalā?» Atbildēju, ka pagaidām nav nekādas vajadzības to darīt.

G. Gurevičs
PŪĶA INFRA .

«Dzīvi mēro ar darbiem un nevis ar gadiem,» šos vārdus es pirmoreiz dzirdēju, kad iepazinos ar slaveno kosmonautikas veterānu Pāvelu Carušinu. Toreiz strādāju par inženieri galvenā starpplanētu raketo- droma celtniecībā Kilimandžāro kalnā.

Cilvēki devās kosmosā aiz visdažādākajiem apsvērumiem. Mani kā inženieri vilināja nepieredzēti plaša mēroga jaunbūves. Čarušins cerēja kaut kur sastapt cilvēkiem līdzīgas būtnes.

Šo cerību spārnots, viņš lidoja uz visattālākajām planētām. Bet pienāca brīdis, kad Saules sistēmā visas planētas bija izpētītas, un iespējams, ka sirmais kapteinis tā arī nodzīvotu mūža vakaru vasarnīcā pie Kuibiševas jūras, ja vien toreiz man nebūtu ienākusi prātā doma par infrasarkanām zvaigznēm.

Līdz Saules sistēmas robežām gaisma nokļūst apmēram četrās stundās, bet līdz tuvākajai zvaigznei — četros gados. Tātad mūs šķir neiedomājams tukšuma okeāns. Vai varam būt pārliecināti, ka tas tiešām ir pilnīgi tukšs? Vienīgais, ko mēs tīroši zinām — tur nav spilgtu zvaigžņu. Taču kosmosā ir arī mazas, nespodras zvaigznītes, un tikai divdesmitajā gadsimtā astronomi noskaidroja, ka tās atrodas mums samērā tuvu. Bet vai izplatījumā nevarētu būt vēl daudz vairāk zvaigžņu, kas nav saskatāmas pat ar visspēcīgākajiem teleskopiem, jo tās jau tik tālu atdzisušas, ka redzamās gaismas vietā izstaro tikai infrasarkanos starus?

Izklāstīdams Čarušinam visus šos apsvērumus, ar bažām vēroju, kā viņa sejā izdziest draudzīgais un

reizē mazliet ironiskais smaids. Vai tiešām es atkal būtu sarunājis aplamības? Taču negaidot sirmais kapteinis uzsita man uz pleca. — Varbūt mēs abi tomēr vēl dosimies kosmosā!

Pēc pusgada Centrālā Mēness observatorija atklāja pirmo infru — spīdekli, kas izstaro vienīgi infrasarkanos starus.

Bez Čarušina enerģijas un neatlaidības tas neapšaubāmi notiktu daudz daudz vēlāk. Bet viņš atlika visus darbus un memuārus. Elektroniskā stenografiste vairākus mēnešus rakstīja tikai zinātniskām un sabiedriskām organizācijām, viņa vecajiem draugiem un skolniekiem uz Mēnesi, Marsu un Junonu, uz kosmiskajiem kuģiem, kas devās tālos reisos, vēstules ar lūgumu steidzami organizēt melno sauļu meklēšanu.

īsā laikā infrasarkanos spīdekļus atklāja Liras, Strēlnieka, Mazā Lāča, Čūskneša, Tukāna un Teleskopa zvaigznājos. Bet vistuvākais un visinteresantākais spīdeklis atradās Pūķa zvaigznājā. Tā virsmas

temperatūra bija plus desmit grādu, un to šķīra no mums «tikai» septiņas gaismas diennaktis, tas ir, četrdesmit reizes lielāks attālums nekā līdz Neptunam. Starpplanētu raķete varēja sasniegt šo infru … četrpadsmit gados.

Pēc gada šī raķete startēja. Tās apkalpē bija seši cilvēki — Varencovi, Juldaševi, Čarušins un es.

Sākumā viss likās interesants. Zeme — milzīgs globuss, kas aizņem pusi no debesīm. Četrkārtīgs smagums, tad brīnumainais bezsvara stāvoklis. Mēness — sveša, melnbalta pasaule ar bakurētainu seju…

Pēc tam iestājās ikdiena. Trīs metrus gara un trīs metrus plata guļamtelpa. Šūpuļtīkls, galdiņš un skapis. Aiz starpsienas — mazliet lielāka darba istaba.

Teleskops, vadības pults, aparāti un elektroniskās skaitļošanas mašīnas. Tālāk — noliktavas, mašīntelpa un puskilometru garas degvielu tvertnes. Ja vēlies, vari staigāt, ja ne — uzvelc skafandru un kūleņo izplatījumā. Tad atkal šūpuļtīkls, galdiņš un skapis . . .

Diena ne ar ko neatšķīrās no nakts: ir dienā, ir naktī elektrisks apgaismojums. Dienā redzamas zvaigznes; tās pašas zvaigznes spīd arī naktī. Visapkārt klusums un miers. Bet mēs lidojām. Stundas laikā veicām gandrīz pusotra miljona kilometru, diennaktī — trīsdesmit piecus miljonus kilometru. Ieraksts žurnālā: «1. jūnijā šķērsojām Saturna orbītu. Šo notikumu atzīmējām ar goda maltīti.»

Tas ir Čarušins, kas allaž izdomā visādus svētkus. Viņa uzņēmība un izdoma šķiet neizsmeļama. Pat raķetē viņam vienmēr pietrūkst laika. Pēc miega — kosmiskā rīta rosme, vismaz stundu; pastāvīgajā bezsvara stāvoklī muskuļi bez vingrinājumiem drīz vien novājinātos. Tad obligātā pastaiga izplatījumā. Raķetes apskate. Darbs pie teleskopa. Pusdienas. Pēc pusdienām Čarušins divas stundas diktē atmiņas. Tad lasa mikrogrāmatas. Lasīšana ilgst stundu un ne minūti vairāk. Pa daļai tā, protams, ir rotaļa, bet tai pašā laikā — arī cīņa par gara možumu. «Rītdiena vienmēr jāgaida ar nepacietību,» tāds ir viņa mīļākais teiciens. Un mēs visi zinām, cik daudz tajā patiesības. Zvaigžņu kuģa apkalpei vienaldzība nozīmē drošu nāvi!

Bet' no vienaldzības un truluma spēj glābt tikai darbs. Diemžēl, darba raķetē ļoti maz. Apskate un sīki remonti daudz laika neprasa. Vienīgā nodarbošanās ir astronomiskie novērojumi. Mēs, piemēram, sastādām zvaigžņu katalogu: mērām attālumus līdz zvaigznēm.

Lidojums rit vienmuļi: gadiem ilgi nekas nenotiek. Tomēr katastrofa var iestāties kuru katru mirkli. Izplatījums taču nav gluži tukšs. Tajā sastopami meteorīti, putekļi, pat gāzu mākoņi. Lidojot šādā ātrumā, tie var radīt nopietnas briesmas. Kosmiskie putekļi lēni_ sagrauž kuģa segumu, metālā rodas bojājumi, tāpēc kādam no apkalpes jādežurē.

Šīs vientuļo dežūru stundas panesamas visgrūtāk. Atmiņā parasti uzpeld Zemes ainavas. Gribas paklai- ņot pa laukiem un mežiem. Gribas būt ļaužu pūlī — stadionā vai metro stacijā. Domas neviļus kavējas pie mīļotiem, tuviem cilvēkiem.

Tā paiet dienas un mēneši. Raķetē mēs esam seši. Katrs no mums dežurē divus, bet guļ četrus gadus. Miegs, protams, ir mākslīgs; aizmigušā ķermeni atdzesē. Tas aiztaupa ļoti daudz kravas. Divas trešdaļas no visa ceļojuma laika apkalpe neēd, nedzer un gandrīz neelpo.

… Pēc četrpadsmit gadiem beidzot pienāca mirklis, kad saskatījām tumšu aplīti, kas aizsedza vairākus tālus spīdekļus. Mērķis bija sasniegts. Zemes astronomi norādīja mums pareizo virzienu. Bet viņi neparedzēja, ka Pūķa infra izrādīsies par dubultzvaigzni, kas sastāv no divām melnām saulēm, vienas mazākas un mazliet tuvākas, otras — mazliet lielākas un tālākas. «Mazliet», protams, kosmiskā izpratnē, jo atstatums, kas šķir abas saules, ir lielāks nekā attālums no Zemes līdz Saturnam.

Mēs visi trīcējām aiz nepacietības, kaut arī centāmies to neizrādīt. Taču visnepacietīgākais bija Čarušins. Viņš jau laikus gatavoja sazināšanās līdzekļu arsenālu: gaismas signālus, infrasarkanos prožektorus, ģeometrisku figūru kolekciju un pat attēlu ābeci.

Tajā dienā mēs no paša rīta iedarbinājām bremžu dzinējus. Pēc daudziem gadiem raķetē atkal izveidojās augša un apakša. Nepiestiprināti priekšmeti, kas līdz šim brīvi peldēja gaisā, klakšķēdami nokrita uz grīdas. Infras tumšā ripiņa sāka manāmi augt, pamazām izdzēšot visas apkārtējās zvaigznes. Dažas stundas vēlāk mūsu kuģis it kā apstājās iepretim milzīgai, melnai lodei, uz laiku kļūstot par tās pavadoni.

Taču iedomājieties mūsu vilšanos! Infras temperatūra, ko astronomi bija noteikuši uz plus desmit, patiesībā nepārsniedza mīnus sešus grādus! Vai vērts lidot četrpadsmit gadus, lai ieraudzītu parastu polāro nakti? Čarušins bija satriekts. Viņa pēdējais mēģinājums cietis neveiksmi. . .

Šādos apstākļos tad arī radās doma turpināt ceļojumu un apmeklēt mūsu infras dvīņu māsu.

Pirmajā acumirklī šāds lēmums liekas dabisks. Taču kosmosā katram lidojumam ir savs aprēķins. Tur viss atkarīgs no degvielas, ko patērē, tikai paātrinot un bremzējot kuģi. Aizlidot uz otro infru nozīmēja samazināt degvielu krājumu un līdz ar to kuģa ātrumu, tas ir, aizkavēt atgriešanos vismaz par trim četriem gadiem. Bet tur, kur atdoti trīsdesmit gadi, ar trim gadiem galu galā varēja nerēķināties . . .

Gandrīz divpadsmit mēnešus ilga nākamais ceļa posms. Un tad skatu lūkās atkal parādījās melns plankumiņš, kas pamazām izauga par prāvu lodi. Mēs vēlreiz iedarbinājām bremžu dzinējus un palaidām

automātisku izlūkošanas raķeti. Drīz vien uz televizora ekrāna ieraudzījām īstu pērkona negaisu — zibeņus un vēja trenktus mākoņus. Mazliet vēlāk automāts paziņoja: gaisa temperatūra ir divdesmit četri grādi. Varbūt Zemes astronomi kļūdījās tāpēc, ka sajauca abu infra spīdekļu starus.

Taču mēs kaut ko nebijām pareizi aprēķinājuši, jo pēc brīža mūsu izlūkraķete pazuda. Tad palaidām otru raķeti. Tā apriņķoja infru vairākas reizes. Un atkal televizora ekrāns rādīja mākoņus, lietu un bezgala plašu ūdens klajumu. Visur — jūra, tikai jūra. Ledu nekur nemanīja. Bet tas arī saprotams: infra tiek apsildīta no iekšienes, tāpēc klimats uz tās visur vienāds.

Izplatījumā starp zvaigznēm peld milzīga, melna lode. Zvaigznāji ir spilgtāki nekā mūsu debesīs. Tur spīd arī mūsu Saule. Bet mēs neskatāmies uz Sauli, nejūsmojam par zvaigžņu rakstiem. Mūsu skatieni vērsti uz melno lodi.

-— Ko darīsim? — jautā Čarušins. — Vai dosimies atpakaļ?

Jā, vajadzēs atgriezties. Mūsu kuģis spēj nosēsties tikai uz sauszemes .. .

— Tādā gadījumā atliek viena izeja, — saka kapteinis.

Mēs neizpratnē lūkojamies cits uz citu. Aiša, mūsu ārste, pirmā nojauš, ko domājis kapteinis.

— Nekādā gadījumā! — viņa iekliedzas. — Jūs gribat nolaisties batisfērā?

Visus pārņem satraukums. Nolaisties batisfērā var. Bet kā lai atgriežas? Automātiskais izlūks no okeāna nespēj pacelties. Batisfēra tur paliks uz mūžīgiem laikiem . . . Un tajā cilvēks. -

— Mēs nepieļausim, — Aiša nepiekāpjas.

Sirmgalvis parausta plecus.

— Jūs, Aiša, esat medicīnisku aizspriedumu varā. Jums liekas, ka cilvēkam ir tiesības mirt tikai slimības gultā. Mums, astronautiem, ir sava dzīves mēraukla. Mēs mērojam dzīvi ar darbiem un nevis ar gadiem.

— Kam tas vajadzīgs? — iesaucas Aišas vīrs. — Jārīkojas pakāpeniski. Atgriezīsimies mājās un ziņosim. Nākamā ekspedīcija labāk sagatavosies un izpētīs okeānu…

— Nākamā? Kad? Pēc trīsdesmit gadiem?

Toļa Varencovs pieceļas un paziņo, ka ir ar mieru nolaisties batisfērā. Arī es ierunājos par savu kandidatūru.

— Lēmums pieņemts! — kapteinis pārtrauc mūs, un viņa skarbais tonis nepieļauj iebildumus. — Netērējiet laiku tukšiem strīdiem .. .

Raķetē esam tikai pieci. Stāvam pie skaļruņa, kurā dzirdami dārdi un svilpieni. Infras atmosfēra piesātināta ar elektrību, tāpēc mums grūti uztvert radiosignālus.

Beidzot sadzirdam Čarušina dobjo basu. Mūsu sirmais kapteinis atkal ir kopā ar mums!

— Nupat izslēdzu prožektoru, — viņš saka. — Tumsa nav pilnīga. To nemitīgi pāršķel īsi, žuburaini zibeņi. Uzliesmojumos redzami plakani mākoņi, tādi paši kā uz Jupitera. Gaiss liekas blīvs . ..

Palaikam trokšņi noslāpē vārdus un pat veselus teikumus. Tad dzirdamība atkal uzlabojas.

— Atmosfēra kļūst caurspīdīga, — stāsta Čarušins. — Redzu jūru, nelielus, lēzenus viļņus. Krītu lēni. Smagums milzīgs. Pat mēli pakustināt grūti.

Pēkšņi priecīgs sauciens:

— Putni! Starojoši putni! Aizšāvās garām. Vai tad televizors kaut ko tādu pamanītu? Tiem ir apaļas galvas un resns rumpis. Spārni nelieli, trīc. Mazliet atgādina mūsu lidojošās zivis . . .

Skaļš šļakstiens, tad klusums.

— Dzirdējāt? Tā ir batisfērā, kas iekrita ūdenī. Sa- sitos pamatīgi. Bet tam vairs nav nozīmes. Izslēdzu gaismu. Sāku pierast pie tumsas.

Un mazliet vēlāk:

— Grimstu apmēram vienu vai divus metrus sekundē. No jauna ieslēdzu prožektoru. Aiz loga ugunīgs viesulis. Cik te daudz visādu sīku radību! Kaut kas līdzīgs mūsu garnelēm. Un, jo dziļāk, jo vairāk.

Bet kas tad tas? Garš, tumšs ķermenis bez galvas un astes. Valzivs? Kustas ātri un atstāj aiz sevis gaišu strūklu. Gar sāniem gaismekļu līnija. Atgādina kuģa iluminatorus. Vai tā varētu būt zemūdene? Šaubos. Un tomēr katram gadījumam signalizēju ar prožektoru: divi — divi — četri, divi — trīs —• seši, divi — divi — četri.

Nepievērsa man uzmanību. Aizgāja .. .

Tagad redzu nezvēru. īsts briesmonis — atgādina astoņkāji un reizē bruņurupuci. Protams, astoņkājis tas nav, jo tam ir tikai pieci taustekļi — viens aizmugurē un četri gar malām. Vienā priekšējā tausteklī lukturim līdzīgs orgāns. Uz muguras bruņas, acis kā vēzim — kustīgu stobriņu galā . ..

Nupat prožektors sataustīja dibenu. Visapkārt mezglainas, līkas saknes, kas atgādina koraļļus vai jūras lilijas. Biezi stiebri ar kausiņiem lejgalā. Mūsu jūras liliju kausiņi vērsti uz augšu. Tie cenšas satvert grimstošu barību. Ko meklē šie kausiņi? Siltumu? Tie ir augi! Augi bez gaismas? Grūti ticēt. Protams, arī te ir gaisma — infrasarkanā. Bet vai infrasarkano staru enerģijas pietiek organisko vielu sintezēšanai no ogļskābās gāzes?

Esmu iestrēdzis brikšņos. Tātad man atlicis mazliet laika. Varu mierīgi skatīties. Un, jo ilgāk skatos, jo vairāk pārliecinos, ka tie tomēr ir augi. Lūk, apaļīga zivs košļā kādu stiebru. Barības straume šeit plūst

no apakšas uz augšu. Starojošie putni ir pēdējā pakāpe …

Uztvērējā atskan čerkstoņa un dobji sitieni. Ko tas nozīmē?

— Batisfēra sakustējusies, — Čarušins ziņo. — Kāds sagrābis to un velk. Kas īsti — neredzu. Dibens nosveras pamazām lejup. Brikšņiem nav gala. Savādi! Augi te sakārtojušies pareizās rindās, kā augļu dārzā. Kāds milzīgs radījums, lēni pārvietodamies, nogriež veselas krūmu audzes. Nudien rijīgs nezvērs. Redzu slikti. Kaut kur sānos rāpo šis dzīvais kombains. Priekšā klinšu grēda. Aizpeldēju tai garām. Melns bezdibenis. Batisfēra grimst arvien dziļāk. Spiediens palielinās. Palieciet sveiki!

Klusums. Un pēkšņi sauciens:

— Plaisa!!!

Dobji sitieni. Vaidi. Acīm redzot, ūdens iekļuvis kamerā un strūkla ievainojusi kapteini.

Vēlreiz atskan Čarušina balss:

— Redzu ēkas. Pilsētu. Apgaismotas ielas. Kupolus. Peldošus torņus. Dīvainus radījumus . . . Visur viņi. . . vai tiešām tie būtu .. .

Drausmīgs dārdiens. Sāpju kliedziens . . .

Tad dzirdami tikai atmosfēras traucējumu sprakšķi.

Dziļā klusumā pieci cilvēki raugās uz melno lodi, kaut gan tajā nekas nav saskatāms pat ar vislielāko teleskopu.

— Pēc trīsdesmit gadiem mēs atgriezīsimies! — čukst Toļa Varencovs.

A. un B. Strugacki
SEŠI SĒRKOCIŅI .

Inspektors atbīdīja bloknotu un teica:

— Sarežģīta lieta, biedri Lēman. Ļoti sarežģīta.

— Es tā nedomāju, — institūta direktors iebilda.

— Nedomājat?

— Nē. Manuprāt, viss ir skaidrs.

— Man šī lieta, diemžēl, vel Joti neskaidra, — inspektors nopūtās.

Direktors palūkojās pulkstenī.

— Piedodiet, biedri Ribņikov, pēc piecām minūtēm man jābūt seminārā …

—- Lūdzu. Es tikai gribētu aprunāties ar šo … «personisko laborantu». Viņa uzvārds, liekas, Gorčinskis?

— Jā, Gorčinskis. Viņam jāierodas kuru katru mirkli. . .

Direktors aizgāja. «Paviegls tu esi, draudziņ,» inspektors pašūpoja galvu. «Bet nekas. Gan pienāks arī tava kārta.» Taču direktora kārta vēl nebija pienākusi.

Protams, ja vien Ribņikovs vēlētos, viņš jau tagad varētu uzrakstīt ziņojumu «Par Centrālā smadzeņu institūta fizikālās laboratorijas vadītāja Andreja Kom- ļina lietu». Visi dati, kas parasti mēdza interesēt Darba aizsardzības pārvaldi, bija sakopoti. Aparatūras bojājumus, paviršu vai neprasmīgu rīcību neizdevās konstatēt. Darba drošības noteikumi — vismaz šo vārdu parastajā nozīmē — nebija pārkāpti. Bez tam profesors Komļins izdarīja savus eksperimentus slepeni. Neviens institūta līdzstrādnieks, ieskaitot Kom- ļina «personisko laborantu», par tiem, acīm redzot, nekā nezināja.

Formulēt secinājumus šādos apstākļos nebija grūti.

Tomēr paviršu secinājumi inspektoru nespēja apmierināt. Ilggadīgā pieredze lika viņam nojaust, ka aiz neizprotamā nelaimes gadījuma slēpjas neparasts atklājums.

… Pirms trim mēnešiem Centrālā smadzeņu institūta fizikālā laboratorija bija saņēmusi ierīci neitrīno izstarojuma kūlīšu radīšanai. Ar to tad arī sākās notikumi, kuriem institūta vadītāji savlaicīgi nepievērsa uzmanību un kuri galu galā noveda pie smagas nelaimes.

Tai pašā laikā — tūlīt pēc neitrīno ģeneratora saņemšanas — profesors Komļins negaidīti uzticēja visus plānā paredzētos pētījumus savam vietniekam, bet pats ar laborantu Gorčinski ieslēdzās ģeneratora telpā. Ko viņi tur darīja, kļuva zināms tikai nesen, kad Komļins nolasīja lielisku referātu par neitrīno akupunktūru, kas būtībā iezīmēja gluži jaunus ceļus medicīnā. Taču vēl pirms tam profesors

vairākkārt bija izraisījis savu līdzstrādnieku izbrīnu.

Kādu dienu viņš ieradās laboratorijā ar kaili noskūtu galvu. Pats par sevi šis fakts varbūt neizpelnītos sevišķu ievērību, ja vien stundu vēlāk no ģeneratora telpas nebūtu izskrējis Gorčinskis un, pa ceļam apgāzdams mēbeles, meties tieši uz aptiekas skapīti, izrāvis no tā sterilizētu marles saiti un tikpat steidzīgi devies atpakaļ. Lai cik strauji tas notika, viens no laboratorijas darbiniekiem tomēr bija paguvis saskatīt blakusistabā profesoru, kam stipri asiņojusi kreisā roka . ..

Apmēram mēnesi vēlāk institūta jaunākais zinātniskais līdzstrādnieks Vedeņejevs satika Komļinu vientuļā parka alejā. Laboratorijas vadītājs sēdējis uz sola un, palaikam ieskatīdamies biezā grāmatā, pusbalsī kaut ko murminājis. Pēkšņi profesors aizcirtis grāmatu, pasniedzis to Vedeņejevam un palūdzis uz labu laimi atšķirt kādu lappusi. Kad Vedeņejevs to izdarīja, Komļins uzmetis lappusei ašu skatienu un skaidrā, skanīgā balsī sācis runāt.

Pagāja krietns brīdis, iekams Vedeņejevs attapās un saprata, ka profesors lasa no galvas. Komļins nebija izlaidis vai sajaucis nevienu vārdu! .. .

Tomēr vēl dīvaināki šķita notikumi, kas risinājās institūtā burtiski dažas stundas pirms nelaimes gadījuma.

Tajā vakarā Komļins bija lieliskā omā. Jautrs un asprātīgs kā reti kad, viņš apņēmās nodemonstrēt Gorčinskim un trim laborantēm — Ļenai, Dusjai un Katjai — dažus burvju trikus.

— Ļenočka, — viņš sacīja, — es tūlīt uzminēšu, ko tu paslēpsi galda atvilktnē.

No trim priekšmetiem Komļins uzminēja divus. Dusjai radās aizdomas, ka viņš paslepus tomēr skatījies, un meitene sāka viņu izsmiet. Tad profesors apgalvoja, ka bez jebkādām kustībām nodzēsīs degošu sērkociņu. Dusja nekavējoties nolēma pārbaudīt to. Viņa nostājās istabas kaktā — desmit soļu no Komļina un iededzināja sērkociņu. Bet sērkociņš, tikko uzliesmojis, nodzisa. Visi izbrīnījušies palūkojās uz profesoru.

— Jums nu gan ir plaušas! — viena no laborantēm sajūsmā iesaucās.

Pēc tam Komļins palūdza, lai viņam ar kabatas lakatu aizsien muti. Kad tas bija izdarīts, Dusja uzrāva sērkociņu, un atkal sērkociņš tai pašā mirklī nodzisa.

Skatītāju izbrīnai vairs nebija robežu. Bet Komļins smiedamies norāva apsēju, sameklēja volframa spirā- līti un, cieši uzlūkodams, nolika to uz galda. Spirāle jocīgi iedrebējās un kā dzīva sāka rāpot pa stiklu. Visi, protams, bija ārkārtīgi pārsteigti, un Gorčinskis uzplijās profesoram, lai izstāsta, kā to dara. Taču Komļins kļuva nopietns un lūdza uzdot viņam sareizināt dažus vairākzīmju skaitļus.

— Varbūt pareizināsiet sešsimt piecdesmit četri ar divsimt

trīsdesmit vienu un vēl ar sešpadsmit… — Katja bikli ieminējās.

— Pierakstiet! — Komļins sasprindzinātā balsī pavēlēja un ātri noskaitīja: — Četri — astoņi — viens — septiņi — viens — četri — divi… No labās uz kreiso.

Neteicis vairs ne vārda, viņš iegāja ģeneratora telpā un aizcirta durvis. Labu laiku visi klusēja. Profesors nez kādēļ pēkšņi bija licies bāls un noguris. Bet tad Gorčinskis paziņoja, ka uzdevums atrisināts pa

reizi. Tiešām, ja nosauktos ciparus lasīja no labās puses uz kreiso, tad iznāca divi miljoni četri simti septiņpadsmit tūkstoši simt astoņdesmit četri!

Meitenes tovakar strādāja laboratorijā līdz pulksten desmitiem, un Gorčinskis viņām palīdzēja. Komļins ārā vairs nerādījās. Bet nākamajā rītā ātrās palīdzības mašīna aizveda viņu uz slimnīcu …

Komļina trīs mēnešu ilgā darba oficiālais rezultāts bija ārstniecības metode, kas balstās uz smadzeņu apstarošanu ar neitrīno kūlīšiem. Sī metode pati par sevi, bez šaubām, ir ļoti interesanta. Bet kāds gan tai sakars ar Komļina savainoto roku? Kāds sakars ar viņa fenomenālo atmiņu, ar visiem šai vakarā demonstrētajiem trikiem?

— Slēpa … No visiem slēpa … — inspektors murmināja. — Nebija pārliecināts? Vai arī baidījās sagādāt biedriem nepatikšanas? Sarežģīta, ļoti dīvaina lieta …

.Uz televizora ekrāna parādījās sekretāres seja.

— Piedodiet, biedri Ribņikov, — sekretāre sacīja. — Ieradies biedrs Gorčinskis.

Atbrīvodams ceļu institūta direktoram, kabinetā sāniski iespraucās prāva auguma melnmatis rūtainā kreklā ar uzrotītām piedurknēm. Kaut gan ienācēja pakausi varēja redzēt tikai īsu mirkli, inspektors paspēja ievērot taiJUdivus apaļus plikumus. Tad rūtainā krekla īpašnieki pagriezās, un inspektors ieraudzīja padrūmu seju, ko rotāja nelielas, kuplas ūsas.

Direktors apsēdās pie loga. Gorčinskis nostājās inspektora priekšā.

— Lūdzu … — inspektors norādīja uz krēslu.

—- Paldies, — laborants apsēdās, nolika lielās, sastrādātās plaukstas uz ceļiem un aizdomīgi pablenza uz klātesošajiem.

— Gorčinskis? — inspektors jautāja.

— Aleksandrs Gorčinskis.

— Ļoti patīkami. Ribņikovs, Darba aizsardzības pārvaldes inspektors.

— Prie-cājos, — Gorčinskis uzsvērti stiepa balsienus.

— Ja nemaldos, Komļina «personiskais» laborants?

— Nezinu, kā šāds tituls jāsaprot. Es esmu Centrālā smadzeņu institūta fizikālās laboratorijas darbinieks.

Inspektors pašķielēja uz direktoru, kura acu kaktiņos, šķiet,

iedzirkstījās sarkastisks smīns.

— Tā, — Ribņikovs sacīja. — Ar ko jūs nodarbojāties pēdējos trīs mēnešus?

— Ar neitrīno akupunktūru.

— Vai nevarētu sīkāk?

— Ir referāts, — Gorčinskis kā skaldit noskaldīja. — Tur viss uzrakstīts.

— Un tomēr es palūgtu jūs mazliet sīkāk pastāstīt par savu darbu, — inspektors ļoti mierīgi teica.

Dažas sekundes viņi uzlūkoja viens otru. Pēc tam laborants lēni piemiedza acis.

— Kā vēlaties, — viņš noducināja. — Var arī sīkāk. Laboratorijā tika pētīta koncentrētu neitrīno kūlīšu iedarbība uz galvas smadzeņu balto un pelēko vielu, kā arī uz izmēģinājuma dzīvnieku organismu visumā. Vienlaikus ar patoloģisku un citu izmaiņu reģistrēšanu tika izdarīti biostrāvu mērījumi, kā ari neiroglobulīna un neirostromīna relatīvo daudzumu analizēs . . .

«Nu, pagaidi tikai, gan es tev rādīšu…» inspektors klusībā nodomāja.

— Sakiet, biedri Gorčinski, — kas jums īsti noticis ar rokām? — viņš jautāja, negaidīti pāriedams uzbrukumā.

Gorčinskis neviļus sakustējās, it kā gribētu paslēpt saskrambātās, rētām pārklātās rokas, taču tūdaļ pat nomierinājās un tikai sažņaudza milzīgās dūres.

— Pērtiķis saskrāpējis .. .

— Jūs eksperimentējāt ar dzīvniekiem?

— Jā, es eksperimentēju tikai ar dzīvniekiem, — Gorčinskis atbildēja, tikko manāmi uzsvērdams vardu «es».

— Kas notika ar Komļinu pirms diviem mēnešiem? — inspektors turpināja uzbrukt.

Gorčinskis paraustīja plecus.

— Neatceros.

— Es jums atgādināšu. Komļins savainoja roku … Kā tas notika?

— Savainoja, un diezgan! — Gorčinskis atcirta.

— Gorčinski! — direktors brīdinoši iesaucās.

— Tā, tā, — inspektors pašūpoja galvu. — Jūs laikam esat pārliecināts, ka gribu no jums izspiest atzīšanos, kas varētu kaitēt Komļinam… vai jums, vai arī kādam citam. Patiesībā viss izskaidrojams daudz vienkāršāk. Es diemžēl esmu radiooptiķis un nevis fiziologs. Tomēr pavirši spriest es nedrīkstu. Un šajā darbā neesmu iecelts, lai fantazētu… Bet, tiklīdz jums kaut ko jautā, jūs uzvedaties kā histēriska vecmeita. Kaunieties!

Iestājās klusums. Un pēkšņi direktors saprata, kur slēpjas šī neatlaidīgā cilvēka spēks. Acīm redzot, to saprata arī Gorčinskis.

— Ko jūs vēlaties zināt? — viņš aizsmakušā balsī vaicāja.

— Kas ir neitrīno akupunktūra?

— Tā ir profesora Komļina ideja. Dažu smadzeņu garozas iecirkņu apstarošana ar neitrīno kūlīšiem izraisa, jeb pareizāk, krasi pastiprina organisma pretošanās spējas. Aplipināti vai saindēti suņi izveseļojās pēc divām trim procedūrām. Te ir zināma līdzība ar adatu terapiju — seno ķīniešu ārstniecības metodi. Tikai adatu šajā gadījumā aizstāj neitrīno kūlītis. Līdzība, protams, tīri ārēja .. .

— Bet metodika? — jautāja inspektors.

— Dzīvnieka galvu noskuj un pie ādas piestiprina īpašus piesūcekņus — nelielas ierīces neitrīno kūlīšu fokusēšanai. Precīzi notēmēt un virzīt šos staru kūlīšus ir ļoti grūti. Bet vēl grūtāk bija atrast tos smadzeņu garozas iecirkņus un punktus, kas ļauj pastiprināt organisma pretošanās spējas vēlamajā virzienā.

— Un kādas slimības tādējādi var ārstēt?

Gorčinskis brīdi svārstījās.

— Daudzas. Profesors Komļins uzskata, ka neitrīno akupunktūra mobilizē mums vēl nezināmus organisma spēkus.

— Labi, biedri Gorčinski. Esmu jums ļoti pateicīgs. (Gorčinskis greizi pasmīnēja.) Bet tagad, lūdzu, pastāstiet, kā jūs atradāt Komļinu. Jūs taču, liekas, bijāt pirmais, kas viņu ieraudzīja . ..

— Jā, es biju pirmais. No rīta ierados darbā. Andrejs Andrejevičs sēdēja … pie galda .. .

— Ģeneratora telpā?

˚— Jā, ģeneratora telpā. Uz galvas viņam bija piesūcekņu aptvere. Ģenerators darbojās. Man likās, ka Andrejs Andrejevičs miris. Es izsaucu ārstu …

Gorčinska balss aizlūza. Tas bija tik negaidīti, ka inspektors brīdi vilcinājās, iekams uzdeva kārtējo jautājumu.

— Un jūs nezināt, kādu eksperimentu Komļins toreiz izdarīja?

— Nezinu. Uz galda atradās laboratorijas svari. Turpat gulēja divas sērkociņu kastītes. No vienas sērkociņi bija izbiruši…

— Pagaidiet! — inspektors iesaucās. — Sērkociņi . .. Kāds tam sakars ar sērkociņiem?

— Sērkociņi, — Gorčinskis turpināja, — bija salīmēti pa diviem un trim kopā. Vienā svaru kausiņā bija iemesti seši. Turpat uz galda atradu papīra lapu ar skaitļiem. Profesors Komļins bija svēris sērkociņus. Tas ir neapšaubāmi. Es pats to pārbaudīju. Skaitļi saskan.

— Sērkociņi… — inspektors murmināja. — Kādam eksperimentam tie noderēja? To es gribētu zināt… Ko jūs par to domājat?

Gorčinskis klusēja.

— Vai nekad neesat ievērojis, ka profesors Komļins prot ātri risināt galvā matemātiskus uzdevumus? Es domāju — pirms tās

dienas, kad viņš rādīja jums savus trikus.

— Nē, — sacīja Gorčinskis. — Nekā tamlīdzīga neesmu ievērojis. Tā. Un tagad jūs zināt visu, ko zinu es …

— Tādā gadījumā varat būt brīvs, — inspektors strupi nobeidza sarunu.

Gorčinskis piecēlās un neatskatīdamies izgāja. Ribņikovs vēlreiz pievērsa uzmanību laboranta pakausim, kur dīvainā kārtā iezīmējās nevis viens, bet divi nelieli plikumi.

— Sakiet, biedri Lēman, — vai neitrīno akupunktūra nevar kaitīgi ietekmēt psihi? — inspektors jautāja.

— Komļins apgalvoja, ka tas esot izslēgts, — direktors teica un brīdi vēlāk piemetināja: — Gorčinskis šodien vairs nevarēs strādāt. Diezin vai tā vajadzēja…

— Tikai tā! — inspektors atcirta. — Un varbūt vēl stingrāk . .. Bez tam, piedodiet, biedri Lēman, cik plikumu pakausī, pēc jūsu domām, var būt normālam cilvēkam? Un tad vēl šīs rētas… Neko teikt, profesora cienīgs skolnieciņš!

— Cilvēki mīl savu darbu … — direktors mēģināja iebilst.

Dažus mirkļus inspektors, sakodis zobus, uzlūkoja sarunu biedru, tad sacīja:

— Slikti viņi to mīl! Un arī jūs šos cilvēkus nemīlat. Mēs esam bagāti. Valsts dod jums aparatūru, izmēģinājuma dzīvniekus — jebkurā daudzumā .. . Strādājiet, meklējiet, pētiet! Bet neesiet vieglprātīgi, neriskējiet ar cilvēka dzīvību! Mūsu apstākļos tam nav nekāda attaisnojuma!

— Lūdzu, neaizmirstiet, ka mūsu institūtā tas ir pirmais gadījums . . .

— Jūsu institūtā. .. Bet citos? Un uzņēmumos? Komļins — astotais pēdējā pusgadā! Barbarisms! Barbariska varonība! Cilvēki paši lien automātiskās raķetēs, automātiskos ˆbatiskafos, atomu reaktoros… — viņš piespiestHpfsmaidīja. — Meklē īsākos ceļus uz patiesību, cenšas iespējami ātrāk pieveikt dabu un nereti iet bojā … Lūk, jūsu Komļins — astotais! Vai tad to var pieļaut, profesor Lēman?

— Zināmos apstākļos tas ir neizbēgami. Atcerieties kaut vai ārstus, kas paši sev iepotēja koleru un mēri! Starp citu, — direktors pēkšņi mainīja sarunas temu, — esmu devis rīkojumu atvērt Komļina seifu. Man atnesa viņa piezīmes. Domāju, ka arī jums būs interesanti iepazīties ar tām.

— Protams, protams, — inspektors tūlīt piekrita.

— Diemžēl šajās piezīmēs izmantota pārāk . . . hm, hm . . . speciāla terminoloģija. Es tās jau pāršķirstīju un baidos, ka jums vienam būs grūti… Ja vēlaties, pamēģināšu šovakar sastādīt konspektu . ..

Inspektors pateicās. Varbūt Komļina piezīmes tiešām palīdzēs

viņam tikt pie skaidrības? Viņš iztēlojās laboratoriju, kur profesors svēra sērkociņus. Nē, tā nav akupunktūra! Tas ir kaut kas pilnīgi jauns! Komļins, acīm redzot, neticēja pats sev, ja slēpa šos eksperimentus pat no tuvākajiem līdzstrādniekiem.

Atvadījies no direktora, Ribņikovs smagi piecēlās. Viņš gāja nesteigdamies. Šāds temps atbilda, pirmkārt, viņa vecumam, otrkārt — ieradumam, treškārt — steigties viņam nejāva klibā kāja.

«Sūrst vecās brūces,» inspektors nodomāja, lēni klibodams pa institūta tukšajiem gaiteņiem.

Nakamajā rīta, kad ārsti, kuriem joprojām vel nebija izdevies noskaidrot Komļina slimības cēloņus, ar prieku konstatēja, ka slimniekam pakāpeniski kļūst labāk, Ribņikovs un Lēmans atkal satikās direktora kabinetā. Inspektors turēja uz ceļiem bloknotu, bet direktors bija izlicis uz galda profesora piezīmes — rokrakstus, diagramas un rasējumus.

Direktors runāja ātri. Inspektors klausījās, un notikumu kopsakars kļuva viņam aizvien skaidrāks. Lūk, ko viņš uzzināja.

… Tā nebija nejaušība, ka profesors Komļins sāka eksperimentus ar smadzeņu apstarošanu. Šajā virzienā līdz šim bija darīts samērā maz. Iegūt praktiski izmantojamus neitrīno kūlīšus cilvēki iemācījās tikai nesen, un, saņēmis jauno aparatūru, Komļins nolēma to nekavējoties izmēģināt.

Lielas enerģijas starojums, kā zināms, izjauc vielas molekulāro struktūru. Tas būtībā sagrauj smadzenes un tāpēc spēj izraisīt organismā tikai slimīgas pārmaiņas. Cita lieta — neitrīno, kam nav elektriskā lādiņa un miera masas. Komļins cerēja, ka šīs daļiņas neizjauks smadzeņu struktūru, bet, mēreni kairinot tās, ļaus atklāt jaunas likumsakarības nervu sistēmas darbībā. Izmēģinājumi spoži apstiprināja Komļina paredzējumu.

— Šajās piezīmēs es vēl daudz ko nesaprotu, — direktors uz brīdi pārtrauca savu stāstījumu, — bet dažam labam secinājumam vienkārši nespēju ticēt. Tāpēc runāšu tikai par galveno — to, kas zināmā mērā var apgaismot nelaimes cēloņus. Lai gan, patiesību sakot, arī tas skan diezgan neticami. . .

Eksperimentēdams ar dzīvniekiem, Komļins izdarīja atklājumu, kas drīz vien ļāva viņam izstrādāt neitrīno akupunktūras metodi. Kāds izmēģinājuma pērtiķis nejauši bija ievainojis ķepu. Brūce sadzija neparasti ātri. Tikpat ātri dzīvnieka plaušās izzuda tumšie plankumi — tuberkulozes pēdas, kas tik raksturīgas pērtiķiem mērenajā klimatā.

Savā referātā Komļins izteica minējumu, ka cilvēka un dzīvnieku organismos apslēpti līdz šim nezināmi dziednieciski spēki. Turpat viņš izklāstīja programu pakāpeniskai pārejai no eksperimentiem ar dzīvniekiem uz eksperimentiem ar cilvēkiem. Šīs programas īstenošanā bija paredzēts iesaistīt daudzus ievērojamus ārstus un

psihologus. Bet…

Inspektora aizdomas apstiprinājās. Profesoru Kom- ļinu nodarbināja arī cita problēma. Izrādās, ka organisma dziedniecisko spēku aktivizācija nebija vienīgais smadzeņu apstarošanas rezultāts. Apstarotie dzīvnieki palaikam uzvedās ļoti neparasti. Tiesa, ne vienmēr un ne visi. Tie, kurus ārstēja īsu laiku, savā uzvedībā neatšķīrās no citiem, neapstarotiem dzīvniekiem. Taču «mīluļi», kas bieži piedalījās eksperimentos, ne vienu reizi vien sagādāja pētniekiem pārsteigumus. Un tur, kur laborants Gorčinskis saskatīja tikai jocīgus ctabas untumus, liela zinātnieka intuīcija rādīja Komļinam ceļu uz jauniem atklājumiem.

Suns Ģenerators pēkšņi bez jebkāda redzama iemesla sāka demonstrēt akrobātiskus trikus, kurus neviens tam nebija mācījis: staigāja uz priekškājām, meta kūleņus, «sasveicinājās» un vispār uzvedās ļoti dīvaini.

Reiz pēc kārtējā eksperimenta Gorčinskis atskrēja pie Komļina un, kliegdams «ātrāk, ātrāk!», aizvilka viņu uz vivārija pērtiķu nodaļu. Vienā no būriem sēdēja gamadrils un košļāja banānu. Ne gamadrilā, ne arī banānā nekā neparasta nebija, tomēr Gorčinskis un sargs vienprātīgi apgalvoja, ka nupat redzējuši kaut ko patiesi fantastisku. Proti, gamadrils ar manāmu interesi vērojis papīra gabaliņu, kas lēni pārvietojies pa grīdu viņa virzienā. Tad gamadrils izstiepis ķepu, un šajā brīdī Gorčinskis aizskrējis pēc Komļina. Sargs vēl zināja teikt, ka pērtiķis papīru norijis, katrā ziņā kamerā atrast to neizdevās . ..

— Lūk, ko profesors Komļins uzrakstījis sakarā ar šo notikumu, — sacīja direktors, pasniegdams inspektoram rokraksta lapu.

«Vai tā būtu halucinācija? Bet halucinācija ar ga- madrila līdzdalību jau pati par sevi ir gluži neiespējama. Un tomēr te kaut kas ir! Ar visiem šiem dzīvniekiem — suņiem un pērtiķiem — ne pie kādas skaidrības netikšu. Vajadzēs mēģināt pašam .. .»

Un Komļins sāka rīkoties. Uzzinājis par to, Gorčinskis nekavējoties sekoja profesora priekšzīmei. Liekas, šajā sakarā abi pat sastrīdējās. Beigu beigās Gorčinskis apsolīja vairs neeksperimentēt, bet Komļins — izmēģināt tikai vienkāršus un ļoti īslaicīgus apstarojumus.

— Komļina piezīmēs, — direktors turpināja, — diemžēl saglabājies pārāk maz datu par viņa eksperimentu pārsteidzošajiem rezultātiem. Piezīmes kļūst aizvien aprautākas. Var just, ka profesoram bieži vien pietrūcis vārdu, lai aprakstītu savas izjūtas un iespaidus.

Dažas rindas Komļins veltījis neparastajai atmiņai, ko viņš ieguvis pēc kāda izmēģinājuma: «Man pietiek paskatīties uz priekšmetu tikai vienu vienīgu reizi, un pēc tam, aizvēris acis, es ilgi redzu to visos sīkumos. Tas attieca *4* klab uz literāriem tekstiem, kā uz matemātiskām tabulām. Kolosālas iespējas!»

Piezīmēs sastopami arī vispārīgākas dabas apsvērumi. «Atmiņai,

domām un refleksiem,» rakstīja Komļins, «ir noteikts, kaut arī pagaidām vēl nezināms, materiāls pamats. Tā ir ābece. Neitrīno kūlītis, ielauzdamies šajā pamatā, acīm redzot, pārveido to un rada jaunu atmiņu, jaunas domas un jaunus refleksus.»

Visinteresantākajam, vissensacionālākajam Komļina atklājumam bija veltītas rokraksta pēdējās lappuses. Direktors pasniedza tās Ribņikovam.

«Ar gribas piepūli vien,» inspektors lēni burtoja, «cilvēks pat nespēj atvērt acis. Vajadzīgs muskulis. Nervu sistēma dod impulsu un ne vairāk. Bet šī niecīgā impulsa pietiek, lai iedarbinātu muskuli, kas spēj pārvietot desmitiem kilogramu! Nervu sistēma — deglis pulvera pagrabā. Muskulis — pulveris. Muskuļa saraušanās — sprādziens.

Mēs zinām, ka domāšanas process pastiprina smadzeņu biostrāvas. Jau tas vien, ka šīs strāvas var reģistrēt, nozīmē, ka domāšanas process ir materiāls un tieši ietekmē matēriju. Lieliski! Taču ne visai saprotami. Elektromagnētiskā lauka intensitāte pieaug. Muskulis attīstīts. Bet kā to vadīt? …

Iznāk! Volframa spirālīte vakuuma kolbā. Piekārta ar neilona dziedziņu. Svars — 4,732 grami. Uzlūkoju šo spirālīti, un tā novirzās no vertikālā stāvokļa par piecpadsmit grādiem. Ģeneratora režīms .. .»

— Es runāju ar Gorčinski, — iestarpināja direktors. — Viņš pats redzējis šo vakuuma kolbu ar spirālīti. Pēc tam aparāts pazudis. Komļins to, acīm redzot, izjauca.

«Smadzeņu muskulis darbojas.» Inspektors lasīja tālāk. «Interesanti, ar «domas piepūli» es nespēju pacelt nevienu priekšmetu. Tikai pārbīdīt. Un arī ne pēc sava ieskata. Sērkociņus un papīru — vienmēr pa labi. Metālu —- pret sevi. Vislabāk veicas ar sērkociņiem. Kāpēc?

Esmu pārliecināts, ka iespējas šajā ziņā ir milzīgas. Nepieciešams sistemātisks treniņš un īpašs smadzeņu vielas kairinājums. Pienāks laiks, kad cilvēks pratīs rēķināt galvā ātrāk par jebkti ? elektronu mašīnu un dažās stundās vai pat minūtēs varēs apgūt veselu augstskolas kursu …

Tas viss tomēr drausmīgi nogurdina. Galva plīst vai pušu. Lai izturētu, nemitīgi jāpalielina apstarojuma devas. Kaut tikai nepārpūlētos! Šodien strādāju ar sērkociņiem.»

Izlasījis pēdējo ierakstu, inspektors pievēra acis. Jā, profesora Komļina pētījumi droši vien nesīs cilvēkiem bagātus augļus. Bet tas būs kādreiz. Turpretim šodien Komļins guļ slimnīcā!

Inspektors atvēra acis. Viņa skatiens nejauši atdūrās pret to vietu Komļina piezīmēs, kur bija rakstīts: « .. .ar visiem šiem dzīvniekiem — suņiem un pērtiķiem — ne pie kādas skaidrības netikšu. Vajadzēs mēģināt pašam .. .» Varbūt Komļinam tomēr taisnība?

Nē, Komļins rīkojās nepareizi. Divkārt nepareizi! Viņš nedrīkstēja

uzņemties tādu risku un, ja jau uzņēmās, tad nekādā gadījumā nedrīkstēja to darīt viens. Visa Komļina rīcība patiesībā bija rotaļa ar nāvi.. . Jūs, profesor Lēman, to negribat saprast. Jūs, liekas, pat apbrīnojat Komļinu. Un par to jums, bez šaubām, nāksies atbildēt!

— Varam rakstīt izmeklēšanas aktu. Nelaimes cēloņi noskaidroti! — inspektors skaļi secināja.

— Jā. Nelaimes cēlonis tagad zināms, — direktors domīgi piebilda. — Komļins pārpūlējās, cenzdamies pacelt sešus sērkociņus.

Lēmans un Ribņikovs lēni tuvojās helikopteru stāvvietai. Direktors šķita izklaidīgs un nekādi nespēja pielāgoties inspektora soļu nevienmērīgajam ritmam. Atvadījies no direktora, Ribņikovs ar pūlēm ierausās kabīnē.

— Sūrst vecās brūces, — viņš nomurmināja. Šajā mirklī pie helikoptera pieskrēja Gorčinskis.

Izspūris kā vienmēr, viņš tomēr nelikās šoreiz tik drūms.

— Andrejam Andrejevičam jau ievērojami labāk, — laborants aizelsies paziņoja. — Pēc mēneša viņš būs vesels.

— Zinu, — inspektors atbildēja un, apmierināti nokrekstējies, atlaidās mīkstajā sēdeklī.

Ari lidotājs taisījās ieņemt savu vietu.

— Vai rakstīsiet ziņojumu? — Gorčinskis vaicāja.

— Rakstīšu!

— Tā-ā … — Gorčinskis pakustināja ūsas, tad negaidot izaicinoši jautāja: — Sakiet, lūdzu, vai jūs neesat tas pats Ribņikovs, kas sešdesmit astotajā gadā, negribēdams gaidīt, kamēr atsūtīs automātus, Kusta- najā patvarīgi izlādēja kaut kādus bīstamus spridzekļus?

— Gorčinski! — direktors bargi iesaucās.

— … Un tad jums vēl atgadījās tā nelaime ar kāju .. .

— Izbeidziet, Gorčinski!

Inspektors neatbildēja. Viņš dusmīgi sarauca uzacis, aizcirta kabīnes durtiņas, tad novērsās un negaidīti… pasmaidīja. Bet profesors Lēmans un laborants Gorčinskis, atliekuši galvas, vēl ilgi sekoja sudrabainajai vabolei, kas, dobji dūkdama, pacēlās pāri institūta baltsārtās augstceltnes jumtam un pazuda zilajās vakara debesīs.

V. Savčenko
OTRA EKSPEDĪCIJA UZ DĪVAINO PLANĒTU

Izlūkraķete bija nolaidusies sausā, akmeņainā līdzenumā. Kajītē valdīja krēsla. Visapkārt — ne skaņas. Tad pēkšņi noklikšķēja televizofons un uz ekrāna parādījās zvaigžņu kuģa dežurants.

— Kapteini Viņi atkal raidīja… Mums izdevās pierakstīt. Tūlīt demonstrēšu jums ierakstu…

Antons Novāks un Sandro Rīds, liekas, pat aizturēja elpu. Ekrānā iezīmējās sarežģītu līniju jūklis. Pēc brīža līnijas pazuda un to vietā kļuva redzama Novaka iegarenā, grimases izķēmotā seja.

— Tas bija vakar, kad viņu «torpēda» piķēja… Es paskatījos uz augšu, — kapteinis murmināja. — Re, arī tevi rāda!

Uz ekrāna, tikpat pārvērsti, pavīdēja Sandro Rīda vaibsti. Tiem sekoja Maksima Liho, Patrika Lou un Jūlija Torenas attēli. Vēlreiz iezaigojās neizprotamie grafiskie simboli, un mirkli vēlāk ekrāna kvadrātā ielidoja «torpēda». Varēja skaidri izšķirt četrus asos konusus priekšgalā un trīs astes ribas, kas atgādināja lielkalibra bumbas stabilizatoru.

— Novēro mūs … — Sandro īgni piezīmēja. — Bet kāpēc viņi paši nerādās? Kur viņi dzīvo? Kas viņi tādi ir? Saki, Anton, — vai jums arī pirmajā ekspedīcijā neizdevās viņus ieraudzīt?

— Nē. Mēs redzējām tikai «torpēdas». Starp citu, šie aparāti toreiz vairāk atgādināja lidmašīnas. Tiem bija spārni. Un planētai toreiz bija atmosfēra. Skaisti, zaļgansārti saulrieti… Kā atmosfēra varēja pazust dažu gadu desmitu laikā? Nesaprotami!

5ajā mirklī pie apvāršņa uzlēca iesārta, žilbinoši spoža zvaigzne. Pa iluminatoru kajītē ieplūda spilgta gaisma.

Novāks pakratīja galvu un piecēlās. — Laiks, Sandro! Celies, iesim vākt minerālu paraugus!

Novāks un Rīds rāpoja pa klinšaino līdzenumu, kas planētas ātrās rotācijas dēļ šķita slīpi paceļamies pret debesīm. Antona ķiverē iedegās zvaigžņu kuģa raidstacijas izsaukuma signāls.

— Kapteini — viņš sadzirdēja Lo Vēja dziedošo balsi. — Vai dzirdat? Mums te radusies ideja . ..

— Dzirdu, dzirdu! Kas tā par ideju?

— Tai pašā viļņu diapazonā, kurā uztvērām planētas iemītnieku signālus, mēģināsim pārraidīt savu te- leinformāciju. Varbūt tādējādi izdosies nodibināt sakarus …

— Tas ir prātīgi. Bet ko īsti jūs viņiem raidīsiet?

— Ziņas par Saules sistēmu, par Zemi, mūsu celtnēm, zinātniskajiem pētījumiem . . . Torena ierosina parādīt mūsu mākslu. Protams, vajadzēs raidīt paātrinātā ritmā, citādi viņi diezin vai spēs kaut ko uztvert.

— Tā.. . — Novāks piepeši apstājās. — Pagaidiet … Informāciju par Saules sistēmu un tās koordinātēm neraidiet. Pārējo varat mēģināt.

— Kāpēc, Anton? — sarunā iejaucās Sandro. — Vajag taču paskaidrot Viņiem, no kurienes mēs esam ieradušies.

— Nē, nevajag! — Novāks atcirta. — Vēl nav zināms, kas viņi ir . .. Lo Vej, jūs sapratāt?

— Jā, kaptein! Tas būtu viss. Mēs sāksim montēt kinogramu .. .

— Tagad mazliet atpūtīsimies. — Novāks atlaidās uz kāda klinšu bluķa un pavērās apkārt.

— Tiešām, dīvaina planēta, — Sandro domīgi novilka, apsēdās kapteinim blakus un. .. sastinga. — Anton, skaties, «torpēdas»! Tur, ziemeļrietumos,..

Novāks pacēla galvu.

— Redzu…

Zvaigznēm nobārstītajā izplatījuma melnumā šaudījās sudrabaini zaigojoši pilieni. Tie pārvietojās ļoti ātri, milzīgiem, spējiem lēcieniem.

— Un tomēr šajos lidaparātos nevar būt dzīvu radījumu, — Sandro teica, it kā turpinādams labi sen iesāktu strīdu. — Nekāda dzīva būtne, izņemot baktērijas, nespētu izturēt šādu paātrinājumu. Skaties, kas tur notiek!

Viena «torpēda» bija atdalījusies no citām, kuras tūdaļ pazuda aiz apvāršņa, un kā sudrabaina ēna riņķoja pāri astronautu galvām. Pēkšņi tā apstājās, it kā atdū- rusies pret neredzamu šķērsli, un metās lejup tieši uz asajiem klinšu zobiem. . . Mirkli vēlāk notika kaut kas negaidīts. «Torpēda» zibenīgi mainīja kustības virzienu, uzšāvās augšup, apmeta cilpu un no jauna traucās lejā.

— Šķiet, ka meklē mūs . ..

— Jā, tā liekas… — Novāks kaut ko apdomāja, tad ar galvu nospieda ķiverē apslēpto izsaukuma pogu. — «Fotons»! «Fotons-2»!

— Klausos, kaptein!

— Patrik! Sagatavojiet radiotraucējumu sistēmu! Tēmējiet tieši šurp! Vadību pārslēdziet uz manām bio- strāvām! Skaidrs?

— Jau izdarīts! — atbildēja no zvaigžņu kuģa.

«Torpēda» atradās dažus desmitus metru no klintīm.

Tūdaļ tā iesāks magnētisko bremzēšanu … Novāks sasprindzināja visus jutekļus, visus garīgos spēkus. Viņa smadzenēs kā sprādziens nogranda viens vienīgs vārds: «Staru!!!»

Aparatūra nekavējoties uztvēra mēmo komandu. Traucējumu sistēma sāka darboties. «Torpēdai» uz- brāzās radioviļņu haoss. Uz niecīgu sekundes daļiņu zaudējusi orientēšanās spēju, tā ar milzīgu ātrumu ietriecās akmeņos. Klintis nodrebēja. Zaigojot rietošās zvaigznes staros, uz visām pusēm pašķīda lauskas.

Novāks strauji pielēca kājās.

— Ātrāk! — viņš uzsauca Rīdām. — Līdz tumsai mums jāatrod kaut dažas šķembas!

Nakti Novāks un Rīds pavadīja izlūkraķetes laboratorijā. Novāks aplūkoja savāktās šķembas ar elektronu mikroskopu. Sandro palīdzēja viņam, veicot ķīmiskās analīzes, bet pēc tam, noguruma mākts, iesnaudās sēdeklī.

Novāks vēl un vēlreiz aplūkoja šķembu nelīdzenās, spīdīgās šķautnes. Zem mikroskopa tās pārvērtās par rūsganām sešstūrainām šūnām, kas savijās sarežģītos mozaīkas rakstos, par zibošām balta metala dzīslām un dzelteniem caurspīdīgiem kristāliem. Kapteinis joprojām negribēja ticēt savām acīm …

Kad žilbinoši sārtā zvaigzne atkal parādījās pie melnā apvāršņa, Novāks beidzot atrāvās no mikroskopa, ieraudzīja aizmigušo Rīdu un saudzīgi uzlika viņam roku uz pleca.

— Paklau, Sandro, mēs esam … nogalinājuši. .. dzīvu būtni… Turklāt daudz sarežģītāku un pilnīgāku par mums.

— Kā?! Ko?! — Sandro plaši iepleta acis. — Vai tiešām «torpēdā»? .. .

— Nē, nevis «torpēdā»! — Novāks viņu pārtrauca. — To mums vajadzēja iedomāties jau agrāk. . . Pašas «torpēdas» ir dzīvas būtnes … Un nekādu citu uz šīs planētas droši vien nav!

… Ekrāns nodzisa. Kinograma bija izskatīta. Lo un Patriks klusēdami sēdēja zvaigžņu kuģa aptumšotajā kabīnē. Abi domāja par Zemi. Un abi baidījās ar vārdiem izjaukt svinīgo, mazliet skumjo noskaņojumu. Nemitīgā darbā, nepārtrauktā jaunu iespaidu plūsma astronautiem bieži neatlika vaļas domāt par Zemi. Bet tagad, kad viņi bija noskatījušies pašu sastādīto raidījumu, abus pārņēma neizsakāmas ilgas … Nē! Nekāds kondicionēts gaiss nevar aizstāt sveķainu celmu, vēja apdvestu skuju un saules sasildītu zāļu smaržu; nekādi miljardi kosmisko kilometru, kas nolidoti gandrīz vai ar gaismas ātrumu, nespēj aizstāt ielu, pa kuru var soļot vienkārši, nesteidzīgi un tāpat vien uzsmaidīt pretimnācējiem; nekāds, pat visracionālākais un glītākais zvaigžņu kuģu iekārtojums nevar aizvietot cilvēkam Zemes maigo un neapvaldīto, kluso un spilgto, izšķērdīgo un vareno skaistumu . . .

— Nez kā tur klājas manam dēlēnam? … — Patriks sapņaini ierunājās. — Kad atgriezīšos, viņš taču būs jau pieaudzis ..,

— Atmet šīs domas, — Lo neiecietīgi attrauca. — Labāk

padomāsim, vai kinograma dos viņiem pietiekamu priekšstatu par mums? Vai to nevajadzētu vēl papildināt?

— Liekas, pietiks… — Patriks piecēlās. — Interesanti, kāpēc kapteinis neļāva pārraidīt Saules sistēmas kosmiskās koordinātes?

Kinograma, kuru abi astronauti skatījās veselu stundu, Dīvainās planētas iemītniekiem tika pārraidīta nepilnā minūtē. «Fotona-2» antenas izstaroja elektromagnētiskos viļņus uz visām planētas malām. Lo Vejs, kas pēc daudziem novērojumiem zināja, cik straujš ir šo dīvaino būtņu dzīves ritms, vairākas reizes atkārtoja raidījumu, tad ieslēdza uztvērēju un sāka gaidīt.

Pagāja" dažas minūtes, bet ekrāni joprojām palika tukši. Pēkšņi kabīnes grīda viegli sašūpojās. Lo Vejs palūkojās pulkstenī. Acīm redzot, zvaigžņu kuģa elektromagnētiskā katapulta uzņēmusi Novaka un Rīda izlūkraķeti, kurai tieši šajā laikā vajadzēja atgriezties no kārtējā lidojuma.

Tikko Patriks un Lo paspēja apmainīties domām par biedru atgriešanos, uztvērēja kreisajā ekrānā iezaigo- jās neskaidrs attēls. Lo Vejs iedarbināja pierakstīšanas iekārtu. Attēls pavīdēja no jauna. Šoreiz tas likās ievērojami skaidrāks': pie klintīm piespiedušies divi skafandros tērpti cilvēki. Virs viņu galvām — «torpēda». Tad nesaprotami simboli. Un atkal ekrāns satumsa.

Viss tālākais norisinājās burtiski tajā laika sprīdī, kas bija nepieciešams, lai izslēgtu un tūdaļ pat otrreiz iedarbinātu pierakstīšanas iekārtu. Vienlaikus iedegās divi vidējie ekrāni. Uz kreisā parādījās vienkāršots, gandrīz shematisks zvaigžņu kuģa siluets. Atbildes vietā uz otrā ekrāna pazibēja atsevišķi kinogra- mas kadri: sastinguši jūras viļņi, pilsētu ielas, ļaužu sejas, kalni, raķetes. . . Attēli brīžiem sajaucās, uzplūda cits citam, veidojot dīvainus gaismas režģus.

Mirkli vēlāk abi ekrāni nodzisa. Saruna bija beigusies. Lo Vejs gaidīja vairākas stundas, taču nekā vairs neieraudzīja.

Pirms došanās atceļā, zvaigžņu kuģa apkalpes locekļi sapulcējās, lai apspriestu ekspedīcijas svarīgakos rezultātus. Par paveikto runāja īsi. Priekšā taču bija veseli četri lidojuma gadi, kuros vajadzēs sīki apstrādāt un izanalizēt datus, ko ekspedīcijas dalībnieki divu mēnešu laikā ieguvuši uz Dīvainās planētas. Sājos četros gados varēja paspēt gan izstrīdēties, gan precizēt secinājumus un aprēķinus.

Sandro Rīds — visjaunākais kolektīvā — uzskaitīja savus ģeoloģiskos atradumus. Maksims Liho — iesirms milzis ar skaidrām, zilām acīm, Novaka līdzgaitnieks vēl no pirmās ekspedīcijas, referēja par agrāk nezināmām elementārdaļiņām, kuras atklājis šīs planētas spīdekļa izstarojumā. Lo Vejs un Patriks Lou informēja klātesošos par planētas iemītnieku, raidījumiem un «torpēdu» kustības dinamiku. Kalsnais tumšmatis Jūlijs Torena pastāstīja par jaunu magnētisku un gravitācijas efektu novērojumiem.

Novāks ziņoja pēdējais.

— Mēs šeit esam sadūrušies ar kristālisku dzīvību. Jā, burtiski «sadūrušies», tāpēc ka . .. nebijām šādai iespējai sagatavoti! Pārāk ilgi uz Zemes valdīja uzskats, ka iespējama vienīgi organiska dzīvība, kuras augstākais, pilnīgākais pārstāvis ir cilvēks. Zinātnieki pieņēma, ka saprātīgas būtnes, ko mēs varētu sastapt citās planētās, atšķirsies no cilvēka tikai nenozīmīgās detaļās': teiksim, ar ausu, acu vai deguna formu.

Visas iepriekšējās ekspedīcijas nespēja ne apstiprināt, ne arī apgāzt šo uzskatu, jo līdz šim mums nebija izdevies sastapt pietiekami augsti attīstītas dzīvības formas. Un, kad mēs otro reizi devāmies šurp uz Dīvaino planētu, lai nodibinātu sakarus ar «neredzamām», taču neapšaubāmi saprātīgām būtnēm, tad gluži neviļus iedomājāmies, ka tās līdzīgas cilvēkiem . . .

Mums bija nepieciešami ilgstoši novērojumi, lai saprastu acīm redzamo: tieši šie «lidaparāti», šīs «torpēdas» ir Dīvainās planētas dzīvie iemītnieki, Dīvaina planēta — dīvaina dzīvība …

Novāks apklusa, domīgi pagrozīja pirkstos sīciņu pusvadītāja triodi un turpināja:

— Lielos vilcienos atšķirību starp mums un viņiem var izskaidrot tā: mēs esam šķīdumi, viņi — kristāli. Mūs daba «samontējusi» no šūnām, kuras nav nekas cits kā visai sarežģīts dažādu vielu un savienojumu šķīdums ūdenī. Viņi sastāv no dažādiem, gan sarežģītiem, gan vienkāršiem — metālu, dielektriķu un pusvadītāju kristāliem. Mēs iegūstam enerģiju aplinkus ceļā — sadalot un oksidējot barību. «Torpēdas» spēj uztvert un apgūt enerģiju tieši — gaismas un siltuma veidā, tāpat kā foto un termoelementi. Šīs būtnes koncentrē sevī milzīgu enerģijas daudzumu un spēj attīstīt patiesi kosmiskus ātrumus …

Taču galvenā atšķirība nav vis kustības ātrumā, bet gan iekšējo procesu norisē. Mūsu dzīvības funkcijas saistītas ar samērā smago jonu un molekulu pārvietošanos. Tāpēc neviens process mūsu organismā nevar pārsniegt skaņas izplatīšanās ātrumu ūdenī. Turpretim elektroniskos procesus «torpēdu» ķermenī ierobežo tikai gaismas ātrums. Lūk, kāpēc gan laika norise, gan domāšanas temps, gan arī priekšstats par pasauli šīm būtnēm ir pilnīgi cits …

Tikko Novāks bija apklusis, Torena pielēca kājās un, zibinādams melnās acis, iesaucās':

— Anton, kas tad tā par «dzīvību» bez vielu maiņas! Vai to maz var uzskatīt par dzivību?

— Kāpēc ne? «Torpēdas» kustas, attīstās, apmainās ar informāciju …

— Jā, bet k ā viņas attīstās? K ā vispār izveidojusies kristāliskā dzīvība? Kā šī dzīvība vairojas?

Novāks pasmaidīja.

— Tev vajadzētu vēl pajautāt, vai šiem radījumiem ir arī ģimene un mīlestība! Nezinu. Mēs pārāk maz zinām

— Kristāliskās būtnes… — jūsmīgi atkārtoja Sandro Rīds. — Iedomājieties, — vienā minūtē tās var izdomāt vairāk nekā es veselā mēnesī! Tā taču ir domu lavīna, un kādu domu .. .•

— Pagaidiet, Anton, — iebilda Patriks Loiv— Ja tā ir dzīvība un, kā jūs apgalvojat, saprātīga dzīvība, tai noteikti jābūt radošai. Bet kur ir šo būtņu radošā darba pazīmes? Planēta taču izskatās pirmatnēji mežonīga!

— Esmu domājis ari par to, — kapteinis atbildēja. — Izskaidrojums, šķiet, ļoti vienkāršs: kristāliskām būtnēm tas viss nav vajadzīgs. Tām nekad nav bijusi un arī nebūs tāda civilizācija kā mums. Tās nerada un nepilnveido mašīnas un aparātus, bet attīstās pašas … Iepriekšējā ekspedīcijā mēs redzējām nevis «torpēdas», bet spārnotus ķermeņus, kas atgādināja veco laiku lidmašīnas, — tā šīs būtnes izmainījušās divdesmit gados.

— Bet vai tad par saprātīgiem var uzskatīt radījumus, kas nav atstājuši nekādas kolektīva darba pēdas? Varbūt tie ir «kristāliski dzīvnieki»?

— Tādas pēdas ir! — Novāks enerģiski pamāja ar roku. — Ir pēdas! Tiesa, diezin vai tās var saukt par radoša darba pēdām … Es runāju par Dīvainās planētas pazudušo atmosfēru. Sī atmosfēra, acīm redzot, kavēja «torpēdas» lidot, neļāva kāpināt ātrumu. Un viņas to iznīcināja …

— Ja tās ir saprātīgas būtnes, — Patriks tomēr negribēja piekāpties, — tad kāpēc viņas necenšas ar mums nodibināt sakarus? Kāpēc neatbildēja uz kino- gramu?

— Redziet, Patrik … — Novāks dažus mirkļus apdomāja atbildi. — Baidos, ka šīm būtnēm saprast mūs vēl grūtāk nekā mums viņas. «Torpēdu» domāšanas un kustības ātrums ir tik liels, ka novērot mūsu rīcību viņām grūtāk, nekā mums novērot koka augšanu. Atceraties? Lai aplūkotu cilvēkus, «torpēdas» piķēja … Kas zina, vai tikai šīs būtnes neuzskata par dzīviem radījumiem zvaigžņu kuģi un izlūkraķeti, bet nevis mūs pašus?

— Klausies, Anton! — Maksims Liho pēkšņi teica. — Ja tev bija kaut niecīgas aizdomas, ka «torpēdas» ir saprātīgas būtnes, kāpēc tad tu. . . iznīcināji . . . notrieci vienu no tām?

Kapteinis neveikli paraustīja plecus.

— Šo minējumu taču vajadzēja pārbaudīt! Citādi mēs aizlidotu, tā arī neko neuzzinājuši. ..

Ekspedīcijas dalībnieki klusēja.

— Saprotu. — Novāks pārlaida viņiem pētošu skatienu. — Bet arī jums jāsaprot… Vērtēt notikušo

šobrīd ir ļoti grūti. To mēs vēl paspēsim. Pārdomām laika pietiks.. . Bet tagad, — viņa balss atguva parasto skanīgumu, — gatavoties startam!

Novāks maldījās: laika pārdomām nebija daudz.

Sandro Rīds pirmais ieraudzīja izplatījumā priekšmetu, kas mazliet atgādināja zvaigžņu kuģi.

«Fotons-2» jau desmito diennakti lidoja ar paātrinājumu. Patlaban tas ik sekundē veica četrdesmit tūkstoš kilometru. Mīklainais priekšmets joprojām tuvojās. Taču žilbinošie antihēlija uzliesmojumi dzinēju sprauslās neļāva to pienācīgi saskatīt.

Sandro no observatorijas izsauca vadības centrāli.

— Anton, apturi dzinējus.

— Kas noticis?

— Mums seko nezināms ķermenis . . .

Novāks izslēdza dzinējus, un drīz vien novērojumi parādīja, kā savādais priekšmets nav nekāds kuģis. Izplatījuma tumsā «Fotonam-2» sekoja «torpēdu» spiets! Tas izstaroja spilgtu, mainīgu mirdzumu. Centrā, acīm redzot, atradās kodols, kas ar impulsveidī- giem uzliesmojumiem dzina visu spietu uz priekšu, izstiepdams to elipsoīdā un pēc tam atkal savilkdams lodē.

— Kaptein, viņi mūs panāk! — parasti apvaldītais Lo Vejs šoreiz neslēpa savu uzbudinājumu. — Atlikuši tikai kādi desmit tūkstoši kilometru… Vai nevajadzētu ieslēgt dzinējus?

— Pagaidīsim vēl drusku, — neatraudamies no okulāra, atbildēja Novāks.

… Kad «Fotonu-2» no «torpēdām» šķīra ne vairāk kā tūkstoš kilometru, uzliesmojumi spietā pēkšņi izbeidzās, un tas kļuva pilnīgi neredzams. Sandro ieslēdza radioteleskopu: uz ekrāna parādījās tumša lode, kas šķietami nekustīgi karājās izplatījumā.

— Šīs būtnes nemaz netaisās uzbrukt, — Torena atviegloti uzelpoja.

— Protams! To viņas daudz vienkāršāk varēja izdarīt uz Dīvainās planētas … «Torpēdu» nodoms ir cits. Man liekas, viņas grib mums sekot līdz ceļa galam. — Novāks apklusa un tad, uzsvērdams katru vārdu, turpināja: — Lūdzu, padomājiet par sekām un dodiet savus priekšlikumus!

— Tas taču lieliski! — Sandro bija gatavs bez ierunām pieņemt šo iespēju. — Iepazīstināt cilvēkus ar kristāliskām būtnēm … Nodibināt ar tām sakarus, radošu sadarbību!

— «Torpēdu» rīcībā varētu nodot Merkuru, — lietišķi piebilda Maksims Liho. — Tur ir gandrīz tādi paši apstākļi kā uz Dīvainās planētas. Lai izveido koloniju … Es zinu, kas tevi satrauc, Anton. Tavas bažas ir veltīgas! Cilvēcei pietiks spēka, lai tiktu galā ar šīm būtnēm. Bet es neticu, ka var izcelties konflikts. Domājoši radījumi

vienmēr atradīs iespēju saprasties …

Novāks palūkojās uz Torenu.

— Tu, Jūlij?

Fiziķa tumšajās acīs atspoguļojās neremdināmas zinību alkas.

— Mums, — viņš teica, — rūpīgi jāizpētī spieta kustības likumi. Tajā nav slēgtas konstrukcijas un, spriežot pēc novērojumiem, nav arī antivielas. Tomēr «torpēdu» spiets ik sekundē veic ne mazāk kā četrdesmit tūkstoš kilometru. Interesanti, vai tas spēs sasniegt vēl lielākus ātrumus?

— Un tu, Lo?

Lo Vejs neatbildēja uzreiz.

— Šīs būtnes nevēlējās stāties ar mums sakaros. Viņas pat necentās kaut kādā veidā paziņot, ka sekos mūsu kuģim. Tas liek nopietni padomāt…

— Jūsu domas, Patrik?

— Atklāti sakot, es piekrītu Maksimam. Bet ko domājat, kaptein, jūs pats?

— Manas domas? —. Novāks kā skaldīt noskaldīja: — Mums jātiek no spieta vaļā par katru cenu!

Šie vārdi izraisīja dedzīgus iebildumus. Kapteinim piekrita tikai Lo Vejs. Galu galā astronauti tomēr bija spiesti pārtraukt diskusiju. Novāks devās uz vadības centrāli un iedarbināja dzinējus. Viņš vēl cerēja, ka «torpēdas» neizturēs šo sacensību.

Pēc četrdesmit diennaktīm zvaigžņu kuģa ātrums jau pārsniedza simtpiecdesmit tūkstoš kilometru sekundē. «Torpēdas» joprojām neatpalika. Un, kad Novāks uz dažām stundām izslēdza dzinējus, lai dotu ļaudīm iespēju atpūsties no paātrinājuma radītās pārslodzes, visi atkal sanāca zālē.

— Ne tikai vest spietu līdzi, bet kaut vai norādīt tam virzienu uz Saules sistēmu nozīmē gatavot cilvēcei iznīcinošu triecienu, — kapteinis centās pārliecināt savus biedrus. — Būtu smieklīgi domāt, ka «torpēdas» apmierināsies ar Merkuru. Tās pakāpeniski sagrābs visas planētas!

— Kāpēc tu uzskati tās par iekarotājām? — Sandro jautāja. — Vai tad mēs, cilvēki, dodamies uz citām planētām, lai uzkundzētos to iemītniekiem? Visticamākais, ka «torpēdas» devušās lidojumā, lai iegūtu jaunas zināšanas . ..

— Zināšanas, mans draugs, vajadzīgas nevis pašas par sevi, bet gan dzīvības tālākai attīstībai. «Torpēdām» šajā nolūkā nepieciešamas jaunas zemes. Viņu spīdeklim ir tikai viena planēta. Tā jau kļuvusi viņam par šauru. Kad cilvēkiem pirms divi simti gadiem mūsu vecā Zeme kļuva par šauru, viņi sāka apgūt Marsu un Venēru, radīja atmosfēru uz Mēness. «Torpēdām» šādas iespējas nav.

— Saules sistēmā pietiks vietas gan mums, gan arī viņām. Kāpēc

jūs domājat, ka šis būtnes centīsies iznīcināt cilvēkus? — iebilda Patriks Lou.

— Gluži vienkārši tāpēc, ka cilvēkiem un kristāliskām radībām nevar būt nekā kopīga, — Lo Vejs nepārprotami atbalstīja Novaku. — Bojātas elektronu mašīnas murgiem ir daudz vairāk līdzības ar mūsu domāšanu, jo mēs taču izstrādājam šādai mašīnai programu. Bet «torpēdas» . . . Tās nepazīst mūsu jūtas un priekšstatus. Tās nesapratīs arī mūsu domas. Mēs esam pārāk dažādi…

Kad astronauti atgriezās kabīnēs, Novāks bija izmisis. Viņš saprata, ka «Fotona-2» apkalpes locekļiem, acīm redzot, neizdosies šajā jautājumā saskaņot savus uzskatus.

Tas notika sešdesmit astotajā dienā pēc starta. Vajadzēja izdarīt pēdējo pagriezienu, lai ievadītu kuģi inerces trajektorijā, kuras galā kā niecīga dzeltena zvaigznīte spīdēja mūsu Saule. Novāks sēdēja pie vadības pults. Visas pretišķības, kas bija uzliesmojušas starp astronautiem, šobrīd sakoncentrējās viņa apziņā.

Neliels kloķa pavērsiens. .. Kurss — mazliet pa kreisi, un viņš parādīs «torpēdām» ceļu uz Sauli. Tālāk tās droši vien nesekos «Fotonam-2», bet aizsteigsies kuģim priekšā. «Mēs pat nepaspēsim brīdināt Zemi. Tikko «torpēdas» parādīsies Saules sistēmā, notikumi risināsies zibenīgi. Cilvēki vēl nebūs pamanījuši šīs būtnes, kad tās jau varēs sākt rīkoties …»

Regulatora kloķis palika nekustināts. Zvaigžņu kuģis ar katru sekundi attālinājās par simtiem tūkstošiem kilometru no inerces līknes, no ceļa uz Sauli, uz Zemi. .. Antona Novaka sirds pamazām nomierinājās. Viņa prāts atguva parasto asumu un skaidrību. Tagad problēma — kā tikt vaļā no kristālisko radību spieta — kļuva par stingri zinātnisku uzdevumu. Un šo uzdevumu vajadzēja atrisināt pēc iespējas īsākā laikā.

.. . Novirzi no aprēķinātā kursa pirmais ievēroja observatorijā dežurējošais Sandro Rīds.

— Anton, kas noticis? Mēs esam nomaldījušies no kursa!

Novāks paskatījās uz aparātu skalām: 0,86 gaismas ātruma. «Par agru pamanījis . ..» viņš īgni nodomāja. «Kuģa gaita jāpaātrina vēl trīsdesmit stundas. Nu tikai sāksies …»

— Tūlīt paskaidrošu, Sandro … — Novāks ieslēdza sakaru kanālus, kas saistīja viņu ar visām kabīnēm. — Uzmanību! Klausieties visi! Zvaigžņu kuģis lido ar 42 grādu leņķi pret aprēķināto kursu Lielā Lāča betas virzienā.

— Tas ir trieciens mugurā! — Patriks sašutis iesaucās. — Tu gribi, lai mēs nekad neatgrieztos uz Zemi?!

— Mums neizdevās atkratīties no «torpēdu» spieta. — Novāks mierīgi turpināja. — Pēc trīsdesmit stundām mēģināsim šo spietu iznīcināt. . .

— To tu nedarīsi! — skaļrunī iedārdējās Maksima balss. — Tu esi zaudējis prātu!

— Kauns! Tā ir nedzirdēta nodevība!

«Tātad arī Torena . . .» Novaku uz mirkli pārņēma bailes. «Vai tiešām es palikšu viens? Tad man neatliks nekas cits kā vien saglabāt aplamo kursu, kamēr nebūs izlietota visa degviela! Un tad. .. Tad «Fotons~2» nekad vairs neredzēs Zemi.. .»

Viņš skaļi un lēnāk nekā parasti teica':

— Mūsu rīcībā ir vēl daži desmiti stundu. Ja šajā laikā mēs iznīcināsim spietu, antihēlija krājumu pietiks, lai koriģētu kursu un ievadītu kuģi inerces trajektorijā. Pretējā gadījumā «Fotons-2» nekad nesasniegs Saules sistēmu.

— Nav tiesa! — kliedza Torena. — Mums ir daudz lielāks antihēlija krājums. Mēs varēsim atgriezties arī pēc mēneša!

— Neaizmirstiet, ka daļa antihēlija būs jāpatērē «torpēdu» iznīcināšanai… — Novāks apklusa un pēc brītiņa piebilda. — Ieteicu izbeigt neauglīgo diskusiju. Pēc dzinēju apturēšanas visiem sapulcēties zālē! Tur kopīgi izstrādāsim rīcības plānu.

… Protams, neko jaunu no šādas apspriedes gaidīt nevarēja. Un Novāks arī negaidīja. Pa īpašu vadu viņš sazinājās ar Lo Vēju un palūdza ierasties sanāksmē mazliet vēlāk. Dažas minūtes pēc dzinēju apturēšanas viņi satikās pie zāles durvīm. Lo Vejs izskatījās bāls, bet apņēmības pilns.

— Ko jūs esat nodomājis darīt?

— Vispirms ieslēgt viņus. — Kapteinis ar galvas mājienu norādīja uz durvīm. — Citādi viņi var nepieļaut . .,

— Bet, Novak! … — Lo Vejs sarauca uzacis. — Tā taču … — Viņš ar grūtībām sameklēja gandrīz aizmirsto vārdu, — tā taču ir krāpšana! Un mums vēl vismaz četri gadi jāpavada kopā … Kā mēs varēsim raudzīties viņiem acīs?

— Citas izejas nav… — kapteinis neskanīgi atbildēja. — Varbūt vēlāk viņi sapratīs, ka esam to darījuši cilvēces interesēs . . .

Virs zāles ieejas kuģa starpsienā bija ielaistas hermētiskas «drošības durvis», kuras līdz šim nekad netika izmantotas. Tās bija paredzētas gadījumam, ja kāds meteorīts sadragātu kuģa apvalku un gaiss no gaiteņa sāktu izplūst laukā. Novāks sasita automāta stiklu un nospieda pogu. Mirkli vēlāk spoža bruņu tērauda plāksne nolaidās līdz pat grīdai. Lo Vejs cieši pieskrūvēja abus aizslēgus — augšā un apakšā. Viss bija galā, vēl iekams zālē sapulcējušies apkalpes locekļi paspēja atjēgties.

Un tomēr, kad Novāks atrāva roku no automāta pogas, viņam uzgūlās neparasts smagums. Tur, aiz durvīm, bija ieslēgti biedri, ar kuriem viņš kopā nodzīvojis daudzus gadus, kopā strādājis, domājis, cīnījies, kopā iepazinis briesmas, grūtības un uzvaras prieku. Kapteinis

palūkojās uz Lo Vēju un ieraudzīja viņa acīs tādu pašu riebumu un nicinājumu pret sevi…

— Anton, kāpēc jūs tik stipri palielinājāt ātrumu?

— Lai noteikti iznīcinātu spietu. To prasīja aprēķini … — kapteiņa balss šķita aizsmakusi. Viņš tikko bija pabeidzis smagā antihēlija konteinera novietošanu izlūkraķetes priekšgalā.

— Viss kārtībā … — Lo Vejs uzmeta pēdējo skatienu raķetes mehānismiem un neskanīgi atkārtoja: — Viss kārtībā …

Pa sakaru tuneli viņi iegāja gaitenī un devās uz kuģa priekšgalu, kur atradās elektromagnētiskās kata- pultas vadības ierīces. Pēkšņi Lo Vejs apstājās iepretim zāles durvīm.

— Skatieties, Anton!

Bruņu tērauda plāksnē melnēja ovāls caurums ar nelīdzenām, apkusušām malām.

— Izgriezuši ar strāvu … — Novāks tūdaļ konstatēja. — Tagad viņi mūs meklē. Iesim!

. .. «Fotons-2» bija sasniedzis deviņas desmitdaļas gaismas ātruma. Izplatījums aiz zvaigžņu kuģa likās pilns mirgojošu koncentrisku apļu. Šī zvaigžņu virpuļa pašā centrā slēpās neredzamais «torpēdu» spiets. Lo Vejs pavērsa tajā virzienā radioteleskopu paraboliskās antenas. Uz ekrāna atkal iezaigojās lodveidīgs punktiņu sakopojums.

— Vai drīz? — Novāks nepacietīgi vaicāja.

— Tūlīt… — Lo Vejs pabeidza pēdējos mērījumus. Tad pēkšņi atcerējās kaut ko un sacīja: — Anton, vajadzētu viņus brīdināt. Tūlīt būs grūdiens.

— Pareizi… — Kapteinis ieslēdza mikrofonu: — Uzmanību! Maksim, Sandro, Lou, Torena! Tūlīt būs grūdiens. Esiet piesardzīgi. ..

Atbildes vietā atskanēja spēcīgi sitieni pa vadības centrāles durvīm.

Novāks apjucis paskatījās uz Lo Vēju:

— Viņi ir tepat. .. Viņi nedzirdēja. Gaitenī taču nav skaļruņu … — Kapteinis svārstījās tikai mirkli, tad piegāja pie durvīm, atrāva tās un, neļaudams nevienam atjēgties, uzkliedza: — Prom no durvīm! Visiem pieturēties! Atkārtoju — tūlīt būs grūdiens!

Gaitenī drūzmējās Maksims, Patriks, Sandro un Torena. Viņu sejas bija pietvīkušas aiz dusmām. Pirmajā mirklī visi četri apjuka, taču kapteinis vēl nebija beidzis, kad viņi klusēdami metās uz priekšu.

— Lo, katapultu! — Novāks komandēja, cenzdamies aizturēt biedrus.

— Skatieties! Skatieties, ko viņas dara! — Lo Vejs pēkšņi iesaucās.

Tagad ne tikai uz radioteleskopa ekrāna, bet arī iluminatoros varēja skaidri redzēt: nekustīgā lode bija atdzīvojusies. «Torpēdas»

pašķīda uz visām pusēm. Spiets kļuva par daudzkrāsainu uguns ziedu, kas savukārt pārvērtās spožā gredzenā. Taču drīz vien «torpēdas» atkal savilkās lodē, kurā sāka zibsnīt ritmiski uzliesmojumi.

— Pazūd! — Maksims atviegloti nopūtās.

Pēc brīža ritmiski zibošo punktiņu jau bija grūti atšķirt uz zvaigžņu fona. Vēl mazliet vēlāk to vairs nevarēja saskatīt pat uz radioteleskopa ekrāna. Astronauti klusēdami uzlūkoja cits citu.

— Nobijās, vai? — Patriks neizpratnē nomurmināja.

— Nē, viņas saprata… — Maksims Liho domīgi ierunājās. — Ja vien gribētu, pāris «torpēdu» itin viegli varētu sadragāt mūsu kuģi. Viņas saprata mūs … «Saprata» pat nav īstais vārds … «Torpēdas» droši vien jau pirms laba laika izdibinājušas, ka mēs pārstāvam īpašu dzīvības formu. Bet šoreiz viņas, šķiet, atskārta, ka mēs esam ne tikai dzīvi, bet arī apzinīgi, domājoši radījumi. Viņas saprata, ka mēs attīstāmies pēc saviem likumiem un tiecamies pēc saviem mērķiem. Iespējams, ka viņām tagad radies skaidrāks priekšstats par mūsu kinogramu …

Novāks stāvēja, nodūris galvu.

— Es uzskatu … — viņš teica, — ka vairs nevaru būt jūsu kapteinis. Ievēliet citu!

— Muļķības, Anton! — Patriks saviebās. — Galu galā katrs no mums aizstāvēja savus uzskatus, kā prata.

— Un pagaidām vēl nav zināms, kam bijusi taisnība … — piemetināja Torena.

Pat, ja Novakam šajā brīdī nebūtu iestrēdzis kamols kaklā, viņš tik un tā nespētu bilst ne vārda. Tās nebija domas, bet jūtas, kas saviļņoja viņu līdz sirds dziļumiem. Un izteikt jūtas viņš neprata.

… Ilgi kapteinis klusēdams pētīja zvaigžņu karti pie sienas. Tad pievērsās astronautiem un savā ierasti stingrajā balsī nokomandēja:

— Visi vietās! Pēc piecām minūtēm sāksim pagriezienu, lai ievadītu kuģi inerces trajektorijā…

V. Saparins
TANTALUSA PRĀVA

Cietums pilnīgi atbilda priekšstatam, ko Vargašs bija ieguvis, apskatot fotoattēlus. Apmēram četrdesmit ēku, starp kurām neredzēja ne krūma, ne zāles stiebriņa; vesela zinātniska pilsētiņa, pārsegta ar caurspīdīgu milzu kupolu.

— Aizbēgt no šejienes nav iespējams, — paskaidroja Svensens. — Šeit var tikai ienākt. Tāpat kā Dan- tes ellē . . .

It kā apstiprinot šos vārdus, viņš trieca dūri pret kupola sienu.

— Materiāls ir daudzkārtains, ļoti elastīgs, neplaisā . . . Pat lode tam nekā nepadarīs!

— Un tomēr ieeja šeit ir! — iesaucās Vargašs.

— Jūs gribat teikt, ka tādā gadījumā jābūt arī izejai? Protams, cilvēks var iziet no šejienes. Bet mikrobs — ne.

— Viens tomēr aizbēdzis?

— Mūsu gūstekņu vidū nav tā, ko jūs meklējat.

— Labprāt piekristu jums. Bet tas taču nav ieradies no Marsa vai Venēras!

— Arī šī iespēja izslēgta. Raķetes tiek dezinficētas ļoti pamatīgi.

— Bet dažas baktērijas taču speciāli atgādā šurp no citām planētām!

— Šīs baktērijas atved cieši noslēgtos traukos un turklāt taisnā ceļā uz īpašu korpusu. Vai redzat tālumā dūmaku? Tur ir vēl divi līdzīgi kupoli: papildu izolācija . . . Jūs droši vien zināt, ka šis cietums ir vienīgā vieta uz zemeslodes, — Svensens pēc brīža turpināja, — kur vēl pastāv sardze. Protams, diezin vai kāds iedomāsies apmeklēt mūs bez atļaujas. Tomēr drošibas kontrole prasa to . . . Atveriet! — viņš skaļi piebilda.

Mirkli vēlāk kupolā pavērās šaura eja.

— Dezinfekcija jau sākusies, — teica Svensens, norādīdams uz mazajiem izcilnīšiem un gandrīz mikroskopiskajiem caurumiem grīdā. — Ar apaviem parasti ievazā visvairāk mikrobu.

— Vai tad mikrobiem aizliegta arī ieeja?

— Protams. Nelegāli tie nedrīkst ienākt! Pat jūsu izdaudzinātais tantaluss nevarētu iekļūt pie mums.

— Jūs taču neaicinājāt mani šurp tikai tālab, lai pārliecinātu par to?

Svensens neatbildēja.

Viņi bija sasnieguši gaiteņa galu. Grīda sāka lēni grimt, ievadot abus šahtā, kuras augšējā atvere noslēdzās.

Svensens un Vargašs atģērbās un ielika savas drēbes hermētiskās lādēs. Tad pēc kārtas devās cauri vairākām stingri izolētām telpām, kur viņus mazgāja un apstaroja. Šajās telpās ienācējus brīžiem aptvēra vismelnākā tumsa, brīžiem — zilgana, zaļa vai iesārta gaisma. Beidzot abi uzvilka gluži jaunus virsvalkus un pēc pēdējās kontrolapskates izgāja cietuma pagalmā.

Svensens norādīja uz zemu, garenu ēku.

— Tur atrodas gripas. Visas, kādas vien pastāv. Bet te, lūk, ir mēra korpuss. Kā redzat, arī tas nav no mazajiem.

— Man šķiet, — Vargašs ironiski piezīmēja, — ka jūs par šiem mikrobiem gandrīz vai jūsmojat. Tad jau, domājams, jūs priecātos arī par tantalusu?

— Kāpēc gan ne, — Svensens nekavējoties atsaucās. — Atcerieties atguļas tīfa baktēriju? Pēc ārstu sprieduma to pilnīgi iznīcināja. Un kas notika? Desmit gadus vēlāk kāds mikrobiologs atklāja, ka šī baktērija, protams, attiecīgi pārveidota, varētu labvēlīgi ietekmēt daudzus cilvēkam svarīgus procesus. Bet pamēģiniet tagad kaut kur kosmosa bezgalībā sameklēt taisni šo mikroskopisko organismu!

Vargašs klausījās ar lielu interesi. Taču Svensens jau bija pievērsies citam tematam.

— Pie mums samērā reti ierodas ciemiņi. Tāpēc ikviens, kas šeit nokļūst, pārvēršas savā ziņā par ekskursantu. Ja vēlaties …

— Labprāt. . .

— Tādā gadījumā, varbūt, sāksim ar mēra korpusu!

Šajā korpusā apmeklētājus ielaida bez sevišķām ceremonijām. Acīm redzot, uzskatīja, ka zem kupola vairs nekādu mikrobu nav.

Plats gaitenis šķērsoja visu ēku. Abās pusēs tam bija šauras durvis ar uzrakstiem. Melni burti uz dzeltena fona ik uz soļa atgādināja par vienu vai otru mēra paveidu.

— Lūk, te, — Svensens, apstājies pie kādām durvīm, teica. — Pestis mortis!

Laboratorijā, šķiet, nebija nekā ievērības cienīga. Vienkāršs galds ar kolbām un mēģenēm. Termostatu baterijas gar sienām. Divi vīri virsvalkos, baltās maskās un cimdos strādāja galda galā.

— Gribat apskatīt? — Svensens aicināja ciemiņu pie mikroskopa.

Vargašs pieliecās pie okulāra un nodrebēja: viņa acu priekšā konvulsīvi raustījās bezgalvainai čūskai līdzīgs radījums. Svensens satvēra manipulatora rokturi, un Vargašs ieraudzīja, kā baktērijai tuvojas fantastiski asa smaile. Čūska mēģināja izlocīties, bet asmenis veikli pāršķēla tās ķermeni.

Vargašam daudzkārt bija gadījies vērot mikroskopiskos briesmoņus un to postošās darbības ainas. Viņš nebija gļēvulis. Tomēr

šis palielinātais bacilis, kas it kā grasījās satvert un aprīt operatora nazi, atstāja ļoti nepatīkamu iespaidu.

«Patiesi bezbailīgi ļaudis strādā šai laboratorijā,» Vargašs nodomāja. «Viņi meklē bioloģiskās aizsardzības līdzekļus, kas varbūt noderēs astronautiem uz kādas tālas, svešas planētas. Un cik aukstasinīgi šie cilvēki rīkojas ar kolbās ieslēgto nāvi, visdrausmīgāko no visām, kādas Zeme jebkad pazinusi!»

— Iesim! — Svensens viņu skubināja. — Pagaidu maskas uz sejas un rokām drīz vairs nespēs mūs pasargāt.

Tātad pārejas kamerā atsegtās ķermeņa daļas, acīm

redzot, bija pieriācīgi apstrādātas! Vargašam kļuva vieglāk ap sirdi.

Taču prieks izrādījās pāragrs. Mēra korpusa durvis joprojām palika slēgtas. Tikai pēc vairākām dezinfekcijas procedūrām un rūpīgas kontrolapskates viņi varēja atstāt drūmo ēku.

Svensens aizveda ciemiņu uz vīrusu nodaļu. Vargašs jau bija zaudējis cerību atrast šeit tantalusu vai kādu tā radinieku. Un tomēr cietumā ieslodzītie vīrusi saistīja viņa uzmanību.

Vienā no laboratorijām viņš ilgi vēroja, kā dalās un vairojam sīkas, atsperēm līdzīgas būtnes. Tas bija īsts formu jaunrades kaleidoskops, pie tam laboratorijas darbinieki paskaidroja, ka šis process izraisīts mākslīgi…

/— Pateicos jums par laipno ielūgumu, — Vargašs . atvadīdamies sniedza Svensenam roku. — Man liekas, es šeit neesmu veltīgi izšķiedis laiku.

— Neko citu es arī negaidīju, — Svensens mīklaini pasmaidīja.

Viņa smadzenēs, šķiet, bija ieperinājusies kāda apslēpta doma. Kādēļ gan citādi viņš būtu pierunājis Vargašu atbraukt šurp? Kādēļ būtu tik cītīgi vadājis viņu pa daudzajām laboratorijām?

Atgriezies no lidojuma, Vargašs sēdēja pie verandas loga. Smailās, parasti zaļās cukurniedru lapas šodien likās apsvilinātas un plankumainas, šur tur it kā neredzamu grauzēju apgrauztas.

No Jamaikas cukurniedru plantācijām slimības neskarta palikusi tikai viena trešā daļa! Kur un kā radies šis nolādētais vīruss? Līdz šim neviens nebija redzējis nekā tamlīdzīga! Un vispār XXI gadsimtā tik negaidīti atklājumi jau sen šķita neiespējami…

Vargašam, bioloģiskās aizsardzības veterānam, bija uzticēts grūtais uzdevums — noskaidrot tantalusa izcelšanos. Bet visas viņa pūles šajā virzienā izrādījās nesekmīgas.

Vargašs joprojām vēroja skumjo ainu, kad pēkšņi atskanēja izsaukuma signāls un i *lz* sakaru aparata ekrāna parādījās bioloģiskās aizsai*rdzIba* s priekšnieka Kerija seja.

— Paklausieties, Vargaš, — Kerijs' smaidīja kā cilvēks pagājušā gadsimta konservu reklāmas plakātā. — Vai jūs vēl arvien noņematies

ar saV*u* tantalusu? Izklaidējieties mazliet! Aizmirstiet to kau*f* uz divām trim dienām . .. Centrālajā Āfrikā ziloņieni uzbrukusi jauna, nezināma slimība. Vajag rīkoties āt ri, kamēr tā nav ieguvusi epidēmisku raksturu. Tādēļ b'iˆz kavēšanās dodieties turp! Pēc tam varēsiet atgriezties pie tantalusa un, es galvoju, jūs atradīsiet problērīias atslēgu, ko tagad nespējat saskatīt. Es vienmēr tā daru. Vai esat ar mieru?

— Esmu!

— Carlijs un Zdeneks jau izlidojuši. Viens no Īrijas, otrs — no Nikaragvas. Jūs būsiet trešais. Uzturiet sakarus tieši ar mani.

Kerijs nosauca koordinātes. Ekrāns nodzisa.

Piecas minūtes vēlāk Vargašs pacēlās gaisā. Vēl pēc divām stundām viņš ieraudzīja niedrēm apaugušu ezera krastu un mazu mājiņu pļavas malā. Tas bija ziloņu rezervāts. Vargašs iedarbināja nolaišanās automātu. Lidmašīna strauji metās lejup. Pļavas vidū jau bija nosēdusies cita «ātrās palīdzības» mašīna. Vargašs nobremzēja tai cieši blakus un tikko paspēja sasveicināties ar Carliju, kad debesīs iedūcās Zdeneka lidaparāts.

Slimniekus viņi sastapa smilšainajā krastmalā. Šie pelēkie milzeņi ar neproporcionāli lielajām galvām neizrādīja tikpat kā nekādu dzīvības pazīmju. Platās ausis ļengani karājās, snuķi bezspēcīgi skāra zemi.

— Ko viņi ēda? — vaicāja Carlijs.

— To pašu, ko vienmēr, — atbildēja rezervāta darbinieks. — Lūk, tur, — viņš pameta ar galvu uz niedrēm. — Viņu mīļākais gardums.

Atstājis slimos dzīvniekus Zdeneka un Carlija ziņā, Vargašs aizsteidzās uz niedru biezokni, nogrieza dažus augus un tos rūpīgi apskatīja. Nekā aizdomīga. Viņš nosoļoja gar krastu pāris kilometru. Niedres visur

bija vienādas. Paņēmis vairākās vietās paraugus, Vargašs devās atpakaļ. Carlijs un Zdeneks viņu sagaidīja pie lidaparātiem.

— Anēmija, — Zdeneks paziņoja. — Turklāt visai ļaundabīgā formā . ..

Vargašs iekāpa savā mašīnā, sagrieza atnestās niedres un atdeva tās automātiskajiem laborantiem, bet pats, nezaudēdams laiku, sēdās pie mikroskopa. Aplūkodams niedru šķērsgriezumus, viņš nemanīja nekā sevišķa. Tad pēkšņi maigi zaļajā fonā iezīmējās sīki, tikko saskatāmi plankumiņi. Vargašs ieslēdza maksimālo palielinājumu. Tagad plankumiņš mikroskopā izskatījās kā vulkāns ar krāteri vidū.

Laboratorijas automāti signalizēja, ka beiguši darbu. Vargašs izstiepa roku un paņēma veidlapas. Pirmajā bija pelnu analizē: viss atbilda normai, izņemot prāvo mangāna daudzumu. Otrajā — protoplazmas sastāvs': arī tajā varēja konstatēt dažas anomālijas.

Toties Vargašs gandrīz palēcās gaisā, kad saņēma veidlapu, ko bija sagatavojis trešais automāts. Tā attēloja niedrēs atrastos mikroorganismus un tai skaitā — Vargašs neticēja savām acīm — arī tantalusu. Tiešām, nolādētais vīruss viņam sācis rēgoties visur!

Vēlreiz rūpīgi pārskatījis analižu rezultātus, Vargašs izsauca bioloģiskās aizsardzības centru. Vajadzēja noskaidrot veselu virkni jautājumu.

Uz jautājumu par plankumiņiem atbilde bija pavisam negaidīta. Šādus plankumus radot vīruss, ko pirms pusgadsimta atklāja Amazones upes baseinā. Šis vīruss esot gluži nekaitīgs un ne ar ko sevišķu neizceļoties. Pilnajā mikrobu enciklopēdijā tam veltītas tikai piecas rindas. Dzīvības procesus augos Amazones vīruss, acīm redzot, neietekmē. Nejauši atklāts, tas neesot saistījis pētnieku uzmanību līdz pat šim brīdim, kad Vargašs sācis par to interesēties.

Saņēmis šo atbildi, Vargašs palūdza savienot viņu ar Keriju.

— Pamēģiniet izbarot ziloņiem ar tantalusu aplipinātās niedres!

— Labi. Bet kas īsti noticis?

Vargašs pastāstīja.

Kerija platā seja uz ekrāna kjuva vēl platāka. Viņš skaļi iesvilpās. Acīm redzot, tik negaidīts pavērsiens pilnīgi atbilda viņa gaumei. Ne velti par Keriju mēdza teikt, ka tad, kad bioloģiskās aizsardzības dienestam vairs nebūs ko darīt, viņš pats laikam sasirgs ar kādu neizpētītu, bīstamu slimību .. .

Pret vakaru Vargašs vēlreiz izsauca Keriju. Priekšnieks paziņoja, ka divi ziloņi, kuriem izbarotas Jamaikas niedres, joprojām jūtas spirgti un veseli.

— Vajadzētu vēl dažiem ziloņiem izbarot niedres, tikai iepriekš tās apstrādājot ar mangānu, — ierosināja Čarlijs.

— Jūsu eksperimentiem drīz nepietiks ziloņu, — Kerijs norūca. — Ja izdosies iegūt serumu, atsūtīsim.

— Ziloņus derētu pārvest uz citu iecirkni, kur augsne un barība nav saindēta, — piebilda Zdeneks.

Viņa priekšlikumu bez ierunām pieņēma. Tūlīt pēc tam Vargašs startēja, lai izraudzītos vispiemērotāko vietu.

Pārējie palika pie ziloņiem. Milzīgie dzīvnieki bija tik vāji, ka daudzus no viņiem neizdevās piecelt kājās. Nācās izsaukt transporta helikopterus. Stundu vēlāk gigantiskie vagoni cits pēc cita nolaidās klajumā. Ziloņus iekrāva tajos ar celtņiem.

Carlijs, Zdeneks un rezervāta darbinieki strādāja visu nakti, kamēr pārvietoja ziloņus uz jaunajiem iecirkņiem. Tikai rīta pusē viņi varēja atļaut sev mazu atpūtu.

Vargašs bija gulējis tikai dažas stundas, kad viņu pamodināja Kerija balss.

— Paklausieties, — priekšnieks, kā parasti smaidīdams, teica, —

te jums patiesībā vairs nav ko darīt. Jūsu specialitāte taču ir augu un nevis dzīvnieku pasaule. Lai Čarlijs un Zdeneks gādā par ziloņiem! Bet jūs atlieciet visu pārējo un aizlidojiet uz Tuamotu salām, kur nupat atrasts vīruss, kas ārkārtīgi paātrina bambusa augšanu. Tā vien šķiet, ka musu planētai kaut kas lēcies! Lai nu kā, šis ir pēdējais

uzdevums. Pēc tam verēsiet atgriezties pie sava tantalusa . ..

Nu jau pagājušas divas dienas, kopš viņš atgriezies, bet uzmācīgās domas par tantalusu joprojām nedod viņam miera. Vargašs vēl un vēlreiz cenšas rekonstruēt notikumu gaitu, sīki izanalizēt ikvienu faktu. Tagad viņam netrūkst laika, kura tik ļoti trūka iepriekšējās, spraiga darba un nemitīgu pārsteigumu dienās.

Un tad Vargašam negaidot uzaust gaisma. Kā zibens uzliesmojumā viņš ierauga visu tantalusa vēsturi. Kā gan varēja agrāk to neredzēt? Svensens taču norādījis viņam gandrīz vai ar pirkstu!

Nu, protams, tantaluss radies kāda sen zināma vīrusa ātras un daudzkārtējas formu maiņas rezultātā. Vargašam liekas, ka jau toreiz, aplūkojot neskaitāmās «atsperīšu» variācijas, šis minējums viņam uz mirkli iešāvies prātā. Viņš pat atceras, ka tieši tur, vīrusu laboratorijā, Svensens viņu uzlūkoja sevišķi vērīgi…

Bet kāpēc Svensens negribēja izteikt savu viedokli? Varbūt cerēja tādējādi pats sevi pārbaudīt? Vai arī baidījās uztiept savu hipotēzi, lai nenovirzītu biedru no cita, iespējams, pareizāka un drošāka ceļa? Kā zinātnieks Svensens bija ļoti piesardzīgs. Viņš nemek- lēja_ vieglus, vienkāršus ceļus un pētnieka gaitās neatstāja bez ievērības pat visniecīgāko sīkumu …

Tagad Vargašam viss šķiet skaidrs. Jaunie vīrusi, kas sacēluši tik lielu ievērību, patiesībā ir viens un tas pats vai, pareizāk, viena un tā paša vīrusa pēcteči!

Sīs attīstības sācējs, bez šaubām, bija gluži nekaitīgais mikrobs, kas daudzus gadu tūkstošus, neviena neievērots, mita Dienvidamerikas tropiskajos džungļos. Tas tad arī ir tantalusa un ziloņu slimības izraisītāja kopīgais ciltstēvs. Un vīruss, kas paātrina bambusa augšanu, domājams, cēlies no tās pašas saknes…

Tikpat skaidri Vargašs tagad saprata, ka ar mangānu vajadzēja apstrādāt nevis tantalusu, bet gan Amazones baseinā atrasto vīrusu. Tad noteikti iegūtu arī to mikroba formu, kas izraisījusi ziloņu slimību …

Cik žēl, ka šīs domas viņam ienākušas prātā tik veļu!

Tradīcija prasīja, lai tiesas dalībnieki personiski ierastos sēdē. Pēc tiem pašiem nerakstītajiem likumiem aizstāvji un apsūdzētāji valkāja melnus tērpus. Vēsturnieki apgalvoja, ka šī paraša radusies vēl tajos laikos, kad tiesāja cilvēkus un tiesneši ģērbās melnās mantijās.

Un nu tiesas diena ir klāt.

Pēc īsa ievada, kurā runātājs izklāstīja lietas būtību, gaisma

apajās zāles kupolā nodzisa un sēdes dalībnieki it kā nokļuva Amazones krastu pirmatnīgajos džungļos. Biezās koku lapotnes izveidoja visapkārt gandrīz necaurspīdīgu velvi. Raibi putniņi lidinājās starp zariem un pildīja gaisu ar spalgām skaņām. Zāle vai, pareizāk, tās grīda izskatījās pēc saliņas zaļajā mežu okeānā.

Pēkšņi biezoknis pašķirās. Zaru un liānu mudžeklī parādījās cilvēks. Ar slaidu naža vēzienu viņš nocirta dažus stiebrus un sniedza tos klātesošajiem.

Tai pašā mirklī mežs pazuda un tiesneši nokļuva laboratorijā, kurā darbojās dažnedažādi automāti. Uzskatāmības labad katra aina tika projicēta vienlaikus uz sešiem ekrāniem. Un drīz virs skatītāju galvām sešās vietās parādījās milzīgi palielināts tantalusa-1 attēls. Par tantalusu-1 tagad sauca visu tantalusu ciltstēvu. Seši vīrusi izlocījās kā vingrotāji fantastiskā fizkultūras parādē. Un, patiesību sakot, tā arī bija parāde, jo īsā laikā skatītāju acu priekšā viens vīruss nomainīja otru līdz pat tantalusam-10, ko tikai nesen atklāja Zālamana salās.

Tūdaļ nodemonstrēja arī apsūdzēto noziegumus: panīkušās cukurniedru plantācijas un nevarīgi saļimušos ziloņus.

— Par to vien, — pačukstēja Vargaša kaimiņš, — tantaluss pelna visbargāko sodu.

— Bet tantaluss ir ne tikai kaitīgs, — pēc brītiņa piebilda diktors. — Tas dod arī ievērojamu labumu. Tā, piemēram, noskaidrots, ka šis vīruss stimulē augšanu. Pat cukurniedres, kurām tas nodara tik lielu ļaunumu, slimības pirmajā posmā sāk paātrināti augt.

Bambuss, kā zināms, ari tāpat aug ļoti ātri, bet tantalusa ietekmē tas izstiepjas burtiski acu priekšā. Bez tam uzlabojas audu struktūra — bambuss kļūst izturīgāks un lokanāks …

Vargašs ar nepacietību gaidīja, kad runātājs pāries pie jautājuma, kura noskaidrošanai viņš veltījis tik daudz pūļu. Beidzot diktors sacīja:

— Tantaluss-1 mierīgi dzīvoja Amazones augštecē, kamēr cilvēks, pamazām iekļaudams savā darbības sfērā visu planētu, ielauzās arī šai mežonīgajā apvidū. Tad jauncirstās stigas pavēra saules stariem ceļu uz džungļu dzīlēm. Pilsētu, dambju un rūpnīcu celtniecības gaitā džungļos parādījās ķīmiskas vielas, ar kurām tantaluss-1 nekad agrāk nebija saskāries. Tas izrādījās sevišķi jutīgs ne vien pret mangānu, kura ietekmē izveidojās tantaluss-3, bet arī pret parasto kaļķi. Iesākās brāzmains formu radīšanas process, kura laikā vīruss ieguva jaunas īpašības … Un tagad mums jāizlemj, ko ar tantalusu darīt.

— Ieslodzīt cietumā! Izolēt! — noteica Vargaša kaimiņš. — Pie tam nekavējoties! Tāpat kā izolē vājprātīgos, par kuriem nekad nevar zināt, kādas trakulības tie pastrādās nākamajā mirklī.. .

— Ieslodzīt cietumā vīrusu ar tik daudzām vērtīgām īpašībām? — nobrīnījās Svensens. — Nekas tamlīdzīgs nav pieredzēts visā

mikrobu cietuma vēsturē!

— Atteikties no iespējas paātrināt bambusa augšanu? — viņu atbalstīja otrs tantalusa aizstāvis.

— Atteikties no cukurniedru iznīkšanas un ziloņu saslimšanas? — ironiski atsaucās kāda balss zāles otrā galā.

— Pret tantalusu-2 un tantalusu-3 tagad atrasti efektīvi līdzekļi!

— Bet kas zina, ko nesīs mums tantaluss-11?

Gandrīz ikviens sēdes dalībnieks centās izteikt savas domas. Tomēr vairāk par visiem uztraucās Svensens.

— Ja pārtrauksim dabas iesākto stihisko eksperimentu, — viņš sacīja, — mēs tuvākajā laikā neuzzināsim daudz tāda, ko savās laboratorijās atklāsim varbūt tikai pēc desmit vai divdesmit gadiem .. .

Diskusija bija sasniegusi kulmināciju, uz dispečera pults vienlaikus dega vismaz ducis spuldzīšu, kad pēkšņi atskanēja akadēmiķa Korobova balss:

— Man ir priekšlikums!

Troksnis zālē ātri norima. Mikrobu cietuma dibinātāju visi pazina un viņa domas vienmēr labprāt uzklausīja.

— Priekšlikums ir tāds: tantalusa paveidus, visus bez izņēmuma, ieslodzīt mikrobu cietumā! Brīvībā palikušos iznīcināt! Cietumā uzcelt šim vīrusam īpašu korpusu. Katram paveidam — savu laboratoriju un trīsdesmit laboratorijas rezervē — tām jaunajām formām, kas turpmāk var rasties. Dabas stihisko eksperimentu mēs aizstāsim ar plānveidīgiem izmēģinājumiem. Pielietosim visus mikroorganismu ietekmēšanas paņēmienus, kādi mums zināmi. Un, tiklīdz iegūsim stabilas formas ar derīgām īpašībām, izlaidīsim tās brīvībā …

Priekšlikumu pieņēma nobalsošanai.

Dažus mirkļus vēlāk zāles griestos pavīdēja gaismas raksti. Cipari nemitīgi mainījās, jo ne visi tiesas dalībnieki vienlaikus nospieda pogas pie saviem sēdekļiem. Taču gala rezultāts bija pārliecinošs.

Pieci simti — «par», nulle — «pret».

Un tad diktors paziņoja šo spriedumu visai pasaulei.

V. Žuravļova
PAR SPĪTI NEIESPEJAMĪBAI

Esmu kuģa ārste un piedalījos trijās zvaigžņu ekspedīcijās. Mana specialitāte ir psihiatrija jeb, kā tagad saka, astropsihiatrija. Problēma, kas mani nodarbina, radusies sen — divdesmitā gadsimta septiņdesmitajos gados. Tajā laikā lidojums līdz Marsam un atpakaļ ilga vairāk nekā gadu, bet līdz Merkuram apmēram divus gadus. Astronomiskus novērojumus raķetēs neveica: šim nolūkam pastāvēja īpašas observatorijas uz Zemes mākslīgajiem pavadoņiem. Lasīšana un radioraidījumu klausīšanās nespēja aizstāt to, kā trūka pirmajiem astronautiem. Bija nepieciešams darbs! Turklāt radošs darbs, pie kura šie ļaudis pieraduši. Tieši tad tika nolemts ieskaitīt raķešu apkalpēs vienīgi tādus cilvēkus, kam ir kāda aizraušanās. Astronautu personiskajās lietās ierakstīja izdaudzināto divpadsmito punktu: «Ar ko jūs aizraujaties?» Bet drīz vien šo problēmu atrisināja citādi. Starpplanētu trasēs parādījās kuģi ar atomu un jonu dzinējiem. Lidojumu ilgums samazinājās līdz dažām dienām. Divpadsmito punktu izsvītroja un aizmirsa.

Tomēr pēc dažiem gadu desmitiem, kad cilvēce sāka gatavoties starpzvaigžņu lidojumiem, astronautu personiskajās lietās atkal uzpeldēja tas pats jautājums. No kuģa vadīšanas viedokļa starpzvaigžņu reisā pavadītā laika 99,99% pagāja piespiestā bezdarbībā. Zemes televīzijas raidījumus varēja uztvert tikai pirmajās lidojuma dienās. Apmēram pēc mēneša pārtrūka radiosakari. Bet astronautiem vajadzēja pavadīt ceļā vēl daudzus gadus …

Vārdu sakot, es atbraucu uz Centrālo astronautikas arhīvu, lai iepazītos ar divpadsmitā punkta vēsturi.

Jau pirmajā dienā aprunājos ar pārzini. Tas bija ne visai vecs cilvēks, kuram raķetes degvielu sprādziens gandrīz pilnīgi laupījis redzi. Viņš valkāja īpašas brilles ar trīskāršiem zilganiem stikliem, kas neļāva saskatīt viņa acis, un tādēļ likās, ka pārzinis nekad nesmaida.

— Saprotu, — viņš sacīja, uzklausījis manus paskaidrojumus, — jums derētu iepazīties ar pirmo ekspedīciju uz Barnarda zvaigzni. Šīs ekspedīcijas komandiera Alekseja Zarubina dzīves stāsts atbildēs uz daudziem jautājumiem, kuri jūs interesē. Pēc pusstundas saņemsiet visus materiālus. Vēlu sekmes.

Aiz loga — Sibīrijas jūra. Dobji dūc krasta bangas, šļakst viļņi, un vējš koku galotnēs švīkst, it kā šķirstīdams lapas …

Ekspedīcija uz Barnarda zvaigzni tajos laikos bija neapšaubāmi pārdrošs pasākums. Gaismas stars no šīs zvaigznes līdz Zemei ceļo veselus sešus gadus. Lidojumam turp un atpakaļ vajadzēja ilgt

apmēram četrpadsmit gadu.

Zvaigžņu kuģa apkalpes locekļiem laiks, protams, saruka': četrpadsmit gadi kļuva par četrdesmit mēnešiem. Pats par sevi šis laika posms nebija sevišķi garš. Briesmas radīja gluži cits apstāklis — trīsdesmit astoņus mēnešus raķetes dzinējiem bija jāstrādā ar maksimālu jaudu!

Tagad tas liekas neattaisnojams risks — doties kosmosā bez prāvām degvielas rezervēm. Toreiz citādi nevarēja. Zvaigžņu kuģis nespēja uzņemt vairāk degvielas, nekā inženieriem izdevās novietot tilpnēs . . . Tāpēc visniecīgākā aizkavēšanās ceļā parasti nozīmēja ekspedīcijas nenovēršamu bojā eju.

… īpaša komisija atlasīja šīs ekspedīcijas dalībniekus. Protokolos minētas vairāku kapteiņu kandidatūras. Bet ik reizi komisija teica: «Nē!» Prasības bija pamatotas, kaut arī neparastas. Zvaigžņu kuģa kapteinim jābūt lieliskam navigatoram un izcilam inženierim, aukstasinīgam un vienlaikus pārdrošam cilvēkam.

Es pāršķiru lappusi. Šeit sākas kapteiņa Alekseja Zarubina personiskā lieta.

Komisija izraudzījās kuģa komandieri. Un saskaņā ar tradīciju komandieris pats izvēlējās apkalpes locekļus. Patiesību sakot, Zarubins neko daudz neizvēlējās. Viņš vienkārši uzaicināja piedalīties šai ekspedīcijā piecus astronautus, kas jau bija lidojuši kopā ar viņu.

Pēc apkalpes dokumentiem iepazīstos ar_ divpadsmito punktu. Stūrmanis — komponists. Ārstes vājība — mikrobioloģija. Astrofiziķis neatlaidīgi studē valodas: viņš jau apguvis piecas modernās un tagad sācis mācīties divas senās valodas. Inženieri, vīrs un sieva — kaislīgi šahisti. Turklāt viņi aizraujas nevis ar veco, bet gan ar jauno šahu, kurā ir divas baltās un divas melnās dāmas un dēlis ar astoņdesmit vienu lauciņu.

Arī komandierim ir sava vājība. Kopš bērnības viņš jūsmo par gleznošanu. Tas saprotams — viņa māte bijusi māksliniece. Bet kapteinis pats tikpat kā ne- glezno. Nē, viņu interesē kas cits. Aleksejs Zarubins cer no jauna atklāt viduslaiku meistaru sen zudušos krāsu izgatavošanas noslēpumus. Ar zinātnieka neatlaidību un mākslinieka temperamentu viņš diendienā veic vissarežģītākos ķīmiskos pētījumus.

… Starts. Raķete atstāj Zemi, lai dotos uz Barnarda zvaigzni. Ar pilnu jaudu darbojas kodolreaktors. No raķetes sprauslām izplūst neredzamas jonu strūklas. Pastāvīgi jūtama pārslodze. Pirmajās dienās grūti paiet pat dažus soļus. Vēl grūtāk strādāt. Ārste raugās, lai visi ievērotu noteikto režīmu.

Pamazām astronauti pierod pie grūtajiem apstākļiem. Tiek samontēta oranžērija, uzstādīts radioteleskops. Sākas normāla dzīve. Reaktora un aparātu darbības kontrole neprasa daudz laika. Četras stundas dienā katram obligāti jāmācās. Pēc tam katrs dara, ko grib.

Jaunā ārste lasa biezas monogrāfijās par mikrobioloģiju. Stūrmanis sacerējis dziesmiņu, ko dungo visi apkalpes locekļi. Inženieri stundām ilgi sēž pie šaha galdiņa. Astrofiziķis lasa oriģinālā Plutarhu …

Kuģa žurnālā parādās īsi ieraksti: «Lidojums turpinās. Reaktors un mehānismi darbojas nevainojami. Pašsajūta teicama.» Un piepeši gandrīz kliedziens: «Televīzijas sakari pārtrūkuši. Vakar noskatījāmies Zemes pēdējo raidījumu. Cik grūti šķirties no dzimtenes!» Pēc kāda laika jauns ieraksts: «Mums izdevies uzlabot antenu. Ceram, ka Zemes radioraidījumus varēs uztvert vēl septiņas astoņas dienas.» Viņi priecājās gluži kā bērni, kad uztverošā iekārta darbojās vēl veselas divpadsmit dienas . . .

Nemitīgi palielinot ātrumu, raķete lidoja Barnarda zvaigznes virzienā. Pagāja mēneši. Kodolreaktors darbojas ārkārtīgi precīzi. Degviela tika patērēta stingri pēc grafika — ne miligrama vairāk. Katastrofa iestājās negaidīti.

Kādu dienu — tas bija lidojuma astotajā mēnesī — pēkšņi mainījās reaktora darba režīms. Degvielas patēriņš krasi pieauga. Kuģa žurnālā to atzīmēja ar šādu ierakstu: «Nezināms cēlonis izraisījis papildreakciju.» Jā, toreiz vēl nezināja, ka visniecīgākie piejaukumi degvielai spēj būtiski ietekmēt kodolreakcijas gaitu . ..

Kolbā putodams vārījās brūns šķidrums. Pa spirālveidīgu cauruli kondensatorā ieplūda rūsgani tvaiki. Zvaigžņu kuģa kapteinis aplūkoja mēģeni ar tumši sarkanu pulveri. Pēkšņi liesma zem kolbas viegli ietrīcējās. Kapteinis atskatījās. Durvīs stāvēja inženieris.

Tas bija ļoti apvaldīts cilvēks. Taču šoreiz balss viņu nodeva. Tā likās sveša un nedabiski skaļa. Inženieris centās runāt mierīgi, tomēr nevarēja.

— Apsēdies, Nikolaj, — kapteinis piebīdīja viņam krēslu. — Vakar pārbaudīju tavus aprēķinus. Rezultāti — tie paši. Sēdies taču .. .

— Ko nu darīsim?

— Līdz vakariņām, — kapteinis uzmeta skatienu pulkstenim, — vēl piecdesmit piecas minūtes. Tātad mēs paspēsim aprunāties. Lūdzu, brīdini visus.

— Labi, — inženieris automātiski atbildēja. — Es pateikšu. Tūlīt visus brīdināšu.

Viņš nesaprata, kāpēc kapteinis vilcinās. Zvaigžņu kuģa ātrums taču pieauga ar katru mirkli!

— Paskaties, — teica kapteinis, norādīdams uz mēģeni. — Tas tevi droši vien interesēs. Šajā mēģenē ir dzīvsudraba cinobrs. Lieliska, skaista krāsa. Diemžēl gaismas ietekmē tā parasti zaudē spožumu.

Viņš ilgi skaidroja inženierim, kā izdevās iegūt gaismizturigu dzīvsudraba cinobru. Inženieris nepacietīgi grozīja pirkstos mēģeni. Tieši virs laboratorijas galda pie sienas bija piestiprināts pulkstenis, un inženieris visu laiku sekoja tā rādītājiem: pusminūte — kuģa ātrums

palielinājies par diviem kilometriem sekundē, vēl minūte — vēl četri kilometri sekundē …

— Nu, tad es iešu, — viņš beidzot sacīja. — Vajadzētu tomēr brīdināt pārējos.

Kāpdams lejā, inženieris pēkšņi pamanīja, ka vairs nesteidzas un neskaita sekundes.

Kapteinis cieši aizvēra kajītes durvis, nevērīgi iebāza mēģeni statīvā un pasmīnēja: «Arī panika līdzīga ķēdes reakcijai, bet pat šādu reakciju, kā zināms, var pārtraukt.. .» Tad viņš atkal apsēdās savā krēslā. Klusi dūca dzesināšanas sistēma. Dzinēji nemitīgi paātrināja zvaigžņu kuģa gaitu.

. .. Desmit minūtes vēlāk kapteinis ieradās salonā. Pieci cilvēki piecēlās, sveicinot viņu. Visiem bija mugurā formas tērpi, ko astronauti mēdza valkāt tikai sevišķi svinīgos gadījumos. Zarubins saprata: stāvoklis nevienam nav jāpaskaidro.

— Sēstieties, — kapteinis teica. — Uzskatīsim kara padomes sēdi par atklātu. Un, kā jau tādās reizēs pieņemts, vispirms dosim vārdu jaunākajiem. Visjaunākā esat jūs, Ļenočka .. .

— Esmu ārste, Aleksej Pavlovič, — meitene atbildēja ļoti nopietni. — Bet jautājums ir viscaur tehnisks. Ja atjausiet, izteikšu savas domas vēlāk.

Kapteinis pamāja ar galvu:

— Lūdzu. Jūs esat visgudrākā no mums, Ļenočka. Un, kā jebkura sieviete, arī ļoti viltīga. Esmu gatavs derēt, ka jums jau ir savs spriedums.

Meitene neatbildēja.

— Tātad, — kapteinis turpināja, — Ļenočka runās vēlāk. Tagad tava kārta, Sergej.

Astrofiziķis noplātīja rokas.

— Arī ar manu specialitāti šis jautājums tieši nav saistīts. Tāpēc stingras pārliecības man nav. Bet es zinu, ka lidojumam līdz Barnarda zvaigznei degvielas pietiks. Kāpēc tad pusceļā griezties atpakaļ?

— Kāpēc? — kapteinis pārvaicāja. — Kaut vai tāpēc, ka no turienes atgriezties mēs vairs nevarēsim. No šejienes — varam. No turienes — nevarēsim!

— Piekritu, — astrofiziķis domīgi sacīja. — Un tomēr, vai tad mēs nekādi nevarēsim no turienes atgriezties? Paši mēs, protams, neatgriezīsimies. Bet mums taču atlidos pakaļ. Ieraudzīs, ka neatgriežamies, un atlidos! Astronautika attīstās …

— Attīstās, — kapteinis pasmīnēja. — Ar laiku, protams. Tātad, pēc tavām domām, mums jālido tālāk? Vai pareizi sapratu? Labi. Tagad tu, Georgij. Ar tavu specialitāti šis jautājums taču, liekas, saistīts?

Stūrmanis pielēca kājās un strauji atbīdīja krēslu.

— Sēdies, — kapteinis centās viņu nomierināt. — Sēdies un nelēkā.

— Atpakaļ nekādā gadījumā! — stūrmanis gandrīz kliedza. — Tikai uz priekšu! Par spīti neiespējamībai — uz priekšu! Nu padomājiet paši, kā mēs varam griezties atpakaļ? Vai tad mēs nezinājām, ka ekspedīcija būs grūta? Zinājām! Un nu pie pirmajām grūtībām jau esam gatavi atkāpties… Nē, nē, tikai uz priekšu!

— Tā-ā … — kapteinis novilka. — Par spīti neiespējamībai — uz priekšu! Skaisti pateikts… Bet ko gan domā mūsu inženieri? Jūs, Ņina Vladimirovna? Tu, Nikolaj?

Inženieris palūkojās uz sievu. Tā uzmundrināja viņu ar galvas mājienu, un Nikolajs sāka runāt.

— Mūsu lidojums uz Barnarda zvaigzni ir pētnieciska ekspedīcija. Ja mēs, seši cilvēki, kaut ko uzzināsim, izdarīsim kādu atklājumu, tam vēl nebūs nekādas nozīmes. Mūsu atklājums iegūs vērtību tikai tad, kad to uzzinās visa cilvēce. Ja mēs sasniegsim Barnarda zvaigzni un nespēsim atgriezties — kāda jēga visiem mūsu atklājumiem? Sergejs teica, ka mums droši vien atlidos pakaļ. Ticu. Bet tie, kas atlidos, arī bez mums izdarīs tos pašus atklājumus. Kāds tad būs mūsu nopelns? Ko mūsu ekspedīcija būs veikusi cilvēku labā?… Faktiski — nekā! Mēs nodarīsim tikai ļaunumu. Jā, ļaunumu! Uz Zemes mūs veltīgi gaidīs. Ja atgriezīsimies tagad, laika zaudējumu izdosies samazināt līdz minimumam. Drīz izlidos jauna ekspedīcija. Patiesību sakot, lidosim mēs paši. Bez šaubām, paies vairāki gadi. Toties materiāli, ko savāksim, tiks nogādāti uz Zemi! Tagad mums šādas iespējas nav… Turpināt lidojumu? Kādā nolūkā? Nē, mēs — Ņina un es — esam pret. Jāatgriežas. Nekavējoties jāatgriežas!

Iestājās ilgstošs klusums. Tad jaunā ārste jautāja:

— Bet ko jūs pats domājat, kapteini?

Kuģa komandieris skumji pasmaidīja.

— Es domāju, ka mūsu inženieriem taisnība. Skaisti vārdi ir tikai vārdi. Toties veselais saprāts, loģika, precīzi aprēķini — viss runā par labu inženieru viedoklim. Mēs lidojam, lai izdarītu atklājumus. Un, ja šos atklājumus nenogādās uz Zemi, tad tie nav ne plika graša vērti. Nikolajam taisnība, tūkstoškārt taisnība …

— Variants ar palīdzības gaidīšanu pats par sevi atkrīt, — kapteinis pēc brīža turpināja. — Paliek divas iespējas. Pirmā — bez kavēšanās griezties atpakaļ. Otrā — turpināt lidojumu… un tomēr atgriezties mājās. Atgriezties par spīti degvielas trūkumam!

— Kā? — vaicāja inženieris.

Zarubins kādu laiku klusēja.

— To es pagaidām nezinu. Bet laika mums daudz. Līdz Barnarda zvaigznei jālido vēl vienpadsmit mēnešu. Ja nolemsiet atgriezties, mēs tūlīt dosimies atpakaļ. Bet, ja jūs ticat, ka vienpadsmit mēnešos es

spēšu izdomāt, izgudrot kaut ko tādu, kas dos mums iespēju izkulties no šīs ķibeles, tad . .. Tad, par spīti neiespējamībai, uz priekšu! … Ko teiksiet par šādu priekšlikumu? Kaut vai jūs, Ļenočka?

Meitene viltīgi piemiedza acis.

— Kā jebkurš vīrietis, jūs esat ļoti viltīgs. Varu saderēt, ka jums kaut kas jau ir padomā.

Kapteinis iesmējās.

— Šīs derības zaudēsiet! Es nekā vēl neesmu izdomājis. Bet izdomāšu. Noteikti izdomāšu!

— Mēs ticam, — inženieris sacīja. — Nešaubīgi ticam. — Viņš uz mirkli apklusa. — Kaut gan, patiesību sakot, man pagaidām nav ne jausmas, kā mēs varētu izkulties. Zvaigžņu kuģī paliks tikai astoņpadsmit procentu degvielas. Astoņpadsmit un nevis piecdesmit! Bet, ja jūs to ierosināt, tad viss ir kārtībā! Lidojam uz Barnarda zvaigzni! Kā teica Georgijs: par spīti neiespējamībai, uz priekšu! …

Nākamajā rītā es lūdzu pārzini parādīt man Zarubina gleznas. Pirmais iespaids, jāatzīstas, bija ļoti dīvains. Katrs audekls likās apgleznots ar vienu vienīgu krāsu — vai nu zilu, vai zaļu, vai sarkanu …

— Tās ir etīdes, — pārzinis sacīja. — Tehnikas izmēģinājumi, ne vairāk. Lūk, piemēram, «Etīde zilos toņos».

Debesu zilgmē lidinās divas trauslas būtnes ar piespraustiem spārniem — vīrietis un sieviete. Gleznā izmantota tikai zilā krāsa. Bet toņu un nokrāsu bagātība šķiet gluži neticama. Gleznas apakšējā stūrī debesis naksnīgas, zilgani melnas. Toties pretējā pusē gaiss ir dzidrs un svelmains. Cilvēki un viņu spārni laistās daždažādos zilganos, zilos un violetos toņos. Vietām krāsas ir blīvas un žilbinoši spožas, citur atkal — maigas, dzidras, klusinātas.

Kad biju apskatījusi arī citas etīdes, pārzinis teica:

— Lasiet tālāk, — un skumji piebilda': — Vēlāk es parādīšu jums citas gleznas. Tad jūs sapratīsiet…

Raķete lidoja uz Barnarda zvaigzni. Tā jau bija sasniegusi maksimālo ātrumu, un pakāpeniski sāka darboties bremžu dzinēji. Spriežot pēc īsajiem ierakstiem kuģa žurnālā, viss ritēja normāli. Nebija ne avāriju, ne arī slimību. Neviens neatgādināja kapteinim viņa solījumu. Un arī pats kapteinis bija mierīgs un jautrs kā vienmēr. Viņš joprojām daudz laika veltīja krāsu izgatavošanas tehnoloģijai, gleznoja etīdes …

Par ko gan domāja kuģa komandieris, kad palika viens savā kajītē? Kuģa žurnāls un stūrmaņa dienasgrāmata nedod atbildi uz šo jautājumu. Bet, lūk, interesants dokuments — inženieru ziņojums. Tajā runāts par bojājumiem, kas atklāti dzesināšanas sistēmā.

Sausa, precīza skaitļu valoda. Taču starp rindām lasāms: «Draugs, ja esi pārdomājis, tad mēs varam vēl griezties atpakaļ. Tā teikt,

atkāpties ar godu . . .» Un tepat ar kapteiņa roku rakstīta rezolūcija: «Dzesinā- šanas sistēmu remontēsim uz Barnarda zvaigznes planētas.» Bet tas, acīm redzot, nozīmē: «Nē, draugi, es neesmu pārdomājis.»

Deviņpadsmit mēnešus pēc starta raķete sasniedza Barnarda zvaigzni. Blāvi sārtajam spīdeklim bija tikai viena planēta — izmēru ziņā gandrīz tāda pati kā Zeme, tikai viscaur pārklāta ar ledu.

Zvaigžņu kuģis nolaidās uz planētas, un, sākot ar šo mirkli, ieraksti kuģa žurnālā izdarīti ar sarkano tinti. Saskaņā ar tradīcijām, tā mēdza atzīmēt atklājumus.

Planēta bija nedzīva. Tās atmosfēra sastāvēja gandrīz no tīra skābekļa, taču nevienas dzīvas būtnes, neviena auga tur nebija. Termometrs rādīja mīnus piecdesmit grādu. «Drūma, bezcerīga planēta,» ierakstīts stūrmaņa dienasgrāmatā. «Toties kāda zvaigzne! Atklājumu lavīna .. .»

Jā, tā tiešām bija atklājumu lavīna. Pat tagad, kad zinātne par zvaigžņu attīstību un uzbūvi spērusi milzīgu soli uz priekšu, pat tagad šīs ekspedīcijas atklājumi daudzējādā ziņā nav zaudējuši savu nozīmi.

Kuģa žurnāls … Zinātniskā darba pārskats … Astrofiziķa rokraksts ar zvaigžņu evolūcijas paradoksālo hipotēzi… Un beidzot tas, ko es meklēju, — komandiera pavēle par atgriešanos. Tā skan pārsteidzoši, gandrīz neticami.

Kādā dienā kapteinis itin vienkārši pateica:

— Pietiek! Tagad jādodas mājup.

Pieci cilvēki klusēdami uzlūkoja kuģa komandieri. Viņi gaidīja.

— Jā. Laiks posties mājup, — kapteinis turpināja. — Jūs zināt, mums atlikuši tikai astoņpadsmit procenti degvielas. Bet izeja ir. Vispirms mums jāatvieglina raķete. No tās jāizceļ visa elektroniskā aparatūra, izņemot kursa koriģēšanas iekārtu. Jāizjauc un jāatstāj šeit iztukšoto tvertņu starpsienas un daļa oranžērijās. Bet tas vēl nav viss. Lielākais degvielas patēriņš saistīts ar samērā niecīgo paātrinājumu lido- dojuma pirmajos mēnešos. Vajadzēs samierināties ar zināmām neērtībām. Raķetei jāstartē nevis ar trīskāršu, bet gan ar divpadsmitkārtīgu paātrinājumu.

— Tāda paātrinājuma apstākļos nav iespējams vadīt kuģi, — inženieris iebilda. — Pilots nespēs …

— Zinu, — kapteinis viņu skarbi pārtrauca. — Zinu. Tāpēc pirmajos mēnešos raķeti vadīs no šīs planētas. Viens no mums paliks šeit. Klusāk! Es teicu — klusāk! Iegaumējiet — citas izejas nav. Tā tam jābūt, un tā tas būs. Tagad tālāk. Jūs, Ņina Vladimirovna, un jūs, Nikolaj, nevarat palikt. Jums būs bērns. Jūs, Ļenočka, esat ārste, jums jālido. Sergejs ir astrofiziķis. Arī viņš lidos. Georgijam nepietiks izturības. Tāpēc palikšu es. Klusāk! Būs tā, kā es teicu.

Manā priekšā uz galda Zarubina aprēķini. Esmu ārste, un ne viss šajos aprēķinos man saprotams. Taču viens ir skaidrs: te iekalkulētas

pašas pēdējās rezerves. Ja ceļā atgadīsies kaut kas neparedzēts, atgriezties uz Barnarda zvaigzni raķete nevarēs. «Risks trešajā pakāpē» — tāds ieraksts atrodams stūrmaņa dienasgrāmatā. Divas rindiņas zemāk lasāms': «Bet tam, kas paliks šeit, — tas būs risks desmitajā vai pat simtajā pakāpē . ..»

Zarubiņam būs jāgaida četrpadsmit gadu. Tikai tad viņam pakaļ atlidos cita raķete. Četrpadsmit gadus būt pilnīgi vienam uz svešas, sasalušas planētas…

Aprēķini seko aprēķiniem. Galvenais — enerģija. Tā nepieciešama gan raķetes tālvadei, gan palicēja vajadzību apmierināšanai. Un atkal viss iekalkulēts līdz pēdējai iespējai, skopi, bez mazākās rezerves.

Kapteiņa mitekļa fotoattēls. Sis miteklis samontēts no oranžērijas sekcijām. Aiz caurspīdīgajām sienām redzama elektroniskā aparatūra un mikroreaktori. Uz jumta samontētas tālvades antenas. Visapkārt ledains tuksnesis. Pelēcīgajās debesīs salti spīd Barnarda zvaigzne. Tās disks — četras reizes lielāks par Saules disku, kādu to redz no Zemes, — liekas, tikai nedaudz spilgtāks par Mēnesi.

Es ātri pāršķirstu kuģa žurnālu. Ierakstu tajā daudz: gan dažādas instrukcijas, gan radiosakaru grafiks, gan kapteinim atstāto priekšmetu saraksts… Un pēkšņi divi vārdi: «Raķete startē».

Ieraksti, kas pēc tam seko, šķiet uzskribelēti ar bērna roku. Rindas krīt cita uz citu. Burti — lauzīti, stūraini. Divpadsmitkārtīga pārslodze nav nekāds joksl

Ar lielām grūtībām izdodas atšifrēt tekstu. Pirmais ieraksts: «Viss kārtībā. Nolādētā pārslodze! Acīs violeti apļi. . .» Divas dienas vēlāk: «Ātrums pieaug precīzi pēc aprēķina. Staigāt nav iespējams. Var tikai rāpot.. .» Vēl pēc nedēļas: «Grūti, ļoti (izsvītrots) … Izturēsim. Reaktors darbojas normāli.»

Nākamās divas lappuses žurnālā ir pilnīgi tukšas. Bet uz trešās — liels tintes traips un pavisam greizs ieraksts: «Tālvade traucēta. Nezināms šķērslis izkliedē starus. Tās (izsvītrots) . . . beigas . . .»

Es aizveru kuģa žurnālu. Traucējumi tālvades sistēmā arī kapteinim droši vien bija negaidīti.

Spalgi un trauksmaini skanēja kontrolierīces signāls. Indikatora bultiņa trīcēdama atkrita līdz nulles iedaļai. Radiostars bija sastapis kaut kādu šķērsli. Tālvades sistēma nedarbojās.

Kapteinis lūkojās oranžērijas caurspīdīgajā sienā. Pie apvāršņa norietēja Barnarda zvaigznes bālais disks. Ledainajā līdzenumā aizvien garākas kļuva rūsganās ēnas. Vējš dzenāja sniega pārslas un uzvirpuļoja tās līdz pat iesārti pelēcīgajām debesīm. Zvans neatlaidīgi džinkstēja. Radioviļņi tika izkliedēti; to jaudas vairs nepietika raķetes vadīšanai. Uz elektroniskā navigatora paneļa drudžaini zibsnīja krāsainas spuldzes.

Zarubins piegāja pie aparātu pults. Indikatora bultiņa nekustējās.

Tad kapteinis pagrieza jaudas regulatora rokturi. Oranžēriju piepildīja dzesināšanas sistēmas motoru dūkoņa. Rokturis jau bija pagriezts līdz galam. Taču Zarubins izrāva drošinātājus un vēl divas reizes pagrieza rokturi. Motoru dūkoņa pārvērtās spalgā kaucienā.

Kapteinis nevarīgi atsēdās. Rokas trīcēja. Viņš izņēma kabatas lakatiņu, noslaucīja pieri un piespieda vaigu pie vēsā stikla.

Vajadzēja gaidīt, kamēr jaunie, milzīgas jaudas signāli sasniegs raķeti un atgriezīsies uz šejieni.

Zarubins gaidīja.

Viņš bija zaudējis jebkuru priekšstatu par laiku. Līdz pēdējai iespējai pārslogotie mikroreaktori auroja, dzesināšanas sistēmas motori kauca. Oranžērijas trauslās sienas drebēja . . .

Beidzot nezināms spēks lika kapteinim piecelties un aiziet pie aparātu pults. Jaudas indikatora bultiņa bija pacēlusies līdz zaļajai svītrai. Signālu jaudas pietika, lai vadītu raķeti. Zarubins vāji pasmaidīja un palūkojās uz skaitītāju. Enerģijas patēriņš bija simt četrdesmit reizes lielāks, nekā paredzēts!

Tajā naktī kapteinis negulēja. Viņš sastādīja programu elektroniskajam navigatoram. Vajadzēja koriģēt novirzi, kas bija radusies pēc sakaru pārtrūkšanas.

Pie apvāršņa ievizējās nespodra polārblāzma. Atdodami savu enerģiju, kauca satracinātie reaktori. Tas, kas bija skopi aprēķināts četrpadsmit gadiem, tagad izšķērdīgi aizplūda pasaules telpā …

Sagatavojis programu elektroniskajai mašīnai, kapteinis ilgi staigāja pa oranžēriju. Augstu virs caurspīdīgajiem griestiem mirgoja zvaigznes. Kaut kur tajā pusē viņa zvaigžņu kuģis, uzņemdams ātrumu, strauji tuvojās Zemei.

Vēlu vakarā atkal uzmeklēju arhīva pārzini.

— Es zināju, ka jūs gribēsiet apskatīt gleznas, — viņš sacīja, steidzīgi uzlikdams acenes. — Nāciet, tās ir tepat blakus.

Nelielā istabā, ko apgaismoja fluorescējošas spuldzes, pie sienas bija pakārtas divas gleznas. Pirmaja brīdī es nodomāju, ka pārzinis kļūdījies. Man likās, ka šādas gleznas Zarubins nav varējis radīt. Tās nepavisam neatgādināja to, ko biju redzējusi dienu iepriekš. Nekādu eksperimentu ar krāsām, nekādu fantastisku sižetu. Divas gluži parastas ainavas.

Viena no tām attēloja lauku ceļu lēzenā piekalnē. Ceļa malā — varens, izspūris ozols, drukns un mezglains, pilns nesagraujama dzīvības spēka. Pāri ozola lapotnei vējš dzenā vieglus, gaišus mākonīšus. Bet lejā pie ceļmalas grāvja guļ vecs, apsūnojis akmens. Tā vien šķiet, ka tikko tur atpūties noguris ceļinieks …

Otra glezna nav pabeigta. Tajā attēlots pavasarīgs mežs. No šī audekla pretim dveš neparasts siltums; daudz gaisa un gaismas. .. Apbrīnojami zeltaini toņi. . . Zarubins izprata krāsu dvēseli.

— Šīs gleznas es atvedu … — teica arhīva pārzinis.

— Jūs?!

— Jā, es.

Pārziņa balsī jautās skumjas.

— Tajos dokumentos, ar kuriem jūs iepazināties, trūkst beigu. Tās jāmeklē materiālos par citām ekspedīcijām . ..

Kad Zarubina zvaigžņu kuģis atgriezās, uz Barnarda zvaigzni tūdaļ nosūtīja glābšanas ekspedīciju. Astronauti darīja visu, lai raķete sasniegtu mērķi pēc iespējas ātrāk. Viņi lidoja ar seškārtīgu paātrinājumu! Taču, sasnieguši planētu, ekspedīcijas locekļi oranžēriju neatrada. Desmitiem reižu viņi riskēja ar savu dzīvību un tomēr neatrada …

Pēc tam — tas notika daudzus gadus vēlāk — uz turieni nosūtīja mani. Ceļā notika avārija… Redziet, — pārzinis norādīja uz savām acenēm. — Bet planētu mēs tomēr sasniedzām, atradām oranžēriju un šīs gleznas . . . Atradām arī kapteiņa rakstītu zīmīti.

— Kas tad bija šai zīmītē?

— Tikai pieci vārdi: «Par spīti neiespējamībai, uz priekšu!»

A. Dņeprovs
PROFESORA KENANTA EKSPERIMENTS

Kenants atplēsa aploksni un izlasīja:

«Dārgais draugs! Puisi, kas nodos Tev šo vēstuli, es labi pazīstu. Viņa ģimeni piemeklējusi liela nelaime. Pirms vairākiem mēnešiem pēkšņi nomiris viņa tēvs — trūcīgs fermeris. Māte aiz bēdām smagi saslimusi un, acīm redzot, vairs neatspirgs. Ģimenē septiņi bērni. Freds Alisons ir vecākais un tagad, pēc tēva nāves, — vienīgais ģimenes apgādnieks. Atceros, Tu meklēji krietnu palīgu. Pieņemot Fredu, Tu ne vien iegūsi tādu, bet arī izdarīsi svētīgu darbu. Mēs diemžēl pārāk bieži aizmirstam evaņģēliju, kas prasa allaž palīdzēt saviem tuvākajiem . . . Tavs Augusts.»

— Tātad jūs šķērsojāt visu kontinentu, lai atrastu šeit darbu? — Kenants jautāja mazliet -sakumpušam gara auguma gaišmatim.

— Jā, profesor. Man to ieteica jūsu draugs Augusts Šrēders.

— Labi. Bet ko jūs protat?

— Es darīšu visu, ko vien liksiet. Grūtības mani nebaida.

— Jūsu izglītība?

— Diemžēl tikai trīs kursi dabas zinību fakultate. Tālāk pietrūka naudas un . . .

— Skaidrs.

Iegrimis pārdomās, Kenants kādu brīdi knaibīja neskūto zodu.

— Kā klājas Augustam? — viņš beidzot apvaicājas.

— Pateicos. Labi. Joprojām krāj markas.

— Un kā ar veselību?

— Pagaidām nesūdzas. Tiesa, sirds dažkārt liek sevi manīt. It īpaši pavasarī un rudenī…

— Sirds, jūs sakāt?

— Jā, — atbildēja Freds. — Arī manam nelaiķa tēvam bija sirdskaite.

— Lai notiek! Es jūs pieņemu. Pieņemu uz rekomendācijas pamata. Varat pateikties manam draugam Šrēderam.

— Ak profesor… — Freds mēģināja satvert Kenanta roku. Taču sirmgalvis izvairīgi atkāpās.

— Nē, nē, nevajag… — viņš nomurmināja. — Savu pateicību apliecināsiet Augustam.

Puisis mulsi noplātīja garās rokas. Dažas minūtes abi klusēja. Tad Freda uzmanību saistīja kāda dīvaina ierīce. Tā atgādināja ar melnu izolācijas kārtu aptītu cauruli. Ievērojis jaunā palīga interesi par šo aparātu, Kenants tikko manāmi pasmīnēja:

— Starp citu, vai jūs vispār zināt, ar ko mēs nodarbosimies?

— Pagaidām ne, — Freds kautri atzinās.

— Aparāts, ko jūs redzat, ir lineārs elektronu paātrinātājs, — Kenants paskaidroja un pavilka spožu svirslēdzi. Tai pašā mirklī uz marmora dēļa aizdegās sarkana spuldzīte un ieklaudzējās neliels vakuuma sūknis.

— Tagad mums jāpāriet otrā istabā. Izlaužoties no paātrinātāja kameras caur plānu alumīnija plāksnīti, elektroni rada gamma starus, kas apdraud dzīvību.

Atstājis laboratoriju un cieši aizvēris smagās, svina bruņām pārklātās durvis, Kenants apsēdās pie rakstāmgalda un iedziļinājās papīros. Freds tikmēr pārlaida vērīgu skatienu pār profesora kabinetu. Uz diviem nelieliem galdiem bija novietoti metalogra- fisks mikroskops un projekcijas aparāts. Pie durvīm atradās masīvs čuguna seifs ar vismaz desmit centimetru biezām sienām.

— Jums derētu iepazīties ar elektronu āmura darbu, — Kenants beidzot sacīja.

— Elektronu āmurs? — Freds izbrīnījies jautāja.

—• Jā. Par āmuru to, protams, var saukt tikai pārnestā nozīmē. Un tomēr šis nosaukums precīzi izteic ierīces galveno ideju. Jo, redziet, arī elektronus var izmantot metālu kalšanai. Pēc būtības jūs pašreiz esat nokļuvis atomu gadsimta kalvē . ..

— Es labprāt kļūtu par kalēja mācekli, — Freds smaidīdams piebilda.

— Vēlēšanās nav peļama. Taču vispirms nāksies apgūt šī procesa teorētiskos pamatus. Jūs droši vien būsiet jau dzirdējis, ka metālus kaļ ne tikai tādēļ, lai tiem piešķirtu vajadzīgo formu. Kalšanas galvenā īpatnība ir tā, ka spiedes vai āmura sitieni izveido metala virspusē blīvāku vielas kārtu, kas padara detaļu daudz izturīgāku.

— Skaidrs! — sacīja Freds.

— Bet kalšana diemžēl iespējama tikai līdz zināmai robežai. Ja šo robežu pārkāpj, iekšējais spriegums kļūst tik liels, ka metāls sāk plaisāt. Tās visas ir tīri ārējas pazīmes. Daudz svarīgāks tas, kas notiek kaļamā metala iekšienē. Vai zināt, kas tur īsti notiek?

Freds enerģiski pakratīja galvu.

— Nu, tad paklausieties! Amūra sitieni iedragā metala kristālisko struktūru. Atomi tuvinās cits citam, un viela sablīvējas . ..

— Saprotu.

— Tādā gadījumā teorijas pagaidām pietiks. Es aiziešu pusdienās, bet jūs tikmēr palasiet, lūk, šo. — Un Kenants pasniedza Fredam kādu zinātnisku sacerējumu.

Kad soļu troksnis gaitenī bija norimis, Freds dažas minūtes vēl turpināja šķirstīt biezo sējumu. Tad enerģiski atbīdīja to un sāka aplūkot galdu, pie kura sēdēja. Nejauši izkustinājis no vietas grezno

bronzas un marmora tintnīcu, viņš pamanīja zem tās galda platē lielu, nenoteiktas formas caurumu.

Beidzis rakstāmgalda apskati, Freds klusītiņām piecēlās un, ausīdamies, vai kāds nenāk, apstaigāja istabu. Nonācis līdz seifam, viņš sākumā viegli, tad ar visu spēku parāva durvju rokturi. Seifs izrādījās noslēgts. Bet tikko Freds ar varu pamēģināja to atvērt, aiz biezajām čuguna sienām kaut kas nepatīkami iedžinkstējās. Freds zibenīgi atlēca nost un pēc tam ilgi slaucīja nosvīdušo, bālo pieri.

īpašā aptverē iestiprināts hroma kausiņš aplieca telpā sarežģītas līknes, nosvērdamies pārmaiņus uz augšu un uz leju, pa labi un pa kreisi.

— Kam tas vajadzīgs? — jautāja Freds, vērodams sagatavi, kas šaudījās uz dažādām pusēm.

— Lai elektronu kūlis apstrādātu visu virsmu, — atbildēja Kenants. — Ja elektroni ilgāku laiku trieksies pret vienu un to pašu vietu, tā sakarsīs līdz baltkvēlei un izkusīs, līdz ar to zaudējot savu kristālisko struktūru. Bet to nedrīkst pieļaut.

— Jūs vakar teicāt, ka elektronu enerģija atbilst pieciem miljoniem elektronvoltu?

— Jā, Fred. Ar šādu enerģiju apveltīti elektroni spēj desmitkārt samazināt attālumus starp atomiem metala kristāliskajā režģī un tātad apmēram tūkstoškārt palielināt vielas blīvumu. Ja kubikcentimetrs parastā hroma sver septiņus gramus, tad kubikcentimetrs elektroniski pārkaltā hroma svērs pāri par septiņiem kilogramiem!

— Oho! — iesaucās Freds, — tā jau ir gandrīz zvaigžņu viela. Esmu dzirdējis, ka dažām zvaigznēm esot fantastisks, blīvums! To vielas kubikcentimetrs sverot vairākas tonnas . . .

— Pilnīgi pareizi.

— Tātad jūs gribat radīt kaut ko līdzīgu zvaigžņu vielai?

Kenants apsēdās pie galda un uzmeta savam palīgam pētošu skatienu. Tad sacīja:

— Redziet, jaunais draugs, zvaigžņu vielas radīšana nebūt nav mans galvenais uzdevums. Viss, ko es daru, nepieciešams, lai atrisinātu kādu citu, ļoti svarīgu problēmu. Esmu nolēmis uzbūvēt gamma staru mikroskopu, kas ļaus cilvēkiem saskatīt atsevišķus atomus un varbūt pat elektronus.

— Jūs jokojat, profesor! — Freds neticīgi iesaucās.

— Nepavisam! Parastajos mikroskopos mēs izmantojam starus ar viļņu garumu no 400 līdz 700 milimikroniem. Apmēram tikpat lieli ir arī vismazākie ķermeņi, ko šajos staros var saskatīt. Ultravioleto staru mikroskopi dod iespēju aplūkot arī desmitkārt mazākus ķermeņus. Vispār, jo mazākus objektus mēs gribam novērot, jo īsākiem jābūt mikroskopā izmantoto svārstību viļņiem. Un atoma izmēri tieši atbilst gamma 9taru viļņu garumam . ..

— Bet kā jūs piespiedīsiet gamma starus pakļauties parastās optikas likumiem? Tas taču nav iespējams!

— Tas tomēr ir iespējams! — atcirta Kenants. — Vajadzīgs tikai materiāls, no kura varētu radīt gamma staru atspoguļotājus. Nav grūti saprast, ka šim materiālam jābūt ārkārtīgi blīvam. Un, ja attālums starp šā materiāla atomiem būs ievērojami mazāks par gamma staru viļņu garumu, tad tas atspoguļos šos starus tāpat kā parastais spogulis gaismu.

— Ak tad tāpēc jūs nodarbojaties ar metālu elektronisko kalšanu! — Kādu brīdi klusējis, Freds domīgi piebilda. — Bet, ja jau tādu materiālu var izgatavot, tad taču iespējams uzbūvēt arī gamma staru prožektoru …

— Kādām vajadzībām? — Kenants piepeši sarauca sirmās uzacis.

— Tas būtu ideāls nāves staru raidītājs . .,

— Nāves staru? — profesors piecēlās un uzmeta palīgam bargu skatienu.

— Kā tad! Varētu izgatavot parabolisku spoguli un tā degpunktā iestiprināt spēcīgu gamma staru avotu, piemēram, radioaktīvu kobaltu. No šā prožektora neglābtu ne bruņas, ne visbiezākās akmens sienas.

— Man nepatīk šādas valodas, Alison! — Kenants strupi pārtrauca asistentu. — Izsviediet šīs muļķības no galvas! Un, jo ātrāk, jo labāk. Savā laboratorijā es kategoriski aizliedzu domāt par nāves ieročiem.

Vēl brīdi sirmgalvis uzbudināti soļoja pa kabinetu, tad piebilda:

— Manus darbus jau vairākkārt mēģinājuši izmantot šādos nolūkos. Bet panākumu šiem mēģinājumiem nebija. Un, es domāju, nebūs arī turpmāk …

— Tagad, Fred, jūs zināt, kas un kā jādara. Es aizbraucu uz pāris dienām, un jums vajadzēs pašam apstrādāt šos hroma kausiņus. Tie noderēs mikroskopa izgatavošanai. Tikai, lūdzu, pēc apstrādāšanas nekavējoties ieslēdziet tos seifā un neaiztieciet, kamēr nebūšu atgriezies. Sapratāt?

— Jā, profesor.

Pār Freda seju pārskrēja viegla ēna. Viņš palūkojās uz šefu.

— Seifa atslēgas jūs man atstāsiet?

— Protams. Bet ievērojiet, šie spoguļi ir ļoti vērtīgi. Atcerieties, jūs runājāt nesen par nāves stariem? Mani spoguļi tādiem mērķiem sevišķi noderīgi. Ja mūsu kara ministrija par tiem uzzinātu, tā nežēlotu naudu, lai tos nopirktu. Tāpēc atkārtoju, katru izgatavoto spoguli nekavējoties ieslēdziet seifā! Tas ir absolūti nepieciešams.

Kenants pasniedza asistentam seifa atslēgu, un Freds ar abām rokām piespieda to pie krūtīm.

— Un vēl, — turpināja Kenants, — ja nejauši kāds spogulis

sasitīsies, manā rakstāmgaldā ir hroma sagataves. Jūs varat eksperimentu atkārtot.

— Sasitīsies? — Freds izbrīnījās.

— Jā, dažkārt tas gadās. Pēc elektroniskās kalšanas metāls reizēm kļūst ļoti trausls. Tātad skaidrs?

— Pilnīgi. Es ievērošu visus jūsu norādījumus.

— Nu, tad vēlu sekmes!

Tikko profesors bija atstājis laboratoriju, Freds aizsteidzās pie lineārā paātrinātāja. Viņš ieslēdza aptverē parabolisku hroma kausiņu un iedarbināja elektronu āmuru. Pēc četrdesmit minūtēm viņš atkārtoja to pašu ar otru paraboloīdu, tad ar trešo, ceturto, piekto, sesto un septīto.

Pabeidzis darbu, Freds atvēra seifu.

— Viltīgs kā lapsa! — viņš nočukstēja. — Iznīcinājis visu.

Tiešām, seifa iekšienē asistents neatrada neviena vesela spoguļa. Četros plauktos bija izsvaidītas dažāda lieluma metāliskās šķembas.

Freds ielika piecus spoguļus seifa, bet divus iebaza kabatā. Pēc tam viņš noslēdza seifu un atstaja laboratoriju.

Kafejnīcā «Sirēna» Freds steidzīgi nocēla telefona klausuli.

— Kaizer? Sveiks, veco zēn. Ceru, ka čeku grāmatiņa tev klāt. Jā, jā. Drāzies tik šurp un saņem preci. Ko? Protams, tas paredzēts! Viņš pats teica, ka daži var kļūt trausli un sasisties. Manējie gan ir kārtībā. Brauc ātrāk! Citādi baidos, ka palikšu bez biksēm. Šie velna paraboloīdi ir smagi kā aviācijas bumbas. Ko? Labi, pagaidām pietiks ar avansu .. .

Kaizers ieradās kafejnīcā ar patiesi kosmisku ātrumu.

— Apsveicu, laimes lutekli! — viņš iečukstēja Fre- dam ausī.

— Saki nu vēl, ka neesmu pamatīgi apstrādājis šo vientiesīgo miera piekritēju, — Freds nekautrēdamies lielījās.

— Lieliski! Es pat nevaru aptvert, kā tas tev tik ātri izdevās. Priekšnieks būs sajūsmā. Bet kur tava prece?

Freds pārlaida skatienu pāri tukšajai kafejnīcai, tad piesardzīgi izvilka no bikšu kabatas abus paraboliskos spoguļus.

— Skaiti nu naudiņu!

Kaizers pasniedza" viņam čeku. Izlasījis to, Freds aiz labpatikas atņirdza zobus.

— Es tikko zvanīju uz ministriju. Rīt galvenais personiski aizvedīs spogulīšus uz poligonu. Ja viss būs kārtībā, prēmijas summu tev palielinās pieckārtīgi.

— Okei! — Freds atdeva kolēģim spoguļus un piebilda. — Tikai neaizmirsti pateikt galvenajam, ka es zinu šo daiktu izgatavošanas noslēpumu un varu apņemties ieviest tos masveida ražošanā. Protams, par attiecīgu maksu . ..

— Pats par sevi saprotams, — piekrita Kaizers. — Bet tagad

iemetīsim pa vienai un-—mājup! Rīt tevi, ja nemaldos, gaida spraigs zinātnisks darbs! Divi spoguļi kjuvuši trausli un saplīsuši. Tie jāizgatavo no jauna. Vai ne?

Kaizers un Freds skaļi iesmējās.

Atgriezies laboratorijā, profesors ieraudzīja Fredu pie rakstāmgalda. Viņš bija atzvēlies krēslā, izstiepis kājas un ar baudu sūca resnu cigāru.

— Sveiks, jaunais draugs, —.Kenants laipni uzrunājaˆ asistentu.

— A, šef! Kā jūtaties pēc ceļojuma?

— Pateicos, labi. Pat ļoti. Un jūs?

— Viss kārtībā. Esmu tikai mazliet noguris. Šie nolāpītie spoguļi…

— Kaut kas noticis? — Kenants smaidīdams jautāja.

— Jā! Tas, par ko jūs mani brīdinājāt. Divi trauslākie saplīsa …

Kenants vērīgi uzlūkoja jauno cilvēku, pašūpoja galvu un skumji teica:

— Es jau domāju. Tieši šajā trauslumā slēpjas ļaunuma sakne . ..

Freds piecēlās.

— Neuztraucieties, profesor. Esmu izgatavojis divus citus. Varbūt gribat apskatīt?

— Protams!

Freds piegāja pie seifa un plaši atvēra durvis.

Kenants iebāza galvu čuguna kastē, tad izbrīnā palūkojās uz Fredu.

— Kur jūs tos likāt?

— Kur? Tepat. . .

Tālākie vārdi iestrēga Fredam kaklā. Viņš uzmeta skatienu seifam. Spoguļu vietā plauktus klāja sīku metala šķembu un putekļu kārta!

— Spoguļi tur bija … — Freds nevarīgi noplātīja rokas.

Kenants greizi pasmaidīja.

— Diemžēl arī šos spoguļus piemeklējis tas pats liktenis.

— Kāds liktenis? — aizsmakušā balsī pārjautāja Freds.

— Abu trauslāko. .. Labi vēl, ka neesat cietis, — profesors piezīmēja, it kā starp citu. — Varat nešaubīties, jūs izglāba tikai tas, ka stingri ievērojāt manus norādījumus un laikus ieslēdzāt spoguļus seifā.

Freds uzbudināti sekoja profesoram, gaidīdams tuvākus paskaidrojumus.

— Ak, kaut nebūtu šī drausmīgā iekšējā sprieguma! — Kenants rūgti iesaucās. — Tad mēs jau sen būtu uzbūvējuši gamma staru mikroskopu.

— Kāda sprieguma?

— Tā paša, kura dēļ mūsu spoguļi kļūst tik trausli un sasprāgst kā šķembu granātas.

Kenants atbīdīja tintnīcu un parādīja Fredam bezveidīgo caurumu galdā.

— Lūk, mana pirmā eksperimenta rezultāts. Es izgatavoju spoguli un noliku to uz galda. Divas dienas tas mierīgi gulēja, pēc tam sasprāga. Par laimi tobrīd atrados blakusistabā. Atcerieties, es jums stāstīju, ka, pat ar āmuru kaļot metālu, tā virsma reizēm saplaisā. Kaut kas līdzīgs noticis airī šajā gadījumā. Tikai sakarā ar milzīgo sablīvējumu un ārkārtīgi augsto spriegumu metāls nevis saplaisāja, bet burtiski sasprāga. Pēc pirmā izmēģinājuma es iegādājos šo seifu . ..

Nobālējis kā līķis, Freds lūkojās uz Kenantu ar šausmās izvalbītām acīm.

— Nu, tagad vairs nav ko baidīties! Jūs taču laikus ieslēdzāt spoguļus seifā. — Kenants labsirdīgi iesmējās un uzsita Fredam uz pleca. — Saprotu, saprotu. Jaunais cilvēks droši vien iztēlojas, kas notiktu, ja viņš nebūtu stingri ievērojis manus norādījumus.

— Profesor, es nejūtos īsti labi, — Freds pēc brītiņa nogārdzās, — atļausiet…

— Lūdzu, man nav ne mazāko iebildumu, — sacīja Kenants, apsēzdamies pie rakstāmgalda. — Varat iet mājās un atpūsties. Manas prombūtnes laikā jūs esat krietni papūlējies, vai ne? Tātad atpūta pelnīta!

Sakampis galvu, Freds izskrēja no kabineta. Kenants ironiski noskatījās viņam pakaļ. Tad paņēma papīra lapu un uzrakstīja:

«Dārgo August. Šis nepatīkamais starpgadījums beidzies uz mata tā, kā es to paredzēju. Pirms dažām minūtēm Tavs «ieteiktais» panikā atstāja laboratoriju. Es domāju, ka patlaban viņš cenšas par katru cenu iegādāties biļeti uz lidmašīnu, lai aizlaistos kaut kur uz Cīli vai pat vēl tālāk, jo citādi viņam klāsies plāni. Kara ministrija diezin vai piedos savam aģentam šādu joku. Speciālo pētījumu nodaļas priekšnieka traģiskā nāve, kuras cēlonis — viņa automobilī paslēptās šķembu granātas, par ko Tu droši vien jau būsi lasījis avīzē, ir pietiekams pamats, lai apsūdzētu Fredu terorā, diversijā vai spiegošanā. Starp citu, Tu jautā, kā es tik ātri atklāju Freda īsto seju? Ļoti vienkārši': sacerēdami Tavā vārdā vēstuli, viņi, acīm redzot, nezināja, ka Tu esi pārliecināts ateists. Cik bieži, pastrādājot kādu nelietību pret cilvēci, mūsu varas vīri vēl piemin evaņģēliju!

Tavs Kenants.»

A. Kolpakovs
CEFEĪDAS NOSLĒPUMS

Pāri laukumam skanēja kosmosa pētnieku himna. Zvaigžņu kuģa «Rosija» apkalpes locekļu tuvinieki cits pēc cita atstāja lidojošo platformu, kurai vajadzēja nogādāt astronautus līdz kuģa lūkai. Jaunās pasaules cilvēki uzskatīja par nepieļaujamu sāpināt aizgājējus, izrādot tiem savas bēdas. Bez tam viņu tuvākie radinieki— sievas, mātes un tēvi varēja, ja vien paši to vēlējās, ļaut sevi iemidzināt, lai sagaidītu mīļotos vīrus vai dēlus tālajā nākotnē.

Taņas bālās lūpas savilkās tikko jaušamā smaidā.

— Es gaidīšu tevi. Un pirmais, ko ieraudzīšu pēc vairākiem gadsimtiem, būs tava seja. .. Citādi tas taču nevar būt? Vai ne?

— Viss ir iespējams … Bet par to tu nedomā ..,

Viņi klusēdami uzlūkoja viens otru.

— Tev taisnība, — Taņa beidzot izdvesa. — Tev taisnība … Ej!

Andrejs gribēja vēl kaut ko pateikt, taču pamāja tikai ar roku. Viņam trūka vārdu.

Kosmosa apgūšanas padomes priekšsēdētājs — jauns cilvēks ar platu domātāja pieri -— apkampa un trīs reizes noskūpstīja Andreju. Tad lidojošā platforma lēni pacēla astronautus divsimt metru augstumā.

Skaņi iedūcās starta signāls, un gandrīz divus kilometrus garais zvaigžņu kuģis bez mazākā troksnīša aizslīdēja pa estakādi.

Taņa veltīgi urbās zilajā tālē, kur izgaisa estakādes pēdējā arka. Kādu laiku viņa pat neapjēdza, vai zvaigžņu kuģis jau pacēlies gaisā vai vēl turpina slīdēt pa estakādi. Pēdīgi debesīs pavīdēja tumša svītra, kas atgādināja zīmuļa mestu ēnu. Un tad viņa saprata: zvaigžņu kuģis ir atstājis Zemi.

Berzēdams samiegojušās acis, Andrejs Češenko iegāja vadības centrālē.

— Cik ilgi mēs jau lidojam? — viņš jautāja Varenam, «Rosijas» otrajam pilotam.

Zeltaini brūnais spēkavīrs, klusi dungodams kādu dziesmiņu, palūkojās uz skaitītāju ciparnīcām un ātri kaut ko aprēķināja.

— Divus mēnešus pēc mūsu jeb apmēram simt divpadsmit gadus pēc Zemes laika rēķina. Līdz cefeī- dai atlikuši pieci gaismas gadi; šo attālumu mēs veiksim pusotrās dienās.

Andrejs pievērsās spīdeklim, kas zaigoja astrotele- vizora ekrānā. Viņš zināja, ka šai periodiskajai maiņzvaigznei ir divpadsmit lielu un simtiem mazu planētu. Tai skaitā apbrīnojamā planēta, par kuru Padomei bija ziņojuši Dienvidamerikas kosmocentra pārstāvji.

— Diemžēl dienvidamerikāņiem tur neizdevās tikt pie skaidrības, — Andrejs piezīmēja.

— Bet ko tad viņi īsti redzēja? — jautāja Varens, kas nebija piedalījies Padomes vēsturiskajā sēdē.

— Tikpat kā nekā .. . Blīvu, violetu mākoņu plaisās uz mirkli pavīdēja dīvainas, miglā tītas ierīces; tās aptvēra visu šīs zvaigznes sesto planētu. Bet, tikko astronauti mēģināja tuvoties planētai, viņiem katastrofiski samazinājās degvielas krājumi. Pēc tam zvaigžņu kuģis neizprotamā kārtā tika atsviests tālu izplatījumā. Dienvidamerikāņi vēlreiz mēģināja piekļūt noslēpumainajām ierīcēm, taču, pazaudējuši gandrīz visu degvielu, bija spiesti atgriezties. Kā redzi, ziņu nav daudz. Un tomēr mums jāizdibina šīs planētas noslēpums!

— Nupat aizlidojām gar astoto planētu, — Andrejam ziņoja astronoms Zemaits. — Nākamā, — viņš norādīja uz oranžu zvaigznīti ekrāna kreisajā stūrī, — spriežot pēc iepriekšējās ekspedīcijas datiem, apveltīta ar atmosfēru, kas ļoti līdzīga Zemes atmosfērai. Nav izslēgts, ka tur attīstījušies augi un dzīvnieki…

— Lieliski! — Šāda iespēja, acīm redzot, iepriecināja Varenu. — Tad jau mēs vajadzības gadījumā varēsim nolaisties tur . ..

Šķērsojusi oranžās planētas orbītu, «Rosija» ar minimālu ātrumu tuvojās cefeīdai.

— Zvaigzne kļūst spožāka! — Zemaits atzīmēja.

Tiešām, kvēlojošais disks uz ekrāna sāka strauji

augt. Vēl pirms stundas cefeīda bija spilgti balta. Tagad tā kļuva arvien zilganāka. Spocīgas ēnas krita uz astronautu sejām, aparātu ciparnīcām un vadības centrāles sienām. Spektrografs rādīja, ka vislielākā spožuma brīdī zvaigznes ārējā apvalka temperatūra pieaugusi par tūkstoš grādiem.

Vairīdamies no ekrānu atspoguļotā spīduma, Andrejs ieslēdza vairākus papildfiltrus, un zvaigznes attēls tūdaļ ieguva mierīgu dzeltenu nokrāsu.

Pēkšņi ekrāni it kā aizmiglojās.

— Violetā matērija! — iesaucās astrofiziķis Ibaņ- jess, kas bija piedalījies dienvidamerikāņu ekspedīcijā. — Līdz sestajai planētai vēl apmēram divi miljoni kilometru. Tieši šādā attālumā mēs uzsākām otro mēģinājumu tuvoties noslēpumainajām ierīcēm …

Andrejs devās pie galvenās vadības pults un enerģiski pagrieza melno apli tās centrā. Ekrāni nodzisa, un zvaigžņu kuģa priekšgals kļuva pilnīgi caurspīdīgs. Astronautiem pavērās skats uz kosmosa neaptveramo plašumu. Gar redzes lauka malām nemirgojošas zvaigznes izstaroja nedzīvu, ledainu gaismu. Toties taisni priekšā, izpletuši uz visām pusēm svelmainos uguns spārnus, liesmoja zilā cefeīda; šī spīdekļa neciešamais spožums neļāva saskatīt nevienu citu zvaigzni redzes lauka centrālajā daļā.

Piepeši cefeīda sāka apmākties un drīz vien pavisam nozuda violetās miglas mākoņos.

Andrejs sasprindzināti sekoja notikumiem. Violetā dūmaka pamazām aizsedza izplatījumu un it kā aprija zvaigznes. «Rosija», acīm redzot, bija sasniegusi violetā mākoņa malu.

— Laiks ieslēgt enerģētisko vairogu, — Ibaņjess atgādināja. — Tas varbūt aizkavēs kodoldegvielas zudumus. Bet vispār es ieteiktu nogriezties pa labi un censties izpētīt mākoni, virzoties gar tā malām.

—*1* Nē, tas neder, — Andrejs strupi atcirta. — Tā mēs it nekā neuzzināsim …

— Skatieties! Tur, lejā, redzamas kaut kādas ierīces … — Varens pēkšņi iesaucās.

Blīvais, violetais priekškars bija vienlaikus pašķīries vairākās vietās. Viegla ceriņkrāsas dūmaka nespēja apslēpt planētas virsmu. Uz tās fona krasi izcēlās gigantiski veidojumi — tūkstošiem kilometru gari cilindri, paraboliski spoguli un visdažādāko formu mākslīgi pavadoņi. Radās iespaids, ka planēta pārklāta ar smalku tīklu, kurā mezglus aizstāj grandiozas, sirdīm līdzīgas celtnes. Visām šīm konstrukcijām laiku pa laikam pārskrēja zaigojoši staru virpuji.

— Apbrīnojami! … — Varens pačukstēja. — Bet kas gan visu to radījis?

Plaisa mākoņos strauji paplašinājās. Tagad priekšplānā kļuva redzams milzīgs, aplī saslēgtu atstarotāju loks. Pēkšņi kosmonautus apžilbināja spilgta ceriņkrāsas gaisma. No atstarotāju loka bija izšāvies zilgani violetu staru kūlis. Tai pašā mirklī spalgi iekaucās sardzes automāts, kas kontrolēja degvielas patēriņu. It kā sūdzēdamies par nepatīkamiem traucējumiem, žēli iesvilpās simtiem dažādu aparātu. Ieslēdzās un tūdaļ pat, aizrijušies aiz pārpūles, apklusa «Rosijas» varenie ģeneratori. Kosmonauti vēl nebija atjēgušies no pārsteiguma, kad zvaigžņu kuģis pēkšņi sašūpojās un spēji palielināja ātrumu.

— Mums nekavējoties jāatstāj violetā josla! Redzi?… — Ibaņjess norādīja uz sardzes automāta ovālo ciparnīcu. — Zaudēti desmit procenti degvielas! Un tomēr enerģētiskais vairogs palīdz! Toreiz mūsu zudumi bija daudz lielāki…

— Visiem ieņemt vietas! — Andrejs pavēlēja, ar interesi vērodams gigantisko enerģijas stabu. — Va- ren, ieslēdz virpuļveida aizsarglauku.

— Ko tu esi sadomājis? — otrais pilots nobažījies jautāja.

— Galu galā mums taču jāuzmin šī mīkla… — Andrejs nomurmināja.

— Tas ir bīstami! — brīdināja Ibaņjess.

— Kosmosā vienmēr ir bīstami! — Andrejs atbildēja. — Labāk sagatavo komandu kodoldzinēja iedarbināšanas automātam.

Ibaņjess paraustīja plecus, it kā gribēdams teikt: «Par sekām es

neatbildu.» Andrejs uz brīdi ieslēdza iekšējo sakaru ekrānus. Visās zvaigžņu kuģa telpās kosmonauti bija sastinguši spraigās pozās. Varens vēlreiz mēģināja pierunāt kapteini.

— Varbūt tomēr atkāpsimies? Vismaz pagaidām …

— Nē! Mēs dosimies taisni uz priekšu.

Iedūcās dzinēji. Šūpodamies enerģētiskā lauka virpuļos, zvaigžņu kuģis aizšāvās pretim violetajai miglai. Kuģi aptverošais blāvais izstarojuma vairogs iezaigo- jās spoži sarkanā krāsā, tad ātri saruka un beidzot pazuda, it kā to būtu aizpūtis vēja brāziens.

Andrejs neatlaidīgi vadīja kuģi uz priekšu. Redzamība pamazām uzlabojās. Uz planētas sāka arvien skaidrāk iezīmēties gigantisku celtņu apveidi. Taču drīz vien no atstarotāju loka izplatījumā pacēlās jauns, vēl spēcīgāks violetās matērijas vilnis. Atkal iedūcās sardzes automāts.

— Mūsu enerģijas krājumi jau samazinājušies par vienu ceturto daļu! — Ibaņjess dziļi satraukts paziņoja.

Tai pašā mirklī vadības centrālē nodzisa gaisma. Kuģis ar milzīgu ātrumu tika atsviests no planētas. Tas vairs neklausīja komandām. Dzinēji klusēja, un tos nekādi neizdevās iedarbināt.

Sakodis zobus, Andrejs drudžaini ņēmās ap centrālo vadības pulti. Taču viņa pūles bija veltīgas. Ātrums pieauga fantastiski: ik sekundi par divdesmit kilometriem sekundē! Un tas notika bez jebkādas dzinēju līdzdalības!

— Varu iedomāties, kas notiktu, ja mums nebūtu virpuļveida aizsarglauka, — Ibaņjess kliedza. — Ikviena ķermeņa smagums palielinātos divtūkstoš reizes…

Par laimi, antigravitācijas sistēma darbojās priekšzīmīgi.

Beidzot astronauti varēja atvilkt elpu. Noslēpumainā planēta bija pazudusi tāpat kā violetā matērija. Visapkārt pletās melnas, zvaigžņotas debesis. Arī cefeīda likās krietni sarukusi un vairs nespīdēja tik spilgti.

— Tālu gan mūs atsvieda! — ierunājās Zemaits. — Vai zināt, kur mēs tagad atrodamies? Pie septītās planētas! … — viņš norādīja uz dienvidaustrumiem. — Tā ir mūsu oranžā …

Visu apkalpes locekļu skatieni pievērsās komandierim. Un Andrejs teica:

— Varen, vadi kuģi uz oranžo! Mēģināsim no turienes palaist izlūkraķeti. Cita ceļa, acīm redzot, nav.

Bremžu dzinēji izšļāca pēdējās uguns strūklas un apklusa. Izbīdījusi milzīgās kāpurķēdes, «Rosija» nosēdās platā kalnu ieplakā, ko viscaur klāja dīvainu tumši sarkanu augu brikšņi. Patiesību sakot, šo augu sakopojumu nevarēja saukt ne par brikšņiem, ne arī par džungļiem. Tas bija neiedomājami pirmatnīgs, bezgala mežonīgs stumbru, zaru un lapotņu jūklis. Šur tur pāri kopējai augu masai pret

debesīm slējās divsimt metru gari milzeņi, kuru galotnes atgādināja gigantisku skaru pušķus. Cefeīda atkal pieņēmās spožumā, un sakarsušais gaiss virmoja kā vissvelmainākajā Zemes dienvidū.

— Cik neaptverama formu bagātība! — jūsmīgi iesaucās biologs Janeks. — Miljoniem nezināmu augu un dzīvnieku .. . Miljoniem jaunu nosaukumu!

Un tūdaļ, it kā apstiprinot biologa vārdus, aparātu redzes lokā parādījās dīvaina būtne. Ritmiski izsviez- dama uz priekšu purpurkrāsas piesūcekņus, tā izšāvās no krūmu biezokņa un smagi atsitās pret «Rosijas» korpusu. Galvenais mehāniķis Kirss, kas uz Zemes baidījās pat no zalkšiem, mazliet nobālēja un, tikai atcerējies, ka no svešās pasaules viņu atdala zvaigžņu kuģa trīskārtīgās bruņas, atviegloti uzelpoja.

_— Tagad sāksim izlūkošanu. — Andrejs atkal pievērsa ekspedīcijas locekļu uzmanību viņu galvenajam uzdevumam. —. Kirs, lūdzu, sagatavo automātisko raķeti!

… Dažas stundas vēlāk izlūkraķete sasniedza violetās matērijas joslu. Aizsargvairogs — desmitkārt

spēcīgāks nekā pašam zvaigžņu kuģim — ieslēdza raķeti nesagraujamās enerģētiskās bruņās.

— Lūk, atkal «logs»! — Varens pirmais to pamanīja.

— Ievadu izlūku … — Andrejs ātri nospieda vairākas baltas podziņas.

Uz ekrāna parādījās krāsaini attēli; kļuva redzamas vissīkākās celtņu detaļas. Pēkšņi ekrānu šķērsoja bieza, violeta svītra.

— No kā gan varētu sastāvēt šis violetais stars? —*1* Ibaņjess, iegrimis pārdomās, jautāja. — Man liekas, tā ir šajās ierīcēs sakoncentrētās enerģijas plūsma. Tāds iespaids, it kā enerģiju pārraidītu uz kādu attālu galaktikas novadu.

— Manuprāt, tā ir dabas parādība, kas tikai nejauši saistīta ar šīm konstrukcijām, — iebilda Žemaits.

Ibaņjess, šķiet, nevēlējās turpināt diskusiju.

— Kas to būtu domājis … — arī Andrejs neslēpa savu izbrīnu. — Tādi mērogi… Kaut kas neaptverams! Bet kāpēc šīs planētas saprātīgie iemītnieki nedod nekādu dzīvības zīmju? Būtu interesanti aplūkot viņus tuvumā. Pamēģināsim nosēdināt mūsu izlūku!

Automātiskā raķete ienira planētas bāli dzeltenīgajā atmosfērā. Uz lokatora ekrāna pavīdēja daži neskaidri plankumi. Tad pēkšņi redzamība uzlabojās, un Andrejs saskatīja pilnīgi gludu, izsvilinātu līdzenumu. Apvārsnis krasi atdalīja sārto līdzenumu no bāli dzeltenajām debesīm, kurās žilbinoši staroja zilā cefeīda.

Cik vien tālu varēja redzēt, uz visām pusēm stiepās milzīgas celtnes, kas šķita vēl dīvainākas par atstarotāju lokiem un planētas mākslīgajiem pavadoņiem. Neskaitāmas resnas kolonas kā sastindzis

mežs aptvēra gigantiskas kubveida ēkas, kurās nemanīja ne durvju, ne logu. Gredzeniem līdzīgas konstrukcijas, kas mazliet atgādināja Zemes energouztvērējus, koncentriskiem apļiem izvietojās pa visu līdzenumu.

— Tie droši vien ir enerģijas ģeneratori, — Ibaņjess ieminējās.

— Nevis enerģijas, bet pirmmatērijas ģeneratori! — Varens papildināja. — Lūk, kāpēc mūsu aparāti ziņoja par šīs vielas sablīvējumiem cefeīdas apkaimē.

— Jā, bet kur tad paliek cilvēki, kas visu šo tehniku vada? — brīnījās Žemaits.

— To mēs tūdaļ noskaidrosim, — Andrejs mierīgi atbildēja.

Ar vairākām radiokomandu sērijām viņš tuvināja raķeti kubveida celtnei un ieslēdza gamma staru lokatoru. Uz ekrāna parādījās ēkas iekšējās telpas. Visas sienas klāja paneļi, kuros mirgoja simtiem spuldžu. Cita citai blakus, vairākos stāvos bija izvietotas kibernētiskas mašīnas: šur un tur varēja saskatīt mehānismus, kas likās apveltīti ar simtiem roku. Tie droši vien bija roboti vai automātiski manipulatori.

— Tagad man viss skaidrs! — Ibaņjess gavilēja. — Tā ir enerģētiska sistēma, kas pati sevi vada un regulē. Gigantiska pirmmatērijas fabrika!

— Fabrika veselas planētas mērogā, — Andrejs piebilda. — Un izejvielu tai piegādā cefeīda!

Šī minējuma pārsteigts, Ibaņjess iesita sev pa pieri.

— Nu protams! Kaut kādas nezināmas būtnes iegrožojušas cefeīdu! Mākslīgie pavadoņi uztver šī spīdekļa staru enerģiju un novada to uz planētu. Tur enerģija tiek koncentrēta, un pēc tam atstarotāji to raida kosmosā!

— Visam tam varētu piekrist, — Andrejs domīgi teica. — Bet uz kurieni tiek pārraidīta šī enerģija? Ja to izdotos uzzināt. .. Skaidrs, ka uz šīs nosvilinātās planētas dzīvu būtņu nav. Te mēs atradīsim tikai robotus un automātiskas sistēmas.

Izlūks turpināja lēni riņķot ap kubveida ēku. Andrejs sarauca pieri. Kā uzzināt, uz kurieni tiek pārraidīta gigantiskā enerģijas vai, pareizāk, pirmmatērijas plūsma? Sekot «violetajam staram»? Nav taču izslēgts, ka tas aizvedīs viņus līdz galaktikas pretējai malai — desmitiem tūkstošu gaismas gadu attālumā …

— Skatieties! — Varens izstiepa roku. — Kas tās par pulsējošām liesmiņām?

Andrejs un Ibaņjess cieši ielūkojās ekrānā. Tur uz paneļa, kas bija ielaists milzīga robota priekšpusē (šis robots atradās vissarežģītākajā mehānismu un mašīnu jūklī), ritmiski uzliesmoja un nodzisa krāsainu apļu un spirāļu tīkls.

— Zvēru pie Magelāna mākoņa! Tā ir zvaigžņu karte!

— Un turklāt mūsu apgabala… — astronoms apstiprināja Ibaņjesa minējumu.

Dažas minūtes vēlāk, rūpīgi izpētījuši krāsainos apļus un spirāles, viņi galīgi pārliecinājās, ka uz robota krūtīm pulsē zvaigžņu karte. Tajā atrada cefeīclu, kuras spožums laiku pa laikam mainījās, oranžo planētu, kur viņi nolaidušies, un arī noslēpumaino ierīču planētu. Tai pašā mirklī, kad kosmosā ieurbās kārtējais pirmmatērijas stars, kartē iezīmējās gaiša līnija no šīs planētas uz pieciem krāsainiem aplīšiem Gubja zvaigznājā — tur, kur zaigoja liesmainais Denebg …

— Skaidrs kā diena! — Varens iesvilpās. — Prm- matēriju no cefeīdas pārraida uz Gulbja zvaigznāju!

— Un tur dzīvo mūsu brāļi… — piebilda Andrejs. — Četri simti gaismas gadu . ..

— Nu un tad? — Varens nesaprata.

— Es gribu teikt, — Andrejs turpināja, — ka no Deneba planētām mūs šķir vairāk nekā simt parseku. Šo planētu iedzīvotāji, acīm redzot, sasnieguši ārkārtīgi augstu attīstības līmeni. Citādi viņi nespētu iegrožot cefeīdu un pārraidīt enerģiju tik milzīgā attālumā! Kādas neatsveramas zināšanas mēs, Zemes cilvēki, no viņiem varētu aizgūt!

— Diemžēl, mūsu zvaigžņu kuģim Denebs ii nesasniedzams, — viņu pārtrauca Ibaņjess. — Enerģētiskā vairoga radīšanai esam jau iztērējuši pusi no degvielas krājuma un tagad to samazinām vēl vairāk, — viņš norādīja uz automātisko raķeti. — Laiks atsaukt izlūku …

— Vispirms tomēr jāuzņem zvaigžņu karte, — 2e- maits enerģiski iebilda.

Pirmie kartes attēli izrādījās stipri izplūduši.

— Droši vien sienas neļauj iegūt skaidrāku uzņēmumu, — sacīja Andrejs. — Vajadzēs ievadīt izlūku ēkas iekšienē.

Ar radiokomandu palīdzību viņš pagrieza raķetes priekšgalu pret vienu no ēkas sienām un iedarbināja plazmas ģeneratoru. Violeta strūkla iecirtās masīvajā šķērslī. Pagāja minūte, otra, trešā… Materiāls, no kura bija izveidota kubveida celtne, tikai mazliet apkusa.

— Neaptverami! — Ibaņjess brīnījās. — Plazmas temperatūra taču sasniedz miljoniem grādu!

Tikai pēc divu stundu nepārtraukta darba sienā pamazām sāka veidoties iedobums. Raķete līdz pusei iespiedās tajā. Un tūdaļ magnētiskajā lentā ierakstītais kartes attēls kļuva pilnīgi skaidrs.

— Tagad ātrāk izvadi raķeti, — Varens nobažījies vēroja degvielas patēriņa mērītāju. — Aizsargvairogs prasa ļoti daudz enerģijas . ..

Taču Andrejs vēl nebija paspējis pārraidīt attiecīgās komandas, kad nezināms spēks pēkšņi izgrūda automātisko raķeti no dobuma kuba sienā. Gandrīz tai pašā mirklī kaut kas uzzibsnīja, sekoja sprādziens un tur, kur nupat vēl bija atradies izlūks, lēni nodzisa

sarkans spīdums.

— Labi, ka paspējām vismaz iegūt kartes attēlu, — Žemaits pēc brīža ierunājās. — Tas dos iespēju precīzi noteikt, kur dzīvo šo apbrīnojamo celtņu radītāji.

— Mēs esam izdarījuši visu, ko varējām, — Andrejs secināja. — Rīt dosimies atceļā. Kosmosa apgūšanas padomei jāsarīko ekspedīcija uz Denebu!

Tikko kapteinis otrajā rīta pamodās, viņa kajītē aizelsies ieskrēja biologs.

— Vecāko brāli! — Janeka balsī skanēja uzbudinājums. — Iekams atstājam oranžo planētu, mums abiem ar ģeologu vajadzētu kaut nedaudz papētīt vietējos džungļus.

Kādu brīdi Andrejs svārstījās. Viņš zināja, ka svešu planētu dabai nedrīkst sevišķi uzticēties. Tāpēc, atļāvis zinātniekiem šo nelielo ekskursiju, viņš stingri piekodināja:

— Nekavējieties pārāk ilgi. Neaizrauj ieties! Savāriet tikai visnepieciešamākos paraugus.

Tad viņš izsauca Kirsu.

— Tu nepārtraukti dežurēsi ārējā kamerā. Janeku un ģeologu ielaidīsi kuģī tikai pēc visrūpīgākās pārbaudes un desmitkārtīgas apstarošanas!

Drūzmēdamies pie ekrāniem, kosmonauti satraukti vēroja Janeku un ģeologu, kas soli pa solim sev izcirta ceju biezoknī. Planētas purpursarkano augu neiedomājamā formu bagātība atstāja nomācošu iespaidu.

— Es nu gan nerīkotu šeit piknikus, — šūpodams galvu, sacīja Varens; Kosmocentrā viņš bija pazīstams kā visjautrāko izbraukumu organizētājs.

Drīz Janeks un ģeologs atgriezās. Viņi bija apkrāvušies ar dažādām trofejām, un Kirss nolaida viņiem īpašas tvertnes augu un minerālu iekraušanai. Kad visi paraugi bija novietoti, Janeks aizvilka tvertnes līdz zvaigžņu kuģa galvenajai lūkai. Kirss, kas dežurēja pārejas kamerā, ieslēdza bioloģiskās aizsardzības sistēmu.

Lūkas atvēršanas mehānisms bija cieši saistīts ar ventilācijas un apstarošanas ierīcēm. Tiklīdz lūku atvēra, no tās sāka izplūst spēcīga gaisa strūkla, kas neļāva svešās pasaules vīrusiem, baktērijām un sporām iekļūt pārejas kamerā. Vienlaikus sāka darboties apstarotā j i. Taču paši par sevi tie diemžēl nenodrošināja pilnīgu aizsardzību pret mikroorganismiem.

Manipulatoru mehāniskās rokas viegli iecēla tvertnes pārejas kamerā. Pēc brītiņa tajā iekāpa arī ģeologs.

— Ātrāk, Janek, nekavējies! — viņš kliedza, cenzdamies saglabāt līdzsvaru viesuļveidīgajā gaisa strāvā.

Taču pēkšņi ģeologs apklusa. Viņa acis iepletās aiz šausmām.

Janekam bija aptinusies melni zeltaina spirāle rokas biezumā. Klajumiņā iepretim zvaigžņu kuģim tagad stāvēja dīvaina figūra, no kuras rēgojās tikai ķiveres galotne un lokatora antenas.

— Nieki! … — Kirsa un ģeologa ķiveres telefonos negaidīti atskanēja Janeka balss. — Šis čūskulēns man nekā neizdarīs! Es tikai nevaru pakustēties. . . Izbīdiet manipulatorus!

Kirss bija kļuvis bāls kā palags. Tomēr viņš pasteidzās dot robotam nepieciešamo komandu. Manipulatora metāliskās «rokas» satvēra žņaudzējčūskas zaļ- ganpelēko galvu un sāka attīt dzīvo spirāli. Rāpulis nikni pretojās.

Beidzot Janeks atguva kustības brīvība. Ar vienu lēcienu viņš sasniedza lūku un ātri ierāpās pārejas kamerā. Tikmēr čūska bija paspējusi vairākkārt apvī- ties manipulatora «rokām». Kirss apjucis mīņājās uz vietas, nezinādams, ko darīt.

— Nesnaud! — Janeks viņam skarbi uzsauca. — Ieslēdz taču strāvu! …

Apzinādamies savu vainu, Kirss metās pie aparātu pults un pagrieza slēdzi. No manipulatora galiem izlēca zilganas dzirkstis, tad uzliesmoja žilbinošs gaismas loks, un rāpuļa pārogļotās atliekas nokrita zemē.

— Redzi nu, cik tas vienkārši… — Janeks pasmaidīja. — Bet tu …

Viņš nepabeidza iesākto teikumu. No zvaigžņu kuģa apakšas izšāvās kaut kas līdzīgs sarkanu zibeņu saišķim, un Kirsa labajai kājai piesūcās tās pašas būtnes taustekļi, kuru viņi nolaižoties bija redzējuši uz televizora ekrāna. Atskanēja riebuma un izbaiļu kliedziens. Kirss izmisīgi kratīja pacelto kāju. Cenzdamies saglabāt līdzsvaru, viņš instinktīvi pieķērās ventilācijas sistēmas slēdža rokturim. Un tad pārejas kamerā iestājās neparasts klusums.

— Nomierinies taču, zaķapastala! — Janeks skaļi iesmējās. — Tu esi skafandrā! Tūlīt es tev palīdzēšu. Un, galvenais, ātrāk ieslēdz gaisa strūklu!

Kirss paklausīja.

Janeks mierīgi sāka atraut oranžās planētas viesi no mehāniķa kājas. Beidzot viņam izdevās pieveikt sarkano zibeņu saišķi un izsviest to ārā. Tai pašā mirklī zvaigžņu kuģa ieejas lūka aizcirtās.

Kirss trīcošām rokām iedarbināja izstarotājus un pulverizatorus, kas visus trīs apsmidzināja ar dezinficējošu šķīdumu.

Uz iekšējo sakaru ekrāna parādījās komandiera seja.

— Kā klājas? — viņš jautāja. — Kāpēc jūs tik ilgi kavējaties?

— Viss kārtībā! — Janeks atbildēja, pamirkšķinādams galvenajam mehāniķim. — Te viena glodenīte gribēja iespraukties pārejas kamerā. Bet mēs to izsviedām …

— Rūpīgāk dezinficējieties! — Andrejs viņiem piekodināja. —

Drīz startēsim.

… Zvaigžņu kuģis cēlās arvien augstāk oranžās planētas debesīs. Blīvajā atmosfērā tas bija sakarsis gadrīz līdz baltkvēlei un tagad atgādināja izplatījumā dzimušu, jaunu zvaigzni.

Atstājusi oranžo planētu, «Rosija» kā gaismas stars traucās uz dzimto Zemi. Ar ekspedīcijas rezultātiem astronauti bija ļoti apmierināti. Kad apkalpes locekļu lielākā daļa pēc ilgstošā spraigā darba taisījās ieslīgt anabiotiskā miegā, biologs klusi uzaicināja kuģa komandieri ienākt laboratorijā. Janeks šķita neparasti bāls, un Andrejs, mazliet izbrīnījies, sekoja viņam. Biologs aizveda viņu pie bumbierveidīga kristālā balona, kura dibensiena veidoja absolūti melnu fonu. Šis balons bija ļoti sarežģīta aparāta — bioloģiskā robota sastāvdaļa. Robots kontrolēja atmosfēras tīrību zvaigžņu kuģī.

— Kā tu jūties? — Janeks negaidīti vaicāja.

— Lieliski… — Andrejs pārsteigts paskatījās uz biologu.

Tad Janeks klusēdams norādīja uz balonu.

Andrejs ielūkojās tajā ciešāk un nedroši teica':

— Tur… uz melnā fona virmo kaut kādi punktiņi. . .

— Tas ir vīruss no oranžās planētas, palielināts desmit miljonu reižu, — biologs neskanīgi paskaidroja. Viņa sejā tagad skaidri iezīmējās savādi balti plankumi. — Mēs … esam ievazājuši kuģī… drausmīgus svešas dzīvības pārstāvjus.

Iestājās ilgstošs klusums.

— Kas mums draud? — Andrejs centās nezaudēt mieru, taču balss viņam aizlūza.

— Negribēju runāt, iekams nebiju pabeidzis izmeklēšanu. Tagad es zinu… Šis vīruss aprij fosforu mūsu šūnās. Aizsargāties pret to nav iespējams… Tā ir lēna, bet neatvairāma nāve ,.,

— Kā tas varēja notikt? — Andrejs sašutis iesaucās un sāka strauji soļot pa laboratoriju, ik mirkli triekdams labo dūri pret kreiso plaukstu.

Janeks zemu nolieca galvu.

— Pirmās -vīrusa pēdas es atklāju aizvakar… Bioloģiskais robots norādīja man galveno slimības perēkli — pārejas kameras iekšējo kaktu. Un tūlīt es atcerējos… Kad Kirsam uzbruka dīvainais oranžās planētas iemītnieks, viņš nejauši izslēdza ventilācijas sistēmu . .. Tikai uz vienu mirkli! Bet šā mirkļa pietika, lai vīruss iekļūtu kuģī. Kad sistēmu atkal iedarbināja, mikroorganisms jau bija ieperinājies pārejas kameras attālākajā kaktā … un gaisa strāva nespēja viņu tur sasniegt… Man nevajadzēja iziet no kuģa … Nosit mani! Es esmu to pelnījis …

— Kad galva nocirsta, par matiem vairs neraud … — Kādu laiku komandieris turpināja soļot pa laboratorijas zāli. Tad apstājās un plaši iepleta acis. Andreju bija satraukusi doma par Taņu, kas gaidīja

viņu Mauzolejā.

— Cik … mums atlicis dzīvot?

— Dažas nedēļas, — Janeks pačukstēja.

— Precīzāk! — Andrejs nepiekāpās.

— Nezinu… Vajadzētu vēl apstrādāt diagnostikas robota datus; šis robots noskaņots uz manu organismu.

… Sešas stundas vēlāk Janeks atkal uzmeklēja Andreju, kas ar sastingušu seju stāvēja pie yadības pults.

— Mēs dzīvosim … četras līdz sešas nedēļas … Atkarībā no katra organisma individuālajām īpašībām.

— Kas tie par plankumiem? — Andrejs vaicāja, pieskardamies Janeka sejai.

— Vīrusa darbības sekas. — Biologs, ar pūlēm kustinādams mēli, atbildēja. Viņa acis drudžaini spīdēja, un slimīgs sārtums klāja baltiem plankumiem izraibinātos vaigus.

— Gulsties anabiozē, — Andrejs draudzīgi uzsita biologam uz pleca.

Janeks vāji pretojās. Taču Andrejam nācās gandrīz ar varu aizvest viņu uz anabiozes zāli. Tur divās rindās stāvēja caurspīdīgas vannas, kurās laistījās smags šķidrums. Šādas vannas iebūvēja visos zvaigžņu kuģos. Protams, astronauti tagad spēja dažās dienās vai nedēļās pēc raķetes laika pārvarēt milzu attālumus un tādēļ lidojot viņiem novecošana parasti nedraudēja. Tomēr anabiotiskās vannas allaž varēja noderēt. Pietika sabojāties kaut vienam dzinējam vai neparedzētu apstākļu dēļ pārtērēt degvielu, un zvaigžņu kuģis vairs nespēja attīstīt ātrumu, kāds nepieciešams, lai tajā palēninātos laika ritums. Šādos gadījumos vienīgi anabiotiskais miegs glāba astronautus no vecuma un nāves…

… Andrejs pamodināja Varenu un pastāstīja viņam par nelaimi, kas piemeklējusi kuģa apkalpi.

— Tas ir drausmīgi! — Varens novērsās un ilgi klusēja. Tā, šķiet, bija pirmā reize, kad viņš nespēja dungot kādu no savām iemīļotajām dziesmiņām. — Vai tiešām nav ne mazākās cerības?

— Nē! — Andrejs strupi atcirta.

Klusumā ik pēc minūtes iedžinkstējās zvaigžņu kuģa pulkstenis. Un ar katru minūti saruka viņiem atvēlētais laiks . ..

— Lai mūsu brāļi guļ anabiozē līdz pašai Zemei … — apsvērdams katru vārdu, lēni sacīja Andrejs. — Tā būs labāk. .. Janeks teica, ka anabioze palēnina vīrusa darbību tādā pašā mērā, kādā tā palēnina visus organisma dzīvības procesus. Arī mēs varētu rast atvieglojumu šādā miegā . .. Gadu tūkstošiem joņotu izplatījumā nedzīvais zvaigžņu kuģis ar kosmonautiem, kuru ķermeņos ieperinājies vīruss .. . Bet kāda tam būtu jēga?

— Ko tad citu mēs varam darīt? — Varens izmisis jautāja.

— Nogādāt mūsu ekspedīcijas rezultātus īļz Zemi! Pastāstīt par domājošām būtnēm, kas dzīvo Deneba sistēmā. Cilvēcei jānodibina ar viņām sakari un jāapmainās ar zināšanām! — Andrejs dedzīgi iesaucās un pēc brīža piebilda: — Mūsu rīcībā ļoti maz laika, tāpēc jālido ar vislielāko ātrumu. Ieslēdz dzinējus!

Ar pūlēm pierunājis komandieri iemigt kaut uz dažām stundām, Varens ieņēma viņa vietu pie vadības pults.

Andrejs atgriezās savā kajītē. Neciešami sāpēja galva. Sajūta bija tāda, it kā smadzenēs kausētu svinu. Visās ķermeņa šūnās notika neredzama cīņa. Organisms izmisīgi pretojās nāvējošo vīrusu uzbrukumam. Andrejs atlaida galvu uz krēsla atzveltnes un aizvēra acis. Viņš nespēja samierināties ar domu, ka visam pienācis gals. Vai tiešām viņam nekad vairs nav lemts klaiņot pa Kosmocentra platajiem bulvāriem, uzkāpt zaļajā paugurā, kur viņi bija stāvējuši kopā ar Taņu šī pēdējā lidojuma priekšvakarā? Vai tiešām nekad vairs viņš neizbaudīs brīnišķo, diženo pacilātību, ko izraisa vienotība ar mūžīgo dabu?

Gluži neviļus Andreja domas pievērsās pagātnei…

Viņš atkal ieraudzīja sevi uz tālas planētas, kur vēroja pasakainu svešas saules — Gulbja sešdesmit pirmās — norietu. Tas tiešām bija neatkārtojams saulriets. Zvaigzne it kā izsvilināja sev ceļu caur mākoņu grēdām, saplosot tās un pārvēršot liesmainā purpurā. Tad plaisas mākoņos ieguva zeltainu nokrāsu un debesu zilgmi pāršķēla fantastiski gaismas un ēnas vēdekļi. Pēkšņi ainava mainījās. Ar retu, dzeltenīgu zāli apaugušās oranžās klintis, sārti spīdīgās peļķes un strautiņi, tālumā vizmojošais jūras līcis, kurā atspoguļojās debesis, — viss ieguva jaunu spožumu. Pasaule šķita tikko pamodusies. Tā uzsmaidīja viņam kā mīļš draugs, kas gatavs atklāt savus rūpīgi glabātos noslēpumus . . . Andrejs sajuta klusumu, kurā izgaist ikviena skaņa. Viss likās teiksmaini caurspīdīgs, brīnumains. Zvaigznes noriets un svešās debesis, visa redzamā pasaule, tālie spīdekļi un viņa domas — viss saplūda vienkopus. Šajā mirklī viņš apbrīnojami skaidri sadzirdēja tālai atbalsij līdzīgo Kosmosa aicinājumu …

Ik pēc pāris stundām nomainīdams Varenu, Andrejs vadīja zvaigžņu kuģi mājup. Kad raķetē bija pagājušas trīs nedēļas, viņi sasniedza Saules sistēmas robežas. Bremžu dzinēji darbojās ar vislielāko jaudu, jo tikai tādējādi «Rosijas» milzīgo ātrumu divu nedēļu laikā varēja samazināt līdz parastajam starpplanētu satiksmes ātrumam — trīsdesmit kilometriem sekundē.

Šķērsodams apgabalu starp Zemes un Venēras orbītām, komandieris vairs tikpat kā neturējās uz kājām. Nu jau otro diennakti viņš nemodināja Varenu. Andrejs stingri ticēja zinātnes varenībai; plašais materiāls, ko bija sakopojis bioloģiskais robots, kurš nepārtraukti vēroja slimības gaitu viņa organismā, noteikti palīdzēs

Zemes mikrobiologiem atrast līdzekli pret oranžās planētas vīrusu. Viņš, Andrejs Cešenko, protams, ies bojā. Toties tiks izglābti viņa biedri! Ja zvaigžņu kuģis riņķos ap Zemi, tad, iegrimuši anabio- tiskā miegā, viņi var gaidīt kaut vai simt gadus, kamēr zinātnieki atradīs nepieciešamo pretindi un, atvēruši kuģi, iznīcinās neredzamo ienaidnieku.

… Beidzot pienāca brīdis, kad zvaigžņu kuģi varēja ievadīt pastāvīgā orbītā un «Rosija» it kā apstājās debesīs tieši virs Kosmocentra. Andrejs ieslēdza visus ekrānus. Viņš likās nedabiski mierīgs, kaut gan apzinājās, ka pēdējo reizi skata šo pilsētu — tās prospektus, ēkas, dārzus un kanālus. Ciešāk ielūkojies ekrānos, viņš pamanīja, ka Bojā gājušo astronautu laukumā sapulcējusies milzīga ļaužu masa. Tur lejā visus, acīm redzot, satrauca zvaigžņu kuģis, kas nekustīgs stāvēja zenītā un neatbildēja uz raidstaciju signāliem. Pāri planētai nedzirdami sakļāvās elektromagnētiskos viļņos ietērpti jautājumi. «Kāpēc zvaigžņu kuģis klusē? Tā taču ir «Rosija»? Jā, jā! Tas ir Andreja Cešenko kuģis, kas pirms divi simti piecdesmit gadiem startējis lidojumam uz cefeīdu …»

Pēkšņi Andreju pārņēma neatvairāma vēlēšanās ienirt Zemes atmosfēras glāstošajā siltumā, nolaisties centrālajā lidlaukā, bet pēc tam izkāpt no zvaigžņu kuģa, iejukt pūlī, lai atkal savienotos ar saviem brāļiem — darba un domu biedriem. Taču tūdaļ pat viņš ar nicināšanu atteicās no šīs domas; viņa mirstošais ķermenis, kurā perinājās miljardiem vīrusu, varēja radīt cilvēkiem neaptveramas briesmas. Tiklīdz viņš spers kāju uz dzimtās Zemes, neredzamu ienaidnieku pulki izraisīs drausmīgu epidēmiju, un, iekams zinātnieki spēs atklāt šī vīrusa darbības mehānismu, tas aprīs visu domājošo matēriju — dzīvības augstāko ziedu uz Zemes.

Pārvarēdams neaprakstāmo nogurumu, Andrejs izsauca Kosmosa apgūšanas padomi un vienlaikus ieslēdza zvaigžņu kuģa raidītājus, kuriem iepriekš bija sastādīta pēdējās pārraides programa. Mirkli vēlāk visa planēta dzirdēja viņa vārdus:

— Zemes cilvēki! . .. Dārgie brāļi! … Runā zvaigžņu kuģis «Rosija», kas startējis no Ziemeļaustrumu kosmocentra lidojumam uz zilo cefeīdu … Mūs piemeklējusi nelaime: uz oranžās planētas — septītās, skaitot no cefeīdas, — kuģī iekļuvis nāvējošs vīruss, svešas, neizpētītas dzīvības produkts. Šis vīruss ieperinājies mūsu ķermeņos. Mēs nevaram nolaisties. Lai apturētu vīrusa postošo darbību, esam iegūlušies ana- biozē un gaidīsim, kamēr zinātnieki atradīs zāles, kas spēs mūs izglābt. Kuģa komandieris Andrejs Cešenko.

Šajā mirklī uz ekrāna parādījās Padomes priekšsēdētāja skarbā seja. Majestātisks, cēls sirmgalvis, šķiet, lūkojās Andrejam taisni acīs.

— Kas ar jums noticis, dārgie brāļi? … — Andrejs kā caur vati sadzirdēja priekšsēdētāja jautājumu, kurā skanēja dziļas rūpes un

līdzjūtība. — Kā notikusi šī nelaime?

Andrejs īsumā atstāstīja ekspedīcijas gaitu, tad piebilda:

— Tur … Mauzolejā … Taņa … Modiniet! Viņa tik ilgi gaidīja… Es gribu redzēt viņu… pirms…

Dažas mokpilnas stundas, kamēr Taņu pamodināja, viņš atpūtās navigatora krēslā. Iedzēris sevišķi spēcīga stimulatora dubultdevu, Andrejs sakopoja visus spēkus, lai tiktos ar mīļoto. Ne mirkli viņš nenovērsa skatienu no bioloģiskā robota, kas bezkaislīgi reģistrēja viņa organisma dzīvības funkciju izdzišanu. Patlaban uz robota ekrāna zaigoja skaitlis «30». Trīsdesmit minūtes līdz agonijai, līdz galam!… Bet Andrejs bija mierīgs. Viņš darījis visu, ko varējis. Kad mikrobiologi izlasīs robota sakopotos materiālus, viņi iegūs skaidru priekšstatu par vīrusa iedarbību uz cilvēka organismu un neapšaubāmi atradīs līdzekļus, lai to uzveiktu. Viņa biedri dzīvos! …

Beidzot viņš ieraudzīja Taņu un izstiepa rokas pret ekrānu, it kā gribēdams viņu apskaut,

— Andrej! … Es toreiz neteicu tev … Mums būs dēls …

— Dēls! — Andrejs priecīgi iekliedzās. — Mūsu dēls . . . Mēs atkal esam kopā … — Pēkšņi viņa seju izķēmoja sāpju grimase. — Piedod, ka tā iznāca! Sargi dēlu! Viņam jākļūst par kosmonautu! … Apsoli man! .Vai tu apsoli?

— Jā . .. — Taņa čukstēja, joprojām smaidīdama. — Es apsolu.

Andreja acis iedzirkstījās.

— Paldies! Pastāsti dēlam par mani. Ticu, ka tieši viņš… — Andrejs sasprindzināja pēdējos spēkus, — pirmais sasniegs Denebu … Tur dzīvo apbrīnojamas būtnes, kas izveidojušas grandiozas celtnes … Paliec sveika … Palieciet sveiki, brāļi!

Pēkšņi attēls pazuda: Andrejs bija izslēdzis sakaru ekrānus. Iekliegušies Taņa zaudēja samaņu.

Viņa vairs neredzēja to, ko ieraudzīja neskaitāmi ļaužu tūkstoši, kas bija sapulcējušies daudzajos Kosmocentra laukumos: tālu projām no zvaigžņu • kuģa pēkšņi uzliesmoja zilgana zvaigznīte. Minūti vēlāk tā nodzisa. Kosmonauti saprata, ko nozīmēja šis uzliesmojums… Andrejs Cešenko sadedzinājis sevi plutonija liesmā, kuras temperatūra pārsniedz četr- simttūkstoš grādu, jo viņa ķermenis, līdz pēdējai iespējai piesātināts ar vīrusiem, visvairāk apdraudētu tos, kuri mēģinās kādreiz iekļūt zvaigžņu kuģī…

Gluži sirma sieviete lēni šķērsoja Bojā gājušo astronautu laukumu. Viņu saudzīgi atbalstīja slaids, tumšmatains jauneklis, kura atklātajā sejā dīvaini izcēlās Andreja bargās, tēraudpelēkās acis.

No visām pilsētas malām laukumā saplūda ļaudis.

— Bojā gājušo astronautu diena… — jauneklis tikko dzirdami teica. — Mana tēva piemiņas diena.

— Jā, — tikpat klusi atbildēja Taņa un neviļus pacēla acis pret

debesīm. Taču zvaigžņu kuģa, kas astoņpadsmit gadus bija melnējis Kosmocentra debesīs, tur vairs neredzēja. Pirms diviem gadiem zinātnieki beidzot bija pieveikuši oranžās planētas vīrusu. Lielajā «kaujā par trīsdesmit septiņu astronautu glābšanu» piedalījās visas planētas mikrobiologi. Un, lūk, šajā kaujā

izcīnīta pilnīga uzvara. Bioloģiskās aizsardzības dienesta ļaudis atvēra nedzīvo zvaigžņu kuģi. Trīs mēnešus viņi rūpīgi dezinficēja kuģa telpas. Pēc tam pusgada laikā pakāpeniski «atmodināja» kosmonautus, reizē ievadot viņu organismā aizvien lielākas «antivīrusa» devas. Visus trīsdesmit septiņus izdevās glābt.

Taņas skatiens pievērsās atkal Zemei. Milzīgais laukums šķita pārklāts ar ziediem. Ziedu bija daudz, vesela jūra. Tos mīlēja un labprāt kopa visi Kosmocentra bērni.

— Iesim pie tēva… — viņa satvēra dēla roku, un dziļas skumjas atspoguļojās viņas sejā.

Laukuma pretējā malā, taisni iepretim Padomes ēkai, starp ziedošiem rožu krūmiem pacēlās simt metrus augsts marmora obelisks. Uz pjedestāla stāvēja cilvēks, ko Taņa bija mīlējusi visu mūžu. Viņš vērās debesu tālēs, kuru pētīšanai atdevis dzīvību. Ģeniāls tēlnieks bija atveidojis Andreju skafandrā bez ķiveres. Kosmonauta seju rotāja gaišs, labsirdīgs smaids. Pie viņa kājām sprēgāja mūžīgas ugunsmēles, un likās, ka Andrejs Cešenko ik mirkli no jauna sadeg, lai glābtu biedrus.

Kāds piesardzīgi uzlika Taņai roku uz pleca. Viņa notrīcēja un atskatījās. Tas bija Varens, Andreja vecais draugs, kas, domīgi smaidīdams, stāvēja viņas priekšā.

— Sveika, Taņa … Esmu atnācis pie tevis un … pie Andreja. — Varens pameta acis uz obelisku.

— Un arī pēc viņa? … — sirmā sieviete tikai ar pūlēm izrunāja šos vārdus.

— Jā. Tu taču zini, Padomes locekļi grib iepazīties ar tavu puisēnu, pirms viņš dosies uz Saturna astoto pavadoni, lai tur apgūtu navigācijas pamatus …

Taņa vēlreiz palūkojās uz Varenu. Tad viņas skatiens atkal pievērsās dēlam. Viņa nolieca galvu un rtopūtās.

— Ved viņu uz Padomi… Tā gribēja Andrejs.

A. Dņeprovs
MAKSVELA VIENĀDOJUMS

Viss šis drausmīgais, gandrīz neticamais notikums iesākās sestdienas vakarā, kad, šķirstīdams vietējo laikrakstu, ieraudzīju šādu sludinājumu': «Kraftštuta kompānija pieņem no organizācijām un privātpersonām pasūtījumus visāda veida aprēķiniem un citiem matemātiskiem darbiem. Garantēta augsta izpildījuma kvalitāte. Adrese: Veltštrāse 12.»

Tieši tas man bija vajadzīgs! Jau vairākas nedēļas veltīgi pūlējos atrisināt MaksveJa vienādojumus, kas apraksta elektromagnētisko viļņu svārstības sevišķas struktūras neviendabīgā vidē. Galu galā man izdevās šos vienādojumus pārveidot, lai tālāko risinājumu varētu uzdot elektronu mašīnai. Ne vienu vien reizi iedomājos, kā es braucu uz galvaspilsētu, kaulējos ar skaitļošanas centra administrāciju, lūdzos, lai atļauj izdarīt nepieciešamos aprēķinus. Nav taču noslēpums, ka pašreiz pirmajā vietā ir militārie pasūtījumi un kaut kāda provinces fiziķa teorētiskie pētījumi par radioviļņu izplatīšanos nevienu neinteresē.

Un nu, pavisam negaidot, izrādījās, ka mūsu pilsētiņā atrodas skaitļošanas centrs, kas meklē pasūtītājus.

Steidzos pie tālruņa, lai tūlīt sazinātos ar Kraftštuta uzņēmumu. Bet, pag, laikrakstā taču bija minēta tikai adrese. «Skaitļošanas centrs bez tālruņa? Neticami!» Piezvanīju laikraksta redakcijai.

— Diemžēl, tas tiešām ir viss, ko saņēmām no Kraftštuta, — sekretārs atbildēja. — Tālruņa numurs paziņojumā nebija minēts.

Veltīgi meklēju to arī pilsētas telefona abonentu sarakstā.

Nepacietībā svildams, gaidīju pirmdienu. Manas domas nodarbināja dīvainā Kraftštuta kompānija. «Tie nav muļķi,» es nospriedu, «mūsu gadsimtā, kad ikvienu problēmu cenšas ietvert matemātiskā formā, grūti iedomāties izdevīgāku nodarbošanos »

Jā, bet kas tad īsti bija šis Kraftštuts? Sajā pilsētā dzīvoju sen, bet tādu uzvārdu vēl nebiju sastapis. Un tomēr man likās, ka esmu to jau kādreiz dzirdējis. Taču kur un kad, to nekādi nevarēju atcerēties.

Beidzot pienāca ilgi gaidītā pirmdiena. Noglabāju kabatā lapiņu ar vienādojumiem un devos meklēt Veltštrāsi 12. Līņāja, tādēļ sēdos taksometrā.

— Tas ir diezgan tālu, — noņurdēja šoferis, — aiz upes, blakus psihiatriskajai slimnīcai.

Brauciens ilga apmēram četrdesmit minūtes. Aiz mums palika pilsētas vārti. Pārbraucām pāri tiltam, apliecām loku ap ezeru. Apkārt pletās klajums. Un tad parādījās psihiatriskās slimnīcas sarkanās

ķieģeļu sienas. Mūsu pilsētas zobgaļi šo iestādi dažkārt dēvēja par «gudrinieku patversmi».

Ar izdedžiem nobērtais ceļš cieši piekļāvās augstam ķieģeļu mūrim. Vēl daži pagriezieni, un šoferis apturēja mašīnu pie nelielām durvīm.

— Lūdzu, te ir divpadsmitais numurs.

Biju nepatīkami pārsteigts: durvis uz Kraftštuta kompānijas telpām atradās vienā ansamblī ar «gudrinieku patversmi». «Vai tikai Kraftštuts nav mobilizējis trakos, lai izpildītu «visāda veida matemātiskus darbus»?» es nosmīnēju.

Piezvanīju. Gaidīt vajadzēja ilgi, minūtes piecas. Tad durvis atvērās. Ieraudzīju bālu jaunekli ar izspūrušiem, kupliem matiem.

— Klausos, kungs, — viņš godbijīgi paklanījās.

— Vai te ir Kraftštuta matemātiskā kompānija? …

— Jā.

— Jūs ievietojāt laikrakstā sludinājumu . ..

— Jā.

— Atnesu jums pasūtījumu.

— Lūdzu!

Liku šoferim pagaidīt un iespraucos pa zemajām durvīm, kuras tūlīt aizvērās.

— Lūdzu, sekojiet man! Uzmanīgi, šeit ir pakāpieni. Tagad pa kreisi. Atkal pakāpieni. Tagad uz augšu …

Mēs diezgan ilgi soļojām pa tumšiem līkloču gaiteņiem. Beidzot virs galvas pavīdēja blāva, iedzeltena gaisma. Kad uzkāpām pa stāvām akmens kāpnēm, ieraudzīju nelielu telpu, ko stikla šķērssiena sadalīja divās daļās.

Jaunais cilvēks žigli pazuda aiz šķērssienas, tad atvēra lodziņu un teica:

— Lūdzu!

Man pēkšņi likās, ka esmu apmaldījies. Šī pustumsa, pazemes labirints un visbeidzot dīvainā istaba bez logiem un ar vienu vienīgu nelielu elektrisko spuldzīti pie griestiem izraisīja nelabas nojautas.

Stāvēju kā sasalis un mulsi lūkojos apkārt.

— Lūdzu! — jauneklis atkārtoja.

— Ak jā! Tātad Kraftštuta kompānijas skaitļošanas centrs atrodas šeit?

— Jā, jā, — viņš nepacietīgi mani pārtrauca. — Es jau teicu jums, ka tas atrodas šeit.

Izvilku no kabatas papīra lapu ar vienādojumiem un pasniedzu to cilvēkam aiz lodziņa.

— Tas šeit ir parciālā diferenciālvienādojuma lineārs tuvinājums, — mazliet nedroši sāku viņam skaidrot. — Es gribētu, lai jūs to atrisinātu kaut vai skaitliski… Saprotiet, tas ir dispersiju

vienādojums, un radioviļņu izplatīšanās ātrums šeit mainās no punkta punktā.

Jaunais cilvēks pakampa lapu un ātri nobēra:

— Viss skaidrs. Kad jums vajadzīgs atrisinājums?

— Kad? — es brīnījos. — Jūs taču labāk zināt, kad varēsiet šo uzdevumu atrisināt.

— Jums nebūs iebildumu, ja atrisinājumu saņemsiet rīt?

— Rīt?

— Jā, rīt. Teiksim, pulksten divpadsmitos diena .. .

— Ak dievs, tā tik ir skaitļošanas mašīna. Tāds darba ātrums!

— Tātad rīt, pulksten divpadsmitos jūs saņemsiet atrisinājumu. Maksa — četrsimt marku, skaidrā naudā.

Neteicis vairāk ne vārda, es pasniedzu viņam naudu.

Izvadīdams mani no pazemes ejas, jaunais cilvēks jautāja:

— Jus esat profesors Rauhs?

— Jā. Bet kādēļ jūs tā jautājat?

— Tāpat. Mēs zinājām, ka agri vai vēlu jūs pie mums atnāksiet.

— Nesaprotu.

— No kā gan cita mēs šajā nomaļajā kaktā varētu gaidīt pasūtījumus?

Patiešām, atbilde šķita pārliecinoša.

Nepaguvu no jaunā cilvēka lāgā atvadīties, kad durvis aiz manis jau bija aizcirtušās.

Visu atceļu domāju par dīvaino skaitļošanas centru, kas atrodas līdzās «gudrinieku patversmei». Bet kur un kad biju dzirdējis Kraftštuta vārdu?

Nākamajā dienā nepacietīgi gaidīju pastu. Kad pusdivpadsmitos pie dzīvokļa durvīm zvanīja, pielēcu kā dzelts un steidzos pretī pastniekam. Man par lielu pārsteigumu, ieraudzīju bālu, sīciņu meiteni ar milzīgu, zilu aploksni rokās.

— Vai jūs esat profesors Rauhs?

— Jā.

— Jums sūtījums no Kraftštuta. Lūdzu, parakstieties!

Viņa pasniedza man burtnīciņu. Tās pirmajā lappusē

bija tikai viens vienīgs uzvārds — manējais. Parakstījies gribēju iedot meitenei mazliet naudas.

— Vai, ko jūs! — viņa pietvīka, tikko dzirdami nomurmināja «Uz redzēšanos!» un aizsteidzās.

Aplūkodams sīkā rokraksta fotokopijas, sākumā gluži apstulbu. Biju gaidījis gluži ko citu: garas skaitļu rindas, pie tam vienā rindā vajadzēja būt argumenta lielumam, bet otrā — vienādojuma skaitliskajam atrisinājumam.

Taču šeit nebija nekā tamlīdzīga. Tas bija precīzs manu vienādojumu atrisinājums!

Ar acīm ātri pārskrēju pāri lappusei pēc lappuses, arvien vairāk un vairāk iedziļinādamies aprēķinos, kas

pārsteidza ar savu skaistumu, asprātību un atjautību. Cilvēks, kas bija risinājis šos vienādojumus, tik labi pārzināja matemātiku, ka viņu varētu apskaust pat vispirmklasīgākie speciālisti. Atrisinājumam bija izmantots gandrīz viss matemātiskais aparāts — lineāro un nelineāro diferenciālo un integrālo vienādojumu teorija, kompleksā mainīgā funkciju teorija, grupu un kopu teorija un pat tādas matemātiskas disciplīnas kā topoloģija, skaitļu teorija un matemātiskā loģika, kam, manuprāt, ar šo uzdevumu nebija nekāda sakara.

Aiz sajūsmas gandrīz vai iekliedzos, kad pēc neskaitāmu teorēmu, starprēķinu, formulu un vienādojumu sintezēšanas galu galā parādījās arī pats atrisinājums — matemātiska formula, kas aizņēma veselas trīs rindas.

Taču tas vēl nebija viss. Nezināmais matemātiķis bija parūpējies arī par to, lai šo garo formulu padarītu, tā sakot, «pārskatāmu». Viņš bija atradis tuvinātu, bet ļoti precīzu, īsu un skaidru matemātisko pierakstu, kas sastāvēja tikai no elementārām algebriskām un trigonometriskām izteiksmēm.

Pašās beigās, nelielā pielikumā, vienādojuma atrisinājums bija izteikts grafiski.

Vairāk neko nevarēja vēlēties. Vienādojums, ko uzskatīju galīgā veidā par neatrisināmu, bija atrisināts!

Atjēdzies no pirmajiem izbrīna un sajūsmas uzplūdiem, sāku vēlreiz pārlasīt fotokopiju žūksni. Tikai tagad ievēroju, ka tas, kas risināja manu uzdevumu, rakstījis steigā, sīkiem burtiem, it kā taupīdams katru milimetru papīra un katru sekundi laika. Pavisam tur bija divdesmit astoņas lappuses, un es centos kaut aptuveni novērtēt, cik milzīgu darbu nezināmais matemātiķis veicis. Pamēģiniet diennaktī uzrakstīt ar roku divdesmit astoņas lappuses garu vēstuli, pamēģiniet vienkārši, nemaz nedomājot, nesaprotot nevienu vārdu, pārrakstīt divdesmit astoņas lappuses no jebkuras grāmatas, un jūs pārliecināsieties, kas tas par elles darbu!

Bet te taču nebija runa par vēstuli draugam vai veca romāna norakstu. Tas bija ārkārtīgi sarežģīta matemātiska uzdevuma atrisinājums! Vairākas stundas no vietas cilāju aprakstītās lappuses, un mans izbrīns kļuva arvien lielāks.

Kur Kraftštuts atradis tādu matemātiķi? Kas viņš tāds? Varbūt kāds nezināms ģēnijs? Varbūt viens no tiem fenomeniem, kas jau svārstās uz ārprāta robežas? Varbūt Kraftštuts to izokšķerējis «gudrinieku patversmē»?

Vēsture zina ne vienu vien gadījumu, kad ģeniāli matemātiķi savu

dzīvi beiguši trako namā. Varbūt arī cilvēks, kas tik spīdoši atrisinājis manu uzdevumu, pieskaitāms pie šīs kategorijas?

Visu dienu veltīgi lauzīju galvu. Taču fakts bija neapstrīdams. Uzdevumu atrisinājis cilvēks!

Nākamajā rītā, mazliet nomierinājies, vēlreiz pārlasīju atrisinājumu un sajutu tādu pašu baudu, kā klausoties labu muziķu. Tas bija tik skaists, tik noteikts, tik skaidrs, ka nolēmu atkārtot eksperimentu un dot Kraftštuta kompānijai vēl vienu uzdevumu.

Par laimi, tādu man netrūka. Izvēlējos kādu vienādojumu, ko vienmēr biju uzskatījis par pilnīgi bezcerīgu. Arī šis vienādojums attiecās uz radioviļņu izplatīšanās teoriju, taču gadījums bija ārkārtīgi sarežģīts. Šādus vienādojumus fiziķi teorētiķi parasti sastāda tikai tādēļ, lai patīksmināto ap tiem un tad aizmirstu tos, tāpēc ka savas komplicētības dēļ tie praktiskai lietošanai galīgi neder . ..

Arī šoreiz mani sagaidīja tas pats jaunais cilvēks. Atvērdams durvis, viņš greizi pasmīnēja.

— Man ir vēl viens uzdevums … — iesāku.

Jauneklis pamāja ar galvu un, tāpat kā pirmo reizi,

veda mani pa tumšajiem gaiteņiem uz savu drūmo istabu.

Tagad es jau zināju šejienes kārtību un, piegājis pie lodziņa, sniedzu viņam uzdevumu.

— Tātad šos vienādojumus jums nerisina mašīnas?

— Kā redzat, — viņš norūca, lūkodamies uz papīra loksni.

— Tas, kurš atrisinājis manu pirmo uzdevumu, ir talantīgs matemātiķis.

Jaunais cilvēks neatbildēdams joprojām pētīja rokrakstu.

— Vai tādu jums vairāk? — nerimos.

— Šim jautājumam, liekas, nav nekāda sakara ar jūsu pasūtījumu. Firma garantē . ..

Viņš nepaspēja nobeigt frāzi. Kapa klusumu, kas valdīja telpā, saplosīja necilvēcīgs brēciens. Es nodrebēju un ieklausījos. Tepat līdzās, kaut kur aiz sienas kāds kliedza, pareizāk sakot, skaļi vaimanāja, it kā viņu drausmīgi spīdzinātu. Jauneklis saņurcīja papīra lapiņu un steidzīgi izstūma mani pa durvīm.

— Kas tur notiek? — gandrīz bez elpas vaicāju.

Atbildes vietā viņš ātri nobēra:

— Atrisinājumu saņemsiet parīt, pulksten divpadsmitos. Naudu samaksājiet kurjerei.

Lieki runāt, ka pēc šī notikuma es pilnīgi zaudēju mieru. Ne mirkli nevarēju aizmirst drausmīgo kliedzienu, kas, šķiet, līdz pamatiem satricinājis skaitļošanas centra velves. Turklāt mani joprojām mulsināja tas, ka viens cilvēks diennakts laikā atrisinājis tik sarežģītu matemātisku uzdevumu. Un visbeidzot drudžaini gaidīju sava otrā pasūtījuma izpildi. Ja arī šis uzdevums būs atrisināts, tad . ..

Divas dienas vēlāk ar drebošām rokām saņēmu paciņu, ko atnesa Kraftštuta kompānijas kurjere. Spriežot pēc sūtījuma apjoma, nevarēja būt šaubu, ka tajā atrodas arī otrā ārkārtīgi sarežģītā uzdevuma atrisinājums. Pavēros kalsnajā būtnē, kas stāvēja uz sliekšņa, un pēkšņi man iešāvās prātā kāda doma.

— Ienāciet, lūdzu, tūlīt sameklēšu naudu.

— Nē, nē, nevajag, — viņa bailīgi vairījās. — Pagaidīšu tepat.

— Nāciet droši, kādēļ jums jāstāv uz kāpnēm? — es teicu un gandrīz vai ar varu ievilku viņu istaba. — Man taču darbs jāapskata un jāpārliecinās, vai vispār vērts par to maksāt.

Meitene piespiedās ar muguru pie durvīm un platām acīm vēroja katru manu kustību.

— Tas ir aizliegts … — viņa čukstēja.

— Kas ir aizliegts?

— Ieiet pasūtītāja dzīvoklī… Tāda ir instrukcija, Rauha kungs . ..

— Pie velna visas instrukcijas! Šeit es esmu saimnieks, un neviens nekad neuzzinās, ka jūs te bijāt.

— Vai, Rauha kungs … Viņi uzzina visu, un tad …

— Un tad?

— Ak, tas ir tik briesmīgi…

Meitene nolieca galvu un iešņukstējās, tad pēkšņi nodrebēja.

— Tūlīt samaksājiet septiņsimt markas un ļaujiet man iet!

Pasniedzu naudu, ko viņa gandrīz raušus izrāva man no rokām.

Kad kurjere bija aizskrējusi, atplēsu aploksni. Dažas minūtes stulbi blenzu uz fotokopiju žūksni un neticēju pats savām acīm. Aprēķini bija rakstīti citā rokrakstā!

Tātad vēl viens ģeniāls matemātiķis! Vēl ģeniālāks par pirmo! Piecdesmit trijās lappusēs viņš bija atrisinājis nesalīdzināmi komplicētāku vienādojumu. Apskatot integrāļus, summas, variācijas un citus matemātiskās zinātnes visaugstāko nodaļu simbolus, man pēkšņi likās, ka atrodos pilnīgi svešā, dīvainā pasaulē, kur nekā sarežģīta vai neiespējama vispār nav.

Šķita, ka matemātiķis atrisinājis šo uzdevumu tikpat viegli, kā mēs saskaitām un atskaitām divzīmju skaitļus . ..

Vairākas reizes es pārtraucu rokraksta lasīšanu, lai ieskatītos matemātikas rokasgrāmatās. Mani pārsteidza apbrīnojamā prasme rīkoties ar vissarežģītākajām teorēmām un pierādījumiem. Ja visu laiku un tautu ģeniālākie matemātiķi — Ņūtons, Leibnics, Gauss, Eilers, Lobačevskis un daudzi citi redzētu, kā atrisināts šis uzdevums, viņi noteikti brīnītos ne mazāk par mani!

Pabeidzis lasīt, atkal iegrimu domās.

Kur Kraftštuts atradis šādus ģēnijus? Tagad biju cieši pārliecināts, ka viņam tādu droši vien vesela brigāde. Patiešām, nevarēja taču

dibināt firmu, ekspluatējot tikai dažus cilvēkus. Bet kādēļ viņa uzņēmums atrodas līdzās ārprātīgo namam? Kas un kādēļ kliedza tik drausmīgā balsī?

«Kraftštuts, Kraftštuts…» — šis vārds neatlaidīgi urbās smadzenēs. Kur un kad biju to dzirdējis? Kas aiz tā slēpjas?

Nē, šī asociācija tomēr nebija nejauša! Spīdzināta cilvēka kliedziens un Kraftštuts! Tie taču ir vienas ķēdes locekļi. Otrā pasaules kara laikā kāds Kraftštuts strādājis par izmeklētāju hitleriešu koncentrācijas nometnē Gracā. Nirnbergas procesā viņam par slepkavošanu un spīdzināšanu piespriests mūža ieslodzījums . ..

Atmiņā pavīdēja šī vīra portrets, ko bija ievietojuši visi laikraksti. SS oberšturmfīrera forma, degunkniebis, plati ieplestas, izbrīna pilnas acis, tukla seja. Neviens toreiz negribēja ticēt, ka šis cilvēks ir bende. Taču daudzas liecības un neapstrīdami pierādījumi izgaisināja visas šaubas.

Kas ar viņu noticis vēlāk? Varbūt tagad viņš atbrīvots tāpat kā daudzi kara noziedznieki?

Jā, bet kāds gan tam sakars ar matemātiku? Šeit minējumu ķēde acīm redzami pārtrūka, un es nevarēju to atkal sasaistīt. Kaut kā pietrūka, kaut kur bija noslēpums.

Jutos kā drudzī un tomēr neko nespēju izdomāt. Turklāt šī meitene, kas teica «viņi uzzina visu.. .». Cik tā iebiedēta un bikla!

Pagāja vairākas mokpilnas dienas. Un tad pēkšņi es skaidri sapratu: ja neatklāšu šo noslēpumu, noteikti sajukšu prātā!

Vispirms nolēmu pārliecināties, vai Kraftštuts no matemātiskās kompānijas un Kraftštuts — kara noziedznieks ir viena un tā pati persona.

Nokļuvis trešo reizi pie Kraftštuta firmas zemajām durvīm, sajutu, ka nupat notiķs kaut kas tāds, kas pašos pamatos izmainīs manu dzīvi. Nezinu pats, kādēļ, bet es atlaidu taksometru un piezvanīju tikai tad, kad mašīna bija pazudusi aiz ceļa līkuma.

Jaunais cilvēks ar sagurušo, gandrīz vecīgo fizio- nomiju, liekas, jau gaidīja. Neko nejautādams, viņš aizveda mani uz to pašu istabu, kurā agrāk bija pieņēmis manus pasūtījumus.

— Ko jūs šodien vēlaties? — viņš zobgalīgi apvaicājās.

— Gribu sastapt Kraftštuta kungu!

— Vai mūsu firmas pakalpojumi jūs neapmierina, profesor?

— Es gribu sastapt Kraftštuta kungu, — ietiepīgi atkārtoju un centos neskatīties melnajās acīs, kurās zibēja ļaunas, ņirdzīgas uguntiņas.

— Kā jums tīk! — jauneklis paraustīja plecus. — Pagaidiet šeit!

Gaidīju vairāk nekā pusstundu un biju gandrīz vai iesnaudies, kad pēkšņi sadzirdēju soļu švīkoņu. No puskrēslas iznira cilvēks baltā

uzsvārcī ar stetoskopu rokā. «Laikam ārsts,» nodomāju. «Tūlīt mani izmeklēs. Vai tiešām tas nepieciešams, lai sastaptu Kraftštuta kungu?»

— Iesim! — baltajā uzsvārcī tērptais sacīja, un es viņam paklausīgi sekoju pa garu gaiteni.

Nonācis gaišā telpā ar platiem logiem, es neviļus piemiedzu acis.

— A, profesors Rauhs!

Pagriezos pa labi un tūdaļ ieraudzīju Kraftštutu, to pašu Kraftštutu, ko pazinu no daudzajiem fotoattēliem laikrakstos.

— Jūs gribējāt mani sastapt? — viņš teica. — Ar ko varu pakalpot?

Atri saņēmos un, norijis siekalas, piegāju cieši pie galda, aiz kura viņš sēdēja.

— Jūs, kā rādās, esat mainījis nodarbošanos? — teicu un cieši palūkojos viņā. Aizritējušajos piecpadsmit gados šis cilvēks bija krietni novecojis.

— Ko jūs ar to domājat, profesor? — viņa skatiens bija vērīgs, gandrīz caururbjošs.

— Es, Kraftštuta kungs, domāju vai, pareizāk, cerēju, ka jūs vēl joprojām …

— Aha, lūk, kur tas suns aprakts!

Un Kraftštuts iesmējās.

— Laiki mainījušies, Rauh! Jā, jā. Bet kādēļ jūs mani meklējāt?

•— Kraftštuta kungs, jums droši vien nebūs noslēpums, ka es sajēdzu kaut ko no matemātikas. Sākumā tiešām noticēju, ka esat organizējis parastu skaitļošanas centru, kas apgādāts ar elektronu mašīnām. Taču divi piemēri pārliecināja mani, ka tā tas nav. Matemātiskos uzdevumus jums risina cilvēki. Pie tam ģeniāli! Un visdīvainākais — drausmīgi, pārcilvēciski ātri. Atnācu, lai iepazītos ar šiem matemātiķiem, kas, bez šaubām, ir gluži neparasti, ģeniāli zinātnieki.

Kraftštuts vispirms pasmīnēja, pēc tam sāka klusi un tad arvien skaļāk un skaļāk smieties.

— Par ko jūs smejaties, Kraftštuta kungs? Es domāju, ka ikviens cilvēks, kam ir kaut niecīga sajēga par matemātiku, būtu pārsteigts, redzot atrisinājumus, ko man atsūtījusi jūsu firma.

— Es smejos par kaut ko citu, Rauh! Par jūsu provinciālo vientiesību. Par to, ka jūs, profesors, ko cienī visa pilsēta, tik bezcerīgi esat atpalicis no mūsdienu zinātnes.

Kādreizējā hitleriešu izmeklētāja nekaunība mani sakaitināja.

— Nu, vai zināt! Ne vairāk kā pirms piecpadsmit gadiem jūsu specialitāte bija spīdzināt nevainīgus cilvēkus ar nokaitētu dzelzi. Kādas jums vispār tiesības pļāpāt par zinātni? Esmu atnācis uzzināt, kā jūs piespiežat sev padotos cilvēkus vienā diennaktī paveikt to, ko normālos apstākļos pat ģēnijs spētu tikai pēc vairāku gadu spraiga

darba.

Kraftštuts piecēlās un sarauca uzacis.

— Paklausieties, Rauh! Labāk nekaitiniet mani! Es zināju, ka agri vai vēlu jūs atnāksiet. Bet to nu gan nedomāju, ka sastapšu savā kabinetā idiotu. Atzīstos, es cerēju jūsos atrast sabiedroto un palīgu…

— Ko-o?! — man gandrīz aizrāvās elpa. — Vispirms paskaidrojiet, kā jūs ekspluatējat cilvēkus, kas pelna jums naudu!

Kraftštuta seja savilkās bezveidīgā, netīri dzeltenā kamolā. Ūdeņaini zilās acis aiz degunkniebja stikliem pārvērtās par divām šaurām spraudziņām, kas šķīla ļaunas, zaļganas liesmas. Vienu mirkli šķita, ka viņš apskata mani kā priekšmetu, ko nolēmis iegūt savā īpašumā.

— Tātad jūs gribat, lai paskaidroju, cik godīgi strādā mana firma? Tātad jums nepietiek ar to, ka divi jūsu idiotiskie uzdevumi atrisināti tā, kā tie jāatrisina divdesmitajā gadsimtā? Tātad jūs vēlaties uz paša ādas izbaudīt, ko nozīmē šādu uzdevumu risināšana? — Kraftštuts nošņācās un pamāja ar galvu ārstam, kas pirmīt bija ievedis mani šai kabinetā.

Mirkli vēlāk spēcīga roka man aizžņaudza muti, bet otra piespieda pie deguna asi smaržojošu vates kušķi. Es zaudēju samaņu.

Atjēdzos gultā un ilgi neiedrošinājos atvērt acis. Visapkārt skanēja balsis. Ļaudis par kaut ko dedzīgi strīdējās. Tas bija zinātnisks strīds, un labu laiku es nekā nesapratu. Tikai pamazām sāku apjaust dzirdētā jēgu.

— Nu, vai zini, tu ar savu Nikolsu nemaz nelielies! Ja gribi zināt, tad ierosu kodi ir visai individuāli! Tas, kas vienam ierosina gribas centrus, otram var ierosināt gluži ko citu. Tā, piemēram, elektrokairinājums, kas Nikolsam sagādā labsajūtu, padara mani kurlu.

— Un tomēr galvas smadzeņu neironu grupu darbības ritms ir daudziem cilvēkiem līdzīgs. Starp citu, tieši to arī izmanto mūsu skolotājs.

— Izmanto, bet ne pilnīgi, — kāds gurdi piezīmēja. — Tālāk par matemātisko analizi viņš pagaidām vēl nav ticis.

— Tas ir tikai laika jautājums. Šajā gadījumā netiešiem izmēģinājumiem daudz lielāka nozīme nekā tiešajiem. Neviens neuzdrošināsies ievadīt tavā paurī elektrodu un vērot, kādi impulsi tur izraisās, jo tā ievainotu smadzenes un reizē izkropļotu arī pašus impulsus. Cita lieta — ģenerators, ar kuru iespējams plašā diapazonā mainīt impulsu koda modulāciju. Tas ļauj izdarīt eksperimentus, neievainojot smadzeņu garozu…

Šajā mirklī es atvēru acis. Telpa, kurā gulēju, atgādināja lielu slimnīcas palātu. Vidū bija prāvs koka galds. Uz tā mētājās ēdiena paliekas, tukšas konservu kārbas, papirosu gali, papīra strēmeles. Visu

apgaismoja blāva elektriskā gaisma. Piecēlos pussēdus. Sarunas tūlīt apklusa. Bet man aiz muguras kāds pačukstēja':

— Jauniņais atguvis samaņu!

— Kur es atrodos? — jautāju, pārlaizdams skatienu pār visiem klātesošajiem.

— Vai tad jūs to nezināt? — brīnījās jauneklis, kas apakšveļā sēdēja uz gultas malas. — Tā ir mūsu radītāja un skolotāja Kraftštuta firma.

— Radītāja un skolotāja? — es neizpratnē berzēju svina smago pieri. — Kas Kraftštuts par skolotāju; viņš taču ir kara noziedznieks!

— Noziegums ir relatīvs jēdziens. Viss atkarīgs no mērķa, kura dēļ tas pastrādāts. Ja mērķis cildens, ikviena rīcība ir laba un attaisnojama, — mans kaimiņš nobēra kā papagailis.

Satriekts par šo vulgārā makiavellisma paraugu, es ziņkāri pavēros viņā.

— Kur jūs rāvāt šādas gudrības?

— Kraftštuta kungs ir mūsu radītājs un skolotājs, — visi mani istabas biedri pēkšņi sāka klaigāt cits caur citu.

«Tātad patiešām esmu nonācis «gudrinieku patversmē»,» šausmās noskurinājos.

— Varu derēt, ka šim te matemātika atrodas frekvenču joslā no deviņdesmit līdz deviņdesmit pieciem herciem! — pēkšņi iesaucās plecīgs puisis, norādīdams uz mani.

— Bet sāpes viņš jutīs jau pie vienmērīgi paātrināta impulsu koda ar frekvenci simt četrdesmit herci, — smējās kāds cits.

— Lieku galvu ķīlā, ka izsalkums viņam radīsies pie frekvences simt trīs herci ar impulsu intensitātes logaritmisku pieaugumu!

Bija noticis ļaunākais, ko vien varēju iedomāties. Šie ļaudis tiešām izrādījās ārprātīgi. Savādi tikai, ka

visi viņi murgoja par kaut kādiem kodiem un impulsiem, saistot tos ar mani.

Zinādams no literatūras, ka ar trakiem labāk nestrīdēties, pēc iespējas pieklājīgi uzrunāju savu kaimiņu:

— Sakiet, lūdzu, par ko jūs te visu laiku runājat? Sajās lietās esmu pilnīgs profāns. Kas tie par kodiem, impulsiem, neironiem, ierosām . ..

Nepaguvu beigt, kad visa istaba jau dārdēja smieklos. Tās iemītnieki locījās vai līdz zemei. Viņi nerimās pat tad, kad spēji pielēcu kājās, taisīdamies ļaut dusmām vaļu.

— Četrpadsmitā kontūra! Frekvence astoņdesmit pieci herci! Dusmu ierosa! — kāds spiedza. Smiekli kļuva homēriski.

Apsēdos uz savas gultas un nogaidīju, kamēr viņi nomierināsies.

Pirmais atguvās mans kaimiņš.

— Tātad tu tiešām nekā nezini?

— Goda vārds! No visa tā, ko jūs runājat, es nekā nesaprotu.

— Goda vārds?

— Goda vārds!

— Nu labi! Mēs tev ticam, kaut gan tas nudien ir gaužām jocīgi. Dein, celies augšā un pastāsti šim zaļknābim, kādēļ mēs te atrodamies!

— Jā, Dein, celies un apskaidro viņu! Lai arī viņš kļūst tikpat laimīgs kā mēs!

— Laimīgs? — es brīnījos. — Vai tad jūs esat laimīgi?

— Jā, jā, bez šaubām! — viņi atkal iedūcās kā milzu spiets. — Mēs esam izpratuši sevi. Bet izprast un pazīt sevi — tā ir augstākā laime.

— Vai tad agrāk jūs sevi nepazināt?

— Skaidrs, ka ne! Tikai tas, kas apguvis neiroki- bernētiku, pazīst un izprot pats sevi.

— Slava mūsu skolotājam! — kāds iesaucās.

— Slava mūsu skolotājam! — kā vistu bars nokla- dzināja pārējie.

Vīrs, ko sauca par Deinu, apsēdās man pretī un dobjā, noguršā balsī jautāja:

— Kāda tev izglītība?

— Esmu fizikas profesors.

— Vai par neiropsiholoģiju tev ir kāda jēga?

— Nekādas.

— Par kibernētiku?

— Mazliet.

— Par neirokibernētiku un bioloģiskās regulēšanas teoriju?

— Ne jausmas.

Istabā atskanēja izbrīna saucieni.

— Slikti, — nopūtās Deins. — Viņš nesapratīs.

— Gan jau sapratīs pēc pirmajiem divdesmit ģeneratora seansiem! — kāds ieminējās.

— Es sapratu jau pēc pieciem! — cits iebilda.

— Stāstiet, Dein! Es centīšos saprast.

— Nu tad, zaļknābi, pasaki man, kas ir dzīvība?

Ilgi klusēdams, vēros Deinā.

— Tā ir ļoti sarežģīta dabas parādība, — beidzot ar pūlēm izdabūju.

Kāds skaļi iesmējās. Un atkal visi raudzījās manī tā, it kā es būtu pateicis nelabojamu muļķību. Tikai Deins pārmetoši šūpoja galvu.

— Bēdu lietas! Tev vajadzēs ļoti daudz mācīties.

— Ja pateicu kādu aplamību, tad, lūdzu, izskaidro …

— Izskaidro viņam, Dein, izskaidro! — kliedza no visām

pusēm.

— Labi, tad klausies! Dzīvība ir nepārtraukta kodētu elektroķīmisku ierosu cirkulācija organisma neironos.

Mirkli padomāju. Ierosu cirkulācija neironos… Pag, es taču kādreiz jau esmu dzirdējis kaut ko līdzīgu.

— Tālāk, Dein, tālāk!

— Visas sajūtas, kas veido tava garīgā «es» būtību, nav nekas cits kā elektroķīmiski impulsi; galvas smadzeņu augstākie regulatori saņem tos no receptoriem un pēc apstrādāšanas pārraida efektoriem.

— Un kas tālāk?

— Visi signāli no ārējās pasaules plūst pa nervu šķiedrām uz smadzenēm. Viena sajūta atšķiras no otras tikai ar koda formu, frekvenci un izplatīšanās

ātrumu. Šie trīs parametri noteic sajūtas kvalitāti, intensitāti un ilgumu. Saprati?

— Puslīdz.

— Tev droši vien zināms, ka smadzenes sastāv apmēram no desmit miljardiem neironu. Tie visi darbojas līdzīgi elektriskajiem relejiem. īpašas nervu šķiedras, tā sauktie aksoni, savieno neironus grupās un gredzenos. Pa aksoniem impulsi pārvietojas no vienas neironu grupas uz otru. Un, lūk, šī impulsu pārvietošanās ir tieši tas, ko mēs saucam par domāšanu.

Man pārskrēja auksti šermuļi.

— Labi, pieņemsim, ka tev taisnība. Bet ko tas viss nozīmē?

— To, ka dzīvības procesus var pēc patikas ietekmēt.

— Kā?

— Vislabāk to paskaidrot ar matematisko spēju stimulācijas piemēru. Pašreiz atpalikušajās zemēs būvē tā sauktās elektronu skaitļošanas mašīnas. Šīs mašīnas sastāv no trigeriem jeb relejiem, kuru skaits nepārsniedz piecus līdz desmit tūkstošus. Toties cilvēka smadzeņu matemātiskajās nodaļās ir apmēram miljards šādu releju!

'— Nu un tad?

— Tāpēc matemātisko uzdevumu risināšanai daudz izdevīgāk lietot aparātu, ko radījusi pati daba un kas atrodas, lūk, šeit! — Deins ar pirkstu pieskārās savam galvaskausam.

— Bet mašīna taču darbojas daudz ātrāk, — es iebildu. — Neironu var ierosināt ne vairāk kā divsimt reizes sekundē, bet elektronu trigeri — miljonu reižu!

Atkal visa palāta smējās kā kutināta. Vienīgi Deins palika nopietns.

— Gluži tā nav. Arī neirons var darboties nesalīdzināmi ātrāk, ja to kairina ar pietiekami augstu frekvenci. Šim nolūkam der elektrostatisks ģenerators, kas strādā impulsu režīmā …

No šiem paskaidrojumiem man sāka reibt galva. Pašreiz nespēju ne aptvert, ne arī izprast, Pakausis

vēl dūca no Kraftštuta kabinetā saņemtās narkozes. Es jutos ļoti noguris, atlaidos gultā un aizvēru acis.

— Viņam dominē frekvence septiņi līdz astoņi herci! Viņš grib gulēt! — kāds iespiedzās.

— Lai taču paguļas! Rīt viņš sāks izprast dzīvi. Rīt viņu ievietos ģeneratorā.

— Nē, rīt pārbaudīs viņa spektru, sastādīs uzskaites kartīti. Varbūt viņam ir kādas novirzes . ..

Tas bija pēdējais, ko vēl dzirdēju. Pēc tam atkal iegrimu aizmirstībā.

Cilvēks, ko sastapu nākamajā dienā, šķita simpātisks un gudrs. Kad mani ieveda kabinetā, kas atradās firmas galvenās ēkas otrajā stāvā, viņš, plati smaidīdams, _panāca pretī un sniedza man roku:

— A, profesor Rauh! Priecājos jūs redzēt.

— Sveicināti! — es atturīgi atbildēju. — Ar ko man tas gods runāt?

— Sauciet mani vienkārši par Bolcu, Hansu Bolcu. Šefs uzticējis man visai nepatīkamu uzdevumu — viņa vietā atvainoties.

— Atvainoties? Vai tiešām arī jūsu šefu moka sirdsapziņas pārmetumi?

— Nezinu! Tiešām nezinu, Rauh! Lai nu kā, Kraftštuts lūdz atvainot, viņu par notikušo. Viņš esot iekarsis un tādēļ rīkojies pārsteidzīgi. Kraftštutam nepatīk, ja viņam atgādina pagātni.

Es pavīpsnāju.

— To es nemaz negribēju. Mani interesē gluži kas cits. Vēlos iepazīties ar cilvēkiem, kas tik lieliski atrisināja …

— Sēdieties taču, profesor! Tieši par to es gribu ar jums runāt.

Atsēdos un sāku vērot smaidošo Bolca kungu, kas sēdēja man pretī aiz plata rakstāmgalda. Viņš bija tipisks ziemeļvācietis ar iegarenu seju, gaišiem matiem un lielām, zilām acīm.

— Es šeit vadu matemātikas nodaļu, — Bolcs teica.

— Jūs? Vai tad jūs esat matemātiķis?

— Jā, mazliet. Katrā ziņā es kaut ko sajēdzu no tās.

— Tātad jūs iepazīstināsiet mani ar …

— Jūs taču jau pazīstat viņus, — Bolcs smīnēja.

Blenzu viņā, nekā nesaprazdams.

— Jūs bijāt kopā ar viņiem visu vakardienu un arī šonakt.

Atcerējos palātu, cilvēkus, kas murgoja par impulsiem un kodiem.

— Un jūs gribat man iestāstīt, ka šie ārprātīgie ir tie paši ģeniālie matemātiķi, kas atrisināja manus vienādojumus? — es nīgri iesmējos.

— Varat ticēt vai neticēt, bet tie ir viņi! Jūsu pēdējo uzdevumu atrisināja Deins. Tas pats, kas vakar stāstīja jums par neirokibernētiku.

Mirkli padomājis, paraustīju plecus:

— Tādā gadījumā es nekā vairs nesaprotu. Varbūt jūs paskaidrosiet?

— Labprāt, Rauh! Bet tikai pēc tam, kad būsiet izlasījis, lūk, šo, — un Bolcs sniedza man jaunāko rīta laikrakstu.

Lēnām atšķīru to un pēkšņi iepletu acis. Pirmajā lappusē man pretim raudzījās. .. mana paša seja melnā sēru ietvarā. Zem portreta liels virsraksts: «Profesora un fizikas doktora Rauha traģiskā nāve».

— Ko tas nozīmē, Bolc? Kas tā par komēdiju? — es izsaucos.

— Lūdzu, nomierinieties! Izskaidrojums pavisam vienkāršs. Vakar vakarā, kad jūs atgriezāties no pastaigas gar upmalu, jums uzbruka divi no «gudrinieku patversmes» izbēguši ārprātīgie, nogalināja jūs, sakropļoja līķi un iemeta upē. Šorīt jūs atrada pie aizsprosta. Apģērbs un dokumenti pierādīja, ka atrastais esat jūs. Tad policija ieradās «patversmē» un noskaidroja, ka visas ziņas par jūsu traģisko nāvi atbilst patiesībai.

Aplūkoju savas drēbes, iztaustīju kabatas un pārliecinājos, ka uzvalks tiešām nav mans un arī dokumenti pazuduši.

— Paklausieties, tā taču ir krāpšana, nelietība un . ..

— Jā, jā, jā! Esmu ar jums pilnīgi vienis prātis.

Bet ko lai dara, Rauh, ko lai dara? Kraftštuta firma bez jums var ciest nopietnus zaudējumus, pat krahu. Mums tik daudz pasūtījumu! Visi — militāra rakstura, un par tiem ļoti daudz maksā. Vajag skaitļot, skaitļot, skaitļot. Pēc tam kad bijām sekmīgi atrisinājuši pirmos uzdevumus kara ministrijai, mūs burtiski pārplūdināja ar šādiem pasūtījumiem.

— Un jūs gribat, lai es arī kļūtu tāds pats kā Deins un citi?

— Nē! Protams, nē, Rauha kungs!

— Jā, bet ko tad?

— Jūs esat mums vajadzīgs kā matemātikas pasniedzējs.

— Pasniedzējs?

Klusēdams raudzījos Bolcā. Tagad viņš man vairs nelikās tik simpātisks kā pirmīt. Viņa sejā pamanīju tikko jaušamus plēsoņas vaibstus, kas arvien vairāk nomāca tajā visu cilvēcīgo.

— Bet ja nu es atsakos?

— Tas būtu ļoti bēdīgi. Baidos, ka tad jums vajadzētu kļūt par vienu no mūsu … hm … hm .., skaitļotājiem.

— Vai tad tas ir tik slikti?

— Jā, — Bolcs nocirta kā ar cirvi un piecēlās. — Tas nozīmē, ka jūs beigsiet savu dzīvi «gudrinieku patversmē».

Pasoļojis mazliet pa istabu, viņš iesāka lektora tonī:

— Cilvēka smadzenēm ir simttūkstoškārt lielākas matemātiskās iespējas nekā elektronu mašīnai. Miljards speciālu šūniņu, turklāt lielisks palīgaparāts — atmiņa, loģika, intuīcija un tā tālāk — tas viss padara cilvēka galvu nesalīdzināmi pārāku par jebkuru mašīnu. Un tomēr mašīnai ir viena būtiska priekšrocība.

— Kāda? — joprojām nesapratu, uz ko viņš tēmē.

— Ja elektronu mašīnai sabojājas, teiksim, viens relejs vai pat vesels reģistrs, jūs varat apmainīt lampas, ielikt jaunu pretestību vai kondensatoru, un mašīna atkal darbosies. Bet, ja galvā izbeidz darboties viena vai otra šūniņu grupa, tad aizstāt to diemžēl nav iespējams. Tai pašā laikā mēs esam spiesti izmantot smadzeņu trigerus ļoti intensīvi, un tādēļ to nolietošanās koeficients strauji pieaug. Dzīvs skaitļošanas aparāts ātri zaudē savas darba spējas un . ..

— Un tad?

— Tad skaitļotājs nonāk «patversmē».

— Bet tas taču ir necilvēcīgi! Tas ir noziegums!

Bolcs apstājās, uzlika man roku uz pleca un plati pasmaidīja:

— Rauh, šie vārdi un jēdzieni jums jāaizmirst. Un, ja neaizmirsīsiet pats, mēs tos izravēsim no jūsu atmiņas.

— Tas jums nekad neizdosies! — es iesaucos, nokratīdams viņa roku.

— Jūs esat slikti apguvis Deina lekciju. 2ēl… Viņš runāja ļoti prātīgi. Starp citu, vai zināt, kas ir atmiņa?

— Kāds tam sakars ar mūsu sarunu? Un vispār, kāda velna pēc jūs visi šeit ākstāties? Kādēļ…

— Atmiņa, profesor Rauh, ir ilgstoša elektroķīmisku kairinājumu jeb ierosu cirkulācija kādā neironu ķēdē. Jūs esat fiziķis, interesējaties par elektromagnētiskiem procesiem sarežģītās vidēs un tomēr nesaprotat, ka, radot ap jūsu galvu attiecīgu elektromagnētisko lauku, mēs varam apturēt kairinājumu cirkulāciju jebkurā vēlamā šūniņu grupā. Tik tiešām nav nekā vienkāršāka! Mēs varam likt jums ne tikai aizmirst visu, ko jūs zināt, bet arī atcerēties to, ko nekad neesat zinājis. Tomēr mūsu interesēs nav lietot šādus, hm, mākslīgus paņēmienus. Mēs ceram, ka būsiet saprātīgs. Firma maksās jums krietnu daļu no savām dividendēm.

— Un kas man būs jādara?

— Es jau teicu, jūs būsiet matemātikas pasniedzējs. No bezdarbniekiem, kuru, par laimi, mūsu zemē netrūkst, mēs savervēsim divdesmit līdz trīsdesmit cilvēkus ar labām dotībām matemātikā. Pēc tam divos trijos mēnešos jūs viņiem iemācīsiet augstāko matemātiku . . .

— Tas nav iespējams! Tas absolūti nav iespējams! Tik īsā laikā . .

.

— Tas ir iespējams, Rauh! Ievērojiet, jums būs

neparasti spējīga auditorija ar brīnišķīgu iztēli un fenomenālu atmiņu. Par to mēs parūpēsimies. Tas ir mūsu spēkos …

— Arī mākslīgi? Ar impulsu ģeneratoru? — es noprasīju.

Bolcs piekrītoši pamāja.

— Nu, vai esat ar mieru?

Uz mirkli es pievēru plakstus. Tātad Deins un viņa palātas biedri ir pilnīgi normāli cilvēki, un viss, ko viņi man vakar teica, atbilst patiesībai! Šī kompānija tiešām iemācījusies ar elektromagnētiskiem impulsiem regulēt cilvēku domas, gribu, jūtas. Un man, acīm redzot, nekavējoties jāizšķiras . . .

Tas bija drausmīgi grūti. Ja piekritīšu, man vajadzēs mācīt matemātiku cilvēkiem, kas lemti drošai bojā ejai trako namā. Ja atteikšos, mani pašu gaida šāds liktenis!

— Nu, vai esat ar mieru? — Bolcs vēlreiz jautāja, aizskardams manu plecu.

— Nē, — es noteikti atbildēju. — Negribu kļūt par šī nozieguma līdzdalībnieku.

— Kā jums tīk, — viņš paraustīja plecus, tad pavēra durvis un uzsauca: — Eider, Šrank, ienāciet!

— Ko jūs gribat ar mani darīt?

— Vispirms pārbaudīsim jūsu nervu sistēmas impulsu kodu.

— Ko tas nozīmē?

— Tas nozīmē, ka ierakstīsim īpašā veidlapā, kāda forma, intensitāte un frekvence piemīt impulsiem, kas atbilst ikvienai jūsu sajūtai un ikvienam noskaņojumam.

— Es to nepieļaušu! Es protestēšu. Es …

— Aizvediet profesoru uz izmēģinājumu laboratoriju! — vienaldzīgi noteica Bolcs un novērsās.

Ejot uz Kraftštuta firmas laboratoriju, es pieņēmu lēmumu, kas izšķiroši ietekmēja visus tālākos notikumus. Spriedu tā: Kraftštuts un viņa banda mēģinās

noskaidrot, ar kādām elektromagnētiskās iedarbības formām manī var izraisīt dažādas emocijas un sajūtas. Ja tas izdosies, būšu pilnīgi viņu varā. Ja ne, tad varbūt saglabāšu zināmu patstāvību, kas turpmāk man lieti noderēs. Tātad jādara viss iespējamais, lai šiem pārgudrajiem bandītiem sajauktu kārtis . . .

Mani ieveda lielā istabā, kas bija pieblīvēta ar milzīgiem aparātiem un ierīcēm. Centrā atradās pults ar dažādiem slēdžiem un skalām. Pa kreisi, metala sietā — liels transformators, bet uz porcelāna paneļiem sarkanīgi kvēloja vairākas ģeneratora lampas. Pie ģeneratora bija piestiprināts voltmetrs un ampēr- metrs. Istabas pretējā pusē pacēlās cilindriska metala kabīne, kas sastāvēja no trim savstarpēji

izolētām daļām. Vidusdaļa bija no caurspīdīga materiāla.

Pie vadības pults stāvēja divi cilvēki. Pirmais bija tas pats ārsts, kas atveda mani pie Kraftštuta un pēc tam apdullināja ar narkozi, otrs — nepazīstams, sakumpis večuks ar gludi pieglaustiem, retiem matiem uz dzeltenīgi spīdošā pakauša.

— Es jau tā domāju, nepierunāja vis! — iesaucās ārsts. — Jūs slikti beigsiet, Rauh, — viņš pēc brītiņa piebilda.

— Jūs ari, — atcirtu.

— Nu, tas vēl nav zināms! Toties jūsu liktenis apzīmogots …

Es paraustīju plecus.

— Pakļausieties šai procedūrai labprātīgi, vai arī jūs vajadzēs piespiest? — viņš nekaunīgi jautāja.

— Protams, labprātīgi. Man kā fiziķim tas būs pat interesanti.

— Lieliski! Tādā gadījumā novelciet zābakus un izģērbieties līdz jostasvietai. Vispirms izmeklēšu jūs un izmērīšu asins spiedienu.

Izģērbos. «Spektra pārbaudes» pirmā daļa neko neatšķīrās no parastas ārsta apskates. Elpot, neelpot un tā tālāk.

Kad apskate bija galā, ārsts teica:

— Iekāpiet kabīnē un atbildiet mikrofonā uz visiem maniem jautājumiem. Starp citu, es brīdinu: tiklīdz ieslēgs zināmu frekvenci, jūs sajutīsiet neciešamas sāpes.

Taču tās nekavējoties pāries, tiklīdz iekliegsieties.

Ar kailām kājām nostājos uz kabīnes porcelāna grīdas. Virs galvas iedegās elektriska spuldzīte. Iedūcās ģenerators. Tā impulsiem bija zema frekvence, toties lauka intensitāte šķita ļoti liela. Es sajutu to pēc siltuma viļņiem, kas lēni apņēma manu ķermeni.

Ģeneratora jauda un līdz ar to siltuma viļņu frekvence pamazām pieauga.

«Sākas,» nodomāju. «Tagad tikai izturēt.»

Kad frekvence sasniedza astoņus hercus, man pēkšņi iegribējās gulēt. Vai tiešām nespēšu uzveikt miegu? Vai tiešām neizdosies viņus apmānīt?

Frekvence pieauga lēnām. Domās skaitīju, cik siltuma viļņu pieplūst sekundē. Viens, divi, trīs, četri, vairāk, vēl vairāk … Joprojām gurdenums žņaudza mani kā spīlēs. Miegs vēlās virsū kā bluķis, visos locekļos bija salijis svins, plaksti paši vērās ciet. Tūlīt, tūlīt es pakritīšu. Sakodu lūpas. Varbūt sāpes padarīs apziņu skaidrāku? Beidzot no tālienes sadzirdēju balsi':

— Rauh, kā jūtaties?

— Paldies, labi! Tikai mazliet salstu, — es atbildēju, bet sevī nodomāju: «Vēl mirklis, un novelšos tā kā maiss …»

Un tad pēkšņi no miegainības vairs nepalika ne vēsts. Ģeneratora frekvence, acīm redzot, bija pārkāpusi pirmo kritisko barjeru. Jutos atkal tik svaigs un možs, it kā nupat būtu lieliski izgulējies. «Lūk,

tagad es iemigšu,» nolēmu un, aizvēris acis, skaļi iekrācos. Dzirdēju, kā ārsts uzrunā savu palīgu:

— Dīvains gadījums. Viņu iemidzina nevis astoņi ar pusi, bet gan desmit herci. Pfaf, atzīmējiet to! Rauh, kā jūtaties?

Atbildes vietā joprojām skaļi krācu.

— Labi, — teica doktors. — Pfaf, palieliniet frekvenci.

Pēc sekundes es «atmodos». Tālākajā frekvenču joslā pārdzīvoju visdažādāko noskaņu gammu, sākot ar dziļām sērām un beidzot ar nebēdnīgu jautrību.

«Tagad es kliegšu,» nez kāpēc pēkšņi nolēmu.

Mirklī, kad ģenerators iedūcās mazliet stiprāk, iekliedzos, cik vien spēka. Ārsts tūlīt nokomandēja:

— Izslēgt spriegumu! Pirmo reizi sastopu šādu anomāliju. Pierakstiet! Sāpes septiņdesmit piecu hercu frekvencē, kaut gan normāli cilvēki tās izjūt pie simt trīsdesmit herciem! Turpiniet!

«Tātad simt trīsdesmit hercu frekvence nav vēl bijusi… Izturēt!»

— Bet nu, Pfaf, pārbaudiet viņu ar deviņdesmit trešo.

Pēkšņi notika kaut kas ļoti dīvains. Es skaidri atcerējos vienādojumus, kurus nodevu Kraftštutam, un domās atkārtoju visu risinājuma gaitu. Deviņdesmit trīs herci, acīm redzot, bija frekvence, kas stimulē matemātiskās spējas.

— Rauh, nosauciet man Besela funkcijas pirmos piecus locekļus! — ārsts pavēlēja.

Nobēru atbildi kā no ložmetēja. Galva šķita kristālskaidra. Visu ķermeni pildīja brīnišķīga prieka sajūta, apziņa, ka visu zinu un visu atceros.

— Nosauciet skaitļa «pi» pirmās desmit zīmes pēc komata!

Atbildēju arī uz šo jautājumu.

— Atrisiniet kuba vienādojumu!

Ārsts nodiktēja man vienādojumu ar sarežģītiem daļskaitļu koeficientiem.

Pēc divām trim sekundēm es nosaucu visas trīs saknes.

— Turpinām! Vismaz attiecībā uz matemātiku viņš, šķiet, pilnīgi normāls.

Frekvence lēnām pieauga. Vienu brīdi man nez kādēļ gribējās raudāt. Kaklā savēlās rūgts kamols, acīs riesās asaras. Bet es iesmējos. Smējos tā, it kā mani kāds kutinātu.

— Tas nu tiešām par traku! Atkal viņam viss ačgārni! Interesanti, kad viņš sāks šņukstēt?

Šņukstēju tad, kad nepavisam negribējās to darīt. Sirdī pēkšņi ielija gaiša līksme. Gribējās dziedāt, smieties, lēkāt aiz prieka. Visi — ir Kraftštuts, ir Bolcs — likās labi un krietni ļaudis. Taču tūlīt sasprindzināju savu gribu, piespiedu sevi skaļi šņukstēt un šņaukāties.

Raudāju ārkārtīgi slikti, taču pietiekami pārliecinoši, lai izraisītu

kārtējos ārsta komentārus:

— Pie joda! Te nav nekā līdzīga normālam spektram!

«Kad gan frekvence pieaugs līdz simt trīsdesmit herciem?» šausmās domāju, un drīz manu bezrūpīgo noskaņojumu aizstāja neizprotams satraukums, nojauta, ka nupat, nupat notiks kaut kas neizbēgams un drausmīgs . .. Šajā brīdī sāku dudināt kādu dziesmiņu. Darīju to tīri mehāniski, neko nedomādams, taču sirds pukstēja arvien straujāk, trauksmaināk.

Jā, nu laikam tuvojās frekvence, kas izraisa sāpes. Vispirms stipri iesmeldzās labās rokas lielā pirksta locītava, pēc tam sveloša sāpe iedzēla vecajā frontes rētā, tad neredzams zobārsts sāka man nežēlīgi urbt un bakstīt visus zobus.

Ausīs zvanīja un šalca asinis. Vai tiešām neizturēšu? Vai tiešām nepietiks gribas uzveikt šīs sāpes, savaldīt savas jūtas? Ir taču bijuši cilvēki, kas mira moku kambaros un tomēr neizdvesa ne skaņas. Vēsture pazīst varoņus, kas klusēdami gājuši bojā uz sārta . . .

Bet sāpes nemitīgi pieņēmās spēkā. Beidzot tās laikam sasniedza kulmināciju. Ķermenis šķita viens vienīgs sāpju kamols. Neredzama spīdzinātāja ķetnas plosīja, šaustīja, durstīja un žņaudza to. Gar acīm virpuļoja violeti riņķi. Biju jau gandrīz zaudējis samaņu un tomēr klusēju.

— Kā jūtaties, Rauh? — it kā no pazemes skanēja ārsta balss.

— Mežonīga .. . niknuma . .. sajūta, — ar mokām izspiedu vārdu pa vārdam. — Ja . . . jūs . . . būtu . .. man . . . tagad . . . pie … rokas . . .

— Tālāk! Viņš ir pilnīgi nenormāls. Viņam viss otrādi.

Kad jutos jau pilnīgi samalts un tikai nezin kāds brīnums vēl turēja mani kājās, kad mute jau vērās, lai brēktu un vaimanātu, sāpes pēkšņi izzuda. Visu ķermeni pārklāja lipīgas sviedru lāses. Muskuļi trīsēja.

Kad frekvenci palielināja vēl vairāk, es pēkšņi ieraudzīju neciešami spožu gaismu. Pēc tam sajutu drausmīgu izsalkumu, dzirdēju apdullinošu skaņu haosu, un visbeidzot man kļuva tik auksti, it kā es pilnīgi kails būtu iemūrēts ledū. Un tomēr uz visiem jautājumiem joprojām atbildēju aplam, par ko ārsts manāmi uztraucās.

Zināju, ka mani gaida vēl viens drausmīgs pārbaudījums — es zaudēšu gribu. Līdz pat šim mirklim tikai tā bija mani glābusi. Griba, šis neredzamais dvēseles spēks, palīdzēja uzveikt visas jūtas, ko mākslīgi izraisīja nekrietnie spīdzinātāji. Bet drīz viņu ģeneratora velnišķīgās ķetnas sagrābs arī to. Vai tiešām viņiem izdosies konstatēt, ka man vairs nav gribas?

Un tad šis baismīgais mirklis pienāca.

Pēkšņi man viss kļuva vienaldzīgs. Kas par to, ka esmu Kraftštuta

bandas valgos? Kāda man daļa gar to, kas notiek šajās velvēs? Vai nav vienalga, kas notiks ar mani pašu? Galva likās kā izslaucīta, visi muskuļi atslābuši. Nekas mani neiepriecināja, nekas neuztrauca. Negribējās pat domāt. Tikai ar milzīgu piepūli spēju pacelt roku, pakustināt kāju, pagrozīt galvu. Šajā mirklī spīdzinātāji varētu ar mani darīt visu, kas vien tiem ienāktu prātā.

Un tomēr kaut kur pašos apziņas dziļumos vēl slēpās sīka gribas dzirkstelīte. Tā neatlaidīgi čukstēja: «Vajag . . . Vajag . .. Vajag . . .»

Ko vajag? Kādēļ? «Vajag… Vajag… Vajag…» kāds neatlaidīgi urdīja. Tā laikam bija vienīgā vēl neskartā manas apziņas šūniņa. Un kaut kāds noslēpumains, brīnišķīgs spēks to pasargāja no elektromagnētiskajiem impulsiem.

Vēlāk iepazinos ar centroencefālisko domāšanas teoriju, kas māca, ka visas smadzeņu garozas šūniņas pakļautas vienai centrālai vadošu šūniņu grupai. Acīm redzot, tieši šis augstākais centrs nepakļaujas pat visspēcīgākajiem ārējiem kairinājumiem. Un tas droši vien arī izglāba mani.

Ārsts pavēloši sauca:

— Jūs sadarbosieties ar Kraftštutu!

— Nē.

— Jūs darīsiet visu, ko jums pavēles!

— Nē.

— Sadauzīsiet galvu pret sienu!

— Nē.

— Turpināsim, Pfaf! Atzīmejiet, ka viņš ir absolūti nenormāls! Bet gan jau mēs tiksim ar viņu galā.

Gribas zaudējumu es simulēju pie tādas frekvences, kad patiesībā sajutu milzīgu enerģijas pieplūdumu un spētu gāzt kalnus, ja vien to vajadzētu.

— Ja cilvēku laimes dēļ jums vajadzētu atdot dzīvību, vai jūs to darītu? — izdzirdu ārsta ņirdzīgo balsi.

— Kādēļ? — gļēvi purpināju.

— Vai jūs varētu izdarīt pašnāvību?

— Jā-ā …

— Vai jūs gribētu nogalināt kara noziedznieku oberšturmfīreru Kraftštutu?

— Kādēļ?

— Vai jūs sadarbosieties ar mums?

<— Jā-ā …

— Piķis un zēvele! Kas tad tie atkal par brīnumiem? Tādu putnu sastopu pirmo un droši vien pēdējo reizi. Frekvence simt septiņdesmit pieci — un gribas zaudējums. Pierakstiet! Turpināsim!

Tā tas ilga vēl apmēram pusstundu. Beidzot manas nervu sistēmas frekvenču spektrs bija sastādīts. Tagad ārsts smalki zināja, ar kādām

impulsu frekvencēm manī var izraisīt jebkuru sajūtu un noskaņojumu. Viņš vismaz tā domāja …

Ir atzīts, ka hipnozei un iedvesmošanai vislabāk pakļaujas vājas gribas cilvēki. Tieši šo apstākli arī izmantoja Kraftštuta firmas vadība, lai «audzinātu» savus skaitļotājus padevības un bijības garā.

Šāds audzināšanas kurss bija paredzēts arī man. Taču sakarā ar «nenormālo» spektru, tūlīt uzsākt to nevarēja. Pagaidām, kamēr man kaut kur sagatavoja atsevišķu darba vietu, varēju samērā brīvi klaiņot pa gaiteņiem, ieskatīties klasēs, kur mācījās un strādāja mani biedri.

Kolektīvajās lūgšanās alumīnija kondensatorā, kur

visi Kraftštuta upuri ik rītu trīsdesmit minūtes slavināja firmas vadītāju, man nelika piedalīties. Truli, bez *fc* gribas un domām, nelaimīgie tur atkārtoja vārdus, ko tiem diktēja pa radio.

— Pazīt sevi ir augstākais prieks un laime, — vienmuļi ķērca reproduktors.

— Pazīt sevi ir augstākais prieks un laime, — korī skandēja divpadsmit vīrieši, kuru gribu bija iznīcinājis maiņstrāvas lauks.

— Izzinot impulsu cirkulācijas noslēpumus, mēs iepazīstam laimi un prieku.

— … laimi un prieku …

— Cik brīnišķīgi, ka viss ir tik vienkārši! Kāda bauda apzināties, ka mīlestība, bailes, sāpes, naids, bads, ilgas un jautrība ir tikai elektroķīmiski impulsi!

— … impulsi…

— Cik nožēlojami tie, kas nezina lielo patiesību!

— … lielo patiesību . ..

— Mūsu glābējs un skolotājs Kraftštuta kungs dāvājis mums šo laimi!

— … laimi. . .

— Viņš devis mums dzīvību!

— … devis mums dzīvību!

Pēc lūgšanas divpadsmit upuri gāja uz darba zāli, kurā bija novietoti rakstāmgaldi. Virs katra galda pie griestiem spīguļoja apaļa alumīnija plātne — gigantiskā kondensatora detaļa. Otra plātne, acīm redzot, bija iebūvēta grīdā.

Šī zāle ar alumīnija apļiem mazliet atgādināja bulvāra vai dārza kafejnīcu. Taču idiliskais iespaids izzuda, tiklīdz paskatījos uz cilvēkiem, kas tur sēdēja.

Uz katra galda atradās papīra loksne ar uzdevumu. To vajadzēja atrisināt. Sākumā skaitļotāji stulbi un vienaldzīgi blenza uz formulu un vienādojumu rindām. Tad, acīm redzot, .ieslēdza citu frekvenci, un balss pa radio spalgi nokomandēja:

— Sāciet darbu!

Tai pašā mirklī divpadsmit cilvēku atšķīra bloknotus, satvēra

zīmuļus un sāka drudžaini rakstīt. Ne, tas nebija darbs! Tā nestrādā pat vislielākie entuziasti.

Matemātiskas histērijas krampji, lūk, kas plosīja šos cilvēkus! Kā tārpi viņi locījās pie savām piezīmēm.

Tā tas turpinājās apmēram stundu. Rokas kustējās arvien straujāk, galvas noslīga gandrīz līdz galda virsmai, deniņos izspiedās zilganas vēnas. Tad ģeneratoru pārslēdza uz astoņu hercu frekvenci. Tai pašā mirklī visi iemiga.

Kas to būtu domājis! Kraftštuts rūpējas arī par savu vergu atpūtu . ..

Bet jau pēc dažām minūtēm viss atkal sākās no jauna.

Pēkšņi viens no skaitļotājiem neizturēja. Viņš pārstāja rakstīt, dīvaini sašķiebās un stingi uzlūkoja kaimiņu. Tad iekliedzās baismīgi aizžņaugtā balsī un sāka plēst savu apģērbu. Nelaimīgais koda sev pirkstus, skrāpēja krūtis, triecās ar galvu sienā, līdz beidzot saļima uz grīdas.

Pārējie skaitļotāji to laikam pat nemanīja. Bet mani pārņēma tāds niknums, ka sāku ar dūrēm zvetēt pa durvīm. Gribējās uzsaukt šiem nelaimīgajiem, lai viņi taču reiz attopas, pamet šo nolādēto telpu, iznīcina savus mocītājus …

— Nomierinieties, Rauha kungs, nomierinieties, — pēc brīža sadzirdēju zobgalīgu balsi. Tas bija Bolcs.

— Jūs esat bendes! Ko jūs darāt ar šiem cilvēkiem? Kādas tiesības jums ar viņiem tā rīkoties?

Viņa sejā iegūla mīlīgs smaids.

— Jūs taču atceraties teiksmu par Odiseju? Dievi lika viņam izvēlēties: vai nu ilgu un mierīgu, vai arī īsu un vētrainu dzīvi. Viņš izvēlējās pēdējo. Šie ļaudis rīkojušies tāpat.

— Neko viņi nav izvēlējušies! Ar savu impulsu ģeneratoru jūs nomācāt viņu gribu, iedzināt viņus šajā pašiznīcināšanās virpulī! Un tikai tādēļ, lai saraustu pēc iespējas lielāku peļņu!

Bolcs smējās:

— Rauha kungs, jūs taču pats savām ausīm dzirdējāt, ka viņi saka: «Mēs esam laimīgi!» Un viņi tiešām ir laimīgi! Vai tad laime nav radošā darbā?

— Man riebjas jūsu spriedelējumi! Cilvēkam ir savs dabiskais dzīves temps. Ikviens mēģinājums to paātrināt jāuzskata par noziegumu.

Bolcs atkal iesmējās.

— Jūs nespriežat loģiski, profesor. Agrāk cilvēki gāja kājām un brauca ar zirgiem. Tagad viņi ceļo reaktīvās lidmašīnās. Agrāk ziņas izplatījās no mutes mutē;- pagāja gadi, kamēr tās pārstaigāja pasauli. Tagad radio dažos mirkļos pavēstī jaunumus visai cilvēcei. Mūsdienu civilizācija vispār neiedomājami paātrinājusi dzīves tempu. Un to jūs

par noziegumu nez kādēļ neuzskatāt. Tad kādēļ jūs iebilstat pret organisma funkciju mākslīgu paātrināšanu? Esmu pārliecināts, ka šie cilvēki, dzīvodami dabiskā tempā, nepaveiktu ne tūkstošo daļu no tā, ko viņi izdara pašreiz. Bet tieši darbā, kā zināms, ir dzīves jēga. Drīz vien jūs pats par to pārliecināsieties . .. Pēc pāris dienām. Jums iekārto speciālu telpu. Tur jūs strādāsiet vienatnē, jo mazliet atšķiraties no normālajiem cilvēkiem.

Bolcs familiāri uzsita man uz pleca un aizgāja, ļaudams vienatnē pārdomāt viņa necilvēcīgo filozofiju.

Saskaņā ar «īpatnējo spektru» manai «audzināšanai» izmantoja tādu frekvenci, kas maksimāli pastiprina gribas spēku. Tādēļ arī simulācija nesagādāja man sevišķas grūtības. Es paklausīgi noslīgu ceļos un monotoni atkārtoju reproduktora diktēto murgojumu. Kā jau iesācēju, mani bez tam vēl iepazīstināja ar dažām neirokibernētikas atziņām. Galvenais, vajadzēja iegaumēt, kādām impulsu frekvencēm atbilst šādas vai tādas cilvēka sajūtas. Manos nākotnes plānos noteicošā loma bija frekvencei, kas stimulē matemātiskās spējas, un vēl kādai citai, kas, par laimi, izrādījās ļoti tuvu deviņdesmit trim herciem.

«Audzināšana» ilga apmēram nedēļu. Pēc tam firmas vadībai, acīm redzot, radās pārliecība, ka esmu jau diezgan iedīdīts, un man lika strādāt.

Atri izrēķinājis pirmo uzdevumu, sāku galvā (lai neviens nekā nemanītu) risināt pašu svarīgāko problēmu: kā uzspridzināt Kraftštuta skaitļošanas centru.

Vārds «uzspridzināt» šajā gadījumā, protams, jāuztver pārnestā nozīmē. Ne dinamīta, ne trotila man nebija, arī sadabūt tos šajā akmens sprostā nebija ne mazāko cerību. Un tomēr es atradu izeju.

Pfafa kunga impulsu ģenerators, kā zināms, spēja izraisīt cilvēkos jebkuras emocijas. Teorētiski tas varēja modināt Kraftštuta nelaimīgajos upuros arī taisnīgas dusmas un sašutumu. Tad šie cilvēki neapšaubāmi prastu sevi aizstāvēt un izrēķināties ar fašistiskajiem bandītiem. Pēc būtības man vajadzēja atrisināt tikai vienu jautājumu: kā frekvenci, kas stimulē matemātisko darbību, aizstāt ar citu, kas izraisa naidu, niknumu, dusmas?

Ģeneratoru pārzināja pats konstruktors — vecais doktors Pfafs. Viņš, acīm redzot, bija sadists, kam cilvēku spīdzināšana sagādāja baudu. Uz šā vīra palīdzību, protams, nebija ko cerēt. Bet kā lai iegūst vajadzīgo frekvenci bez viņa ziņas un pret viņa gribu?

Ja impulsu ģenerators pārslogots jeb, citiem vārdiem, ja no tā prasa lielāku jaudu, nekā tas spēj dot, tad frekvence sākumā lēni, pēc tam arvien straujāk pazeminās. Kraftštuta firmas skaitļotāju matemātiskās spējas stimulēja ar deviņdesmit trim herciem. Dusmu un niknuma jūtas cilvēkos izraisīja astoņdesmit pieci herci. Tātad impulsu

frekvenci vajadzēja samazināt tikai par astoņiem herciem.

Atcerējos, ka izmēģinājumu laboratorijā biju redzējis voltmetru un ampērmetru. Reizinot abu šo mērinstrumentu rādījumus, uzzināju ģeneratora jaudu. Atlika vēl tikai aprēķināt nepieciešamās papildslodzes lielumu …

Četrdesmit minūtēs atrisināju galvā Maksvela vienādojumu un izdarīju vairākus citus aprēķinus. Izrā- rījās, ka Pfafa kunga ģeneratoram ir niecīga jaudas rezerve — tikai pusotra vata!

Tagad viss bija skaidrs: lai deviņdesmit triju hercu frekvenci pārvērstu astoņdesmit piecu hercu frekvencē, vienu no kondensatora plātnēm vajadzēja ie- zemēt caur tūkstoš trīssimt piecdesmit omu pretestību.

Mani pārņēma nevaldāms prieks. Gribējās dziedat, gavilēt. Jā, bet kur dabūt piemērotu stiepli? Pretestībai taču jābūt ļoti precīzai. Citādi frekvence var izmainīties neparedzētā veidā un vēlamais efekts izpaliks.

Drudžaini pārdomāju visas iespējas. Taču — veltīgi! Nevarības apziņa viesa manī mežonīgas dusmas. Kad izmisumā jau biju gatavs vai kaukt, maza roka pēkšņi nolika uz mana galda melnu plastmasas kausu. Pacēlu acis un izbrīnā sastingu': pie galda stāvēja biklā meitenīte, tā pati, kas bija piegādājusi man Kraftštuta firmas sūtījumus.

— Ko jūs šeit darāt?

— Strādāju, — viņa, tikko kustināda ma lūpas, atbildēja. — Tātad jūs esat dzīvs?

— Jā! Bet paklausieties, jūs varat man palīdzēt.

Viņa bailīgi palūkojās apkārt.

— Pilsētā visi domā, ka jūs esat nogalināts. Arī es tā domāju.

— Jūs ejat uz pilsētu?

— Jā! Gandrīz katru dienu.

Satvēru viņas mazo roku un stipri to saspiedu.

— Šodien pat pastāstiet universitātē, ka esmu sveiks un vesels un mani tikai ar varu piespiež šeit strādāt. Mums jāpalīdz, lai es un mani biedri varētu no šejienes izkļūt.

Meitenes acīs izlasīju šausmas.

— Ko jūs runājat! — viņa čukstēja. — Ja to uzzinās Kraftštuta kungs . .. Bet viņš var uzzināt visu …

— Cik bieži jūs nopratina?

— Nākamā pratināšana būs parīt.

— Tātad jūsu rīcībā ir vesela diena. Esiet stipra un drosmīga!

Meitene izrāva savu roku no manējās un, neteikusi ne vārda, aizskrēja.

Plastmasas traukā bija vesela sauja zīmuļu visdažādākajām vajadzībām. Neko nedomādams, paņēmu vienu no tiem, pagrozīju pirkstos un apskatīju. Tas bija zīmulis «2B», tātad ļoti mīksts. Šāda zīmuļa serde satur daudz grafīta, kas labi vada elektrību. Pēc tam atradu zīmuļus «3B» un visbeidzot arī «H» — ļoti

cietu zīmuli, kas domāts kopēšanai. Kamēr cilāju zīmuļus, manas smadzenes drudžaini strādāja. Pēkšņi atcerējos! «5H» serdes pretestība ir divi tūkstoši omu! Un tik tiešām, šeit bija arī zīmulis «5H»! Nu Maksvela vienādojums bija atrisināts ne tikai teorētiski, bet arī praktiski. Manās rokās atradās niecīgs tumšpelēks stienītis, brīnumnūjiņa, ar ko cerēju savaldīt fašistisko barbaru bandu.

Tagad vajadzēja vēl dabūt divus vadiņus. Vienu no ' tiem pievienošu kondensatora plātnei, otru — centrālapkures baterijai istabas kaktā, bet vidū iestiprināšu zīmuja serdes daļiņu.

Šoreiz liktenis šķita man labvēlīgs. Mūsu palātā atradās galda lampa ar lokanu, no daudzām stieplī- tēm savītu auklu. Šo auklu es nolēmu pārgriezt un sadalīt atsevišķos vados. Ar tiem man tad pilnīgi pietiks.

10.

Mūsu palātā galda lampu neviens nelietoja. Aizmirsta un noputējusi, tā stāvēja istabas kaktā uz augsta ķebļa. Aukla bija rūpīgi aptīta ap lampas pamatni.

Agri no rīta, kad saskaņā ar dienas kārtību visi aizgāja mazgāties, atvienoju lampas auklu un noglabāju to kabatā. Brokastu laikā pievācu nazi un, kad pārējie devās uz lūgšanu, iemuku tualetes istabā. Dažās minūtēs noplēsu auklai izolācijas kārtu un atšķetināju tievos vadiņus. Tad rūpīgi pāršķēlu zīmuli, izcēlu serdi, nolauzu tai trīs desmitdaļas. Atlikums bija tieši man vajadzīgā pretestība. Ar to pašu nazi ieskrāpēju grafīta stieniša galos nelielas rieviņas, ap kurām aptinu stiepļu galus. Atlika pievienot stieples kondensatora plātnei un zemei. Bet to varēja paveikt tikai darba laikā.

Skaitļotāji strādāja astoņas stundas dienā. Pulksten vienos parasti sākās pusdienas pārtraukums. Šajā laikā darba telpas vienmēr apstaigāja skaitļošanas centra vadītāji. Pats Kraftštuts allaž ar neslēptu patiku vē

roja, kā, uzdevumus risinādami, svīst un mokās viņa upuri. Tieši šis brīdis bija kā radīts, lai ieslēgtu ģeneratora ķēdē papildslodzi, kas pazemināsimpulsu frekvenci,

Kad ar gatavo pretestību kabatā devos uz darba vietu, mans noskaņojums bija sevišķi možs. Pie durvīm sastapu ārstu.

— Hallo, dakter, vienu mirkli! — es iesaucos.

Ārsts apstājās un aizdomīgi pavērās manī.

— Gribu ar jums mazliet aprunāties. Redziet, es nospriedu, ka nesavaldība izdarījusi man sliktu pakalpojumu. Lūdzu, pasakiet Bolca

kungam, ka esmu ar mieru mācīt matemātiku Kraftštuta firmas jaunajiem kadriem.

— Par šo lēmumu priecājos, goda vārds! Es jau teicu šiem savādniekiem, ka ar tavu spektru vislabāk strādāt vai nu par uzraugu, vai par šīs matemātiķu bandas skolotāju. Mums ļoti vajadzīgs uzraugs. Un tu šim nolūkam esi kā radīts . . . Labs ir, es parunāšu ar Kraftštuta kungu. Un domāju, ka jau šodien pulksten vienos, kad mēs apstaigāsim skaitļošanas centru, tu saņemsi galīgo atbildi.

— Lieliski! Tādā gadījumā atļaujiet man ap šo laiku piˆjums pienākt.

Ārsts pamāja ar galvu.

Uz sava galda atradu papīra lapiņu ar jauna impulsu ģeneratora konstrukcijas noteikumiem. Sī ģeneratora jaudai vajadzēja četras reizes pārsniegt pašreizējo. No tā es secināju, ka Kraftštuts taisās četrreiz paplašināt savu uzņēmumu.

Aprēķinot visās detaļās jaunā ģeneratora shēmu, pārliecinājos, ka mani secinājumi par pašreizējo ģeneratoru bijuši pareizi. Tas iedvesa man vēl lielāku ticību saviem spēkiem. Kad sienas pulkstenis rādīja bez piecpadsmit minūtēm viens, izvilku no kabatas zīmuļa serdi un piestiprināju to ar stieplīti pie alumīnija ripas virs mana galda. Serdes otrajam galam pievienoju vēl dažus vada gabalus. Tagad tie brīvi sniedzās līdz centrālapkures caurulei istabas kaktā.

Pēdējās minūtes vilkās neciešami ilgi. Beidzot minūšu rādītājs pieskārās skaitlim «12», bet stundu

rādītājs sasniedza ciparu «1». Steigšus pievienoju brīvo vada galu pie baterijas un izgāju gaitenī. Man pretī nāca Kraftštuts, inženieris Pfafs, Bolcs un ārsts. Viņi draudzīgi smaidīja. Bolcs pamāja, lai pienāku tuvāk. Pēc tam apstājāmies pie stikla durvīm, kas veda zālē, kur strādāja skaitjotāji.

Pfafa un Kraftštuta muguras aizsedza zāles durvis, tāpēc pagaidām nezināju, kas īsti tur notiek.

— Jūs rīkojaties ļoti saprātīgi, — Bolcs man pačukstēja. — Kraftštuta kungs jūsu priekšlikumu pieņem. Un jūs to nenožēlosiet!

— Velns lai parauj, kas tad tas? — Kraftštuts pēkšņi pagriezās pret saviem pavadoņiem. Inženieris Pfafs sabozās. Bet mana sirds sāka pukstēt kā negudra.

— Viņi nestrādāl Viņi glūn uz visām pusēm! — Pfafs sēca.

Beidzot arī man izdevās iemest skatienu zālē. Tas, ko tur ieraudzīju, pārspēja manas visdrošākās cerības. Vīri, kas vēl pirms mirkļa tik paklausīgi lieca muguras pār saviem rakstāmgaldiem, tagad izslējušies un skaļi un brīvi sarunājās.

— Biedri, laiks darīt galu šīm mokām un pazemojumiem! Jūs taču saprotat, ko viņi ar mums dara! — musināja Deins.

— Protams! Šie vampīri mums nemitīgi iedveš, ka esam

laimīgi, padodamies viņu impulsu ģeneratora varai…

— Kas te notiek? — bargi uzkliedza Kraftštuts.

— Nav ne jausmas! — Pfafs neizpratnē blenza caur stiklu. — Viņi taču uzvedas kā normāli cilvēki! Kādēļ viņi nestrādā?

Kraftštuts pietvīka.

— Mēs laikā neizpildīsim militāros pasūtījumus. Tūlīt piespiediet viņus strādāt!

Bolcs atslēdza durvis, un visa kompānija iegāja zālē.

— Piecelties! Atnācis jūsu glābējs un skolotājs! — Bolcs skaļi uzsauca.

Zālē iestājās draudošs klusums. Mūsos naidīgi raudzījās divdesmit četras acis. Vajadzēja tikai niecīgas dzirksts, lai šo cilvēku sašutums pārvērstos naida liesmās. Mana sirds gavilēja. Lūk, kur slēpās Kraftštuta firmas krahs! Un tad es skaļi uzsaucu viņiem:

— Ko jūs vēl gaidāt! Pienākusi atbrīvošanās stunda! Jūsu liktenis ir jūsu pašu rokās. Iznīciniet šo nelietīgo bandu, kas dara visu, lai jūs sakropļotu un uz mūžu iedzītu trako namā …

Vienā mirklī skaitļotāji pielēca kājās, uzklupa apstulbušajam Kraftštutam un viņa svītai. Bolcu un ārstu nogāza gar zemi, Kraftštutu ietrieca kaktā, Deins uzmetās jāteniski uz Pfafa pleciem un sita viņam pa ģīmi. Citi tikmēr norāva no griestiem alumīnija plātnes un sašķaidīja logu stiklus.

Dusmās iekarsušie ļaudis grāva un postīja ienīsto telpu.

Jau sen bija beigusies impulsu ģeneratora iedarbība, bet skaitļotāju naids nerimās. Kraftštutu, Bolcu, Pfafu un ārstu izgrūda gaitenī. Lādēdami savus verdzinātājus, ļaudis vilka tos uz izeju.

Bijušie skaitļotāji kā lavīna iebrāzās istabā, kur pirmo reizi nodevu savus matemātiskos uzdevumus. Vēl dažas pazemes ejas, un beidzot visi nokļuvām uz ielas.

Mūs apžilbināja spilgtā pavasara saule. Mirkli stāvējām mēmi aiz pārsteiguma. Pie durvīm, kas veda uz Kraftštuta apartamentiem, bija sapulcējusies vai puse pilsētas. Ļaudis uzbudināti sarunājās. Mums parādoties, iestājās pilnīgs klusums. Tad kāds iesaucās':

— Tas taču profesors Rauhs! Viņš tiešām ir dzīvs!

Deins un viņa biedri pagrūda uz priekšu skaitļošanas centra barvežus. Kraftštuts, Bolcs, Pfafs un ārsts cits pēc cita uzslējās kājās. Viņi bailīgi lūkojās gan uz mums, gan uz draudīgo pūli.

Pēkšņi no drūzmas izspraucās sīka meitenīte. Viņai tomēr bija pieticis drosmes izpildīt manu lūgumu!

— Lūk, tas ir viņš, — meitene ar pirkstu norādīja uz Kraftštutu. — Un viņš, — viņa pavērsa pirkstu pret Pfafu. — Tie bija viņi, kas visu izdomāja!

Pūlis iedūcās. Atskanēja sašutuma saucieni. Aiz meitenes nostājās vīrieši. Vēl mirklis, un viņi būtu noziedzniekus saplosījuši gabalos.

Taču es pacēlu roku:

— Godājamie pilsoņi! Izrēķināties ar šiem bandītiem nav mūsu uzdevums. Cilvēce iegūs vairāk, ja par viņu ļaundarībām uzzinās visa pasaule. Viņi bargi jāsoda, un tiesā mēs visi būsim liecinieki. Šeit, aiz šīm sienām, notika drausmīgas ļaundarības. Izmantojot zinātnes sasniegumus, šie noziedznieki gribēja padarīt cilvēkus par vergiem un ekspluatēt tos līdz pilnīgam sabrukumam!

— Sodīt noziedzniekus! — sauca visapkārt. — Uz tiesu!

Ciešā lokā ieslēdzis visu Kraftštuta kompāniju, pūlis atgriezās pilsētā. Man līdzās soļoja skaitļošanas centra mazā kurjere.

— Pēc mūsu pēdējās sarunas es ilgi domāju, — viņa čukstēja. — Manī pamodās nepārvarama vēlēšanās palīdzēt jums, jūsu biedriem, pašai sev. Tas, acīm redzot, izgaisināja manas bailes un biklumu …

Kraftštutu un viņa līdzzinātājus nodeva varas orgāniem. Mūsu pilsētas birģermeistars teica patētisku runu, kurā minēja daudzus bībeles citātus. Beigās viņš pasludināja, ka «par tik smagiem noziegumiem Kraftštutu un viņa kolēģus tiesās augstākā federālā tiesa».

Noziedzniekus aizveda slēgtās mašīnās. Kopš tā laika par viņiem nav ne ziņas, ne miņas. Arī laikraksti klusē. Taču pilsētiņā klīst baumas, ka Kraftštuts un viņa kompanjoni esot iestājušies valsts dienestā un taisoties tagad kara ministrijas uzdevumā organizēt jaunu, daudz lielāku skaitļošanas centru.

Lūk, kāpēc es ikreiz nodrebu, kad, atšķīris laikrakstu, atrodu pēdējā lappusē šādu paziņojumu: «Lielam skaitļošanas centram vajadzīgi 25 līdz 40 gadus veci vīrieši, kam ir zināšanas augstākajā matemātikā.»

V. Žuravļova
ZILA PLANĒTA

Visi domāja, ka mēs esam gājuši bojā. Pirms gada, kad vēl darbojās radiostacijas uztverošais bloks, es pats to dzirdēju. Mums toreiz veltīja daudz labu vārdu, kurus diezin vai bijām pelnījuši. Kā pamatoti atzīmēja inženieris Šatovs, ziņas par mūsu bojā eju taču izrādījās stipri pārspīlētas!

Jāpiebilst, ka Šatovs gan darīja visu, lai šīs ziņas atbilstu patiesībai. Viņa zinātniskā darba tema bija šķietami nevainīga un pat zināmā mērā akadēmiska:

«Par dažu koeficientu izvēli, projektējot starpplanētu raķetes.» Praktiski tas nozīmēja, ka mūsu «Bulta» aizlido uz diviem gadiem, lai, tā sakot, uz savas ādas pārbaudītu konstrukcijas izturību.

Šatovs meklēja briesmas, un jāatzīstas, ka šajā ziņā viņam neparasti veicās. Īsi pēc starta mēs nokļuvām mikrometeoru sablīvējumā. Divdesmit minūtēs «Bulta» pazaudēja reaktīvās stūres, oranžēriju, lokatora un raidītāja antenas. Raķetes korpusā izsistos caurumus lāpījām veselu nedēļu. Bet Šatovs bija apmierināts. Viņš svinīgi paziņoja, ka ārējā apvalka izturības rezervi var mierīgi samazināt par divdesmit piecām simtdaļām.

Pusotra mēneša vēlāk «Bulta», tuvodamās Merkura orbītai, šķērsoja ārkārtīgi spēcīgu gamma staru plūsmu. Uz Saules notika milzīgs izverdums, un gamma staru intensitāte aiz raķetes sienām desmitiem reižu pārsniedza cilvēkam maksimāli pieļaujamo devu. Šajā laikā Šatovs ierakstīja novērojumu žurnālā, ka aizsargekrānu drošības koeficients nepamatoti paaugstināts un jāsamazina caurmērā par trim desmitdaļām.

Pēc tam (mēs tieši atradāmies asteroīdu joslas tuvumā) «Bulta» nokļuva īstā meteoru krusā. Par laimi, meteoru ātrums bija neliels. Tomēr pusducis šo jauko debesķermeņu (apmēram laukakmeņa lielumā) sakropļoja manevrēšanas dzinēju sprauslas, sadragāja vienu no degvielas tvertnēm un iznīcināja pārtikas konteineru. Apskatījis bojājumus, Šatovs teica, ka iekšējā korpusa izturības rezervi var samazināt vismaz par piecpadsmit simtdaļām.

Jāsaka, ka, radot pašu Šatovu, daba gan nebija skopojusies ar visādiem koeficientiem. Šī cilvēka enerģijas rezerves likās patiesi neizsmeļamas. Būdams gara auguma un turklāt diezgan korpulents, viņš ieņēma gandrīz visu nelielo kuģa kajīti. Bet viņa balss dārdēja tā, it kā visas pasaules meteori reizē triektos pret «Bultas» sienām . . .

Pusotra gada laikā mēs paspējām sadraudzēties. Galu galā mums nebija izvēles: starpplanētu kuģa apkalpe sastāvēja no diviem

cilvēkiem. Un es varu pilnīgi objektīvi teikt, ka Šatovam bija viens vienīgs trūkums — viņš mīlēja citēt Omāru Haijamu. Man, protams, nav iebildumu pret. poēziju, bet pusotra gada klausīties tikai Haijamu — tas tiešām nav viegli!

Vispār pasaulē, likās, nav tāda spēka, kas varētu samaitāt Šatova garastāvokli. Un tikai tad, kad aizgāja bojā pārtikas konteiners, inženieris uz brīdi nokāra degunu. Kopš tās dienas mēs ēdām vienīgi hlorellu. Šī strauji augošā aļģe piegādāja mums tiklab skābekli, kā uzturu. Šatovs ļoti ātri pierada pie tās. Notiesājis kotletes (cepta hlorella ar marinētas hlorellas piedevām) un uzdzēris vitaminizētu hlorellas uzliju, viņš moži deklamēja':

It visus priekus kārotos tu plūc Un drošāk sevī laimes valgmi sūc, Jo atturību debess nenovērtēs, Lai vīns un jautras dziesmas galvā dūc.

Astoņpadsmit mēnešus divatā! Tas bija mans pirmais ilgstošais lidojums. Un drīz vien es sāku saprast, kāpēc nosvērtību uzskata par astronauta svarīgāko īpašību.

Diendienā tā pati vienmuļā apkārtne. Pietiek aizvērt acis, un tūdaļ es redzu «Bultas» kajīti, visus priekšmetus, aparātus, ciparnīcas, sviras, kloķus un pogas, visu līdz pēdējam sīkumam .. . Iluminatorus atvērām reti. Melnais bezdibenis ar nemirgojošām zvaigznēm lidojuma pirmajā mēnesī izraisa jūsmīgu izbrīnu, otrajā — domīgas skumjas, pēc tam — smagu, nomācošu sajūtu. Reiz (liekas, tas bija lidojuma sestajā mēnesī) Šatovs, raudzīdamies iluminatorā, noritēja vienu no drūmākajiem Haijama pantiem:

Cik baismi naktī! Apmāts trīcu pats, Jo pārāk dižens bezdibeņu skats, Kad virpulī caur tumsas aklumu Uz mūžu mūžiem joņo zvaigžņu rats.

Kopš tā laika mēs atvērām iluminatorus tikai galējas nepieciešamības gadījumā.

Tomēr visnepatīkamākais šī vārda tiešajā nozīmē bija pastāvīgā briesmu nojauta, kas pazīstama visiem astronautiem. Mūs tā ietekmēja sevišķi stipri, varbūt tāpēc, ka gamma stari bija bezcerīgi sabojājuši radio- iekārtu un gandrīz gadu «Bultai» nebija nekādu sakaru ar Zemi. Mēs strādājām, sarunājāmies, spēlējām šahu, bet, tiklīdz kāds no mums palika vienatnē, sirdī tūdaļ iezagās šī nolādētā sajūta. Parasti tā bija izplūdusi un neskaidra, taču reizēm uzliesmoja ar tādu spēku, ka likās, nupat — jau pēc mirkļa — notiks kaut kas drausmīgs, nelabojams …

Divus pēdējos mēnešus mūs vajāja neveiksmes. Nejaušs meteors iedragāja Saules bateriju, un kopš tā laika mēs dzīvojām pustumsā. Tad sāka niķoties navigācijas aparāti. Dažas reizes dienā trauksmaini iekaucās barografa sirēna, brīdinot, ka no raķetes korpusa izplūst gaiss. Visā visumā tas bija pilnīgi saprotami — «Bultai» nācās izciest daudz vairāk, nekā paredzēja tās konstruktori.

Neraugoties uz to, mēs noturētos vēl dažus mēnešus. Bet tad notika nelabojamais. Trijās degvielas tvertnēs sāka celties temperatūra. Šķidrais atomārais ūdeņradis ātri sasila. Tas nozīmēja, ka ūdeņraža atomi savienojas molekulās, izdalot siltuma enerģiju. Process aizvien vairāk paātrinājās un draudēja pāraugt ķēdes reakcijā. Laiku pa laikam, uzmezdams skatienu degvielas termometram, Šatovs skandēja:

Es dzīlēs visdziļākās nolaidos.

Līdz Saturnam cēlos. Un nebaidos:

No jebkuras likstas es izkulšos . . .

Mēs izmēģinājāmies visādi: intensīvi dzesējām degvielu, ievadījām stabilizatorus, apstarojām ar ultraskaņu, bet temperatūra joprojām cēlās. Draudēja sprādziens. Un tad Šatovs pieņēma vienīgo pareizo lēmumu: ieslēgt sūkņus un atbrīvot trīs no piecām palikušajām degvielas tvertnēm. Tas tika izdarīts īstā laikā, jo drīz vien aiz «Bultas» uzliesmoja gigantiska gāzu aste, kurā dīvaini spulgoja sārtas un zaļganas svītras.

Par atgriešanos nebija vairs ko domāt. Izstrīdējušies vairākas stundas un galīgi nomocījuši elektronu skaitļojamo mašīnu, mēs beidzot atradām samērā ekonomisku trajektoriju uz tuvāko planētu — Marsu.

Dažas nedēļas vēlāk Šatovs reiz pamodināja mani un teica:

— Stūrman, saģērbieties! Es jums kaut ko parādīšu.

Mēs iegājām centrālajā komandpunktā. Šatovs iedarbināja pneimatisko mehānismu, un apakšējā iluminatora aizvirtņi lēni pašķīrās. Aiz iluminatora parādījās melnais izplatījums un tajā — prāvs Marsa sirpis. Bet uz šā sirpja neredzēja pazīstamo kontūru; ne kanālu tīkla, ne tumši zilo «jūru» jeb, pareizāk, aresitas krūmiem apaugušu zemieņu, ne arī dzeltenīgi sārto tuksnešu. Milzīgais debess ķermenis, kas aizņēma redzes lauka ceturto daļu, bija viscaur ietīts blīvā, zilganā dūmakā.

— Nu, stūrman, ko teiksiet? — Šatovs pusbalsī vaicāja. — Vai jums neliekas, ka esam atklājuši jaunu planētu?

Es centos atrast reālu izskaidrojumu. Varbūt samaitājusies iluminatora optiskā sistēma? Bet zvaigznes bija redzamas ļoti skaidri. Varbūt uz Marsa sākušās smilšu vētras? Bet tās nekad neaptvēra visu planētu un turklāt ari nevarēja radīt zilganu dūmaku. Varbūt kaut kādas elektriskas parādības atmosfērā, kaut kas līdzīgs ziemeļblāzmai? Bet tās nekādā gadījumā nevarēja būt tik intensīvas.

Neviena no manām hipotēzēm neizturēja kritiku. Šatovs pat nemēģināja tās apgāzt. Viņš tikai smīnēdams noskaitīja kārtējo Haijama pantu':

Ko īsti drūmais tumsas priekškars klāj?

Šo mīklu ļaudis minēt nepārstāj . . .

Bet, kad nu priekškars beidzot kritīs,

Taps kļūdas redzamas, par kurām rāj.

Vēlāk es bieži atcerējos šīs rindas. Tās izrādījās pravietiskas. Bet kas varēja iedomāties, ka tieši tagad, lidojuma beigu posmā, mūs gaida vissmagākais pārbaudījums?

«Bulta» tuvojās Marsam no neapgaismotās puses. Nākamajās trijās diennaktīs novērot planētu neizdevās. Kopš ieraudzījām šauro, zilgano sirpi, mūs vairs neatstāja tuvu un nenovēršamu briesmu nojauta.

Pēdējās divdesmit četras stundas mēs gandrīz nemaz negulējām. Draudzīgas un tomēr palaikam asas zobgalības vietā mūsu attiecībās ieviesās neparasta laipnība. Mēs daudz sarunājāmies, palīdzējām viens otram iesaiņot personiskās mantas, kopā gatavojām atvadu vakariņas (sautētu hlorellu ar svaigas hlorellas salātiem).

Divas stundas pirms nolaišanās abi devāmies uz centrālo vadības pulti. Ar troksni aizcirtās hermētiskās durvis, un «Bultas» korpuss iedrebējās no dzinēju negantās pulsācijas.

Es biju pavadījis kopā ar Šatovu pusotra gada, iepazinis viņu (vismaz tā man likās) līdz pēdējam sīkumam. Tomēr atzīšos, šoreiz es redzēju savu draugu gluži jaunā gaismā. Akselerometrs rādīja dubultu pārslodzi, smagums bija dziļi iespiedis mani sēdeklī, bet Šatovs joprojām jutās brīvi un viegli. Viņa sejā at- plaiksnījās draiskulīgs smaids, acis mirdzēja. Skopās un precīzās roku kustības šķita apgarotas, pat spārnotas. Jā, tieši spārnotas! Tas šajā gadījumā laikam būs vispiemērotākais vārds.

«Bultu» stipri svaidīja. Es nespēju saprast, kāpēc. Radās iespaids, ka raķete iekļuvusi spēcīgā gaisa virpulī.

Pēkšņi iedžinkstējās izstarojumu dozimetra signāls. Es atskatījos — rādītāja bultiņa bija noliekusies aiz sarkanās svītras. Ārpusē aiz centrālā komandpunkta svina ekrāniem radiācija sasniedza cilvēkam bīstamus apmērus. Bet no kurienes te radušies šādi izstarojumi?

— Stūrman! — Satova balss apslāpēja dzinēju pērkonīgos dārdus. — Stūrman, ieslēdziet planetāro lokatoru.

Uz viegli izliektā ekrāna iedegās dzeltenīgs kvadrāts, kura centrā zaigoja spilgti sārts ovāls.

Satovs paskatījās uz mani. Viņa acīs varēja lasīt neslēptu izbrīnu. Uz Marsa virsmas, sešus simtus kilometru zem mums, virmoja liesmu jūra. Izverdums? Ugunsgrēks?

Gandrīz automātiski ieslēdzu jonizācijas pelenga- toru. Uz ekrāna iezīmējās melns diedziņš, kas palēcās augšup un sastinga virs sarkanā ovāla. Ugunīgais ezers izrādījās par ārkārtīgi intensīvas radiācijas avotu!

«Bulta» ietrīcējās vēl spēcīgāk. Sarkanais plankums ātri pārvietojās uz ekrāna malu. Šatovs pagrieza raķeti uz austrumiem. Es uzrakstīju uz papīra lapiņas: «Kodolsprādziens? Katastrofa?» — un

atdevu to Ša- tovam. Viņš klusēdams paraustīja plecus un norādīja ar acīm uz ārējā termografa ciparnīcu. Temperatūra aiz raķetes sienām bija pacēlusies līdz septiņdesmit grādiem!

Mēs tikmēr nolaidāmies aizvien zemāk. Šatovs darīja brīnumus: sakropļotais kuģis, pārvarēdams nez no kurienes radušos gaisa virpuļus, gandrīz nenovirzījās no kursa. Uz lokatora ekrāna brīžiem pazibēja tumši plankumi.

— Kur atrodamies? — jautāja Šatovs.

— Virs Laika jūras, — es atkliedzu, un viņš apmierināti palocīja galvu.

Izraudzīties labāku vietu raķetes nosēdināšanai būtu grūti. Laika jūra — plaša, aresitas krūmiem apaugusi zemiene — atradās netālu no raķešu ostas.

Melnie plankumi uz lokatora ekrāna tagad parādījās un pazuda reibinošā ātrumā. «Bulta» jau bija tuvu Marsa virsmai. Es izslēdzu lokatoru.

Neatceros, cik daudz laika pagāja. Acīm redzot, ne vairāk par piecām minūtēm. Dzinēju rūkoņa kļuva neciešama. Un «Bulta» mīksti nosēdās uz dzinēju izšauto gāzu spilvena. Tikko manāms grūdiens, tad klusums. Apdullinošs klusums, no kura ausīs sāk džinkstēt un visniecīgākais troksnītis izklausās kā pērkona grāviens.

Un tad es sajutu smagumu. Nevis mākslīgo smagumu, ko magnētiskajā laukā radīja mūsu metalizētie virsvalki, un arī ne paātrinājuma slodzi, bet gan īstu jeb, kā teiktu Satovs, visīstāko Zemes smagumu.

— Nav peļami, ko? — inženieris smaidīdams jautāja.

— Klase! — es atbildēju.

Un mēs abi iesmējāmies.

Satovs atvēra pneimatiskās sistēmas krānu. Ārpusē kaut kas iešņācās.

— Marss, liekas, sagaida mūs ar krietnu vējiņu.

— Smilšu vētra?

Satovs noliedzoši pakratīja galvu.

— Nē, stūrman. Tā ir visīstākā krusa.

Jāatzīstas, pirmajā mirklī es domāju, ka viņš dzen jokus.

— Un tagad lietus, — Šatovs ar nesatricināmu mieru turpināja.

Pa «Bultas» metāliskajām sienām bungoja lietus lāses. Kļūdīties nevarēja.

— Stūrman, es sūdzēšos par jums, — Šatovs gandrīz nopietni sacīja. — Jūs esat atvedis «Bultu» uz kādu citu planētu. Spriežot pēc smaguma spēka, tas varētu būt Marss. Bet vējš, krusa, lietus … Ko varat teikt sev par attaisnojumu?

Teikt es nekā nevarēju. Es vispār nekā vairs nesapratu.

— Pieņemsim, ka tuvumā notiek izverdums, — ieklausīdamies

vēja auros, Šatovs skaļi prātoja. — Bet no kurienes krusa? Un no kurienes tāds vēja blīvums? … A, jau atkal lietus! Vai dzirdat? Kāpēc uz

Marsa tāda lietus gāze?… Tas ir bēdīgi, stūrman, tomēr mums nāksies uzvilkt skafandrus un atstāt kuģi. Skafandru radioiekārta darbojas, pamēģināsim nodibināt sakarus un …

Spējš grūdiens tikko nenotrieca mūs abus no kājām.

— Velns parāvis! — Šatovs, turēdamies pie sienām, atgriezās centrālajā komandpunktā. — Stūrman, jūs esat nosēdinājis «Bultu» kādā no Zemes augstienēm. Vai arī atklājis jaunu planētu. Tā ir nekaunība!

Šatovs, kā parasti, jokoja. Patiesībā mūsu noskaņojums nebija sevišķi jautrs. Uzvilkdams skafandru, inženieris vēl mēģināja citēt Haijamu, taču pusvārdā apklusa.

— Ek, kaut ātrāk izdotos noskaidrot, kas īsti te notiek! — viņš vienkārši nobeidza. Pirmo reizi pusotra gada laikā viņa balsī skanēja nogurums.

Šatovs līdz galam pagrieza pneimatiskās sistēmas rokturi. Gaisa spiediens burtiski norāva apkausēto lūkas vāku. Slūžu kabīnē ielauzās vējš.

Mēs ieslēdzām reflektorus. Divi šauri gaismas kūļi iecirtās tumsā. Ārpusē notika kaut kas neaprakstāms. Ass, brāzmains vējš trenca saraustītas mākoņu vērpetes pāri mūsu galvām. Palaikam negaidīti uznāca un tikpat negaidīti izbeidzās drausmīgas lietus gāzes. Kaut kur tālu apvāršņa malā zaigoja dīvains blāzmojums.

— Stūrman, vai zināt, ko šādā gadījumā teiktu vecais Omārs? — es sadzirdēju ķiveres radiotelefonā neparasti kluso Šatova balsi. — «Jel sargies, gājēj! Bīstamas šīs tāles, no mākoņiem te šaudās uguns vāles.»

Šatova milzīgais stāvs ar grūtībām izspraucās caur lūku. Es pasteidzos sekot kapteinim. Un tūdaļ pat vēja brāziens notrieca mani gar zemi.

— Turieties stingrāk, draugs! — inženieris kliedza. — Un rāpieties šurp!

Šatovs gulēja aiz plakana, aresitas krūmiem apauguša paugura. Pārvarēdams trakojošā vēja pretestību, es pielīdu viņam cieši klāt.

— Ieslēdziet rāciju! — viņš pavēlēja.

Es apvēlos uz muguras un satvēru noskaņojuma regulatoru. Ķiveres radiotelefonā ielauzās atmosfēras lādiņu sausie tarkšķi. Pēkšņi no tālienes atskanēja vāja balss: «Bulta, Bulta, Bulta … Bulta .. . Bulta . . .»

— Vai dzirdat, stūrman? — Šatovs kliedza. — Pamēģināsim nopeilēt.

Man par lielu izbrīnu, pelengatora antenas rāmis norādīja uz

augšu. Mākoņu plaisā pavīdēja neliels, dzeltenīgs disks, pēc izskata apmēram divas reizes mazāks par Mēnesi.

— Foboss! — Šatovs izstiepa roku. — Foboss, Marsa pavadonis. Viņi runā no turienes.

Atbildēt mēs nevarējām. Skafandru raidītāju darbības rādiuss nepārsniedza trīssimt kilometru, bet līdz Fobosam bija deviņi tūkstoši. . .

Turēdamies pie aresitas zariem, inženieris piecēlās. Es redzēju, kā vēja brāzieni šūpoja viņa masīvo augumu.

— Skatieties, stūrman! — viņš rādīja taisni uz priekšu. Bet jau nedaudzu soļu attālumā mūsu reflektoru raidītie stari pilnīgi izšķīda apkārtnes necaurredzamajā tumsā.

Taču pēc brītiņa uzliesmoja violets zibens, un es ieraudzīju kā sastingušā kinokadrā: mums virsū vēlās milzīga ūdens siena. Saltā, violetā gaisma uzzibsnīja uz mirkli. Gigantiskais vilnis likās nekustīgs — sasvēries uz priekšu, putojošs, drausmīgs.

— Atpakaļ! — Šatovs iekliedzās.

Palēkdamies viņš skriešus devās uz «Bultu». Vēja brāzma atsvieda mani sāņus. Es pakritu. Gaismas kūlis sastinga un pagriezās atpakaļ. Šatovs palīdzēja man piecelties. Radiotelefonā es skaidri dzirdēju viņa gārdzošo elpu.

— Ātrāk, stūrman, ātrāk . . .

Mirkli vēlāk viņš iegrūda mani lūkā un cieši noslēdza vāku. Un tad es sadzirdēju viļņu dārdus. Dobji un draudoši tie nemitīgi tuvojās, aprijot visas pārējās skaņas — krūmu čaukstēšanu, lietus pilienu bungošanu un vēja svilpšanu. Dārdi aizvien vairāk pieauga, līdz beidzot pārgāja drausmīgā, vibrējošā kaucienā.

— Turieties! … — Šatova balss noslāpa neaprakstāmā skaņu haosā.

Es izstiepu rokas, bet tās satvēra tukšumu. Likās, kāds izsitis man grīdu zem kājām. Un tūdaļ pat iestājās klusums.

— Uzmanīgāk, kolēģi… — teica Satovs. — Tā. Tagad es zinu, kas noticis ar Marsu. Šī planēta pārvērsta par rezervātu asu izjūtu mīļotājiem. Domāju, ka drīz vien te sāksies neliela, labi organizēta zemestrīce . ..

No ārpuses joprojām vienmuļi un nepārtraukti skanēja vētras auri. Tie izraisīja smagu, nomācošu sajūtu. Es, liekas, biju skaļi domājis, jo radiotelefonā tūdaļ pat sadzirdēju Šatova atbildi.

— Neko darīt… Mums nāksies vēlreiz iziet. Pēc pusstundas Foboss norietēs, un tad mēs nekā vairs nedzirdēsim.

Lēni atvērās lūkas vāks. Šatovs ienira tumsā. Es sekoju viņam un tūdaļ sajutu, cik ļoti pastiprinājies vējš. Tas vairs nebija brāzmains, bet šķita pārvērties taustāmi blīvā sienā. Šīs sienas spiedienu es izjutu cauri biezajam skafandra apvalkam.

Pieplakdams pie saplaisājušās, ciņainās augsnes, Šatovs rāpās aizvien dziļāk aresitas biezoknī. Ūdens bija aizplūdis, atstājot aplauztus krūmus. Uz mirkli es atliecu krampjaini sažņaugtos pirkstus. Un tad vējš — tas it kā tīšām bija gaidījis šo mirkli — uzklupa man ar desmitkārtīgu spēku. Nē, ne ar desmitkārtīgu, bet ar neticamu, gandrīz pārdabisku spēku. Es pat nepaspēju atjēgties — tik ātri viss norisinājās. Kritiens tumsā, nežēlīgs trieciens (mani, acīm redzot, izglāba tikai skafandrs), spilgts uzliesmojums un tad tumsa. Starmeša reflektors bija sasists drumslās, radio- antena nolauzta. Šatova balss (neatceros, ko viņš tai mirklī kliedza) aprāvās pusvārdā.

Vējš nesa mani pretim nenosakāmam, melnam tukšumam. Es centos pieķerties pie aresitas zariem — krūmi bija izrauti ar visām saknēm. Es tvarstīju zemi — tā izslīdēja no rokām. Un vējš, nē, nevis vējš, bet viesulis, negants taifūns, zvērīgi kaukdams, dzina mani aizvien tālāk prom no starpplanētu raķetes. Vēl divas reizes, zibeņiem uzliesmojot, es redzēju «Bultu»,

Bet tūdaļ pat vēja trenktas mākoņu gubas apslēpa to manām acīm.

Mākoņi kā gigantiski nezvēri joņoja gar pašu planētas virsmu. Zibeņu šautras nemitīgi triecās pret debesīm un pret zemi. Viesulis šķita līdz pēdējai iespējai piesātināts ar elektrību: katrā kritienā no mana skafandra uz visām pusēm šķīda zilganu dzirksteļu spieti.

Es izmisīgi sasprindzināju visus locekļus, lai kaut kur aizķertos. Bet velti! Viesulis ik reizes uzsvieda mani gaisā, gāza lejā, apvēla uz muguras un dzina aizvien tālāk uz priekšu . . .

Tas turpinājās ilgi, neciešami ilgi un beidzās tikpat negaidīti, kā sākās. Es pēkšņi sajutu aresitas zaru šmaugos cirtienus, ievēlos bedrē, un viss apklusa.

Kādu brīdi vēl nespēju aptvert, ko tas nozīmē. Sāpēja sagrūstais plecs, pietrūka gaisa, acīs lēkāja sarkani riņķi. . . Taču pamazām no apziņas dzīlēm iznira doma: «Noticis tas, ko tu sen esi gaidījis. Tas pats. Nenovēršamais. Nelabojamais.»

Pāri Laika jūrai joprojām trakoja viesulis. Kaut kur (kas to lai zina, kādā virzienā) atradās mūsu raķete. Katrā ziņā tālu, ļoti tālu. Atstatumu, kas šķīra mani no «Bultas», nekādi nevarēja noteikt. Praktiski tas bija bezgalīgs. Bet skābekļa indikatora rādītājs jau tuvojās nulles iedaļai. Skābekļa atlika stundai, augstākais — pusotrām.

Ilgi, līdz sāpēm deniņos, es šķielēju uz skafandra ķiverē ielaisto mazo indikatoru. Rādītājs lēni pārvietojās! Un es varēju redzēt, kā tas neatvairāmi tuvojās sarkanajai svītriņai, aiz kuras glūnēja nāve. Ledainas šausmas pārplūdināja apziņu. Tās cēlās kā paisuma vilnis un pamazām paralizēja visu ķermeni. Bet nodevīgā doma skanēja aizvien nepielūdzamāk': «Noticis tas, ko tu sen esi gaidījis. Tas pats. Nenovēršamais. Nelabojamais.»

Turēdamies pie aresitas mezglainajiem zariem, uzrausos kājās. Vējš joprojām gaudoja. Taču debesis bija noskaidrojušās, un tuvu apvāršņa malai es ieraudzīju ļoti spilgtu, zaļganu dubultzvaigzni.

Tā bija Zeme. Zeme un Mēness. Un, lūk, svešajā pasaulē, kur viss šķita naidīgs — gan asais, skaudrais vējš, gan cietā, akmeņainā augsne, gan necaurredzamā tumsa —• pēkšņi parādījās kaut kas mīļš un tuvs. Zeme! Dzimtā Zeme! Es saucu un atkārtoju šos vārdus vēl un vēl. . .

Dubultzvaigznes draudzīgi rāmajā spīdumā bija kaut kas neparasts. Kas īsti — to es nevarēju saprast. Skatījos, skatījos un tomēr nevarēju. Bet, jo ilgāk piepūlēju acis, jo svarīgāk man šķita saprast, kas īsti šīs zvaigznes spīdumā neparasts. Es aizmirsu vētru, nedzirdēju tās kaukšanu, pat nepievērsu uzmanību skābekļa indikatoram… Un pēkšņi es attapos. Zvaigzne mirgoja! Tikko manāmi, ļoti vāji, bet tomēr mirgoja . . .

Marsa izretinātajā atmosfērā šādas mirgas nevarēja būt. Zeme, tālā, dzimtā Zeme palīdzēja man saprast, ka tagad Marsam ir blīva atmosfēra. Es nezināju, no kurienes tā cēlusies. Es pat nedomāju par to. Pāri visiem kosmosa bezdibeņiem dzimtā planēta norādīja man glābšanas ceļu. Un es nostājos uz šī ceļa nekavējoties — bez šaubām un svārstībām.

Es atvēru ķiveres vārstuli.

Sejā iesitās silts vējš. Dziļi, ar pilnu krūti es ieelpoju Marsa gaisu. Tas bija ļoti silts un mitrs, aresitas smaržu piesātināts. No šī gaisa, no smaržas, no laimes jutos gluži apreibis.

Neatceros, cik daudz laika pagāja. Zeme cēlās aizvien augstāk, un tur, kur tā parādījās, debesis kļuva gaišākas. Marsam mūsu Zeme ir rīta zvaigzne. Tās lēkts vēstī tuvo ausmu.

Rīts šķita pelēks un drūms. Sērīgas ēnas klāja ciņaino līdzenumu. Pie apvāršņa drūzmējās melnas mākoņu gubas. Bet vējš sāka norimt.

Un tad mani pārņēma dīvains noskaņojums — reizē jautrība, niknums un pārgalvība. Turēdamies pie zemajiem krūmiem, izrāpos no bedres un devos uz priekšu. Ik uz soļa es lamāju vēju un smējos par to. Vējš sprausloja, uzklupa man, bet neko lielu vairs nespēja padarīt. ,

Es gāju.

Kurp iet, es nezināju. Un tāpēc gāju uz labu laimi,

turp, kur zaigoja dubultā rīta zvaigzne. Es vienkārši nespēju pagriezt tai muguru.

Tā es nosoļoju kādus simt vai simt piecdesmit metrus. Aiz paugura (priekšā un pa labi no manis), šķaidīdama sarkanas dzirkstis, debesīs uzšāvās signālraķete. Tad vēl viena. Vēl un vēl . . .

Es metos skriet. Un skriedams viegli pārlēcu aresitas brikšņiem — uz Marsa skafandra smagumu gandrīz nejūt.

No paugura virsotnes ieraudzīju «Bultu». Tā bija pavisam tuvu.

Kuģa smailais siluets skaidri iezīmējās uz krēslainā apvāršņa fona. «Bulta» likās neparasti skaista: slaidas, cēlas līnijas, lepni pacelti īsi spārni, mazliet uz priekšu nosvēries, it kā lēcienam sagatavojies korpuss.

Šatovs izšāva raķeti pēc raķetes. Viņš bija bez skafandra, vaļējā virsvalkā, un viņam blakus stāvēja neliels helikopters. Tikai viņš varēja vienatnē tumsā un vētrā samontēt sarežģīto lidaparātu!

Ieraudzījis mani, Šatovs nosvieda raķešu pistoli. Es metos pie viņa.

— Nu, nu, stūrman, nomierinieties, •— Šatovs aizsmakušā balsī sacīja, — vecais Omārs, liekas .. . Nē, ne tā . . .

Un viņš novērsās.

Tikai tagad es pamanīju pie viņa kājām desmitiem raķešu čaulu. Tas lika man atcerēties Marsu.

— Marss? — es neskanīgi vaicāju Šatovam un ieklepojos.

— Marss? Viss kārtībā, stūrman. Gada laikā te daudz kas mainījies. Cilvēki rada Marsam atmosfēru. Sarkanais plankums, ko pirmīt redzējām uz lokatora ekrāna, ir kodoltermiskas reakcijas krāteris. Un tādu uz Marsa divi. Jau ceturto mēnesi šajos krāteros notiek vadāma kodolreakcija. Smagie atomi skaldoties pārvēršas vieglajos — skābekli, slāpeklī, hēlijā, ūdeņradī. Un galvenais — milzīgās temperatūras ietekmē šajos krāteros sadalās minerāli, kas satur skābekli, ūdeni, ogļskābo gāzi. . . Cilvēki tagad atstājuši Marsu. Tikai uz Fobosa palicis vadības postenis. Mums vēl laimējies, stūrman! Te bija vētras — daudz

negantākas par vakarējo. Ari radioaktivitāte bija daudz augstāka. Tagad tā vairs nav bīstama. Bez tam atmosfēra droši sargā mūs no kosmiskajiem stariem. Uzskatiet, ka mums laimējies … Un pietiks, stūrman! Vairāk es nekā nezinu. No Fobosa mani iepriecināja ar veselu lekciju — skaitļi, formulas un pat citāti. Bet es diemžēl biju spiests noņemties, lūk, ar šo putniņu … Tā kā piedodiet, lūdzu!

— Bet vai tad šī atmosfēra saglabāsies? — es jautāju.

Šatovs iesmējās.

— A! Vējiņš iepaticies . . . Neuztraucieties, stūrman. Marss pazaudēja savu atmosfēru, kad vēl nebija pilnīgi atdzisis — pievilkšanas spēks toreiz izrādījās par vāju. Tagad planēta praktiski varēs saglabāt atmosfēru uz mūžīgiem laikiem. Starp citu, tāds pats liktenis gaida arī Mēnesi. Vecītis dabūs lielisku atmosfēru. Bet nu pietiks jautājumu. Pietiks! Ja vēlaties, paņemiet manu skafandru, noskaņojiet uztvērēju un paklausieties .. , Bet es… Stūrman, stūrman, saule! Skatieties, saule!

Pie apvāršņa parādījās saules disks. Purpura debesis kļuva vēl gaišākas, un apvidus krāsas iezaigojās jaunā spožumā.

Pusotra gada kosmiskais lidojums, vētra un drausmīgā nakts —

viss nobālēja un šķita mazsvarīgs salīdzinājumā ar šo rītausmu. Es būtu ar mieru pārciest desmitkārt lielākas grūtības, lai vēlreiz redzētu senās planētas pirmo zeltaini sārto rītausmu. Ausmu, ko radīja cilvēka prāts!

Saule raidīja mums līksmus, zeltainus starus, kas izklīdināja tumsu. Zvaigznes nobālēja, un tikai viena dubultzvaigzne vēl mirdzēja dzidrajās rīta debesīs. Tagad šī zvaigzne likās zila.

— Zeme, — klusi sacīja Šatovs. — Zilā planēta.

Es pagriezos un ieraudzīju: uz Šatova neskūtā vaiga mirgoja zilgana dzirksts.

I. Jefremovs
ČŪSKAS SIRDS

«Telūrs» bija pabeidzis ceturto pulsāciju. Mīklainais debess ķermenis — lidojuma mērķis, kas iezīmējās labajā pārskata ekrānā, tagad šķita tik liels kā Saule, ja to aplūkotu no Merkura. Ekspedīcijas zvaigžņu kuģis atradās mazāk nekā četru parseku attālumā no milzīga, blāva spīdekļa KNT-8008, kuru no Zemes tikko varēja saskatīt pat visspēcīgākajos teleskopos. Tādas zvaigznes — to diametrs vienlīdzīgs simt piecdesmit līdz simt septiņdesmit Saules diametriem — izcēlās ar bagātu oglekļa saturu atmosfērā. Divu triju tūkstošu grādu temperatūrā ogleklis veidoja īpašas molekulu ķēdītes, kas parasti sastāvēja no trim atomiem. Ar šīm molekulām piesātinātā atmosfēra aizturēja spektra violetās daļas starojumu. Tādēļ milža gaisma bija ļoti vāja salīdzinājumā ar tā apmēriem.

Taču līdz simt miljoniem grādu sakarsētie oglekļa gigantu centri izstaroja varenas neitronu plūsmas, kas pārvērta vieglos elementus smagajos. Zinātnieki uzskatīja oglekļa zvaigznes par milzu fabrikām, kas ražo smagos elementus un ar periodiskiem sprādzieniem tos izkaisa telpā.

Pulsāciju kuģis beidzot bija devis cilvēcei iespēju tuvāk iepazīt šādu zvaigzni un izprast tajā notiekošo matērijas pārveidošanas procesu būtību.

. . . Zvaigžņu kuģa apkalpes locekļi pamodās un uzsāka pētījumus, kuru dēļ bija šķīrušies no Zemes uz veseliem septiņsimt gadiem. Kuģa ātrums tagad šķita samērā niecīgs, bet lielāks šobrīd nebija vajadzīgs.

Ekspedīcija lidoja, novirzoties mazliet uz dienvidiem no oglekļa zvaigznes. Tāpēc lokatora melnais ekrāns nedēļām, mēnešiem un pat gadiem ilgi palika bezcerīgi tumšs. «Telūrs» nebija tik liels kā kvantu raķetes, kuras vairs nebūvēja, kopš astronautikā tika ieviests pulsāciju princips.

Agrāko laiku gigantiskie zvaigžņu kuģi uzņēma divsimt cilvēku, un paaudžu maiņa ļāva tiem samērā dziļi iespiesties starpzvaigžņu telpā. Taču, katram kuģim atgriežoties, uz Zemes parādījās desmitiem tālas pagātnes pārstāvju. Kaut gan šo cilvēku attīstības līmenis bija ļoti augsts, tomēr jaunais laikmets parasti likās viņiem svešs un dziļa melanholija bieži vien pārņēma bijušos kosmosa ceļiniekus.

Tagad pulsāciju kuģi nogādās pētniekus vēl daudz tālāk. Paies tikai samērā īss laiciņš, raugoties, protams, no astronautu viedokļa, un cilvēku sabiedrībā parādīsies tūkstošgadīgi Metuzālemi. Tie, kuriem būs lemts doties ceļā uz citām galaktikām, atgriezīsies pēc miljoniem gadu. Tāda ir tālo kosmisko ceļojumu ēnas puse. Viltīgas lamatas, ko

daba izlikusi saviem neremdināmi ziņkārīgajiem dēliem.

Jauno zvaigžņu kuģu apkalpē ietilpa tikai astoņi cilvēki. Un, lai gan «Telūrs» izskatījās krietni mazāks par saviem priekštečiem, tas tomēr bija milzīgs kuģis, kas nodrošināja ikvienam apkalpes loceklim visas Iespējamās ērtības.

Atmoda pēc ilgstošā miega, kā parasti, izraisīja cilvēkos enerģijas pieplūdumu. Zvaigžņu kuģa iemītnieki — lielāko tiesu jaunieši — pavadīja vaļas brīžus vingrošanas zālē.

Viņi mēdza izgudrot vissarežģītākos vingrojumus, fantastiskas dejas vai arī, tērpušies antigravitācijas jostās, lidināties neiedomājamās pozās starp zāles griestiem un grīdu. Sevišķu prieku astronautiem sagādāja peldēšanās lielajā baseinā, kura jonizētais, viegli fosforescējošais ūdens šķita saglabājis Zemes tautu šūpuļa — Vidusjūras brīnišķīgo zilgmi.

Nometis darba tērpu, mehāniķis Kari Rams jau gribēja doties uz baseinu, kad viņu aizturēja nebēdnīga balss:

—- Kari, palīdziet! Bez jums man nekādi nepadodas šis pagrieziens.

Slaidā ķīmiķe Taina Dane, kuras īsā, zaļā tunika labi saderēja ar viņas acu krāsu, bija visjaunākā un jautrākā ekspedīcijas dalībniece. Ar savu aizrautīgo straujumu viņa ne vienu reizi vien jau bija samulsinājusi nosvērto mehāniķi. Taču dejas viņš mīlēja no mazāk kā Taina un tādēļ arī šoreiz smaidīdams sekoja meitenes aicinājumam.

Labu laiku dejojuši, jaunieši beidzot apstājās. Kari Rams satvēra Tainas roku.

—Iesim uz bibliotēku. Līdz maiņai man atlikušas vēl divas stundas.

Tāpat kā visu zvaigžņu kuģu, ari «Telūra» bibliotēka atradās tieši aiz centrālā komandpunkta. Kari un Taina atvēra trešā šķērsgaiteņa hermētiskās durvis un drīz vien sasniedza centrālās ejas elipsveidīgo lūku. Tikko jauniešu kājas uzmina bronzas plāksnei, smagās durvis klusi pavērās un viņi sadzirdēja varenas vibrējošas skaņas. Taina priecīgi saspieda Kari Rama pirkstus.

— Muts Angs!

Abi ieslīdēja bibliotēkā. Izkliedētā gaisma šķita sabiezējam dūmakā pie telpas blāvajiem griestiem. Pusēnā starp filmoteku kolonām dziļos atzveltnes krēslos sēdēja divi vīrieši. Taina ieraudzīja ārstu Svētu Simu un pulsācijas iekārtu inženieri Jasu Tinu, kas, pievēris plakstus, par kaut ko sapņoja. Nedaudz tālāk pa kreisi, zem akustisko aparātu spožajām gliemenēm pats «Telūra» kapteinis bija domīgi noliecies pāri sudrabotam elektronisku vijoļklavieru futrālim.

. . . Viņa ceturtais ceļojums kosmosā . . . Vēl nekad viņam nebija nācies izdarīt tik tālu lēcienu laikā un telpā. Septiņsimt gadu! Turklāt tādos apstākļos, kad dzīves temps uz Zemes kļūst aizvien straujāks,

kad zinību līmenis krasi ceļas, kad sasniegumi un atklājumi aug kā lavīna! Grūti salīdzināt tik atšķirīgus vēstures posmus. Taču seno civilizāciju laikmetos septiņsimt gadiem nebija lielas nozīmes. Toreiz sabiedrības attīstību vēl nestimulēja ne zināšanas, ne arī nepieciešamība, un tā izpaudās galvenokārt jaunu, vēl neapdzīvotu platību apgūšanā. Toreiz laiks plūda bezgala lēni, un cilvēces dzīves ritms bija tikpat nesteidzīgs kā ledāju kustība Arktikā un Antarktikā.

Gadsimts pēc gadsimta aizritēja gandrīz bez pēdām. Ko gan varēja nozīmēt šādos apstākļos viena cilvēka dzīvība, simt vai pat tūkstoš gadu?

Toties tagad mēģinājums ieskatīties nākotnē, pār- lecot diženu atklājumu un atziņu bagātiem septiņiem gadsimtiem, liek noreibt aiz ziņkāres un grandiozu notikumu gaidām.

Ja vien kustība, pārmaiņas spēj dot īstu laimi, tad kas gan ir laimīgāks par viņu un viņa biedriem. Un tomēr tas nav tik vienkārši! Cilvēks ir pretrunu pilns tāpat kā pasaule, no kuras tas cēlies. Tiekdamies pēc mūžīgām pārmaiņām, mēs reizē skumstam par zudušo vai, pareizāk, par to labo un jauko, ko saglabājusi mūsu atmiņa un kas iemūžināts daudzās leģendās par sen aizritējušiem zelta laikiem . . .

Centrālajā komandpunktā kapteiņa palīgs Tejs Erons bija radījis savu iemīļoto vakara noskaņu. Dega tikai visnepieciešamākās spuldzes, un maigajā pakrēslī lielā, apaļā telpa šķita sevišķi mājīga. Palīgs klusi dungoja kādu vienkāršu dziesmiņu un pārbaudīja kursa aprēķinus. Kuģa ceļš tuvojās galam -—• šodien vajadzēja sākt pagriezienu Čūskneša virzienā, lai paietu garām izpētītajai oglekļa zvaigznei. Tuvoties tai vēl vairāk kļuva bīstami. Milzu spīdekļa izstarotās gaismas spiediens sāka pieaugt tādā mērā, ka, nesamazinot ātrumu, zvaigžņu kuģis riskēja saņemt iznīcinošu triecienu.

Tejs Erons sajuta, ka uz viņu kāds skatās. Muts Angs bija pārliecies pāri palīga plecam un nolasīja aparātu rādījumus no apakšējās skalu rindas kvadrātveida lodziņiem. Erons jautājoši pavērās kapteinī, un tas smaidīdams pamāja ar galvu. Tai pašā brīdī palīgs iedarbināja brīdinājuma signālu, un tūdaļ visās kuģa telpās atskanēja metāliskā balss:

— Klausieties visi!

Muts Angs satvēra mikrofonu. Viņš zināja, ka ikviens apkalpes loceklis šobrīd instinktīvi pievērsies kādam sienā iebūvētam reproduktoram; cilvēks vēl nebija atradinājies lūkoties skaņas virzienā, kad gribēja būt sevišķi uzmanīgs.

— Klausieties visi! — Muts Angs atkārtoja. — Pēc piecpadsmit minūtēm sāksim bremzēt. Visiem, izņemot dežurantus, atrasties savās kajītēs. Pirmais bremzēšanas posms beigsies pulksten astoņpadsmitos. Otrais — ar seškārtīgu pārslodzi — ilgs sešas diennaktis. Pagrieziens tiks izdarīts pēc signāla TB — trieciena

briesmas. Viss!

Pulksten astoņpadsmitos kapteinis piecēlās un, pārvarēdams inerces spēka izraisītās sāpes krustos un pakausī, devās uz savu kajīti.

Tejs Erons sarauca uzacis. Bez šaubām, zvaigžņu kuģu spēks un izturība pieauga no gada gadā. «Telūru» pat grūti salīdzināt ar tām čaumaliņām, kuras kādreiz peldēja pa Zemes jūrām un senatnē tika dēvētas par kuģiem. Un tomēr arī viņa zvaigžņu kuģis ir ne vairāk kā rieksta čaumala Visuma bezgalīgajos plašumos . .. Tāpēc sirds vienmēr likās mierīgāka, kad manevra laikā kapteinis bija nomodā.

Kari Rams gandrīz vai palēcās gaisā, kad sadzirdēja Muta Anga nebēdnīgos smieklus. Pirms dažām dienām kuģa apkalpi bija satraukusi vēsts par kapteiņa pēkšņo saslimšanu. Tejam Eronam vajadzēja patstāvīgi izpildīt visu paredzēto programu — pagriezt kuģi, paātrināt tā gaitu, lai izvairītos no oglekļa zvaigznes staru spiediena, un iesākt pulsāciju atpakaļ — Saules virzienā. Bet tagad abi soļoja blakus, un kapteiņa palīgs centās apspiest smaidu. Saziņā ar ārstu Muts Angs, izrādās, bija tīšām atteicies no kuģa vadīšanas, lai dotu iespēju Tejam Eronam patstāvīgi veikt visu operāciju. Palīgs neteica, protams, ne vārda par to, cik smagas šaubas mākušas viņu pirms pagrieziena. Toties viņš pārmeta kapteinim, ka tas sagādājis apkalpei nevajadzīgas rūpes un uztraukumu.

Muts Angs jokodams taisnojās un centās pierādīt Tejam Eronam, ka gandrīz absolūtajā kosmiskās telpas tukšumā kuģa pagrieziens neesot saistīts ar kaut cik nopietnām briesmām. Katra aprēķina četrkārtīgā pārbaude izslēdza jebkuru neprecizitāti. Turklāt spēcīgā staru spiediena dēļ zvaigznei nevarēja būt ne asteroīdu, ne meteorītu joslas.

— Vai tiešām jūs nekā cita vairs negaidāt? — nedroši vaicāja Kari Rams, kad «Telūra» komandieris bija atstājis vadības centrāli.

Tej-s Erons izbrīnījies palūkojās uz viņu. Aparāti vienmērīgi dūca. Sasniedzis maksimālo ātrumu, milzīgais kuģis strauji attālinājās no oglekļa zvaigznes.

. . . Piepeši kaut kas notika. Lielā lokatora ekrānā uzzibsnīja trīcoša dzirkstelīte. Spalgi iedžinkstējās zvans. Astronautiem aizrāvās elpa.

Ilgi nedomādams, Tejs Erons ieslēdza trauksmes signālu, kas aicināja visus apkalpes locekļus ieņemt vietas pēc avārijas reglamenta.

Muts Angs iedrāzās centrālajā komandpunktā un ar diviem lēcieniem sasniedza pulti. Melnais lokatora spogulis atdzīvojās. Kā tumšā atvarā tajā peldēja gaismas lodīte — maziņa, maziņa, bet ar asi norobežotām malām. Lodīte svārstījās augšup lejup un tai pašā laikā lēni pārvietojās pa labi. Astronautus pārsteidza tas, ka roboti, kam vajadzēja novērst kuģa sadursmi ar meteorītiem, nedarbojās. Vai tas nozīmē, ka ekrānā redzams nevis viņu pašu, bet gan kāda sveša

lokatora stars?

Zvaigžņu kuģis nemainīja kursu, un gaismas punktiņš tagad mirgoja apakšējā ekrāna labajā kvadrātā. Pēkšņa nojauta lika Mutam Angam nodrebēt, Tejatm Eronam sakost lūpas, Kari Ramam drudžaini saspiest vadības pults apmali. Pretim lidoja nezināms ķermenis, kas raidīja spēcīgu lokatora staru, tādu pašu, kādu izplatījumā meta «Telūrs».

Vēlēšanās, lai viņu nojauta šoreiz piepildītos, lai pēc spārnotā cerību lidojuma nebūtu jāatkrīt drūmā vilšanās bezdibenī, kā tas jau simtiem reižu atgadījies ar Zemes astronautiem, — šī vēlēšanās bija tik izmisīga, ka «Telūra» kapteinis nespēja izdvest ne vārda. Un viņa satraukums, šķiet, bija pielipis arī svešajiem, kas lidoja tur, melnajā izplatījuma tālē.

Spožais punktiņš uz ekrāna nodzisa, tad atkal uzliesmoja un sāka mirgot ar regulārām atstarpēm, šķiļot pārmaiņus četrus un divus zibšņus citu pēc cita. Šādu uzliesmojumu secību kosmosā spēja radīt tikai viens vienīgs spēks — cilvēka doma.

Nu vairs nevareja but šaubu: viņiem tuvojas zvaigžņu kuģis.

Seit, neiedomājami tālajā Kosmosa apgabalā, ko Zemes cilvēki sasniedza pirmo reizi, tas varēja būt tikai kādas citas pasaules, kādas citas planētu sistēmas zvaigžņu kuģis.

Ari «Telūra» galvenais lokators sāka darboties ar pārtraukumiem. Kari Rams pārraidīja dažus pieņemtā gaismas koda signālus. Likās gluži neticami, ka šīs vienkāršās pirksta kustības varētu tur uz nezināmā kuģa ekrāna izraisīt regulāras secības uzliesmojumus.

Muta Anga balss kuģa skaļruņos nodeva viņa saviļņojumu':'

— Klausieties visi! «Telūram» tuvojas svešs kuģis! Mēs novirzāmies no kursa un steidzami sākam bremzēt. Pārtraukt visus darbus! Steidzama bremzēšana! Visiem ieņemt vietas!

Nedrīkstēja vairs zaudēt ne mirkli. Ja pretim lidojošais kuģis kustējās apmēram tikpat ātri kā «Telūrs», tad kuģi tuvojās cits citam gandrīz ar gaismas ātrumu. Lokators atstāja cilvēku rīcībā tikai dažas sekundes. Kamēr Muts Angs runāja mikrofonā, viņa palīgs kaut ko pačukstēja Kari Ramam. Nobālis aiz sasprindzinājuma, jauneklis izdarīja kaut kādas manipulācijas uz lokatora pults.

— Lieliski! — iesaucās komandieris, vērodams, kā lokatora stars uz kontroles ekrāna iezīmēja bultu, izlocījās pa kreisi, atpakaļ un savijās ciešā spirālē.

Pagāja ne vairāk kā desmit sekundes. Uz ekrāna pazibēja spoža bulta, saliecās pa labi, tad atpakaļ un tūdaļ pat sagriezās spirālē. Atvieglojuma nopūta, gandrīz vaids, izlauzās no ļaužu krūtīm. Nepazīstamie, kas tuvojās «Telūram» no kosmiskās telpas noslēpumainajām dzīlēm, bija viņus sapratuši!

Spalgi ieskanējās trauksmes zvans. Tejs Erons zibeņ- ātri izslēdza

robotu, kas vadīja kuģi, un pats nemanāmi novirzīja «Telūru» pa kreisi. Zvans apklusa, ekrāns satumsa. Ļaudis tikko paspēja ievērot gaismas svītru, kas pavīdēja tā labajā pusē. Neiedomājamā ātrumā kuģi aizjoņoja viens otram garām.

Paies dažas dienas, iekams tie atkal satiksies. Bet īstais mirklis nav nokavēts! Abi zvaigžņu kuģi nobremzēs, pagriezīsies un pēc nekļūdīgi aprēķināta kursa no jauna dosies uz tikšanās vietu . . .

«Telūra» bibliotēkā pulcējās visa apkalpe. Tikai dežurants bija palicis pie kuģa sarežģītās elektroniskās vadības sistēmas. Pēc bremzēšanas «Telūrs» tūdaļ devās pretim svešajam zvaigžņu kuģim. Taču šajā laikā tas jau bija paspējis attālināties no tikšanās vietas vairāk nekā par desmit miljardiem kilometru. Tagad kuģis lidoja lēni, apmēram ar vienu divdesmito daļu absolūtā ātruma; elektroniskās ierīces nemitīgi pārbaudīja un koriģēja tā kursu. Neaptveramajā kosmosā vajadzēja no jauna atrast neredzamu punktu un tad sameklēt tajā pavisam niecīgu puteklīti — svešo zvaigžņu kuģi. Astoņas diennaktis ilgs neciešamā gaidīšana. Ja aprēķini izrādīsies precīzi un kuģis nenovirzīsies no aprēķinātā kursa, ja arī svešie nekļūdīsies un viņu rīcībā būs tikpat precīzi aparāti, tad kuģus, domājams, varēs tuvināt tādā mērā, lai necaurredzamajā tumsā tie sataustītu cits citu ar lokatoru stariem.

Un tad, pirmo reizi vēsturē, cilvēks saskarsies ar saviem domu brāļiem, ar būtnēm, kurām līdzīgi spēki un tieksmes. Ar tiem, kuru esamību jau sen paredzējis un pierādījis cilvēka gaišais, bezgala tālredzīgais prāts. Grūti iztēlojamos laika un telpas bezdibeņus, kas šķir apdzīvotās pasaules, līdz šim nebija izdevies pārvarēt. Bet tagad Zemes cilvēki sniegs rokas citām domājošām būtnēm un ar viņu starpniecību droši vien nodibinās sakarus ar brāļiem, kas mīt vēl tālākos debess novados. Domu un darbu virknes saistīs aizvien jaunas un jaunas pasaules, iezīmējot saprāta galīgo uzvaru pār stihiskajiem dabas spēkiem.

Miljardiem gadu tumšo un silto jūru līčos knosījās niecīgi dzīvu gļotu pūslīši. Vēl simtiem miljoniem gadu no tiem veidojās sarežģītāki radījumi, kas galu galā pārcēlās uz sauszemi. Pilnīgā atkarībā no apkārtējiem spēkiem, nežēlīgā cīņā par eksistenci pagāja vēl miljoniem gadsimtu. Un tikai tad daba radīja lielas smadzenes — dzīvo būtņu visuniversālāko instrumentu un varenāko ieroci.

Bet arī pēc tam aizritēja vēl daudzi gadu tūkstoši, pilni karu un ciešanu, bada un apspiestības, tumsības un reizē — ticības labākai nākotnei.

Pēcteči nepievīla savus senčus: labākā nākotne kļuva par tagadni, bezšķiru sabiedrībā apvienotā cilvēce, atbrīvojusies no bailēm un apspiestības, sasniedza nepieredzētus mākslu un zinību kalngalus. Tai izrādījās pa spēkam arī pats grūtākais — pieveikt kosmisko telpu. Un

lūk, visa mokpilnā cilvēces vēsture, visas cilvēku uzkrātās zināšanas, viņu titāniskie pūliņi vainagojušies ar tālas darbības zvaigžņu kuģa izgudrošanu, un šis kuģis — «Telūrs» jau traucas mūsu galaktikas neizpētītajās dzīlēs. Matērijas attīstības augstākā pakāpe, kas izveidojusies Saules sistēmā, tagad, pateicoties «Telūram», saskarsies ar cita, droši vien ne mazāk sarežģīta un grūta attīstības ceļa virsotni.

Šādas vai līdzīgas domas šinīs dienās satrauca visus kosmonautus. Mirkļa nozīmīguma apziņa darīja nopietnu pat visjaunāko apkalpes locekli — Tainu. Niecīga cilvēku saujiņa — vai tā spēs godam pārstāvēt cilvēces darbu, varonību, gudrību, skaistumu, spēku, neizsīkstošo jaunrades enerģiju? Tai pašā laikā kosmonautus nodarbināja ari cits, ne mazāk svarīgs un uztraucošs jautājums: kādi ir tie, kas patlaban dodas mums pretim? Vai Zemes cilvēku acīm viņi liksies skaisti vai arī atbaidoši?

Bioloģe Afra Devi lūdza vārdu.

Jaunā sieviete, ko nervu uzbudinājums bija padarījis vēl daiļāku, bieži pievērsās gleznai, kas rotāja vienu no zāles sienām. Ekvatoriālās Āfrikas Mēness kalnu panorāma ar satriecošu kontrastu — drūmas, mūža mežiem apaugušas nogāzes un gaiši spīguļojošas klinšu virsotnes. Šis audekls šķita īpaši radīts, lai atainotu viņas izteiktās domas.

Afra runāja par to, ka cilvēce jau sen atteikusies no kādreiz izplatītajām teorijām, saskaņā ar kurām domājošu būtņu āriene un ķermeņu uzbūve var būt ļoti dažāda. Patiesībā cilvēka — Zemes vienīgā domājošā radījuma — izskats nekādā ziņā nebija veidojies nejauši. Tas atbilda šā radījuma daudzveidīgajām pielāgošanās spējām un milzīgajai smadzeņu, kā arī nervu sistēmas slodzei…

— Man patīk šī teorija, — Tejs Erons atbalstīja biologi, — bet…

— Es saprotu, — Afra viņu pārtrauca. — Pat niecīgas izmaiņas cilvēka ārienē palaikam rada atbaidoša kropluma iespaidu. Iedomājieties, piemēram, cilvēku, kas negadījuma rezultātā zaudējis degunu, plakstus vai lūpas. Visus šos defektus mēs uztvertu kā atbaidošu kroplību tieši tāpēc, ka tās parādījušās uz ierasto, visiem zināmo formu pamata. Zirga vai suņa purns krasi atšķiras no cilvēka sejas, un tomēr mēs to neuzskatām par kroplu vai atbaidošu. Vēl vairāk, to var pat uzskatīt par glītu. Tas tāpēc, ka šo kustoņu ārienē izpaužas lietderības skaistums. Toties sakropļotā cilvēka sejā izjaukta dabiskā harmonija .. .

— Tātad, ja svešinieki atšķirsies no mums ļoti stipri, tie neliksies atbaidoši? Bet ja nu viņi būs līdzīgi cilvēkiem, tikai ar ragiem un snuķiem? — Tejs joprojām nepadevās.

— Ragi domājošai būtnei nav vajadzīgi un nekad arī nebūs. Deguns var būt izstiepts līdzīgi snuķim (kaut gan, ja attīstītas rokas, bez kurām cilvēks vispār nav domājams, arī snuķis nav nepieciešams).

Tas būs īpašs gadījums vai pat izņēmums. Bet viss, kas veidojas vēsturiski, dabiskās izlases ceļā, kļūst par likumsakarību. Tāpēc es arī nedomāju, ka svešajā zvaigžņu kuģī mēs sastapsim ragainus vai ar astēm apveltītus briesmoņus — tur tiem nav vietas! Tikai zemākas dzīvības formas ir ļoti dažādas; jo tas augstākas, jo vairāk līdzinās cita citai.

— Jūs esat uzvarējusi! — Tejs Erons sirsnīgi uzsmaidīja draudzenei.

Gluži negaidot sāka iebilst Kari Rams. Mazliet pietvīcis aiz jauneklīga mulsuma, viņš centās pierādīt, ka svešās būtnes pat, ja tās apveltītas ar gluži cilvēcisku un daiļu ārieni, var stipri atšķirties no mums pēc sava domāšanas veida, saviem priekšstatiem par pasauli. Un tieši šajā sakarā svešie var kļūt mums par nežēlīgiem, briesmīgiem ienaidniekiem.

Šo viedokli kategoriski nosodīja Muts Angs.

— Vēl nesen es par to domāju, <— kapteinis sacīja, — un sapratu, ka attīstības augstākajās pakāpēs nekādi pārpratumi starp domājošām būtnēm nav iespējami. Cilvēka domāšana, tā saprāts atspoguļo apkārtējās pasaules, visa kosmosa loģiskās attīstības likumus. Šajā ziņā cilvēks ir mikrokosms. Tāpēc doma, lai kur tā rastos, vienmēr un visur pamatosies uz matemātisko un dialektisko loģiku. Nevar būt nekādu «citu», krasi atšķirīgu domāšanas veidu, tāpat kā nevar būt cilvēka ārpus sabiedrības un dabas …

— Es gribētu piebilst, — sacīja bioloģe, — ka cilvēces vēstures spilgtākā iezīme ir savstarpējās saprašanās pieaugums, kas nemitīgi pavadīja kultūras attīstību. Jo vairāk attīstījās kultūra, jo vieglāk dažādām bezšķiru sabiedrības tautām un rasēm bija saprast citai citu, jo tuvāki visiem kļuva kopīgie mērķi un jo saprotamāka nepieciešamība apvienot sākotnēji atsevišķas valstis, bet vēlāk — visu planētu, visu cilvēci. Attīstības līmenī, ko sasniegusi Zeme un neapšaubāmi sasnieguši arī tie . ..

— Pilnīgi pareizi, — viņai piekrita Muts Angs, — divas dažādas planētas, kuru iedzīvotāji izcirtuši ceļu uz kosmosu, sapratīsies daudz vieglāk nekā divas mežonīgas tautas uz vienas un tās pašas planētas!

— Bet kur tad paliek kosmiskie kari, par kuru neiz- bēgamību bija pārliecināti daži mūsu senči? — vaicāja Kari Rams.

— Kur ir tā izdaudzinātā grāmata, ko jūs kādreiz solījāt mums parādīt? — pēkšņi atcerējās Tejs Erons. — Grāmata par diviem zvaigžņu kuģiem, kas pirmajā tikšanās brīdī taisījās viens otru iznīcināt?

Kuģa kapteinis piecēlās un devās uz savu kajīti. Dažas minūtes vēlāk viņš atgriezās ar mikrofilmas zvaigznīti, ko ielika lasīšanas mašīnā. Senā amerikāņu autora fantāzija bija ieintriģējusi visus kosmonautus.

Stāsts, kas saucās «Pirmā saskare», dramatiskos toņos attēloja Zemes zvaigžņu kuģa tikšanos ar svešu kuģi Krabja miglājā, vairāk nekā tūkstoš parseku attaluma no Saules. Zemes zvaigžņu kuģa komandieris pavēlēja saviem ļaudīm sagatavoties, lai jebkurā mirklī varētu iznīcināt zvaigžņu kartes, novērojumu materiālus un kursa aprēķinus, kā arī vērst pret svešo kuģi visus meteorītu iznīcināšanai paredzētos lielgabalus. Pēc tam apkalpes locekļi sāka apspriest visatbildīgāko jautājumu: vai viņiem ir tiesības ievadīt sarunas ar svešo zvaigžņu kuģi vai arī tam nekavējoties jāuzbrūk? Astronauti bija nobažījušies, ka svešie aprēķinās viņu kuģa ceļu un tad kā iekarotāji dosies uz Zemi.

Šīs neprātīgās domas kuģa ļaudis uzņēma kā neapstrīdamu patiesību. Divu neatkarīgi radušos civilizāciju saskarei, pēc komandiera uzskatiem, bija nenovēršami jābeidzas ar sadursmi, kurā uzvarēs tas, kam spēcīgāki ieroči. Tikšanās kosmosā varēja nozīmēt vai nu tirdzniecību, vai karu — neko citu stāsta autors, acīm redzot, nespēja iedomāties.

Drīz vien noskaidrojās, ka svešie, kas redzēja tikai infrasarkanos starus un sazinājās ar radioviļņu palīdzību, citādi tomēr stipri līdzīgi Zemes cilvēkiem. Tāpēc astronautiem izdevās samērā viegli atšifrēt viņu valodu un uzzināt viņu domas.

Svešā zvaigžņu kuģa komandierim bija tikpat trūcīgas sociālās zināšanas kā cilvēkiem. Arī viņš lauzīja galvu par to, kā izkulties sveikā no kļūmīgās situācijas un tai pašā laikā neiznīcināt Zemes zvaigžņu kuģi.

Sen gaidītā, lieliskā nejaušība — dažādu pasauļu domājošu būtņu pirmā tikšanās — draudēja izvērsties briesmīgā nelaimē. Kuģus, kuri peldēja izplatījumā, šķīra apmēram 700 jūdzes, un to apkalpes nu jau vairāk nekā divas nedēļas veda sarunas ar robotu palīdzību.

Abi komandieri lūkoja viens otru pārliecināt parsavu miermīlību un reizē apgalvoja, ka nevarot ticēt nevienam sarunu partnera vārdam. Stāvoklis būtu pilnīgi bezcerīgs, ja neiejauktos stāsta galvenais varonis — jauns astrofiziķis. Viņš paslēpa skafandrā drausmīgu sprāgstvielu lādiņu un kopā ar savu komandieri devās ap

ciemot svešo zvaigžņu kuģi. Tur viņi iesniedza ultimātu: daļai svešā kuģa apkalpes jāpāriet uz Zemes kuģi, bet daļai no tā apkalpes — savukārt uz svešo kuģi. Pēc tam jāpadara nekaitīgi visi ieroči, jāapgūst kuģa vadīšanas tehnika un jāpārved abu ekspedīciju mantas. Bet tikmēr abi varoņi ar bumbām paliks svešajā zvaigžņu kuģī, lai gadījumā, ja rastos kaut mazākās aizdomas, to nekavējoties uzspridzinātu. Svešā kuģa komandieris ultimātu pieņēma. Kuģu maiņa un atbruņošana noritēja sekmīgi. Pēc tam melnais zvaigžņu kuģis ar cilvēkiem un Zemes kuģis ar svešiniekiem, steidzīgi attālinādamies no tikšanās vietas, pazuda miglāja blāzmainajā spīdumā.

… Bibliotēkā izcēlās kņada. Vēl lasīšanas laikā jaunākie astronauti bija nepārprotami izrādījuši savu nepacietību. Tagad visi gribēja izteikties, bet daži tikko spēja atturēties no vislielākās nepieklājības — mēģinājuma pārtraukt biedru.

Vairākums atzīmēja kraso pretrunu starp stāsta darbības laiku un varoņu psiholoģiju. Ja zvaigžņu kuģis varēja attālināties no Zemes par četriem tūkstošiem gaismas gadu un turklāt izdarīt to trijos mēnešos, tad stāsta darbība, pat no viņu viedokļa raugoties, būtu jāattiecina uz nākotni. Tādas tāles neviens kuģis, pat «Telūrs», vēl nebija sasniedzis. Taču aprakstīto cilvēku domas un darbi ne ar ko neatšķīrās no to ļaužu domām un darbiem, kuri dzīvojuši pirms daudziem gadsimtiem kapitālisma laikos! Ne mazums stāstā ari tīri tehnisku kļūdu …

— Daudz bīstamāka par nezināšanu, — piebilda Muts Angs, — ir rutīna, ietiepīga novecojušas iekārtas aizstāvēšana. Šādu nostāju parasti izraisīja personiska ieinteresētība saglabāt iekārtu, kurā tās aizstāvjiem klājas labāk nekā cilvēku vairākumam. Bet ja nu tā, tad kāda gan viņiem daļa gar visas cilvēces, visas planētas likteņiem?

Nesaprātīga degvielu un mežu izšķērdēšana, ūdens bagātību un augšņu noplicināšana, bīstami eksperimenti ar atomieročiem, — tas viss raksturoja to ļaužu rīcību un pasaules uzskatu, kuri, nesot cilvēces vairākumam postu un ciešanas, centās par katru cenu saglabāt novecojušo iekārtu. Šajos apstākļos tad arī dzima indīgā sēkla, no kuras izauga atsevišķu sabiedrības grupu, šķiru vai rasu ārkārtējās privilēģijas, varmācības un karu attaisnojums.

Bet, jo spēcīgāks kļuva privileģētās grupas spiediens, jo stiprāk tam pretojās apspiestie un asāk izvērtās cīņa. Attīstījās abpusēja nežēlība un līdz ar to degradējās cilvēku morāle. Pārnesiet visu to no šķiru cīņas vienā zemē uz privileģēto un apspiesto tautu un valstu cīņu, un jūs sapratīsiet, kāpēc radās militārisma ideoloģija, kāpēc karus pasludināja par mūžīgu, nenovēršamu parādību tiklab uz Zemes, kā arī kosmosā. Un tieši šeit es saskatu ļaunuma sakni — to čūsku, kuru var slēpt, cik grib, un tomēr tā dzels, jo nedzelt tā vienkārši nespēj. Atcerieties, kādas ļaunas dzel- tensarkanas liesmas izplatījumā raidīja zvaigzne, kurai mēs aizlidojām garām ceļā uz mērķi.. .

— Čūskas Sirds! — iesaucās Taina.

— Jā, Čūskas Sirds! Tā ir arī vecās sabiedrības aizstāvju, karu nenovēršamības propagandistu sirds.

— Tātad mūsu bažas, acīm redzot, ir no senčiem mantotās čūskas sirds atbalsis! — skumji secināja Kari Rams. — Bet es no jums visiem laikam esmu vistuvāk čūskai, ja man vēl ir bažas . . .

— Kari! — pārmetoši iesaucās Taina.

Taču jauneklis stūrgalvīgi turpināja:

— Mēs visi pazīstam bojā gājušas planētas, kur dzīvība iznīkusi tāpēc, ka cilvēki nav pratuši novērst atomkara draudus, radīt jaunu,

pēc zinātnes likumiem organizētu sabiedrību, uz mūžīgiem laikiem darīt galu iznīcināšanas tieksmēm — izraut no savām krūtīm šo čūskas sirdi! Mēs zinām arī to, ka mūsu planēta tik tikko spējusi izvairīties no šāda likteņa. Bet ja nu viņi tur, — jaunais astronavigators paskatījās tai virzienā, no kura varēja gaidīt svešo zvaigžņu kuģi, — ja nu viņi vēl nav tikuši garām šim bīstamajam vēstures pagriezienam?

— Tas ir pilnīgi izslēgts! — Muts Angs mierīgi atbildēja. — Pastāv zināma līdzība augstāko dzīvības un sabiedrības formu tapšanā. Cilvēks var attīstīties tikai samērā stabilos, ilgstoši labvēlīgos apstākļos. Tas

nenozīmē, ka pārmaiņu vispār nedrīkst būt. Vēl vairāk. Tādas noteikti bija. Bet tās neaptvēra visu planētas dabu. Katastrofas un straujas, radikālas pārmaiņas apkārtnē neapšaubāmi neļautu attīstīties augstākai domājošai būtnei. To pašu var attiecināt arī uz augstākā tipa sabiedrību, kuras pārstāvji spēj radīt varenus zvaigžņu kuģus un ielauzties izplatījuma bezgalīgajās dzīlēs. Sādi sasniegumi kļūst iespējami tikai pēc cilvēces dzīves apstākļu stabilizācijas planētas mērogā un, saprotams, bez kapitālisma katastrofiskajiem kariem … Nē, tie, kas dodas mums pretim, jau pārvarējuši savas attīstības kritisko punktu! Arī viņi daudz cietuši un cīnījušies, iekams uzcēluši īsti saprātīgu sabiedrību.

«Telūra» jaunieši ar skaļu sajūsmu uzņēma komandiera pēdējos vārdus. Arī viņu vecākie biedri, kas prata vīrišķīgi apvaldīt savas jūtas, bija dziļi aizkustināti un saviļņoti.

Kaut kur izplatījumā, aizvien vēl neiedomājami tālu, viņiem pretim lidoja kuģis no nezināmas sveša spīdekļa planētas. Un pirmo reizi kopš dzīvība attīstījusies uz mūsu planētas, cilvēkiem bija lemts saskarties ar citām domājošām būtnēm. Nav brīnums, ka šādos apstākļos astronauti zaudēja garīgo līdzsvaru. Lai mazliet nomierinātu nervus, Muts Angs pavēlēja kuģa ārstam dot visiem apkalpes locekļiem īpašas zāles.

— Mums jābūt možiem un stipriem, lai cienīgi sagaidītu savus brāļus, — komandieris nepiekāpīgi atbildēja uz daudzajiem protestiem. — Mūs gaida milzīgs darbs: vajadzēs pielikt visus spēkus, lai izprastu viņus un pastāstītu viņiem par sevi. Vajadzēs apgūt viņu zināšanas. Un atdot savas!

Varbūt tikai tagad astronauti visā pilnībā aptvēra, kādu atbildību tiem uzliek šī nepieredzētā tikšanās. Bez ierunām viņi izdzēra zāles un devās uz savām kajītēm atpūsties.

Muts Angs atstāja vadības centrālē tikai Kari Ramu un savu palīgu — Teju Eronu, tad atlaidās krēslā,

nolieca galvu un aizsedza seju ar rokām. Tejs un Kari klusēja, nevēlēdamies traucēt komandiera pārdomas.

Zvaigžņu kuģis bija stipri palēninājis gaitu. Roboti nemitīgi

kontrolēja rūpīgi aprēķināto kursu. Ik brīdi uz ekrāna varēja parādīties svešā kuģa lokatora stars, un tas, ka šī stara joprojām nebija, ar katru minūti aizvien vairāk uztrauca Teju Eronu.

— Mēģiniet pavicināt mūsu staru par diviem grādiem uz katru pusi! — Muts Angs negaidot ierunājās.

Tejs viegli pietvīka. Kā viņam nebija ienācis prātā tik vienkāršs atrisinājums!

Pagāja vēl divas stundas. Kari iztēlojās, kā viņu lokatora stars tur priekšā milzīgā attālumā aizslīd pa kreisi, pa labi, augšup un lejup, ik mirkli noskriedams melnajā tukšumā simtiem tūkstošiem kilometru.

Piepeši kuģa komandieris gandrīz instinktīvi sajuta, ka uz lokatora ekrāna parādījies signāls. Ieraudzīt to viņš nepaguva, jo niecīgā dzirkstelīte pārāk ātri pazibēja un nodzisa uz spīdīgā melnā diska. Pat skaņas signāls tikko paspēja iedžinkstēties. Taču ar to pašu pietika, lai astronauti pielēktu kājās un gluži neviļus tuvinātu sejas ekrānam. Lai cik īslaicīga bija dzirksteles parādīšanās, tā nozīmēja ļoti daudz. Svešais zvaigžņu kuģis meklēja viņus; tas nebija pazudis izplatījuma dzīlēs. Kuģi vadīja ne mazāk prasmīgi kosmonauti, kam izdevies tikpat ātri un precīzi aprēķināt kursu. Un nu viņi mēģina ar savu lokatoru no tālienes sataustīt «Telūru». Divi niecīgi puteklīši, kas ie- maldījušies neaptveramā tumsas okeānā, meklē cits citu. .. Taču tie pārstāv divas milzīgas, saprāta vadītas pasaules, kas pašlaik saskaras ar savu virzīto starojumu kūļiem.

Muts Angs satvēra lokatora vadības kloķus un sāka vilkt spirāli no perifērijas uz tā apļa centru, kurā vajadzēja atrasties svešajam zvaigžņu kuģim. Svešinieki, acīm redzot, atkārtoja šo manevru. Pēc ilgstošām pūlēm gaismas punkts beidzot sastinga melnā spoguļa trešā apļa ietvaros. Un tikai abu kuģu vibrācija to laiku pa laikam izkustināja. Džinkstošais signāls skanēja tagad nepārtraukti, un to nācās pat īpaši klusināt. Nebija šaubu, ka svešinieki jau uztvēruši «Telūra» staru un kuģi dodas cits citam pretim, tuvodamies ne mazāk kā par četrsimt tūkstoš kilometriem stundā.

Tejs Erons nolasīja mašīnas izdarīto aprēķinu rezultātus un konstatēja, ka kuģus šķir nepilni trīs miljoni kilometru. Tātad viņu rīcībā bija apmēram septiņas stundas. Pēc nedaudzām minūtēm varēs sākt bremzēšanu, kas vēl par dažām stundām atvirzīs tikšanās brīdi. Protams, tikai tajā gadījumā, ja svešais zvaigžņu kuģis tiks bremzēts ar līdzīgu intensitāti.

Taču svešinieki nesagādāja kosmonautiem liekas rūpes. Tie sāka bremzēt pat straujāk nekā «Telūrs», bet tad, noskaidrojuši tā bremzēšanas tempu, precīzi to atdarināja. Kuģi tuvojās aizvien vairāk. «Telūra» apkalpe atkal sapulcējās vadības centrālē. Astronauti vēroja, kā lokatora melnajā spogulī gaismas punkts pamazām pārvēršas plankumā. Tad plankums sāka atgādināt mazu cilindru, ko apvija

biezs gredzens (visam tam nebija ne mazākās līdzības ar «Telūru»), Vēl tuvāk — un cilindra galos parādījās kupolveidīgi izaugumi.

Zaigojošās kontūras palielinājās un izplūda, sasniedzot melnā apļa malas.

— Klausieties visi! Ieņemt vietas! Bremzējam ar astoņkārtīgu pārslodzi!

Hidrauliskie sēdekļi ieslīga amortizatoru sistēmās, cilvēkiem acis satumsa un uz pieres izspiedās lipīgi sviedri. «Telūrs» apstājās un palika karājoties tukšumā, kur nebija ne augšas, ne apakšas, ne gala, ne malas. Ledainajā kosmosa tumsā, simt divu parseku attālumā no dzimtās zvaigznes — dzeltenās Saules.

Tikko atjēgušies pēc izciestās pārslodzes, astronauti ieslēdza tiešā skatījuma ekrānus un milzīgu prožektoru. Taču, izņemot miglainu spīdumu kreisajā pusē un priekšā, viņi nekā cita neieraudzīja. Prožektors nodzisa, un tad spēcīga zila gaisma iecirtās viņiem acīs.

— Polarizatorus un gaismas filtrus! — norīkoja Muts Angs.

Polarizatori nodzēsa žilbinoši zilgano spīdumu. Tai pašā brīdī varens oranžkrāsas staru kūlis ieurbās izplatījumā, apmeta loku un beidzot apgaismoja svešo zvaigžņu kuģi.

Svešinieks atradās tikai dažu kilometru attālumā. Tāda precizitāte darīja godu tiklab Zemes, kā arī svešajiem astronautiem. Svešā kuģa lielumu pagaidām bija grūti noteikt. Taču piepeši no tā izšāvās oranžkrāsas gaisma, kuras viļņu garums precīzi atbilda «Telūra» raidītajam staram. Oranžais stars parādījās, pazuda, tad radās no jauna un beidzot sastinga, it kā norādīdams ar savu smaili uz nepazīstamiem zvaigznājiem Piena Ceļa malā.

Muts Angs paberzēja pieri, ko mēdza allaž darīt spraigu pārdomu brīžos.

— Tas droši vien ir signāls, — Tejs Erons piesardzīgi teica.

— Bez šaubām. Un es saprastu šo signālu tā: nekustīgais gaismas stars nozīmē — «palieciet uz vietas! Manevrēšu pats». Pamēģināsim atbildēt.

«Telūrs» nodzēsa savu prožektoru, pārslēdza filtrus uz svešinieka zilo gaismu un pavērsa staru pret sevi. Tai pašā mirklī oranžā gaisma svešajā kuģī nodzisa.

Astronauti, aizturējuši elpu, gaidīja. Tagad svešo zvaigžņu kuģi varēja labi saskatīt. Tas visvairāk atgādināja milzu spoli: divus ar virsotnēm savienotus konusus. Viena, acīm redzot, priekšējā, konusa pamatni sedza kupols, bet pakaļējais vērās telpā kā plata piltuve. Kuģa vidusdaļā vāji mirgoja nenosakāmu apveidu gredzens. Cauri tam varēja saskatīt cilindru, kas savienoja abus konusus. Pēkšņi gredzens it kā sabiezēja, kļuva necaurspīdīgs un sagriezās ap zvaigžņu kuģa vidu kā turbīnas rats. Svešais kuģis sāka strauji palielināties un pēc dažām sekundēm jau aizņēma visu ekrāna redzes lauku. Zemes cilvēki

saprata, ka tas ir krietni lielāks par «Telūru».

— Afra, Jas un Kari, nekavējoties uz slūžu kameru! Tejs paliks vadības centrālē. Izslēgt planetāros prožektorus! — komandieris strupi pavēlēja.

Drudžainā steigā astronauti uzvilka vieglos skafandrus, ko izmantoja, pētījot planētas vai atstājot kuģi kosmiskajā telpā tālu no zvaigžņu nāvējošās radiācijas.

Muts Angs kritiski aplūkoja visus, pārbaudīja skafandru hermētiskumu un iedarbināja sūkņus. Tie acumirklī izrāva gaisu no slūžu kameras. Tikko vakuuma rādītājs sasniedza zaļo svītru, komandieris pagrieza citu pēc cita trīs rokturus. Nedzirdami, tāpat kā viss, kas notiek kosmosā, aizslīdēja sāņus bruņu plates, izolācijas kārta un gaisa aizvars. Atsprāga izejas lūkas apaļais vāks, un tūdaļ hidrauliskais celtnis izspieda uz āru slūžu kameras grīdu. Četri astronauti atradās vairākus metrus virs «Telūra» priekšgala uz apaļas, margām norobežotas platformas, tā dēvētā augšējā skatu laukuma.

Zilā oreolā tītais zvaigžņu kuģis patiesībā izrādījās pilnīgi balts. Atšķirībā no «Telūra» tā virsma bija nevis spoži metāliskā, bet gan matēta un reizē tomēr žilbinoša kā vistīrākais kalnu sniegs. Tikai centrālais gredzens joprojām izstaroja vāju, zilganu mirdzumu.

Milzenis pakāpeniski tuvojās. Kosmiskajā telpā, tālu no jebkuriem gravitācijas laukiem, abi zvaigžņu kuģi jūtami pievilka viens otru, un tā bija droša ķīla, ka svešās pasaules kuģis nav no antivielas. «Telūra» kreisajā bortā atvērās vairākas lūkas, pa kurām tika izbīdītas atsperīgas teleskopiskas caurules, kam bija jākļūst par gigantiskiem piestātnes balstiem. Balstu galus sedza elastīgi plastmasas spilventiņi ar īpašu aizsargslāni gadījumam, ja kosmosā nāktos saskarties ar kaut ko tādu, kas veidots no antivielas.

Tikmēr svešā kuģa kupolveidīgajā priekšgalā pavērās melna sprauga un no tās izvirzījās tieviem stabiņiem nožogots balkons. Melnajā rīklē sakustējās kaut kas balts. Afrai izlauzās nopūta. Uz zvaigžņu kuģa platformas parādījās pieci nedabiski bāli ērmi, augumā apmēram līdzīgi Zemes cilvēkiem, taču krietni resnāki un ar kuprainām mugurām. Zemes iemītnieku apaļo, caurspīdīgo ķiveru vietā uz svešinieku augšup izliektajiem pleciem pacēlās gliemežvākam līdzīgs veidojums. Tā priekšpusē rēgojās izvērsti vēdekļveidīgi radziņi. Bet zem šo radziņu nojumes necaurredzamā tumsā varēja nojaust melnu stiklu.

«Telūra» skatu laukumā sapulcējušos astronautu ķiverēs atskanēja komandiera klusie smiekli.

— Es gribu nomierināt jūs visus un pirmkārt Afru, — teica Muts Angs. — Iedomājieties, kā mēs izskatāmies no malas! Uzburbušas lelles ar milzīgām, apaļām galvām, kuru trīs ceturtdaļas ir… tukšas!

Afra skaņi iesmējās.

— Izšķirošais ir skafandru saturs. To izskatam nav sevišķas nozīmes!

— Roku un kāju viņiem ir tikpat daudz, cik mums, — iesāka Kari.

Šai brīdī no svešā kuģa izbīdītais metala karkass pārklājās ar baltu, krokainu apvalku, kas pastiepās «Telūra» virzienā. Balta figūra, kurā Muts Angs nojauta pēc ranga sev līdzīgu komandieri, norādīja ar roku uz «Telūru» un tad uz otru kuģi. Tas bija nepārprotams žests.

Cilvēki nelika sevi ilgi gaidīt un izvirzīja no «Telūra» lejas daļas savienojošu galeriju, kuras uzdevums bija nodrošināt satiksmi starp kuģiem izplatījumā. Zemes tehniķi ātri izgatavoja no koka pārejas rāmi, kas, pateicoties molekulārās struktūras izmaiņām kosmiskajā salā, kļuva izturīgāks par tēraudu.

Tikmēr uz svešā kuģa izciļņa parādījās sarkana metala kubs ar melnu priekšējo sienu — ekrānu. Ģivas baltas figūras noliecās pār to, izslējās un atkāpās sānis. Mirkli vēlāk astronauti ieraudzīja uz ekrāna stipri vienkāršotu cilvēka attēlu, kura augšējā daļa ritmiski paplašinājās un sašaurinājās. Tikpat ritmiski mazas bultiņas iešāvās šajā attēlā un atkal izlidoja no tā.

— Ģeniāli! Tā taču ir elpošana! — iesaucās Afra. — Viņi, acīm redzot, parādīs mums savas atmosfēras sastāvu, bet kā?

Atbildes vietā elpojošais modelis uz ekrāna pazuda, un to aizstāja jauna figūra — melns punkts pelēkā gredzenveida mākonī. Tas neapšaubāmi bija atoma kodols, ko aptvēra spīguļojošu punktiņu — elektronu orbītas. Mutam Angam likās, ka viņam iesprūdis kamols kaklā. Viņš nespēja teikt ne vārda. Tikām uz ekrāna jau bija izveidojušās četras figūras: divas ar treknu, baltu svītru saistītas — centrā un divas ar melnām bultām savienotas — gar malām.

Neparasta uzbudinājuma pārņemti, Zemes cilvēki skaitīja elektronus. Apakšējais, acīm redzot, okeāna galvenais elements: kodols un tikai viens elektrons, tātad — ūdeņradis. Augšējais — acīm redzot, atmosfēras galvenais elements: kodols un deviņi elektroni, tātad — fluors!

— Ai! — Afra Devi žēli iesaucās. — Fluors! …

— Skaitiet, — viņu pārtrauca komandieris, — pa kreisi: seši elektroni, tātad — ogleklis. Pa labi: septiņi, tātad — slāpeklis. Skaidrs! Lai kuģī nekavējoties izgatavo mūsu atmosfēras un vielu maiņas tabulu. Tā atšķirsies no redzētās vienīgi ar to, ka augšējā centrālā elementa — fluora vietā mēs iezīmēsim skābekli — kodolu un astoņus elektronus. 2ēl, briesmīgi žēl!

Kad Zemes pārstāvji izvirzīja savu tabulu, astronauti pamanīja, ka priekšējā baltā figūra uz svešā kuģa tiltiņa sagrīļojas un ar roku satver skafandra gliemežvāku. Šo žestu «Telūra» ļaudis labi saprata. Svešā kuģa komandieris šobrīd laikam izjuta gluži to pašu, ko viņi.

Taču mirkli vēlāk baltā figūra pārliecās pāri tiltiņa margām un strauji pamāja, it kā pārcērtot kaut ko tukšumā. Pēc tam svešinieks pacēla abas rokas un zināmā atstatumā vienu no otras nolaida tās uz leju, iezīmējot telpā divas paralēlas plāksnes.

Muts Angs atkārtoja šo žestu. Tad balto svešinieku komandieris mēmā sveicienā pacēla roku, pagriezās un pazuda sava kuģa tumšajā rīklē. Viņam sekoja arī pārējie.

— Iesim! — teica Muts Angs, nospiežot lifta sviru.

Šoreiz Afra pat nepaspēja apbrīnot lielisko zvaigžņu

mirgu kosmosa melnajā tukšumā, kas allaž izraisīja viņā īpaši jūsmīgu noskaņu. Lūka aizvērās, slūžu kamerā iedegās gaisma, kļuva dzirdama sūkņa šņākšana — pirmā pazīme, ka gaiss sasniedzis Zemes cilvēkiem ierasto blīvumu.

— Būvēsim starpsienas, lai pēc tam savienotu galerijas? — jautāja kapteinim Jass Tins.

— Jā. Tieši to laikam gribējis teikt baltā kuģa komandieris. Kāda nelaimē: viņu planētas dzīvības gāze — fluors mums ir nāvējoša! Bet viņiem tikpat nāvējošs — skābeklis! Daudzi mūsu materiāli — krāsas un rnetali, kas ļoti izturīgi skābekļa atmosfērā, var sairt no viņu elpas. Odens vietā viņiem ir tā pati fluorūdeņražskābe, kas pie mums saēd stiklu un gandrīz visus minerālus, kuru sastāvā ietilpst fluorūdeņ- radī viegli šķīstošais silīcijs. Lūk, kāpēc mums nāksies uzstādīt caurspīdīgu starpsienu, kas izturīga pret skābekli, bet viņi uzstādīs savu, no vielām, ko nesaēd fluors. Bet tagad iesim! Mums jāsteidzas. Apspriesties pagūsim, kamēr izgatavos šīs starpsienas.

Vibrāciju dzēšanas kamera, kas atdalīja dzīvojamās telpas no «Telūra» dzinējiem, uz laiku pārvērtās ķīmiskā laboratorijā. Speciāli izlieto kristāldzidrās plastmasas loksni tagad lēni cementēja, karsējot ar apkurināšanas paklājiem.

«Telūra» bibliotēkā kūsāja darbs. Apkalpes locekļi pārbaudīja stereofilmas un fotomagnētiskos ierakstus; izvēlējās labāko mākslas darbu reprodukcijas; steidzīgi gatavoja diagramas un matemātisko funkciju rasējumus, Saules sistēmā visvairāk izplatīto vielu kristāliskās struktūras shēmas. Vienlaicīgi tika pārregulēts lielais stereoekrāns un pret fluoru izturīgā apvalkā iebūvēts virstoņu reproduktors, kas spēj precīzi atveidot cilvēka balsi.

īsajos pārtraukumos astronauti sprieda par svešinieku dzimtās planētas neparasto atmosfēru.

Vielu cirkulācijai, kas balstās uz spīdekļa staru enerģiju un dod iespēju pastāvēt dzīvībai, arī uz šīs planētas visumā jābūt tādai pašai kā uz Zemes. Brīva, aktīva gāze — vai nu skābeklis, vai fluors, vai arī kāda cita — varēja uzkrāties atmosfērā tikai augos notiekošo procesu rezultātā. Dzīvnieki un cilvēks patērē skābekli — vai šai gadījumā fluoru, — saistot to ar oglekli — galveno elementu, no kura sastāv

tiklab augu, kā dzīvnieku ķermeņi.

Uz svešās planētas tātad jābūt fluorūdeņraža okeānam. Ar sava spīdekļa staru enerģijas palīdzību sadalot fluorūdeņradi tāpat kā pie mums ūdeni (t. i., skābekļa un ūdeņraža savienojumu), šīs planētas augi uzkrāj ogļhidrātus un izdala brīvu fluoru, ko maisījumā ar slāpekli savukārt ieelpo cilvēki un dzīvnieki. Ogļhidrātiem sadegot fluorā, tie iegūst dzīvības norisei nepieciešamo enerģiju un pēc tam izelpo fluoroglekli un fluorūdeņradi.

Šāda vielu maiņa dod pusotras reizes vairāk enerģijas nekā mūsējā, kuras pamatā ir skābeklis. Tāpēc nav brīnums, ka tā sekmējusi dzīvības augstāko formu attīstību.

Taču fluora lielākās aktivitātes izmantošanai organiskajā dabā nepieciešams spīdeklis ar daudz spēcīgāku radiāciju. Lai augu fotosintēzes gaitā staru enerģija spētu saskaldīt fluorūdeņraža molekulu, nepietiek ar dzeltenajiem un zaļajiem stariem, bet vajadzīgi zilie un violetie. Svešinieku planētas spīdeklis, acīm redzot, ir zila, ļoti augstas temperatūras zvaigzne.

— Pretrunai — pēkšņi iestarpināja Tejs Erons. — Fluorūdeņradis taču viegli pārvēršas gāzē.

— Jā, pie plus divdesmit grādiem, — palūkojies rokasgrāmatā, atbildēja Kari.

— Bet sasalst?

— Pie mīnus astoņdesmit.

— Tātad viņu planētai jābūt aukstai! Bet tas kaut kā nesaderas ar zilu, augstas temperatūras zvaigzni. ..

— Kāpēc? — iebilda Jass Tins. — Planēta var būt tālu no spīdekļa. Okeāni var atrasties mērenajās vai polārajās joslās. Vai…

— Acīm redzot, tādu «vai» var būt vēl ļoti daudz, — sacīja Muts Angs. — Lai nu būtu kā būdams, fluora planētas zvaigžņu kuģis atrodas mūsu priekšā, un drīz mēs iegūsim sīkākas ziņas par svešinieku dzīves apstākļiem. Patlaban mums nesalīdzināmi svarīgāk saprast ko citu: fluors sastopams kosmosā samērā reti. Kaut gan pēdējie pētījumi pierādījuši, ka fluors ir izplatītāks, nekā agrāk domāja, un tas šajā ziņā pārcelts no četrdesmitās vietas uz astoņpadsmito, taču mūsu skābeklis atomu kopskaita ziņā ieņem pasaulē trešo vietu, tūliņ aiz ūdeņraža un hēlija, un tikai tad nāk slāpeklis un ogleklis. Spriežot pēc citiem aprēķiniem, pasaulē ir divsimt tūkstošu reižu vairāk skābekļa nekā fluora. Tas var nozīmēt tikai vienu: planētu, kurās daudz fluora, kosmosā ļoti maz, bet planētu ar fluora atmosfēru, tas ir, tādu, kur ilgstoši pastāv augu valsts, kas spēj atbrīvot šo elementu no tā savienojumiem, ir vēl nesalīdzināmi mazāk. Šādas planētas zināmā mērā var uzskatīt par izņēmumu …

— Tagad es saprotu viņu komandiera izmisuma pilno žestu, — Afra Devi domīgi sacīja. — Viņi meklē sev līdzīgas būtnes un,

sastapuši mūs, dabiski, bija dziļi vīlušies.

— Ja viņu vilšanās ir tik dziļa, tad viņi, domājams, meklē jau sen un droši vien tikušies ar domājošām būtnēm …

— Un tās bija parastā tipa, ar skābekļa vielu maiņu! — piebalsoja Afra.

— Bet iespējamas taču arī cita tipa atmosfēras, — Tejs Erons iebilda, — piemēram, hlora, sēra vai arī sērūdeņraža.

— Tās neder dzīvības augstākajām formām! — Afra joprojām nepiekāpās. — Vielu maiņas procesā šādas atmosfēras dotu trīs un pat desmit reizes mazāk enerģijas nekā skābeklis, Zemes varenā dzīvinošā gāze!

— Man liekas, Afrai taisnība! — Muts Angs secināja. — Visas šīs varbūtējās atmosfēras ir pārāk liels retums salīdzinājumā ar mūsējo, kas sastāv no visizplatītākajiem elementiem. Un tā nav nejaušība!

— Bez šaubām! — piekrita Jass Tins. — Taču nejaušību bezgalīgajā kosmosā laikam netrūkst. Ņemsim kaut vai mūsu pašu Zemi. Uz šīs planētas un tās tuvākajiem kaimiņiem — Mēness, Marsa un Venēras — kā zināms, ir samērā daudz alumīnija, kas vispār kosmosā sastopams diezgan reti.

— Un tomēr, lai rastu šo nejaušību atkārtojumu bezgalībā, nāktos meklēt desmitiem, ja ne simtiem tūkstošu gadu, — Muts Angs drūmi piebilda. — Pat ar pulsāciju kuģiem! Fluora planētas ļaudis meklē jau ilgi… Kā es viņus saprotu!

— Cik labi, ka mūsu atmosfēra sastāv no visparastākajiem elementiem un mūs gaida tikšanās ar daudzām jo daudzām līdzīga tipa planētām! — iesaucās Afra.

Šajā brīdī ieradās kuģa ķīmiķis un ziņoja, ka caurspīdīgais vairogs izgatavots.

— Bet vai tad mēs nevaram vienkārši apciemot viņu kuģi kosmiskajos skafandros? — vaicāja Jass Tins.

— Protams! To mēs varam tāpat kā viņi. Un šādi apciemojumi droši vien notiks. Taču pirmo iepazīšanos labāk sāksim ar demonstrējumiem, — atbildēja komandieris.

Astronauti novietoja caurspīdīgo sienu pārejas tuneļa galā, bet svešinieki izdarīja to pašu savā galerijā. Pēc tam Zemes cilvēki un svešie satikās tukšumā, kur kopīgiem spēkiem nostiprināja spraišļus un pārejas rāmi. Glāstošs pieskāriens skafandra piedurknei — šāds draudzības žests bija saprotams tiklab vieniem, kā otriem …

Tuvinot savu gliemežvāku radziņus «Telūra» ļaudīm, svešie pūlējās saskatīt aiz dūmu krāsas ķiverēm paslēptās Zemes iemītnieku sejas. Bet, ja cilvēku galvas varēja redzēt samērā labi, tad svešinieku ķiveru izliektie vairogi zem radziņu nojumēm nedeva iespēju saskatīt gandrīz nekā. Tikai cilvēku nemaldīgā intuīcija ļāva nojaust, ka no tumsas uz viņiem sasprindzināti un labvēlīgi raugās vērīgas acis.

Aicinājumu apmeklēt «Telūru» baltās figūras nepārprotami noraidīja. Viena no tām pieskārās savam skafandram un tad ātri izpleta rokas, it kā saplēšot kaut ko.

— Baidās, ka skafandri neizturēs skābekļa atmosfērā, — minēja Tejs Erons.

— Tāpat kā mēs, viņi grib iesākt ar tikšanos galerijā, — secināja Muts Angs.

Savienoti ar stingrām saitēm, abi zvaigžņu kuģi —- sniegbaltais un metāliski spožais — nekustīgi karājās kosmiskajā tukšumā. «Telūrs» ieslēdza spēcīgus sildītājus, un tā apkalpes locekļi varēja doties uz galeriju savos parastajos darba tērpos — cieši piegulošos, zilos mākslīgās vilnas virsvalkos.

Galerijas pretējā galā iedegās zilgana gaisma —

tāda, kādu var ieraudzīt tikai Zemes augstāko kalnu virsotnēs. Caurspīdīgās starpsienas, kas atdalīja divas dažādi apgaismotās kameras, šķita izveidotas no akvamarīna vai no sacietējuša jūras ūdens.

Klusumu galerijā pārtrauca tikai cilvēku paātrinātā elpošana. Tejs Erons ar elkoni aizskāra Afras plecu un sajuta, ka jaunā sieviete trīc. Komandiera palīgs uz mirkli pievilka biologi sev cieši klāt, un Afra atbildēja viņam ar ātru, pateicīgu skatienu.

Bet tad aiz starpsienas parādījās astoņi svešinieki. Vai tiešām tie bija svešinieki? Ļaucfis «neticēja savām acīm. Sirds dziļumos katrs taču gaidīja kaut ko gluži neparastu, nepieredzētu. Tāpēc jo lielāku pārsteigumu visiem sagādāja svešinieku apbrīnojamā līdzība ar cilvēkiem.

Vai maz varēja ticēt, ka šīs būtnes ieelpo visindīgāko no Zemes virsū sastopamajām gāzēm un peldas jebkurai Zemes radībai nāvējošās fluorūdeņražskābes jūrās?!

Proporcionāli ķermeņa apveidi, vidējs augums. Dīvaina, čugunpelēka āda ar sudrabainu un tai pašā laikā it kā asinssarkanu atspīdumu, kāds piemīt pulētai, sarkanai dzelzs rūdai — hematītam.

Apaļas galvas, apaugušas bieziem, zilganmelniem matiem. .. Taču visievērojamākais viņu sejās bija acis — neticami lielas, iegarenas, ar spilgti izteiktu slīpu šķēlumu. Tās aizņēma gandrīz visu sejas platumu, sniedzoties līdz pat deniņiem. Tirkīza, krāsas acu baltumi šķita neproporcionāli garj salīdzinājumā ar melnajām varavīksnenēm un zīlītēm.

Acu formai un lielumam atbilstošas taisnas uzacis sakļāvās augstu deniņos ar matiem, izveidojot platu leņķi. No pieres vidusdaļas lejup uz deniņu pusi tikpat taisnā līnijā, simetriski uzacīm, auga mati. Svešinieku piere drusku atgādināja horizontāli izstieptu rombu. Deguns viņiem, tāpat kā Zemes cilvēkiem, bija samērā īss un apveltīts ar lejup pavērstām nāsīm. *

Nelielajā starp violetām lūpām tikpat dzidrā

debess krāsā\kā acu baltumi mirdzēja divas līdzenas zobu rindas. Augšā seja šķita stipri paplašināta, bet

zem acīm tā sāka krasi sašaurināties mazliet stūrainā zoda virzienā.

Svešinieku vidū bija sievietes un vīrieši. Sievietes varēja nojaust pēc slaido kaklu graciozā izliekuma, maigākiem sejas vaibstiem un daudz kuplākiem, kaut ari īsi apgrieztiem matiem. Vīriešiem bija lielāks augums, masīvāka ķermeņa uzbūve, platāks zods. Visumā dzimuma atšķirības likās tādas pašas, kādas vērojamas uz Zemes.

Afra pamanīja, ka svešo rokām ir tikai četri pirksti. Pēc savām proporcijām tie atbilda cilvēku pirkstiem, taču, acīm redzot, bija bez locītavām, jo liecās ļoti vienmērīgi, neveidojot stūrainus izciļņus.

Kājas nevarēja labi saskatīt: pēdas ieslīga mīkstajā grīdas segumā. Toties drēbes Zemes cilvēkiem parastajā gaismā izskatījās tumši sarkanas.

Jo ilgāk lūkojās astronauti, jo saprotamāks viņiem kļuva svešinieku eksotiskais skaistums. Visvairāk valdzināja viņu milzīgās acis, kas, izstarodamas draudzīgu domu kvēli, maigi un vērīgi raudzījās cilvēkos.

— Kādas acis! — Afra jūsmīgi iesaucās. — Ar tādām vieglāk kļūt par cilvēkiem nekā ar mūsējām, kaut arī mūsu acis ir brīnišķīgas!

— Kāpēc tā? — Tejs čukstēdams pajautāja.

— Jo lielākas acis, jo vairāk tajās tīklenes elementu un jo vairāk apkārtējās pasaules detaļu tās spēj uztvert.

Šajā brīdī viens no svešajiem paspēra soli uz priekšu un aicinoši pamāja ar roku. Galerijas viņā pusē nodzisa apgaismojums, un Kari Rams ieslēdza fluora planētas zilgano gaismu.

Astronauti izdarīja dažus uzņēmumus un ievadīja nelielā slūžā virstoņu reproduktoru. Svešie satvēra to un uzstādīja uz trijkāja. Tad Kari Rams pavērsa pret reproduktora antenas kausiņu šauru radioviļņu kūli, un baltā zvaigžņu kuģa galerijā sājia skanēt Zemes valoda un muziķa. Tādā pašā veidā svešiniekiem nodeva gaisa analizatoru, kas ļāva noteikt viņu planētas atmosfēras sastāvu, spiedienu un temperatūru. Kā jau bija gaidāms, temperatūra baltajā kuP-izrādījās zemāka nekā uz mūsu planētas un nepārslēdza septiņus grādus. Atmosfēras spiediens bija augstāks nekā Zemes virsū, bet smaguma spēks gandrīz vienāds.

— Viņi paši droši vien ir siltāki, — ieminējās Afra. — Arī mēs taču esam siltāki par apkārtējo vidi. Es domāju, ka viņu ķermeņa temperatūrai jābūt ap četrpadsmit grādu.

Svešie atsūtīja savus aparātus ar režģiem pārklātās kastītēs, kas ļoti apgrūtināja to uzdevumu noteikšanu.

No vienas kastītes atskanēja augstas, dzidras, it kā tālumā

gaistošas skaņas. «Telūra» ļaudis saprata, ka svešie dzird augstākus toņus nekā Zemes cilvēki. Un, ja tikai viņu dzirdes diapazons nav daudz plašāks kā cilvēkiem, tad mūsu runas un mūzikas zemākos toņus fluora planētas iemītnieki droši vien nedzirdēja.

Pēc brīža svešie atkal iededzināja cilvēku acīm parasto gaismu. Caurspīdīgajai starpsienai tuvojās divi fluora planētas iemītnieki — vīrietis un sieviete. Abi nesteidzīgi nometa tumši sarkanos tērpus un, sadevušies rokās, sastinga, pēc tam sāka lēni griezties, ļaujot apskatīt savus ķermeņus. Fluora planētas iemītnieku auguma harmoniskās proporcijas pilnīgi atbilda Zemes cilvēku skaistuma jēdzienam. Nedaudz skarbāki apveidi, asākas iedobumu un izliekumu līnijas tikai izcēla svešo ķermeņu skulpturālo pilnību.

Viņu galvas skaisti un lepni vainagoja augstos kaklus; vīrietim bija strādnieka un cīnītāja platie pleci, bet sievietes — domājošo būtņu mātes — platie gurni nekādi nemazināja iespaidu par viņas intelektuālo spēku.

Kad svešie aicinoši pamāja ar roku un nodzēsa dzelteno Zemes gaismu, cilvēki zināja, kas viņiem jādara.

Pēc komandiera lūguma pie caurspīdīgās starpsienas nostājās Tejs Erons un Afra Devi. Neraugoties uz īpatnējo apgaismojumu, kurā ķermeņi ieguva aukstu zilgana marmora nokrāsu, astronauti sajūsmā uzelpoja — tik spilgts un pārliecinošs bija viņu biedru skaistums. To, liekas, saprata arī svešie, jo saskatījušies viņi sāka rosīgi apmainīties ar žestiem.

Pēc kāda laika svešie pabeidza filmēšanu, ieslēdza gaismu un izvirzīja uz priekšu zaļu ekrānu, uz kura

parādījās mazas figūriņas. Tās kāpa stāvā kalnā un nesa kaut kādus lielus priekšmetus. Tikusi kalna virsotnē, katra figūriņa nometa savu nastu un apgūlās. Tā, acīm redzot, bija multiplikācijas filma, kas liecināja par nogurumu, vēlēšanos atpūsties. Arī Zemes cilvēki sajuta, cik ļoti viņus nogurdinājusi sasprindzinātā gaidīšana un daudzie neparastie iespaidi. Fluora planētas iedzīvotāji, acīm redzot, bija cerējuši sastapties ar citām domājošām būtnēm un attiecīgi sagatavojušies, radot, piemēram, šādas «sarunu» filmas.

«Telūra» apkalpe, kas šādu tikšanos nebija gaidījusi, tomēr atrada izeju no sarežģītās situācijas. Astronauti nolika pie starpsienas uzmetumu reproducēšanas ekrānu, un kuģa mākslinieks Jass Tins ātri uzskicēja uz tā vairākas zīmējumu sērijas. Vispirms viņš attēloja nogurušus cilvēciņus, tad uzzīmēja jocīgu seju ar tik jautājošu izteiksmi, ka svešie atdzīvojās tāpat kā pirmīt, kad viņu priekšā nostājās Tejs Erons un Afra Devi. Pēc tam mākslinieks uzskicēja Zemes orbītu ap Sauli un sadalīja to divpadsmit daļās. Svešie drīz atbildēja ar līdzīgu shēmu. Abās pusēs ieslēdza metronomus, kas palīdzēja noteikt mazo laika iedaļu salīdzināmos lielumus. Pamatojoties uz tiem,

izdevās noskaidrot, ka fluora planētas diennakts ilgst četrpadsmit stundas, bet gads — deviņsimt diennaktis pēc Zemes laika rēķina.

Pārtraukumam, ko ierosināja svešinieki, vajadzēja ilgt piecas stundas.

Dziļi saviļņoti un mazliet apmulsuši, ļaudis atstāja galeriju. Drīz abos caurules galos nodzisa ugunis, tika izslēgts arī kuģu ārējais apgaismojums. Abi milzeņi likās sastinguši telpā, it kā viss dzīvais tajos būtu aizgājis bojā — pārledojies izplatījuma šaušalīgajā salā un tumsā.

209

Bet kuģu iekšienē dzīve, kvēla, zinātkāra un darbīga, nenorima ne mirkli. Cilvēka bezgala atjautīgais prāts meklēja arvien jaunas un jaunas iespējas, kas ļautu kosmosa tālēs dzimušiem domu brāļiem dot kaut cik pilnīgu priekšstatu par atziņām un cerībām, ko Zemes iemītnieki izauklējuši gadu tūkstošos — gan sūrā

14 — Zilā planēta

darbā, gan ari briesmās un ciešanās. Par zināšanām, kas cilvēku atbrīvoja vispirms no mežonīgās dabas untumiem, tad — no mežonīgās iekārtas patvarībām, no slimībām un priekšlaicīga vecuma un pēdīgi izveda viņu bezgalīgajos kosmosa plašumos.

Otrā tikšanās galerijā sākās ar karšu demonstrējumiem. Kā Zemes cilvēki, tā fluora planētas iedzīvotāji nepazina šajās kartēs atzīmēto zvaigznāju apveidus. (Tikai daudz vēlāk Zemes astronomiem izdevās precīzi noteikt fluora planētas zilā spīdekļa atrašanās vietu.) Svešā kuģa ceļš veda uz kādu zvaigžņu kopu Čūskneša ziemeļu nomalē un šķērsoja «Telūra» kursu, kad tas skāra Herkulesa zvaigznāja dienvidu robežas.

Tikmēr svešinieku galerijā uzstādīja prāvu sarkana metala režģi. Režģa aizmugurē kaut kas uzvirpuļoja, plāksnes nodrebēja, pagriezās ar šķautni pret skatītājiem un pazuda. Režģa vietā parādījās gigantisks tukšums, kurā pa slēgtām orbītām joņoja apžilbinoši zilas lodes — fluora planētas pavadoņi. Drīz kļuva redzama arī pati planēta. Blīva zilu mākoņu josta apvija tās ekvatoru. Poli un polārās zonas zaigoja pelēcīgi sarkanā spīdumā, bet mēreno joslu mirdzošais baltums atgādināja svešā zvaigžņu kuģa virsmu. Šeit, caur tvaikiem vāji piesātināto atmosfēru varēja nojaust kontinentu, jūruun kalnu apveidus. Planēta bija lielāka par Zemi. Atrā griešanās radīja tās apkārtnē varenu elektrisku lauku. Ceriņkrāsas kāvu strēles, izšaudamās no planētas ekvatoriālās joslas, ielauzās tālu izplatījumā.

Nemanīdami laika ritumu, astronauti stāvēja pie caurspīdīgās sienas, aiz kuras nezināma ierīce turpināja satriecoši reāli uzburt fluora planētas ainavas. Zemes cilvēki ieraudzīja fluorūdeņraža okeāna violetos viļņus, kas-apskaloja melnas smiltis, sarkanas klintis un sudrabainā mēness gaismā spīguļojošas kalnu nogāzes. Jo tuvāk

poliem, jo dzidrāks kļuva gaiss un jo spožāks un tīrāks fluora planētas violetā spīdekļa starojums.

Ar spilgtu opāla mirdzumu izcēlās apaļas, vaļņ- veidīgas un lēzeni krokotas kalnu virsotnes. Dziļas ielejas, kas sniedzās no polārajiem kalniem līdz dien- vidjūru izrobotajiem krastiem, tinās zilā pakrēslī. Jūras līčus vietvietām klāja dūmakaina opalescējošu mākoņu sega. No sarkana metala un zaļiem akmeņiem celti gigantisku ēku kompleksi aptvēra jūru krastus un pa vertikālajām ielejām aizstiepās polu virziena. Šos milzīgos, no liela augstuma redzamos ēku savirknējumus vietām šķīra plašas zaļganzilu augu joslas vai plakani kalnu kupoli, kas vizuļoja gluži kā mēness akmeņi. Bet polu apaļās fluorūdeņraža ledus cepures atgādināja Zemes cilvēkiem milzīgus safīrus.

Zilas un violetas krāsas valdīja visur. Pat gaiss likās piesūcināts ar zilganu spīdumu. Svešās planētas ainava šķita auksta un bezkaislīga kā gaismas rotaļa kristālā. Tā bija pasaule, kurā nejuta siltuma, Zemes sarkano, oranžo un dzelteno krāsu tīkamās daudzveidības.

Pilsētas virknējās cita citai blakus abu pusložu polārajās un mērenajās joslās. Ekvatora tuvumā kalni kļuva arvien stāvāki un drūmāki. Pāri garaiņu aizmiglotajai jūras virsmai rēgojās šķautnainas virsotnes. Ekvatoram paralēlas, nebeidzamas kalnu grēdas apjoza planētas tropiskos apgabalus.

Tur nerimtīgi mutuļoja zili tvaiki: varenā spīdekļa sakarsētais fluorūdeņradis viegli izgaroja un milzīgu mākoņu veidā virzījās uz mērenajām joslām, kur sabiezēja un nolija zemē. Gigantu cienīgi dambji savaldīja straujās plūsmas un padarīja tās par neizsīkstošu enerģijas avotu.

Pilsētas uz ekrāna tuvojās. Salti zilganajā gaismā to kontūras iezīmējās sevišķi asi. Visur, kur vien vērās acis, visās planētas apdzīvotajās joslās, izņemot noslēpumaino, zilo tvaiku miglā slīgstošo tropisko apgabalu, varēja saskatīt cilvēku vadītā dabas pārveidošanas procesa rezultātus. Pārvērtības bija krietni lielākas nekā uz Zemes, kur neskarti saglabājušies vēl milzīgi rezervāti, senas drupas un pamestas raktuves.

Neskaitāmu paaudžu darbs bija izaudzis pāri kalniem un aptvēris visu fluora planētas virsmu. Dzīvība, šķiet, pilnīgi pārvaldīja straujo ūdeņu un blīvās atmosfēras stihiju, ko caurstrāvoja zilās zvaigznes stari un piesātināja vareni elektrības lādiņi.

Zemes cilvēki aizgrābti vēroja fantastisko ainu, un viņu atmiņā uzpeldēja dzimtās planētas skati. Ne tā, kā dzimteni iztēlojās viņu senči atkarībā no dzimšanas un dzīves vietas. Visa Zeme reizē visu savu klimatisko joslu daudzveidībā šajā brīdī it kā nostājās astronautu acu priekšā. Bezgala skaistas un vilinošas likās sudrabainās stepes, tumšo egļu un ciedru, balto bērzu, spārnoto palmu un milzīgo

eikaliptu meži. Ziemeļzemju miglainie krasti, sūnām pārklātās klintis un baltie koraļļu rifi tropisko jūru dzidrajā zilgmē. Debesis ar baltām mākoņu aitiņām, zeltītās saules svelme un pelēcīgi lietus plīvuri. Mūžīgās gadalaiku maiņas. Un visā šajā krāšņumā — vēl lielāka, diženāka cilvēku daudzveidība. Domu un darbu, sapņu un pasaku, bēdu un prieku, deju un dziesmu skaistums …

Droši vien svešie ar savām milzīgajām, slīpajām acīm saskatīja fluora planētas vēsajās krāsās daudz vairāk nekā Zemes cilvēki. Lai nu kā, savas planētas samērā vienmuļās dabas pārveidošanā viņi bija aizgājuši ļoti tālu.

Tad astronautos pakāpeniski nobrieda skumja doma: mēs, kas dzīvojam simtiem tūkstošu reižu biežāk sastopamā skābekļa atmosfērā, esam jau atraduši un vēl daudzkārt atradīsim sev piemērotus dzīves apstākļus, mēs satiksimies ar brāļiem — citu zvaigžņu pasauļu cilvēkiem. Bet viņi? Retā fluora bērni ar neparastajiem olbaltumiem un kauliem, ar zilajiem asinsķermenīšiem, kas uzsūc fluoru, tāpat kā mūsu sarkanie — skābekli!

Šie ļaudis pēc būtības ieslēgti savas planētas ierobežotajā telpā! Un laikam jau sen viņi klaiņo pa izplatījumu, meklējot brāļus vai vismaz planētas ar fluora atmosfēru. Bet kā gan lai kosmosa bezdibeņos atrod tik retas pērles, ko citu no citas šķir varbūt tūkstošiem gaismas gadu?

Svešo galerijā fluora planētas ainavas nomainīja kolosālu celtņu skati. Ieliekto sienu formas brīžiem atgādināja tibetiešu arhitektūru. Nekur nemanīja taisnu leņķu un horizontālu virsmu — visas plaknes slaidi izlocījās, vītņveidīgi vai spirāliski pārejot no vertikāles uz horizontāli.

Beidzot tālumā parādījās kaut kas līdzīgs tumšai, ovālai piltuvei. Tās apakšējo daļu veidoja plats spirāl- ceļš, kas, celdamies aizvien augstāk, pazuda gigantiskā celtnē. Ieeju šajā celtnē, kas nebija mazāka par veselu pilsētu, greznoja gaiši zilas, viļņveidīgas zīmes. Ieeja tuvojās. Drīz dziļumā jau varēja saskatīt milzīgu, vāji apgaismotu zāli ar vizuļojošām fluoršpata sienām.

Bez jebkāda brīdinājuma ekrāns satumsa. Cilvēki, kas bija sagatavojušies ieraudzīt kaut ko ārkārtīgu, izjuta to kā smagu triecienu. Tai pašā mirklī galerijā iedegās zilganā gaisma un parādījās svešie kosmonauti. Šoreiz viņi nepārprotami steidzās.

Tūlīt uz ekrāna pavīdēja virkne attēlu. Tie nomainīja cits citu tik ātri, ka «Telūra» ļaudīm bija grūti tos apjēgt. Kaut kur izplatījuma tumsā lidoja sniegbalts zvaigžņu kuģis. Tā centrālais gredzens strauji griezās un zibsnīdams raidīja uz visām pusēm starus. Pēkšņi gredzens apstājās, un kuģis palika karājoties kosmiskajā bezdibenī kādas gaišzilas pundurzvaigznes tuvumā.

No kuģa tālumā aiztraucās stari. īsām svītriņām tie zibēja uz

ekrāna, kura kreisajā stūrī drīz parādījās otrs tikpat balts zvaigžņu kuģis. Staru svītriņas sasniedza to, un tad blakus kļuva redzams vēl viens zvaigžņu kuģis, kurā skatītāji tūdaļ pazina savu «Telūru». Vēl mirklis, un viņu kaimiņš, atsaucies sava biedra aicinājumam, jau bija atvirzījies no «Telūra» un pazudis melnajā tālē . . .

Muts Angs nopūtās tik skaļi, ka apkalpes locekļi pavērās viņā ar mēmu jautājumu.

— Jā! Viņi drīz aizies. Kaut kur lido otrs kuģis, ar kuru viņiem, acīm redzot, ir sakari. Lai gan es nevaru iedomāties, kā tas iespējams tik neizmērojamā attālumā. .. Patlaban otrajam kuģim atgadījusies kļūme, tā signāls sasniedzis mūsu svešiniekus vai, pareizāk, draugus ..,

— Varbūt kuģis nav bojāts, bet atradis kaut ko svarīgu? — klusi jautāja Taina.

— Varbūt. Katrā ziņā viņi dodas prom. Mums jāsteidzas visiem spēkiem, lai paspētu pārfotografēt, pierakstīt pēc iespējas vairāk. Un pats galvenais — kartes, kursi, tikšanās vietas… Es nešaubos, ka viņi jau tikušies ar skābekja cilvēkiem, tādiem kā mēs.

Sarunā noskaidrojās, ka svešie var uzkavēties vēl vienu Zemes diennakti. īpašu stimulatoru uzmundrināti, ļaudis strādāja tik ātri un pacilāti, ka neatpalika no neizsīkstošās enerģijas pilnajiem fluora planētas iedzīvotājiem.

Pārfotografējot mācību grāmatas, reizē ar zīmējumiem un vārdiem pierakstīja arī svešās valodas skaņas. Abu kuģu ķīmiķi apmainījās ar minerālu, šķidrumu un gāzu kolekcijām un centās cits citam izskaidrot simbolus, kas apzīmēja gan dzīvās, gan nedzīvās vielas struktūru. Bāla aiz noguruma Afra nemitīgi pētīja fluora planētas iedzīvotāju fizioloģisko procesu diagramas, ģenētiskās formulas, kā arī organismu attīstības embrioloģisko stadiju shēmas.

Kad bija aizritējušas divdesmit stundas, galerijā parādījās Tejs un Kari. Viņi nesa garos ruļļos satītas zvaigžņu kartes, kurās bija atzīmēts viss «Telūra» ceļš no Saules līdz tikšanās vietai. Svešie sāka steigties vēl vairāk. Zemes cilvēku atceres mašīnas pierakstīja nepazīstamu zvaigžņu koordinātes, astrofizis- kus datus, sarežģītas līkloču līnijas, kas apzīmēja abu balto kuģu ceļus. Visu to bija paredzēts atšifrēt vēlāk — pēc svešinieku sagatavotajām paskaidrojumu tabulām.

Un beidzot cilvēki nespēja atturēties no prieka saucieniem. Vispirms pie vienas, tad pie otras, trešās, ceturtās, piektās zvaigznes parādījās punktiņi, kas izauga par planētām.

Neveikla, resnvēderaina zvaigžņu kuģa attēlu nomainīja citu, slaidāku lidaparātu uzņēmumi. Uz šo kuģu ovālajām platformām varēja saskatīt skafandros tērptas būtnes, kas neapšaubāmi bija cilvēki. Planētu un kuģu attēlus vainagoja skābekja simbols — atoms ar astoņiem elektroniem. Taču zvaigžņu kuģu ceļi uz ekrāna savienoja tikai divas planētas: vienu, kas atradās tuvu lielam, sarkanam

spīdeklim, un otru, kas riņķoja ap spilgtu, dzeltenu zvaigzni. Acīm redzot, dzīvība uz triju pārējo zvaigžņu planētām vēl nebija sasniegusi tik augstu līmeni, lai paceltos kosmosā, vai arī tur vispār vēl nebija radušās domājošas būtnes.

To noskaidrot Zemes cilvēkiem šajā reizē neizdevās. Taču viņu rokās bija nenovērtējamas ziņas par ce- Jiem, kas veda uz šīm apdzīvotajām pasaulēm daudzu simtu parseku attālumā no abu kuģu tikšanās vietas.

Pienāca laiks šķirties.

Kuģu apkalpes nostājās viena otrai pretim pie caurspīdīgās sienas. Zemes cilvēki un pelēkādainie fluora planētas iemītnieki apmainījās glāstošiem žestiem, smaidiem un abām pusēm saprotamiem skatieniem.

Neizsakāmi dziļas skumjas pārņēma «Telūra» ļaudis. Pat atvadīšanās no dzimtās Zemes, kuru astronautiem bija lemts ieraudzīt tikai pēc septiņiem gadu simtiem, neizraisīja tik sāpīgu priekšstatu par neatgūstamu zaudējumu. Neviens no viņiem nespēja samierināties ar apziņu, ka pēc nedaudzām minūtēm šie skaistie, dīvainie, jaukie cilvēki uz visiem laikiem pazudīs kosmosa bezdibeņos, lai vientuļi uņ bezcerīgi turpinātu meklēt sev radniecīgu dzīvību.

Varbūt tikai šobrīd astronauti pilnīgi un līdz galam saprata, ka visos meklējumos, centienos un sapņos svarīgākais tomēr ir cilvēks. Jebkurai civilizācijai, jebkurai zvaigžņu sistēmai, veselai galaktikai, bezgalīgajam Visumam — cilvēks, viņa prāts un jūtas, spēks un skaistums, viņa dzīve un darbs ir un paliek pats galvenais!

Cilvēka attīstība un laime — lūk, neaptveramās nākotnes galvenais uzdevums, kas jārisina pēc tam, kad pieveikta Čūskas sirds un izbeigta dzīvības enerģijas nejēdzīgā un ļaunprātīgā izšķērdēšana sabiedrības zemākajās attīstības pakāpēs . ..

Svešinieku komandieris padeva kādu zīmi. Jaunā sieviete, kas bija demonstrējusi fluora planētas iedzīvotāju skaistumu, izplestām rokām metās pie starpsienas, it kā gribētu apkampt savas daiļās Zemes māsas. Tai pašā mirklī gaisma galerijas viņā pusē nodzisa un satumsušais stikls kļuva par dzelmi, kurā nogrima visas cilvēku jūtas.

— Arējai grupai uzvilkt skafandrus un atvienot galerijas! — spraigajā klusumā ielauzās Muta Anga balss. — Mehāniķiem un navigatoriem ieņemt savas vietas! Gatavosimies startam!

Ļaudis sāka izklīst. Aiznesa aparatūru. Tikai Afra, ko vāji apspīdēja caur atvērto lūku krītoša blāva gaisma, joprojām stāvēja pie starpsienas.

— Afra, mēs drīz slēgsim lūku! — no kuģa iekšienes sauca Tejs Erons. — Gribas pavērot, kā viņi aizlidos.

Pēkšņi jaunā sieviete atkāpās un, kliegdama: «Pagaidiet! Tej, pagaidiet!», aizskrēja pie komandiera. Pārsteigtais palīgs kādu brīdi

palika neizpratnē. Taču Afra drīz atgriezās kopā ar Mutu Angu.

— Tej, prožektoru galerijā! Izsauciet tehniķus, uzstādiet atkal ekrānu! — komandieris ātri norīkoja.

Ļaudis steidzās kā avārijas laikā. Spēcīgs gaismas stars ielauzās galerijas dziļumā un sāka mirkšķināt tādā pašā ritmā, kādā «Telūra» lokators bija raidījis signālus, kuģiem pirmo reizi tiekoties. Mirkli vēlāk svešie pārtrauca darbus un atgriezās galerijā. Tad Zemes cilvēki iededza zilgano gaismu, un Afra trīcēdama noliecās pāri ekrānam, kas atveidoja viņas steigā zīmētos uzmetumus.

Tiklab Zemes, kā fluora planētas cilvēku iedzimtības mehānismi principā bija vienādi. Uzskicējusi tos, Afra simboliski attēloja cilvēka organismā notiekošo vielu maiņas procesu, kura gaitā tiek apgūta augu uzkrātā staru enerģija. Tad viņa pameta skatienu uz nekustīgajiem svešinieku stāviem, enerģiski pārsvītroja savā diagrammā fluora atomu un tā vietā iezīmēja skābekli.

Svešie nodrebēja. Viņu komandieris paspēra dažus soļus uz priekšu un, cieši piespiedis seju pie caurspīdīgās starpsienas, ar savām lielajām acīm uzmanīgi aplūkoja Afras neveiklos zīmējumus. Pēkšņi viņš pacēla abas rokas pāri galvai un zemu paklanījās Zemes sievietei.

Svešinieks bija uztvēris pārdrošo ideju, kas pēdējā mirklī dzimusi Afras smadzenēs un, šķiršanās sāpju pamudināta, izlauzās uz āru. Pašos pamatos grozīt ķīmiskos procesus, kas liek funkcionēt cilvēka organismam! Tieši ietekmējot iedzimtības mehānismu, aizstāt vielu maiņā fluoru ar skābekli! Saglabāt visas fluora cilvēku īpatnības, reizē panākot, lai viņu organisms darbotos uz citas enerģētiskas bāzes! Šis uzdevums bija tik gigantisks, ka diezin vai pat septiņi gadu simti, kas šķīra «Telūru» no Zemes, spēja kaut cik ievērojami tuvināt tā atrisināšanas laiku.

Un tomēr, cik daudz varētu paveikt ar abu planētu kopīgajiem spēkiem! It īpaši, ja tām pievienotos vēl citas domājošu būtņu apdzīvotas planētas . . . Nē, fluora cilvēce noteikti nepazudīs bez pēdām Visuma dzīlēs!

Tāpat kā Zemes cilvēki, arī svešie, acīm redzot, ticēja prāta varenībai. Lūk, kādēļ Afras izšķiltā cerību dzirkstele padarīja svešiniekus tik možus, ka viņu atvadu sveicieni likās skaidri runājam par jaunu tikšanos nākotnē.

Abi zvaigžņu kuģi lēni attālinājās, izvairīdamies viens otru aizskart ar savu palīgdzinēju ugunsstrūklām. Drīz baltais kuģis viscaur ietinās žilbinošā liesmu mākonī. Kad šis mākonis nobālēja un pēdīgi apdzisa, tā vietā vairs nevarēja saskatīt neko citu, izņemot kosmosa mūžīgo tumsu.

Tad arī «Telūrs», pamazām kāpinot ātrumu, iesāka pulsāciju, un tā kļuva it kā par tiltu, kas saīsina nepārskatāmos attālumus starp zvaigznēm. Patvērušies aizsargapvalkos, cilvēki vairs neredzēja, kā

pieaug pretim lidojošie gaismas kvanti un tāli spīdekļi iegūst aizvien violetāku nokrāsu. Pēc tam zvaigžņu kuģis iegrima nulltelpas neizdibināmajās dzīlēs, aiz kurām to gaidīja Zemes straujā, ziedošā dzīve.

SATURS

Priekšvārds. I. Lifšics……. 5
A un B. Strugacki. Viesi. Tulk. I. Lifšics…… 7
A. Dņeprovs. Uzmanību — krabji. Tulk. I. Lifšics…….. 22
G. Gurevičs. Pūķa infra. Tulk. I. Lifšics……. 38
A. un B. Strugacki. Seši sērkociņi. Tulk. I. Lifšics…….. 46
V. Savčenko. Otiā ekspedīcija uz dīvaino planētu. Tulk. I. Lifšics . 60
V. Saparins. Tantalusa prāva. Tulk. I. Lifšics……. 76
V. Zuravļova. Par spīti neiespējamībai. Tulk. I. Lifšics …. 87
A. Dņeprovs. Profesora Kenanta eksperiments. Tulk. I. Lifšics . 100
A. Kolpakovs. Cefeīdas noslēpums. Tulk. I. Lifšics…….. 110
A. Dņeprovs. Maksvela vienādojums. Tulk. A. Zariņa' …. 130
V. Zuravļova. Zilā planēta. Tulk. I. Lifšics…….. 167
1. Jefremovs. Čūskas sirds. Tulk. I. Lifšics…….. 181

ZILĀ PLANĒTA
MĀKSLINIEKS O. MEDNIS
Redaktore L. Rūmniece. Māksi, redaktors H Purviņš. Tehn. redaktore M. Krasovska.
Korektore V. Kapteine. Nodota salikšanai 1963. g. 23. aprīli. Parakstīta iespiešanai 1963. g. 23. jūlijā. Papīra formāts 84XI08'/s2. 6,88 fiz. iespiedi.; 11,28 uzsk iespiedi.; 11,61 izdevn. 1. Metiens 15 000 eks. Maksā 45 kap. Latvijas Valsts izdevniecība Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn. Nr. 16741 -J1534. Iespiesta Latvijas PSR Kultūras ministrijas Poligrāfiskās rūpniecības parvaldes 3. tipogrāfijā Rīgā, Ļeņina ielā 137/139. Pašūt Nr 414. K2